

J. C. B. & C.

1850

22

U 33

Գրքերի և թղթերի
կ

ՍՆԻՆԻՐԻՆՈՍԻ

ԵՄԵՍԵՅԻՈՅ

ՍՏՈՒԳԱՍԻ Է 1981 Յ.

Գ Ա Բ Ա Ղ Ա Յ Ի Ո Յ Ե Պ Ի Ս Կ Ո Պ Ո Ս Ի

ՃԸՌԻՔ ԺԵ

100
~~30577~~

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԵՒ ՍՐԲՈՅ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄԻ 1830 ՌՄՀԹ

UNIVERSITY OF TORONTO

PUBLISHED

THE UNIVERSITY OF TORONTO PRESS

1911

UNIVERSITY OF TORONTO

THE UNIVERSITY OF TORONTO PRESS

1911

100

~~100~~

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

Սերերիանոսս այս, որ և Սեւերիանոս, որպէս
 Թուի եմեսացի էր և զաբաղացւոց եպիսկոպոս, և
 երբեմն՝ ի պայծառ բեմն յունական եկեղեցեացն Սու
 տանդնուպօլսի՝ երկրորդ յետ սրբոյ Սկեբերանին և
 բազում անգամ նորին իսկ փոխանակ՝ զովու Թեամբ
 ողջունելոյ գտեալ արժանի: Ս անն որոյ և մեք ոչ
 ինչ խղճեցաք յետ նորա տալ զսա՝ ի վայելա մերազ
 նեայց. յուսացեալ՝ Թէ որպէս արդիւնական նախ
 նիքն իբրև ցանկալոյ իմիք կարօտելով յեղին զսա՝ ի
 հայ բան, ոչ ինչ ընդհատ և որդիք այնպիսի հարցն՝
 ընթերցասիրուԹԷ նոցին պիտոյից ելցեն ի խնդիր,
 նա և աւելի ևս: Վանզի և լինիցի իսկ սա նոցա պի
 տանի՝ ոչ միայն, որպէս նախնեացն, պարզ և յստակ
 պերճախօսուԹեամբն և նծարանական հրմտուԹեցն
 հարստուԹեամբ, այլ և գեղեցիկ հայկաբանուԹԷ
 ճարտար ԹարգմանուԹեանն, որ և այս ոչ փոքր ինչ
 օգուտ համարեսցի յետ այնքան և այնպիսի ծանր
 վտանգից հայկեան լեզուի և դպրուԹեցն: Վա զի
 և ամօք ինչ յառաջ տուեալ մեր զսա՝ ի մերոց աստի
 մամլոց և մերով լատին ԹարգմանուԹեամբ՝ ի վայե
 լումն հնախոյզ գրասիրաց Սլորոպիոյ՝ որք անճաշակ

կային ցայն ժամ առ 'ի չգոյէ յունական օրինակաց ,
ոչ ևս այնուհետև իրաւունս դատեալ եղև զրկել
զմերազգիսն :

Սինչ չև էր մեր տուեալ զսոսա Աւրոպեանց ,
երէք միայն 'ի ճառից աստի ծանօթ էին նոցա . եւթ-
ներորդն և երէքտասաներորդն խառնեալ 'ի գիրս
Սիկեբերանին , և տասներորդն սրբոյն Քարսղի կար-
ծեցեալ և այնպէս 'ի նորայնս ածեալ : Ահսք ևս կար
ծեօք վարէին՝ թէ այլոց ոմանց կրսերագունից բանք
իցեն , և ոչ վաւերական վաղէմի հօր : Քայց սոքա
փաշաման 'ի թարգմանութենէս մերմէ վաղվաղակի
կրիցեն , յոսկեղէն ժամանակայն հայկաբանութենէն՝
ուր ամենայն տիպք կերպարանաց խօսից զՏինգերորդ
դարուն տան մեզ յայտնի նշանակա . թող զի և յե-
տինք ոմանք 'ի մերոցն առ ութ դարուն և առ տասն՝
ուրէք ուրէք 'ի գիրս իւրեանց սորա բանիւք պաշտե-
ցան , զոր օրինակ իմաստասէրն Յովհանն () ձնեցի և
Վրիգոր Վարեկացի . և զի գրչագիր նախադաղա-
փար ճառիցս ունէր թուական 930, յորմէ մերս օրի
նակեալ է 'ի 1673 :

'Ա գրչագրի աստ մերում տասն միայն էին ճառք
կարգաւ . զայլնս 'ի ճառնստրաց ժողովեցաք 'ի մի-
տակայն և այնպէս այս հնգետասան ճառք ոչ բովան-
դակեն զամենայն գիրս Աբբերիանոսի զառ 'ի հարցն
թարգմանեալս : Այսն զի Վրիգոր Վարեկացի 'ի
մեկնութեան Յոբայ յիշատակէ բան 'ի նմանէ , որ
այժմ չերևի ուրէք 'ի միջի :

- ՃԱՌ Ա. Ի մեծի աւուր ճրագալուցին, երանելոյն Սեբեբրիանու Եմեսու եպիսկոպոսին խօսեցեալ յԵբուսաղէմ վասն հաւատոյ և 'ի հօրէ ծննդեանն :
- Բ. Երանելոյն Սեբեբրիանոսի Եմեսու եպիսկոպոսի ասացեալ 'ի տնօրէնութի Փրկչին :
- Գ. Վասն կրօնից և մկրտութե, և զՄովսէս և զՄհարոն և զերկոտասան ականոյն առ լանջան բերելոյ, և այլ ևս երկուց ականոյն օրինակս բերեալ սրբոյն Սեբեբրիանոսի Եմեսու ենթի :
- Դ. Նորին Սեբեբրիանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ վասն Առաքելոցն 'ի կրօնս :
- Ե. Երանելոյն Սեբեբրիանոսի խօսք վասն Չատիկի, Կաթարոսաց՝ որ կոչին Անարատք, և վասն խոհակերաց :
- Զ. Նորին երանելոյն Սեբեբրիանոսի Եմեսու եպիսկոպոսի ասացեալ 'ի բանն՝ թէ Դպրութիւնք բացան :
- Է. Նորին սրբոյն Սեբեբրիանոսի ասացեալ 'ի նոյն կրօնս :
- Ը. Նորին ասացեալ 'ի նք վկայն յԱզակ մարտիրոս : Ուր և ած զՅուսէփ յօրինակ Քնի :
- Թ. 'ի բանն աւետարանին՝ որ ասէ, Հայր՝ եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ յինէն բաժակս այս. բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու :
- Ժ. Նորին սրբոյն Սեբեբրիանոսի 'ի հրաւիրեալս 'ի մկրտութի :
- ԺԱ. Սրբոյն Սեբեբրիանոսի Եմեսու ենթի 'ի դալուստ տն յովանակաւ յԵբուսաղէմ :
- ԺԲ. Երբորդ կիւրակէի՝ երանելոյն Սեբեբրիանոսի ենթի ասացեալ յաւետարանի մեկնութենէ :
- ԺԳ. Երանելոյն Սեբեբրիանոսի ենթի 'ի թօղենին որ ցամաքեցաւ :
- ԺԴ. Երանելոյն Եմեսու ենթի 'ի շարչարանս Քնի :
- ԺԵ. Երանելոյն Եւսեբի եպիսկոպոսի 'ի խորհուրդ մատնութեան :

The first part of the report deals with the general situation of the country, and the progress of the various branches of industry and commerce. It is found that the country has made considerable progress in all these respects, and that the general state of the country is one of great prosperity and contentment.

The second part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The third part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The fourth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The fifth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The sixth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The seventh part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The eighth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The ninth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

The tenth part of the report deals with the state of the various branches of industry and commerce. It is found that the various branches of industry and commerce are all in a state of great activity and progress, and that the country is making rapid strides in all these respects.

ՍԵՒԵՐԻԱՆՈՍԻ

Ե Մ Ե Ս Ե Յ Ի Ո Յ

Գ Ա Ր Ա Ղ Ա Յ Ի Ո Յ Ե Պ Ի Ս Կ Ո Պ Ո Ս Ի

Ճ Ա Ռ Ը Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

՚Ի մեծի առուր ճրագալուցին, Երանելոյն Սերերիանու Եմեսու
Լակիսկոպոսին, խօսեցեալ յԵրուսաղէմ վասն հաւատոյ
և ՚ի հօրէ ծննդեանն :

՚Ի Մ Ե Զ քնասիրաց զԲ՛ժէ խոստացայ ճառել . զի
և ես ըստ իմնւմ չափու քնասէր եմ : Յորդորէ և
տեղիս տերունական ՚ի խօսել զտեառնէն տեղւոյս ,
և օրս տերունական եկեալ հասեալ . լտղացդ յօ-
ժարուծի , և որ շուրջդ նստին՝ աղօթք . ասելեացս
սէր , և կենարարին պատիւ : Յիշեմ , զի խոստացայ
կարգաւ ճառել յաղագս անսկզբանն՝ անսկիզբն
ծննդեանն , և զինի՝ մարմնական ծննդեանն . և փու-
թամ մտադիւրուծք հատուցանել . կարօտիմ և
ձերովք աղօթիւք , քանզի հասարակաց է շահն և օ
գուան :

Մ Ե Լ Թերևս պարտ և պատշաճ իցէ նախ քան
զոր խոստացայն ասել , իմանալ՝ թէ զինչ որ իցէ , և
ոյր ուրուք , որչափ մարթի մարդկան մտօք և լե-
զուաւ ճառել զանճառէն : Օ ՚ի եթէ իմաստուք ըզ-
պատիւն՝ որչափ և մեզ պարտ է զիտել , ապա ծա-
նիցուք՝ թէ զիմարդ յայտնեցաւ մարմնով , և իմա-
նայցեմք՝ եթէ ոչ ինչ ան իբրև յաւելուած , այլ և
զիւրն ևս եթող : Որսիսի՛ շահաւէտ բարբառովք
կարիցեմք զնոյ ճառել , որ միտք բաւական լինել կա-
րացեն՝ հրեշտակաց կամ մարդկան : Մ Ե Լ ասպաւի-

նեալ 'ի ձեր աղօթարձակութեամբ արժանաւոր շնորհաց
հոգւոյն :

Քանզի անձառ է անձառ և անպատում, որում ոչ
միտք հասանեն, և ոչ խորհուրդք բաւեն, ոչ լե-
զուաւ պատմի, և ոչ բերանով ճառի : Ոչ միայն ըստ
մարդկան գիտութիւն անցանէ, այլ և ոչ երկինք բա-
ւեն, որ լուսաւոր վառեալ, և զայ գուշակեն . և
ոչ ամենայն արարածք, որ 'ի միասին օրհնեն՝ և
միանգամայն վրիպեալ գտանին : Ոչ արեգակն ծա-
գեալ, և ոչ լուսին փոփոխեալ՝ և զանփոփոխն քա-
րոզեալ . և ոչ սարքն աստեղացն յօրինական կայա-
նիւքն զյօրինին : Ոչ տիւ առ գիշեր միաբանեալ,
և ոչ ծով ընդ ցամաք չմարտուցեալ, որ և մարտու-
ցեալ՝ նահանջի : Ոչ երկրաւոր կենդանիք՝ զկեն-
դանին, և ոչ ծովական կայտաւք զպարգեւին, և ոչ
թւականք՝ օդոյս կոտորիւք : Այլ զի՛ ևս յաճախե-
ցից զերեւելեացս ճառել . ուր ոչ հրեշտակք, և ոչ
հրեշտակապետք կարեն տալ զայ զհանգամանս . բայց
միայն հոգին քննէ զխորս այ . ըստ այնմ որ երանելի
առաքեալն ասէ, թէ ոչ որ գիտէ զմարդոյն՝ որ ինչ
'ի մարդն է, բայց միայն հոգի մարդոյն՝ որ 'ի նմայն
է . նոյնպէս և ոչ զաստուծոյն որ գիտէ, եթէ ոչ հո-
գին սբ : Ստագիւրութիւն սկսանիմ՝ ճառել, ախոր-
ժելով և դուք արժանի արարէք լսել :

Սկիզբն ամենայնի՝ անձ է . և ինքն և ոչ 'ի միոջէ
սկզբանէ եղեալ : Սի է սկիզբն ամենեցուն, աղ-
բեւոր ամենայնի . աղբեւոր՝ ոչ բղխեալ յիւրմէ վտակս,
այլ ինքն կացեալ մնացեալ որպէս էրն . և զայնս ա-
րար կազմեալ արարութիւն : Սին միայն է ճշմա-
րիտ թագաւոր . ոչ 'ի նմանեաց յառաջագոյն գտեալ,
և ոչ 'ի հանգիտապատուաց ազնուադոյն երեւեալ :
Ոչ կարօտ սպասաւորօք . քանզի ոչ 'ի նորա պէտս
ինչ են պաշտօնեայքն, այլ ամենեցուն օգնէ, և ա-
մենեցուն բաւական է . և զնա՛ ինչ ոչ տանի, քանզի
ինքն անբաւ բնութի է, անփոփոխական հաստատու-
թիւն, անայլայլական պատիւ . ոչ 'ի խոնարհ նուա-
ղեալ գտանի, և ոչ 'ի վեր զարգացեալ և աճեցեալ .
քանզի կատարելոյ և աճելն նուազութիւն է :

Սի է՛ յիւրմէ ինքնակաց, և ոչ ինչ յուճեքէ ըն-

կալեալ : Ոչ ընդ ծրով անկանի , կամ փակեալ և սահմանեալ . ոչ փոխ առեալ յումեք¹ : թէ հատուցանիցէ . ոչ այլովք և այլովք 'ի մի ինչ կատարեալ , և ոչ 'ի բազում իրաց 'ի մի ինչ բովանդակեալ . քան զի և ոչ ինչ յառաջ քան զնա : Մանարմնական և պարզական , զատեալ և մեկնեալ յամենայն իմաստական² յօգուածոց , որոշեալ և զատեալ յամենայն կարծեաց : Ինքն միայն իւր բաւական , և ամենեցուն որ ըստ նմանէ միտք յօժարեալ նկրտին : Մ.ՅԼ մարմին տկարու թէ վրիպեալ գտանի , և ոչ տրտմի թէ ընդէր վրիպեցաւ² . քանզի փառաւորի ամենազօրն յաղթօղ :

Եւ քանզի շնորհեաց մեզ բանս և խօսս , տացո՛ւք պտուղ պարզեատուն՝ յորոց մեզս պարզեւեաց : () Բնեցո՛ւք որչափ և կարօղ իցեմք , և ճառեսցուք չափով զանճառէն . և պատմեսցուք կշռով զանպատում զօրու թէն . զի հասանել կարասցուք , թէ անհասական է : Եւ զայս համարեսցուք մեզ հասանել , գիտել զայ՛ թէ անհասական է : Եւ թէ պարտ և պատշաճ ինչ իցէ բերել սմա օրինակ յերևելեացս , յորժամ որ ընդ զննական արեգակամբս նայիցի , պչնելով , և ճնամարելոյն , ճանաչէ զպայծառութիւն լուսաւորութեն . և ոչ զի ետեսն՝ ետես , այլ զի ոչ ստէպ պչեաւ՝ իմացաւ : Մ.ՅԼ է անպատիժս , այսպիսի օրինակս 'ի մեջ բերել վասն այ . քանզի մարմնական արեգակնս՝ թէպէտ և լուսաւորագոյն է , մարմին լուսաւոր է , և ոչ անմարմնական : Մ.ՅԼ թէպէտև առնուցումք 'ի պէտս իբրև օրինակ , այլ մի յայսպիսի ինչ իրս իջուցանել զանհասականն . քանզի 'ի վեր է անձ քան զամենայն օրինակս , և ոչ ինչ է նման նմա , կամ հանդոյն . ոչ համեմատ , և ոչ հաւասար . ոչ կարծիք , և ոչ կշիռ :

Եւ արդ՛ զիարդ . լուեսցո՛ւք , և ոչ ճառեսցուք . և ուր երևեսցի մեր մտերմութիւն : Մ.ՅԼ 'ի ճառելն նշանակեսցուք , թէ չեմք բաւական ասել . զի յասելոյ անտի՝ անձութիւն յայտնեսցի , և յոչ բաւական

1 'ի ճառընտրին 'ի մարմնական :

2 Ճ . պարզեաց :

լինելոյ՝ զգրանելական փառանքարողեսցուք : Այս սկիզբն է անձառ և անհասական¹, անհանդուրժական, անսպառում. որ ոչ տեղեօք սահմանի, և ոչ վայրեօք բովանդակի. զատական յամենայնի, որ զամենայն ունի, և ամենեցուն առաջնորդէ : Այս վաղվաղակի յետ իւր զերեւելի և զգնական և զգետնական հաստատեաց կացոյց. նա և ոչ զգօրն երկնաւորս իսկ և իսկ. այլ յառաջ քան զամենայն և ըզբնաւ յաւիտեանս՝ ծնաւ անծինն զծնունդն իւր հանդունակ :

Այս մի, յորժամ լսիցես ծնունդ, մարմնական ինչ իրս կարծիցես. քանզի զանմարմնականէն է ճառս. և մի, վասն զի չարչարանօք և միջնորդաւ ծնանիմք մեք ՚ի հօրէ և ՚ի մօրէ ժամանակաւ, չարչարանս և միջնորդս և ժամանակս անժամանակականին համարիցի : Վանդի բաւական է ինքն առանց իրիք պատճառանաց իւրում կատարեալ ծննդեանն. ոչ ժամանակաց թիւ, և ոչ օգնականութե սպասել. զի յառաջ քան զյաւիտեանս է ծնօղն, յառաջ քան զյաւիտեանս և ծնունդն. որով ամենայն ինչ եղև, և ժամանակք և յաւիտեանք : Այս զոր օրինակ ոչ գոյ այլ հայր՝ բայց միայն ՚ի միոյն. նոյնպէս և ոչ այլ որդի՝ բայց ՚ի միոյն. և ոչ այլ հօգի հանդունալից՝ բայց յայ հօգւոյն : Այր հայր՝ հայր ճշմարիտ. և որդի՝ որդի հաւաստեալ. և ամենամբ հոգին՝ ըստոյգ հոգի այ : Անաւ անձ՝ առանց չարչարանաց, առանց հատուածոյ, առանց կարեաց. քանզի չէ հնար հատանել անհատականին, կամ բաժանել անբաժանականին :

Ապա եթէ ամբարիշտ մտօք որ իմանայցէ այսպիսի ինչ, անկատար զկատարեալն առնիցէ. զի ոչ հայր գտանի ամբողջ մնացեալ, և ոչ հատածն ՚ի նմանէ որջ կացեալ². այլ եղիցի նմանականն հայր՝ որջ կատարեալ, և ծնունդն՝ լի բովանդակ. քանզի կատարեալն՝ այ է ծնունդ : Այս եթէ այսպէս է,

1 ԅօրինակին պակասեր, և անհասկան եղաք ՚ի ճառընտրեն :

2 ԅօրինակին պակասեր և ոչ հաբածն ՚ի նմանէ որջ կարեալ եղաք ըստ ճ :

քանզի և է իսկ Ճշմարիտ , ոչ երկինք ճանաչեն զանպատումն զճնունդն , քանզի չէին մօտ . և ոչ երկիր , քանզի չև ևս էին հաստատեալ . և ոչ ծով , զի չև ևս էր զատեալ և մեկնեալ . քանզի ամենայն ինչ՝ Յիւ եկն ՚ի լինել : Սչ ժամանակք , քանզի ան ժամանակական է . և ոչ յաւիտեանք , քանզի յառաջ քան զյաւիտեանս է . ոչ հրեշտակք , ոչ հրեշտակապետք . ոչ որ միջնորդ , ոչ որ խորհրդակից :

Սին ծնաւ , մինն և եթ գիտէ . ո իցէ որ ծնաւն , ւծ . զինչ որ իցէ ճնունդն ւյ , եթէ ոչ ւծ . որպիսի ինչ որսորդն ասիցէ , որ ոչ զծովակաց կամ զգետոց պատմէ , և ոչ զաստեղս երկնից նշմարէ յառաջնորդութի որոյն : Սչ ասաց , որպէս Սովսէսն , եթէ ՚ի սկզբանէ արար ւծ զերկին և զերկիր . այլ անցեալ ընդ երկինս , և ըստ ամենայն երևելի և ան երևոյթ արարածս , ըստ ժամանակս և ըստ յաւիտեանս , ասէ , Սսկզբանէ էր բանն : Աւ Սան՝ ոչ եթէ խառնարձակ իբրև զձայն ինչ ՚ի շրթանց արձակեալ , և լեզուովք բարբառեալ , շրթամբք ընտրեալ , ընդօդս բախեալ , ապա կատարելի արձակական . և այսպիսի ինչ իմանալ՝ զմարմնականաց է , և ոչ զանմարմնականաց : Օինչ յարեցի յայս , էրն ՚ի սկզբանէ ՚ի բարբառ՝ որ ոչ յառաջ քան զասելն էր , և ոչ յետ ասելոյն . որ առ սակաւ սակաւ ասի , և այնչափ ինչ , որչափ որ բարբառին՝ բարբառիցի : Սսկ միածինն միշտ և մշտնջենաւ որ առ ճնողին . ոչ բան ՚ի բերան ւյ , այլ ւծ առ ւծ . ոչ բան ՚ի շրթանց , այլ բան յւյ ւծ :

Սի լսեր յինէն , այլ ՚ի Յովհաննէ , որ անկաւ զլանջօքն տէրունականօք , և լուաւ զՃշմարիտն : Սի յինէն և մի ՚ի Յովհաննէ , այլ ՚ի սք հոգւոյն , որ ՚ի նմայն խօսեցաւ : Աք հայր անձին , և որդի ծնունդ . էն յէականէ անտի , կեանք ՚ի կենաց : Սրպէս հայր , ասէ , ունի կեանս յանձին իւրում , նոյնպէս և որդւոյ ետ ունել կենդանութի . ոչ եթէ նախ ծնաւ՝ և ապա ետ զկենդանութիւն , այլ կենդանականն՝ կենդանի կեանս ծնաւ , և արարիչն՝ արարիչ

և դատաւոր : Վանդի ոչ թէ պիտակու թի՛ր իբրև եւ
կամուտ ունիցի զհօրն զօրու թի՛ր, այլ բնու թի՛ր հան-
գոյն նմին . ըստ այնմ որ յաւետարանին կայ, թէ
ամենայն որ ինչ հօրն է՝ այն իմ է . և ես և հայր
իմ մի եմք . և որ ետես զիս՝ ետես զհայր իմ :

Վմենայն ինչ՝ զինչ հօր է, նոյն և որդւոյ . բայց
միայն զի հայր չէ . և ամենայն ինչ՝ զինչ որդին է,
նոյն և հայր . բայց միայն զի որդի չէ, և մարմին ոչ
էառ . և ամենայն ինչ՝ զինչ հայր է և որդի, նոյն և
հօգին սբ . բայց միայն զի հայր և որդի չէ, և ոչ
մարդ եղև որպէս որդին : Աենդանի է հայր . կեն-
դանի եմ ես ասէ իոր զօրու թեանց : Աենդանի է և
որդին . ես եմ ասէ կեանք և լոյս և ճշմարտու թի՛ր :
Աենդանի է և հօգին սբ . մարմին ինչ ոչ օգնէ, այլ
հօգին է՝ որ կենդանի առնէ :

Եւ մի է իոր, և մի իմծ, և մի թագաւոր . և ոչ
տեարս, և ոչ իմծս, և ոչ թագաւորս դաւանեմք զոր
զԱրորդու թին . ըստ այնմ զոր սերորէքն աղաղա-
կէին ՚ի տաճարին, սբ, սբ, սբ . երիցս սբ, և միան-
գամ իոր . քանզի մի է տէրու թի՛ր հօր և որդւոյ և
հօգւոյն սբյ : Մի իոր և իմծ հայր, քանզի և ոչ գոյ
այլ իմծ հայր . և մի իոր և իմծ որդի, քանզի ոչ գոյ
այլ որդի . և մի իոր և իմծ սբ հօգին, քանզի ոչ գոյ
այլ հօգի իմծ, բայց յայ հօգւոյն : Մի է իմծ հայր,
յորմէ ամենայն ինչ . և մի իոր (Յս Վն, որով ամե-
նայն ինչ . և մի հօգի ամենասբ՝ որ զամենայն նորու
գէ և սրբէ : Մի մկրտու թիւն, և մի եկեղեցի Պաւ-
ղոս քարոզէ . ոչ ինքն, այլ զորմէ ասէրն, թէ զփորձ
ինչ խնդրէք զՎնի՝ որ ինևս ընդ ձեզ խօսի :

Օնաւ հայր զորդի, և ոչ եթէ ՚ի ծնունդն փո-
խեցաւ, այլ է հայր՝ հայր, և որդի՝ որդի, և հօգի
սբ՝ հօգի այ : Օնաւ որդի, և ոչ եթէ ՚ի հայր փո-
խեցաւ . զի՝ ոչ յանարգանս կամ յանկածուի է որ
դի հօր, այլ ՚ի գիտու թեանէ անծնին ծնունդն : Մի
թերահաւատեսցուք յիմծական ծննդենէն, մի ար-
համարհեսցուք և զնորին մարմնական ծնունդն, մի
աղարտեսցուք և զկամաւորն աղբատու թի՛ր : Պատիւ

1 Յօրինակին պահասեր չի . եղաք ըստ Ճ :

հրեշտակաց առաջնականց կայանք . պատիւ միաճնին՝ նստեւն ընդ աջմէ հօր¹ : Հրեշտակի և անուան սպաւ սաւորու թեան է , և հրեշտակապետի՝ գլուխ սպաւ սաւորու թե² : Սակ անձ առ անձ ասել՝ անուան ան է : Մճ առ անձ , և ոչ անձք . քանզի ոչ երկուս անձինս³ , և կամ երկուս ծնունդս խոստովանիմք , այլ միաճին , և մի ծնունդ . և մի հոգի ճշմարտութե՛ որ ՚ի հօրէ ելանէ :

Արիս՝ և մի , մի՛ և երիս . քանզի մի էութի՛ սբ Արրորդութեանն դաւանեմք՝ յերիս կայս կատարեալ անձանց : Օ ՚ի ոչ անձն հօր՝ է անձն որդւոյ , և ոչ անձն որդւոյ կամ՝ սբ հոգւոյն՝ է անձն հօր . թէպէտև անդատին ՚ի միոջէ էութե՛ հօր է որդի և հոգին՝ սբ : Օ ՚ի միաճին որդին՝ որ յառաջ քան զյաւիտեանս , է և ՚ի հօրէ՛ և առ հայր . անձ առ անձ , և նոյն՝ մարդ ընդ մարդկան , ոչ անկեալ յանձութեն , թէպէտև մարմնացեալ դտանի , ոչ քայքայեալ յառաջին ծննդ դենէ անտի , թէպէտև մարմնական ծննդեամբ ՚ի կուսէն երևեցաւ մարմնով ծնեալ : Ա՛ , և մինչդեռ յորովայնի կուսին էր , ոչ էին ՚ի նմանէ թափուր երկինք և երկիր և ամենայն արարածք :

Անձնին ան հօր , և ծնելոյն⁴ ՚ի նմանէ որդւոյն միաճնի , և սբ հոգւոյն ելողին ՚ի նոցունց էութե՛ , երկոցն ՚ի միում էութե՛⁵ , ամենայն փառք՝ այժմ և միշտ , և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

1 Յօրին . պակասէր հօր , եզաք ըստ Ճ :
 2 Յօրին . պակասէր և հրեշտակապետի՛ գլուխ սպաւ սաւորու թե .
 եզաք ըստ Ճ :
 3 Յօրին . երկուսն . եզաք ըստ Ճ :
 4 Ճ . ծնելոյն :
 5 Ճ . երկոցն փութե :

Ճ Ա Ռ Ե Բ Կ Բ Ո Ր Դ

Երանեւոյն Սեբերիանոսի Էմետու Լակոկոսոսի ասացեալ
'ի տնօրէնութիւն Փրկչին 1 :

Օ ՈՐԴԻՍ լուսոյ լուսաւորեն ճառագայթք, և լուսոյն պատգամքն պայծառացուցանեն : | յոս անծապաշտաց՝ անծապաշտութիւնն է, որ զմէզ և զմառախուղ անգիտութեն փարատէ : | յոս ճշմարտութեն՝ յուսմնասէրս ծագէ . որպէս երևելի լոյս՝ մարմնոյ լուսաւորութի է, նոյնպէս և հոգւոյն՝ ճշմարտութիւն : | Եւ որպէս ցորեկ ընտրեմք՝ ի միմեանց զՏիւանդն և զառողջն, զգեղեցիկն և զտգեղն, զխոնարհն և ըզբարձրն, զհարթն և զդերբուկն, զճանապարհն և զմոլորութիւն, զփուշն և զբարունակն, զտիղմն և զաղբերս . և զցայգ՝ ամենայն երևեօք : | Նոյնպէս, եղբարք, և ճշմարտութիւնն ծագեալ՝ զանգիտութիւնն ծածկէ, և զառողջութիւն հաւատոցն ցուցանէ, և զՏիւանդութիւն անհաւատութեն, զգեղեցիկութիւն ցածութեն, և զտգեղութի զեխութեն, զվատթաբութի ամբարշտութեն, և զհարթութի ուղղութեն, զկամակարութի չարութեն, զբարունակս առաքիտութեն, և զփուշս մեղաց, զտիղմն ցանկութե, և զաղբիւրս արգարութեց :

|| անն այնորիկ իսկ երանելին Ղաւելթ զլոյսն և զճշմարտութիւն միով նուագաւ նուագեալ հնէէ, թէ առաքեալ զլոյս քո և զճշմարտութի քո : Օ ո՞ր լոյս և զճշմարտութի կամիցի առաքել : { } այտ իսկ է, եթէ զայն լոյսն, զորմէ { } ովճաննէս ասէ, թէ էր լոյսն ճըմարիա՝ որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ որ գալոց է յաշխարհ : Օ ի թոր մեր { } սօր՝ է լոյս ճմարիտ, ճառագայթ անծապաշտութե, արդարութեանն արեգակն, արևելք ճշմարտութե . որ ի բարձանց ծագէ, և յերկրէ լուսաւորէ . ի բարձանց՝ ըստ անծու-

1 Օ յաւելուածք ի Գեորգիոսի Էրեւնի եղաբ ըստ Յովհաննու Իմաստասիրի որ ի Ճառն ընդգէմ երևութականաց :

Թէն սրատուով ծագէ, և յերկրէ՝ ըստ մարմնոյ տրն տեսու թէն ՚ի վեր ամբառնայ: Արևելք՝ որ է իմանալի լոյսն, ՚ի բարձանց ծագեալն ըստ երանելոյն: Օ աքարիսց հօրն: Յովաննու կարապետին, որով եղև մեզ ասէ, այցելու արևելք ՚ի բարձանց: Աոյն արևելք դարձեալ յերկրէ ծագեն, զորմէ նորին անուանակիցն: Օ աքարիաս յերկոտասան մարգարէսն ասէ, և թէ ասն այր, և անուն նորա արևելք:

Ալ ուստի ծագէ, Վաւիթ մեկնէ, Ճմարտու թի յերկրէ ծագեաց: Ո՞ր Ճմարտու թիւն: Ս՛ի յինէն ուսանիր, այլ անդտին ՚ի կենարարէն ամենեցուն. էս եմ, ասէ, ճանապարհ և Ճմարտու թի և կեանք: Ո՞ր և յառաջագոյն իսկ ասացաւ յառաջին խօսան, թէ պարզ և տարած բնու թիւն է, անբաժին և անմարմնական, և անկերպարան. որպէս և ճնօղն նորա հայր: Ալ ազգի ազգի յորջորջմանս յանձն առնու առ իւրում բարերարութեանն. կոչի և ճանապարհ, առ ՚ի զմնորութիւնն հալածելոյ. և Ճմարտու թի, առ ՚ի զստուին եղծանելոյ. և կեանք, առ ՚ի զմահն քակելոյ:

Ալ տես, զհարդ բազում անգամ զգենու յորջորջանս, որ հակառակ իմն թուին բանիւք, և միաբանին արդեամբք: Աոյն՝ հովիւ. նոյն՝ ոչխար. էս եմ, ասէ, հովիւ քաջ: Ալ զհարդ ոչխար: Յովաննէս ասէ, ահաւասիկ դառն այ: Ալ որ կամին օտարութիս այլ և այլ անուամբք մուծանել՝ ասեն, զհարդ, ոչխարի և հովուի մի բնութիւն իցէ. մի թէ բաժանեացի Վ՛սի բնութին պէսպէս յորջորջմամբք. և յայտ երևի, և թէ ոչ էութեն, այլ գործոյն իսկ են նշանակիչ ազգի ազգի անուանքն: Աոչէ զանձն հովիւ, անուանի և ոչխար. կոչի և քահանայ, յորջորջի և տաճար քահանայի: Ստ այնմ, դու էս քահանայ ըստ կարգին Սելքիսեդեկի. և տաճար, ըստ այնմ, և թէ քակեցէք զտաճարդ՝ և յերիւր աւուր կանգնեցից զգա:

Ալեսցի ՚ի բաց ամենայն մոլորուի, և կալցի և տիրեսցէ ամենեցունց թագաւորեալ՝ Ճմարտու թին:

Եւ զի Խոր մեր Յօ՛ւրճ անուանեաց զանձն իւր որթ , որպէս էր , և 'ի հանդիսին անցուցաք . և զճայր մը շակ , ոչ այլակերպութի ինչ 'ի բնութեն մուծանելով , այլ զիւրոյ զանտեսութեն զնորոգութի պատմելով , Վանդի ամենայն ինչ որ 'ի հնումն ժողովըրդեանն տուաւ , եղծաւ . տուաւ քահանայութի , և ապականեցաւ . տուաւ թագաւորութի , տուաւ մարգարէութի . եղև որթ տաշտագեղ Վարայէլ , որպէս և ասէ Երեմիա մարգարէ , և փոխանակ պողոյ Կաշտութե՛ երբեր անիրաւութի : Վիին հանդոյն և Եսայի ասէ , եթէ կացի մնացի խաղողոյ , և երբ փուշ . և քանզի ետես զամենայնն եղծեալ և հնացեալ 'ի ծուլութէ , եկն և անձամբ նորոգեաց զամենայն : Ի ինի ամենայն ամենեցուն . ոչ ինքն բարժանեալ , այլ ըստ մի տեսութե՛ զամենայն յարգարեաց :

Եւ զի այս ամենայն եղծեալ և ապականեալ էր 'ի մէջ հրէիցն , վկայեն գիրք . քահանայք նոցա , ասէ , չասէին՝ թէ ուր իցէ Խոր , և մարգարէք նոցա արծաթով ճմայէին , և առաքեալք նոցա ոչ ծանեան զիս , և իշխանք նոցա անարգեցին զիս , և ժողովուրդ իմ ոչ ծանեաւ զիս : Եւ քանզի ամենայնն , և Կաշտութե՛ կարգք եղծան , եկեալ անձամբ իսկ յարուցանէ զքահանայութիս , և կանգնէ զթագաւորութիս , և նորոգէ զմարգարէութիւնն , և զամենայն եղծեալսն և զապականեալսն իւրովք շնորհօքն նորոգէ : Եղծաւ քահանայութիս , ինքն եղև քահանայ . զորմէ ասէ առաքեալ , եթէ այնպիսի քահանայապետ ունիմք՝ որ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեն 'ի բարձունս : Եւ զի բարձաւ թագաւորութիս հրէից , եկն եմուտ թագաւորն սքօ . զորմէ ասէ՝ Վաթանայէլ ռարբի , գո՛ւ ես որդի Խոր , գո՛ւ ես թագաւոր Վարայէլի : Եւ քանզի զմարգարէութիւնն ծածկեցին սուտ մարգարէութիքն , եբարձ Կաշտութե՛ մարգարէութեն՝ վասն անարժանութե՛ բնակաց երկրին . եկն միւսանգամ անձամբ նորոգել զմարգարէութիս , որպէս և երանելին Սովսէս ասաց , եթէ մարգարէ ձեզ յարուցէ Խոր Կաշտ : Եւ զի ինքն կարօտ էր այնմ պատուոյ , այլ վասն զան

Եւ զի ինքն կարօտ էր այնմ պատուոյ , այլ վասն զան

կեալն յարուցանել . քանզի ոչ թագաւորութե կարօտ էր թագաւորն թագաւորաց . և ոչ քահանայութե աղքատ , այն որ յամենայն իսկ քահանայութե առնոյր պաշտօն . և ոչ մարդարէութե պէտք՝ այնմ , որ աղբեւերն էր մարդարէութե , և յամենայն մարդարէս բոլիւն զվտակա արդարութե . այլ վասն զի զամենայն անկեալն եկն յարուցանել , և զամենայն եղծեալն յարուցանել և նորոգել : Ազիտ և զորթն խորայելի ապականեալ . զորմէ՝ Վաւիթն ասէ , թէ զորթն՝ զոր հաներ յերկրէն եգիպտացոց , խլեցեր զհեթանոսս , և տնկեցեր զնա . և նորոգեալ զապականեալն , ասէ , ես եմ որթն ճմարիտ : Այլ թէ բնութեմ ինչ գործելի , այլ չնորհօք զապականեալն նորոգել : Այլ որթն գործելի իցէ , զիմրդ սերմանիցէ իբրև զմշակ որթոյ . ճառեալ զիւրմէ վարդապետութեն ասէ , ահաւասիկ ել սերմանահան սերմանել . և ինքնին մեկնէ , եթէ որ սերմանահանն իցէ . որ սերմանէն ասէ զսերմն , որդի մարդոյ : Այլ արդ զիմրդ , մարթիցի միում և որթ գործելի լինել , և մշակ սերմանահան սերմանեաց : Այլ ոչ բնութեացես , և տացես զմին անութե նորա , և զմիւսն ևս նորին մարմնաւոր տնտեսութեն , ապա ընդ միմեանս իսկ զիրսն շփոթես , և չլինիցիս գիտակ ճմարտութեն : Այս եմ ասէ որթ , և կոչէ զանձն իւր մշակ որթոյն . որպէս և այլուր հովիւ և ոչխար : Այլ սնտի իսկ հերձուածողք զբարիոք գրեալն չարաչար ընթեռնուն . որպէս և մարդարէն ասէ , եթէ ուղիղ են ճանապարհք տն , և արդարք գնասցեն ՚ի նոսա : Չիմանան զուղղորդն , և ոչ զզտեալն և զընտրեալն յարդարումն մտաց , զկէսն տալ անութեն պատուոյ , և զկէսն նորին մարմնաւոր տեսչութեն . և վասն այնորիկ խառնեցին զամենայն ընդ միմեանս՝ և եղծին . և միգով մոլորութեն լցին զամենայն տիեզերս :

Քանզի փրկիչ և տր և մարդասէր եկն յաշխարհս վասն մեր . չէ հեռացեալ ՚ի պատուէն՝ զոր յառաջ քան զյաւիտեանս ունէր , այլ զարդարեաց վասն մեր մարդասիրութեն , եցոյց զերկուս լուսաւորսնկարագիր ճմարտութեն , զանութեն նշանօքն , և ըզմարդկութեն չարչարանօք . քանզի եմուտ ընդ չար

չարանօք անչարչարելին չարչարելեան ¹, ոչ ընդ այնու կարեօք որ 'ի մեղս տանիցին, այլ որ գհասարակաց բնութքս պատեալ իցեն: Վասնզի մարմին և ոգի ծառայեն կարեաց' որ 'ի մեղս տանիցեն. և որ այնց կարեաց արտաքոյ է, արտաքոյ է և քան զմեղս: Այսպիսի ինչ է: Վաղցնուլ և ծարաւել, վաստակել և ննջել՝ մարմնոյն կարիք են, այլ ոչ եթէ 'ի մեղս համարիցին. իսկ պոռնկութի, և պղծութի, և անառակութի՝ որ զմարմնոյ գեղեցկութի պղծեն, այն կարիք մեղաց են: Վարձեալ և ոգին ունի պատեալ զիւրեաւ կարիս յարարչէն բնութք ընկալեալ զկարեւորան փրկութի, զերկիւղն, զտրտմութին, և զցատումն. և եթէ առանձին քննեսցեն, կարիք կոչին, բայց չափով և 'ի ժամանակի՝ օգնական բնութեանս մերոյ:

Այլ միտ դիր. գոյ ցասումն արդար, և բարկութի արդարութեան անուանեալ. ոչ որ վայրապարն բորբոքեսցի, այլ որ յսծային արդարութեն շարժեսցին 'ի ցասումն, բազում ինչ՝ 'ի հոգւոյն սքն ազդեցութի, և ոչ որ վայրապար որ ցասնուցու, այլ յորժամ վասն անպաշտութե զայրասցի. և վկայէ գիր, եկն ասէ հոգի տն 'ի վերայ Շ աւղի, և ցասեալ: Յորժամ արդար ցասումն վասն արդարութե 'ի կիրարկանիցի՝ զայն գովեաց: Յորժամ ընդդէմ ամբարշտութեն վառեսցի, յորժամ զհերձուածողսն կարկեցուցանել իցէ, յորժամ վասն փառաց մեծի արքային պատերազմն իցէ, անդ զցասումն ցուցանել լառութի է, և թագուցանել նենգութի: Միտ դիր, եղբայր, և ցանկութեանն, մի այնմ որ 'ի մեղս արկանիցէ, այլ այնմ որ զարդարէ զագգս օրինաւոր ամուսնութի: Միտ դիր երկեղին, մի որ զուր ինչ իցէ, այլ որ յօգուտ և 'ի շահ. զի ուր երկեղ այ իցէ, պարզեք բարութեն են. և ուր երկեղ ամբարշտութի, անդ գործք սնտիք: Արկիւղ ասեմ, զկարիս մարմնոյ և ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեղս իցեն, կալաւ յանձին կենարարն մեր: Վաղցեաւ ըստ մար-

¹ Գովհան իմաստասեր 'ի ճառն որ ընդդէմ երևութականաց 'ի համարն. 40:

բարբառ իցէ և հօրն ասելն, թէ ո՞ր էս Մշամ. և այս բարբառ այն բարբառոյ ընկեր է: Հարցանէ Վ՛ս թէ ո՞ր եղիք զնա, հարցանէ և անձ 'ի հին կտակարանն, թէ ո՞ր է Մբէլ եղբայր քո:

Մ. Ե. Լ. Թերևս ասիցէ որ, եթէ այդ չէ լուծումն խորհրդոյդ, այլ յաւելուած տարակուսանաց. քան զի յայտ արարեր՝ թէ ոչ միայն Վ՛ս հարցանէ, այլ և հայրն Վ՛սի: Այլ թէ այնպէս իցէ, և միտք և սահարցուածոյն մեկնեսցին և հօր և որդւոյ. ուսիր նախ զմիտս նորա, որ անդն էհարց, և զսորա աստ: Մայց յորժամ ասիցեմ, թէ զնորա անդ, և զսորա աստ, ոչ այլում զնա ասեմ, և ոչ այլում զսա. այլ որ ինչ յաւետարանին ասացեալ է, 'ի հայր հանեմ. և որ ինչ 'ի հնումն, որդւոյ մատուցանեմ: Վ՛անգի չիք ինչ՝ ոչ 'ի նորոցս և ոչ 'ի հնոցն, թէ առանց Վ՛սի զբուծեմ եղև. որպէս և Յովհաննէս վկայէ՝ ոչ միայն զարարուծէն, այլ զբնաւ իսկ զանտեսուծէն, ամենայն ինչ, ասէ, նովաւ եղև, և առանց նորա եղև ոչ ինչ որ ինչ եղևն:

Այլ թէ զի՛նչ միտք հարցանելոյն իցեն ընդ Սային, թէ ո՞ր է Մբէլ եղբայր քո, ուսիր, զի հարցանելովն հօրդ իցէ նմա ճանապարհ պատասխանատուութե. դատի իբրև զարդար դատաւոր, և յապաշխարուի կոչէ իբրև զմարդասէր. ո՞ր է ասէ Մբէլ եղբայր քո. յատեան մուծանէ զնա որպէս դատաւոր: Այլ նորա անգիտութե կարծիս զհարցուածն համարեալ թարուցանել կամեր 'ի բարեբարէն. չգիտեմ, ասէ, մի թէ պահապան ինչ էի ես եղբօրն իմոյ: Այլ զի՛նչ. ան 'ի միտ զայ դիտաւորութին. մեկնէ նմա որ զամենայն գիտէ, եթէ ես կամօք պատճառեցայ զանգիտութի. և դու համարելիր՝ եթէ առանց գիտութե ինչ հարցանիցեմ: Այլ այնպէս իցէ, ուսիր ըզգիտութի ամենագիտին, զոչին արեան եղբօր քո բողոք ունի առ իս յերկրէ:

Ուսիր այսուհետև և զգիտաւորութիւն բարերարին, թէ յոր միտս ասաց ցհրեայս, թէ ո՞ր եղիք զնա. ժողովք թատերց ասպախտաւորաց էին, ժողովուրդ՝ որ ոչ կարէր 'ի միտ առնուլ զայ սքանչելիսն. մանաւանդ թէ իմանային իսկ, և առ ասպախտաւո

րու թեանն ծածկել կամէին զսքանչելին . տեսանէր զնոսա խրոխտեալս , և ընդ հենգն ելեալս սքանչեւեացն . հայեր 'ի նոսա՝ զի տեսանէին զգորու թինն , և ուրանային զարուեստագործն . որպէս և վկայէ Վաւիթ , թէ 'ի բազում գորու թեան քում ստեցին քեզ թշնամիք քո : Աւառ այն զինչ գործիցէ . մարթ էր լուեւեայն երթալ . մանաւանդ թէ պէտեւ չերթայր իսկ մարմնով , այլ զգորու թինն առաքէր , և ճառագայ թիւք զգորուէն կարող էր քակել զգերեզմանն , յարուցանել զմեռեալն , և ածել 'ի լոյս զխաւարար գեալն . այլ կամի զսպախտաւորսն իսկ վկայս սքանչեւեացն . և կանխէ ձգէ նախ քան ցուցանել զգերեզմանն բազում սպախտաւորացն , ո՛ր ասէ եղիք զնա : Ա՛հ ասէն , և տես զգերեզմանն . և ասէ ցնոսա , 'ի բաց թաւալեցուցէք զվէմի : Ար աշակերտացն երաշխաւոր եղեր , և զառհաւատչեայ զգորու թինն ետուր , եթէ ունիցիք , ասէ , հաւատս իբրև զհաս մանանխոյ՝ ասասջիք լերինս , փոխեաց , և փոխեսցի . որ նոցա այնչափ իշխանուի պարգևեցեր , գու զվէմ մի փոքր 'ի դուռն գերեզմանին՝ չկարիցես 'ի բաց թաւալեցուցանել : Այլ որպէս յառաջագոյն ասացի , վասն նորին պատճառանաց , զի անհաւան իրաւ ընտիրք և անհնազանդ տեսողք էին , և ասէին՝ խաբէուի ինչ և առ աջօք գործն իցէ մեռելոյն , պատճառեալ կայցէ 'ի կարծեցուցանող եկաւորութենն ունկնդիր լինել , վասն այնորիկ զնոսա իսկ ածէ 'ի գերեզմանն , զի յորժամ զվէմն թաւալեցուցանիցեն , և հոտ ընդ երեսս հարկանիցի , լիցի նոցա վկայ հոտ մեռելոյն , թէ արդարև մեռեալ է . զի յորժամ մեռելու թէ մեռելոյն հաւատասցեն , ասպա և 'ի յարութենն չլինիցին երկմիտ :

Աւ զի զայսպիսի հնարս հնարէր նոն զիջանէն , անդէն կարգին միտ դիր , և ուսանիս : Ատեաւ Արթա առ վէմն , և ասէ , տէր , հոտեալ է աւասիկ , քանզի չորեքօրեայ է : Այլ կենարարն քանզի զօրութեանն տեղեակ էր , զայդ իսկ կամիմ ուսանել 'ի ձէնջ , ասացէք 'և յաճախեցէք զասէլն՝ թէ հոտեալ է . հաստատեցէք թէ մեռեալ է , զի և յարութինն ճմարտիւ քարոզեսցի : Բազում անգամ

մահու անունն յաճախեաց, զի գէթ միանգամ և ճշմարտութիւն յարութեն գաւանեացի: Յայնժամ այնուհետև, եղբարք, այլ իմն յարդարէ կենարարն. յերկինս նայի, և զհայր կոչէ: Հայր, ասէ, գոհանամ զքէն, զի լուար ինձ: Ընդ իմն ՚ի բանիս գտանեն հերձուածողացն աշակերտք, վաղվաղակի ՚ի վերայ յարձակեալ. տեսանես, ասեն, որչափ ՚ի միջի կայ, զի մին աղաչէ, և մին աղաչի¹. մին պաղատի, և մին պաղատանաց անայ. տեսանես, զի աղբիւր սքանչելեացն հայր է, և շնորհէ որդւոյ զզօրութի սքանչելեացն: Ընդ որպէս յառաջագոյն բազում անգամ ասացի, եթէ չառին ՚ի միտ շնորհակալութի ընտրել զգործս կենարարին. այլ միանգամ իսկ կանխաւ ըմբռնեալք ՚ի հայհոյութի կուրացան առ ՚ի ջրնտրելոյ զճշմարտութիւն:

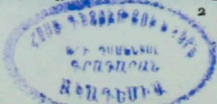
Ըսցայ դու զպատճառսն յայսր առուր ընթերցուածոյ ուսիր: Ըսէ ցնոսա կենարարն. բազում գործս բարիս ցուցի ձեզ ՚ի հօրէ իմմէ, վասն որոյ գործոյ ՚ի նոցանէ քարկոծ առնէք զիս: Ըսեն ցնա հրեայքն. վասն բարեաց գործոյ ոչ առնեմք զքեզ քարկոծ, այլ վասն հայհոյութի. զի դու մարդ էս, և զանձն քո ան առնես, և կոչես քեզ հայր զանձն: Ըսն իմն կարի տրտմեցուցանէր զհրեայսն՝ զի հայր իւր կոչէր զանձն. զայրանային հրեայքն ճշի, ոչ միայն զի զաւբաթսն լուծանէր, այլ զի և հայր իւր կոչէր զանձն, և հաւասար առնէր զանձն այ: Ըս բանզի ՚ի հայհոյութի հանէին՝ հայր կոչել զանձն, ատեան գործէ ՚ի գերեզմանն, և դատաւոր զճշմարտութիւն նստուցանէր. ածէ շուրջ վկայս զսպախտաւորսն, զի աչօք տեսցեն, և ականջօք լուիցեն, որք ասէին՝ եթէ հայհոյես, զի զանձնդ որդի այ կոչես: Արչէ հայր, և գրեթէ այնու իսկ խրատէ զնոսա, թէ ահաւասիկ ձեր իսկ առաջի կոչեմ. եթէ ցամանուցու ինչ՝ զի հայր կոչեմ զնա, և հայհոյութի իցէ որպէս և դուք կարծէք, ապա մի լուիցէ. և եթէ չցասնու՝ ապա յայտ է թէ արդարև հայր իմ է: Հայր, ասէ, գոհանամ

¹ Մամբրէ գրեթէ զսոյն բանս երկրորդէ ՚ի ճառն յարութեան Ղաղարու:

զքէն, զի լուար ինձ: Աթէ հնազանդութե գործ էին աղօթքն, զի ա՛րդ յառաջ քան զաղօթան կալ՝ ասէ, թէ լուար ինձ. զի նախ քան զաղօթան կալ ասէ, հայր գոհանամ զքէն զի լուար ինձ: Ալ միտս դնէ նոցա որ շուրջն կային. եթէ ցամնու, ասէ, հայր, զի հայր կոչեմ զնա, և հայհոյութի ինչ է նոյ՛ որպէս դուքդ կարծէք, մի լիցի գործակից հայհոյիս, ասա թէ կոչեմ զմեռեալն, և լսէ հրամանին, արդեամբք իսկ առէք զհանդէս ճշմարտութեն. զի զմեռեալ յարուցանել՝ ոչ հայհոյի գործ է, այլ որդւոյ նոյ հրաման: Ալ զի այս միտք են աղօթիցն, և ոչ վասն իւրոյ ինչ պիտոյից, այլ վասն լսողացն օգտի և ուղղութե արկ՝ ի կիր զաղօթան, ինքն իսկ վկայէ՝ յոր ժամ ասաց, թէ հայր գոհանամ զքէն՝ զի լուար ինձ, ասէ առ նմին, թէ ես գիտէի իսկ՝ եթէ յամենայն ժամ լսես ինձ. այլ վասն ժողովրդեանս որ շուրջ կան ասացի:

100
Հ. Բ. Գ.

Սի որ պսուհետե շփոթեցէ զճշմարտութին, մի որ թշնամանեցէ զանձապաշտութին, մի որ զիւջանելն՝ որ վասն մերոյ փրկութե, ՚ի տկարութի և ՚ի թշնամանս սքին համարեցի: Ս ասն քո եղև մարդ մարդասերն, ոչ եթէ զիւր բնութին ՚ի բաց ընկէց՝ այլ զանկեալն յարուցանէ, և զմեռեալն կենդանի առնէ. առնու զքոյդ, և տայ զիւրն: Սչ թէ ՚ի տնտեսութեն եկն յառաջին պատիւն, այլ յանձնութեն եկն ունել յանձին զտնտեսութին: Սչ, որպէս հերձուածողաց աշակերտքն կարծեն, եթէ յետ խաչին և տնտեսութեանն, եկն յառաջ ՚ի պատիւն. քանզի բիծս իմն ամբարշտութի բանին առաքելոյ կամին կարկատել, որ յորժամ ճառեալ զկենարարէն՝ ասէ, որ էրն ՚ի կերպարանս նոյ՛ ոչինչ յափշտակութի համարեցաւ զլինելն հաւասար նոյ, այլ զանձն ունայնացոյց՝ զկերպարանս ծառայի էառ, և ՚ի նմանութիւն մարդոյ եղեալ, և կերպարանօք գտեալ իբրև զմարդ, խոնարհեցոյց զանձն լինել հնազանդ մահու չափ և մահու խաչի. և ածէ զնու վիմբ, թէ և վասն այնորիկ նձ զնա առաւել բարձրացոյց, և շորհեաց նմա անուն՝ որ ՚ի վեր է քան զամենայն անուն: Տեսանես, ասեն, զի ընդ հնա-

զանդու թէն էառ զինս զպատիւն . քանզի խոնարհեցաւ մահու չափ , վասն այնորիկ և անձ զնա բարձրացոյց , և շնորհեաց նմա անուն՝ որ 'ի վեր է քան զամենայն անուն : Ի՞նչ այնպէս իցէ՞ լուիցեն . եթէ զվարձս ընդ տնտեսութեն զառաջն զալն էառ , ապա ուրեմն յաղքատութի մեծութի եկն յառաջ : Եւ արդ միտ դիր աղաչեմ , եթէ վարձս ընդ հնազանդութե զառաջն զալ էառ , ապա յաղքատութի 'ի մեծութի եկն , յամենեցունց երկրպագութի առնուլ , զի ամենայն ծունր յանուն Հօր և Քրիստի կըրկնեսցի : Վու ասես , թէ աղքատ էր , և 'ի մեծութի եկն տնտեսութեն . այլ Պաւղոս չառնուք զյանձն , քանզի չցուցանէ զնա յաղքատութի 'ի մեծութիւն եկեալ , այլ մեծութեն զաղքատութի յանձին կալեալ :

Օրինչ ասէ առաքեալ . « Վիտէք , ասէ , եղբարք զշնորհս ան մերոյ Հօր և Քրիստի , զի վասն մեր աղքատացաւ որ մեծատունն էր , զի դուք նորա աղքատութեն մեծանայցէք » . զի մեծանայցես , և ոչ զի հայհոյեսցես . աղքատացաւ տէր մեր Հօր և Քրիստի , ոչ զյաւիտենական մեծութին 'ի բաց ընկեցեալ , զմեծութենէն ասեմ , այլ զայն ծածկեալ , և զայս յանձին կալեալ :

Օրինչ իցէ մեծութի նորա : Վոյն հայր մեծատուն . կրօնի և որդի մեծատուն . մեծատուն 'ի մեծատնոյ :

Օ որմէ Պաւղոսն ասէ , թէ ինքն ան մեծացունէ զամենեսեան որ կարդան առ նա . և դարձեալ թէ ո՞վ խորք մեծութե և իմաստութե և գիտութեանն այլ : Երկնայէս և Հօր մեծատունն է , և աղքատացաւ վասն մեր : Եւ ինչ իցէ մեծատունն . զի 'ի միասին էալ կան է հօր և լոյս փառաց , և նկարագիր էութեան և պատկեր աներևութին հօր : Եւ ստացուածով այնպիսի լիեալ , այլ բնութի այնպիսի երևեալ : Եւ մեծութի և Քրիստի այն է , զի նմին հօր հաւասար է , և զնոյն զօրութի և զփառս և զթագաւորութի ունի , աթառակից հօր , և նմին պատուի , 'ի նոյն մեծարանս : Եւ որ յայնպիսի մեծութե էր , և 'ի վեր ընդ հօր նստէր , տես յորպիսի աղքատութի էջ , զի առաջի Պիղատոսի իբրև զմահապարտ կայր յատենի : Եւ մեծութի և Քրիստի բիւր բիւրուց հրեշտակացն են որ կան

նմա 'ի սպասու . և աղքատութի Վրսի երկոտասան ձկնորսքն որ զհետ շրջէին : Սեծուի Վրսի՝ աթոռն յերկինս է , և ընդ աջմէ հօր նստելն . և աղքատութիւն նորին , զի աղուեսուց որջք գոյին և թուչոց երկնից դադարք , և որդւոյ մարդոյ ոչ գոյր տեղի , ուր զգլուխն դիցէ : Աղքատութի Վրսի՝ 'ի յովանակի նստելն , և մեծուի Վրսի՝ 'ի քերթէս ելանելն . զորմէ ասէ մարգարէն , թէ կառք այ բիւրապատիկք են , և հազարք ուղղիւք : Տեսեր զառաւել մեծութիւն , տեսեր զաղքատութիւն լի տնտեսութիւն :

Այլ թերևս որ մորմնքեալ 'ի հերձուածողաց ընդ բարձրութիւն անխօսութեան՝ ասիցէ , միթէ 'ի կէնարաբն ելանիցէ բանն , թէ կառք այ բիւրապատիկ են , միթէ 'ի նա ինչ անկ իցէ վկայութիւն՝ զոր բերեր , միթէ կառք որդւոյ ասաց , կամ կառք միածնին պատուոյ : Այլ արդ զի մի վաճառիցի անպաշտութիւն առ 'ի յատուար լողացն , և կարծիցի թէ չէ ինչ 'ի դէպ վկայութիւն , հարկ է յանդիման կացուցանել , զի կառք այ բիւրապատիկք և հազար ուղղիւք՝ 'ի տէր մեր Յօ Վրս 'ի դէպ ելանեն : Այլ զհանդէս աստտիւն իսկ առ . չեն ինչ պէտք խնդրոյ խորհրդոց , և ոչ պատիր բանից հաւանութե , այլ ճշմարտութե , որ յայտ յանդիման ծաղեալ կայ առաջի : Արանելին Վաւիթ ասէ , կառք այ բիւրապատիկք են , և հազարք ուղղիւք , և տէր 'ի նոսա 'ի Սինա 'ի սրբութե . ել 'ի բարձունս և գերեաց զգերութիւն , և ետ պարգևս որդւոց մարդկան . զայս Վաւիթ ասէ : Արեւոյնք 'ի մէջ զմեկնիւ մարգարէիցն , զիողն մեծաձայն , զլեզուն հոգւոյն սքյ , զվառեալն զօրութիւն և ամենայն չնորհօք զՎաւիթս զսրբոյն երդիւ . տեսցո՛ւք յո՛վ առնու զկառնն այ , և զէն 'ի բարձունս և գերեաց զգերութիւն , և ետ պարգևս որդւոց մարդկան : Ասէ առաքեալ . մի տէր և մի հաւատ , և մի մկրտութիւն , և մի անհոգի ամենեցուն , և ամենայնիւ , և յամենեսեան : Վայց իւրաքանչիւր ումեք 'ի մէնջ տուեալ են չնորհօք ըստ չափոյ պարգևացն Վրսի . քանզի ասէ իսկ , ել 'ի բարձունս՝ գերեաց զգերութիւն , և ետ պարգևս որդւոց մարդկան : Այլ 'ի գործս արկեալ զմիտս բանին Վաւ

դոսի, ասէ, եթէ որ ելն ո՛վ է, եթէ ոչ որ էջն նախ
'ի ստորին կողմ երկրի. որ էջն նոյն է՝ որ ելն յեր-
կինս, զի լցցէ զամենայն :

Ան ինչ պիտոյ բազում լեզուք մեկնելոյ, և ոչ
չատ ինչ խօսք հաւանեցուցանելոյ, այլ միտք շնոր-
հակալք և միաբանութիւն հաւատոց, միաբանեալ
ընդ դաւանութի որդւոյն նոյն : Վանզի չասաց անծին
և ծնունդ, և ոչ անարար և արարած. զի այն չէ
միաբանութի հաւատոց : Ամին գիտել, զինչ է միա-
բանութի հաւատոց, լուր Պաւղոսի՝ որ ասէ, մինչև
եկեսցուք հասցուք ամենեքեան 'ի մի միաբանութի
հաւատոց և գիտութե որդւոյն նոյն : II Միաբանութի
հաւատոց՝ գիտութի որդւոյն նոյն է, և ոչ գիտութի
անծնին և ծնելոյ : Մնդէր խլես զգրեալսն, և յա-
ռաջ բերես զոչ գրեալսն. չիցէ՞ հաւատարմագոյն
անունն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սոյն, քան զանծնին
և զծնելոյ, և գրեալքն քան զգրեալսն :

I. յԼ 'ի դիմի հարկանի հերձուածողն. իսկ դու
ընդէր ասիցես, ասեն, զմիասին էականն, որ չէ գրեալ
'ի վտանկի պատերազմաց հարկ է առնուլ զանօթս՝
որ չիցեն ինչ պիտոյ 'ի խաղաղութեան : II կալ մեզ
'ի մարտիկս պատերազմացն, ոչ ապաքէն ծովական
թշնամութիւն. և կամ ո՞րք կազմիցէ զէն ընդդէմ
թշնամեացն՝ յորժամ խաղաղութի յամենայն կող-
մանց յորդիցէ : Վ բաց առ դու նախ զօտար էա-
կանն, զի մի՛ 'ի դիմի հարկանիցի քեզ 'ի միասին
էականն. իսկ եթէ ասիցես զօտար էականն, հարկ է՝
զի 'ի դիմի բախիցէ քեզ 'ի միասին էականն. ապա
եթէ լուիցես, լուեմ և ես, և զնոյն էութի որ հօրն
է՝ ճանաչեմ և որդւոյ. զի հօր և որդւոյ անունն
զնոյն զօրութի ունի. քանզի 'ի միասին էական է
անունն հօր և որդւոյ. զի հայր որդւոյն հայր է, և
որդի՝ հօրն է որդի. և հոգին սբ՝ նոյն է հոգի :

I. յԼ տես զինչ կրեն հերձուածողքն. քանզի
կանխեցին գրգռել 'ի պատերազմ, և ամաչեն զայն
պիսի միտս 'ի բաց ընդենուլ. տես, առ այն զինչ
զործեն նոյն շնորհքն. ետես զնոսա անհազանդս օրի

նացն այ, և արկ զնոսա ընդ հարկաւ օրինացն Հոռու
մոց . քանզի ցանկ իսկ ան զնոյն գործէ, յորժամ տե-
սանէ զոք մարտուցեալ ընդ օրէնս անպաշտուէ, յա-
րուցանէ ՚ի վերայ նոցա զահ մարդկան, զի ոչ կա-
լան ՚ զերկեղն այ : Տէս, զի նչ գործ գործէ . վառի
ցասունն ՚ի միտս անպաշտ թագաւորին, և գրէ
հրովարտակս անպաշտութեն ՚ի ձեռն անպաշտ
սպասաւորաց, և արձակէ նետս զհրամանսն իբրև
յօրինացն աղեղանէ :

Արպէս և կենարարն բազում անդամ արար
Հրէից սպախտաւորաց, որոց ուրացեալ զանպաշ-
տութի նորա, յորժամ զճշմարտութին խօսէր՝ ա-
սէին, որով իշխանութի առնես դու զայդ, առնէ
անդրէն պատասխանի՝ որ կարօղն էր ածել զնոսա
յերկիւղ մարդկան, հարցից և ես զձեզ բան մի .
մկրտութին Յովաննու ուստի էր, յերկնից, թէ ՚ի
մարդկանէ . խորհէին ընդ միմեանս Հրեայքն և ա-
սէին . եթէ ասեմք, եթէ յերկնից, ասէ, թէ և
ընդէր ոչ հաւատացէք նմա . և եթէ ասեմք՝ թէ ՚ի
մարդկանէ էր, երկնիմք ՚ի ժողովրդոցն, դուցէ
քարկոծ լինիցիմք : Աւ քանզի ոչ ունէին զերկիւղն
այ, զմարդկան երկիւղն եղին առաջի, թէ վասն
մարդկան երկեղի յիշեմք ասել : Իսկ կենարարն
առ այն զի նչ . և ոչ ես ասեմ ձեզ . դուք չգիտէք
իսկ, բայց ես գիտեմ, և չասեմ :

Աւ արդ յարոյց ան զմիտս անպաշտ թագաւոր .
քանզի թագաւորուի արդարութին է : Սիտ դիր,
թագաւորուի և արդարութին է, յորժամ այ ՚ի սպա-
սու կայցէ . ՚ի միում աշտիճանի կան թագաւորուի
և արդարուի . յորժամ ճշմարտութի սպասաւորք
թագաւորութեանն լինիցին, այ պատուակից լինի-
ցին : Աւ լուր, զի նչ ասէ դիր . ոգիք արդարոց ՚ի
ձեռին այ են . և զթագաւորացն զի նչ ասիցէ, սիրտ
թագաւորի, ասէ, ՚ի ձեռս այ է : Աւ վասն էր ար-
դեւք զսիրտն . և քանզի աղբիւր մտացն սիրտն է,
և արմատ խորհրդոցն, անդուստ յաղբիւրէն ելա-
նեն օրէնք . քանզի բանք թագաւորաց օրէնք են,

ուսնի զսիրտն 'ի ձեռին, զի մի դուցէ իբրև 'ի մարդկեղէն ինչ մտաց բղխիցեն, այլ իբրև յիմծեղէն ձեռանէ ելանիցեն օրէնք. դնէ թագաւոր օրէնս՝ միաբան օրինացն նոյն. 'ի հաստի կայ թագաւորութի՛ լինել վրէժխնդիր երկնաւոր թագաւորութեն. ոչ զի չիցէ ատակ վերին թագաւորութիւնն առնուլ վրէժս 'ի հակառակորդացն, այլ զի նոյն չորհրդն բանայցեն զդուռն իմծպաշտութեան նախանձախնայրացն :

Եւ եթէ հաւաստեալ խնդրիցեմք, գտանիցեմք, զի յամենայն ժամ ուր և մարտեալ ամբարշտութիւն, ոչ էառ իմծ վրէժ առանց արդարոյ ուրուք. եթէ չգուցէ միջնորդ 'ի միջի այր արդար, չառնու վրէժս 'ի չարեաց. այլ 'ի կիր արկանէ զմարդկեղէն գործին լի արգարութիւն : Եւ ամբարշտեցաւ Սողոմ և Վոմոր, և ոչ ջնջեցան հինգեքին քաղաքն, մինչև բնակեալ Վոլտայ յերկրին. զի մի ասասցեն բնակիչք երկրին, թէ չէր ընդ որ նայել, չգոյր վարուց ուրուք նախանձաւոր լինել, ածէ բնակեցուցանէ զարդարն 'ի Սողոմ, որ 'ի նոյն տեղիս կեայր, և արտաքոյ քան զնոսա էր կարգօք. զի մի գտցեն պատճառս պատասխանուոյ, թէ չունեին զոր վարդապետ, երևեցաւ Վոլտ 'ի Սողոմ, և եկն եհաս վրէժխնդրութիւնն. քանզի ոչ օրինակին ² և ոչ առն արդարոյ եղեն նախանձաւորք, սատակեցան 'ի հրացան բարկութենէն :

Վոյնպէս մարտնչէր և Փարաւոն եգիպտացի ընդ նոյն՝ անգիտութի պատճառեալ. և չեկին նմա հարուածք, մինչև յայտնեցաւ Սոլմէս Իսրայէլի : Եւ բարշտէր և Քայաբ թագաւոր իսրայէլացոց, որ յանօրէն ամբարշտութիւն զառածեալ. և չգոյն ուրեք սպառնալիք բարկութե, մինչև յայտնեցաւ Եղիաս նախանձաւոր : Վոյնպէս և այժմ՝ կարող է իմծ առնուլ զիւր վրէժ, և զեկեղեցոյս՝ որ կայ 'ի պատերազմի. այլ յարուցանէ զվասն իմծպաշտութե մարտիկս, և կամի խնամարկել եկեղեցոյ ամոխսախիւք ³

1 Յօրին. Ղ=Վոյն :

3 Յօրին. Թ=Եղիս :

2 Յօրին. գրեալ էր օրինակին :

անձաշտուածեանն : Սոյնպէս և երանելին Աղիայ
 ամբաստան լինէր այլ Ղարայէլէ, յորժամ եմուտ
 յանապատն հալածեալ Յեզաբէլայ . փոխանակ ա-
 սելոյն, ասէ ցնա անձ, զի դու Աղիա . հարցանէ ցնա
 անձ, թէ զինչ գործես դու աստ : Չողաւ յայն անա-
 պատն՝ ուստի Սոլսէս զօրէնսն առ, և ասէ, նա-
 խանձեցայ զնախանձ անձ այլ ամենակալի, զի թողին
 զքեզ որդիքն Ղարայէլի . զսեղանս քո կործանեցին,
 և զմարդարէս քո կոտորեցին, ես միայն մնացի, և
 խնդրէն զանձն իմ : Օայս ասէ, ոչ որպէս թէ ու-
 սուցանի, այլ ամբաստան լինի, ոչ որպէս զանգէտ
 որ դիտակ առնիցէ, այլ իբրև դատաւորի դատախա-
 զու թիւն մատուցանէ . զսեղանս քո կործանեցին,
 զմարդարէս քո կոտորեցին . ես միայն մնացի, և խնդ-
 րէն զանձն իմ :

Այլ քանզի գրգռէր իբրև զդատաւոր, և ՚ի ցա-
 սուսն ածէր ամբաստանութիւն իբրև զսաստարար,
 կամեցաւ անձ հաւանեցուցանել զմարդարէն, եթէ
 երկայնամտութիւններէ ամբարշտելոցն, ոչ թէ առ
 տկարութիւն չպատժէ . ասէ ցնա, ահաւանիկ ելանիւ
 ցես դու վաղիւ առաջի իմ . և ահաւասիկ հողմ սաս-
 տիկ փշրել զլերինս, և մանրեցի զբլուրս, և չիցէ
 ՚ի հողմն տէր . և ահաւասիկ շարժումն, և չիցէ ՚ի
 շարժումն տէր . և ահաւասիկ հուր, և չիցէ ՚ի հուրն
 տէր : Այլ զինչ միտք իցեն այնք ամենայնի . քանզի
 համարիս թէ չկարեմ վրէժխնդիր լինել, հաւանե-
 ցուցից զքեզ, թէ ոչ առ տկարութիւն չածեմ պա-
 տիժս մեղաւորին, տես որպիսի գործս վրիժուց ու-
 նիմ . զոր ինչ առ ձեր դատաւորսն՝ սուրն և հուրն
 և ծովընկեցիկն գործեն, զայն մեծի դատաւորիս սո-
 քա վճարեն : Տես որպիսի անօթս պատժոց ունիմ .
 հողմ սաստիկ՝ որ ոչ միայն զմարդիկ փշրել կարի-
 ցէ, այլ և զլերինս խորտակել, և զբլուրս մանրել,
 և չէ ՚ի հողմն տէր : Փոխանակ ասելոյ, թէ չկամիմ
 խստութիւն ճանաչել, այլ հանդարտութիւն զարմա-
 նալի լինել : Ահաւասիկ հողմ սաստիկ ասէ, և փշրէ
 զլերինս, և մանրէ զբլուրս, և չէ ՚ի հողմն տէր : Ա-
 հաւասիկ շարժումն . փոխանակ ասելոյ, թէ կարող
 եմ և շարժմամբ կորուսանել . և ահաւասիկ հուր,

և չէ՛ ՚ի հուրն տէր . ցուցանել ցուցանէ՛ և ՚ի կիր չարկանէ :

Այլ այնմ դուք իսկ ձեզէն վկայէք, զի և շարժումն եցոյց, և հուր շողացոյց զբաղաբաւս, երկեցոյց, և չպատժեաց, եցոյց, և արգել . շողաց հուր զբաղաբաւս, եկին հասին սպառնալի և կանխեաց մարդասիրուն : Այլ էր, ասէ, տեսանել զժողովուրդս ամրացեալ և պարսպեալ մարդասիրութիւն . և էր տեսանել զամենեսին ՚ի մեծաց բարեխօսաց օգնականութի գտեալ, և վերակացու լեալ բարեխօսութիւն թագաւորութեն և քահանայութիւն : Վանզի անձապաշտ թագաւորն ընդ քահանայութեն զուզեալ բարեխօսէր, և ածէր յաղերս զանձ : Վանզի թագաւոր արդար նոյնպէս կարող է վճարել, որպէս և քահանայութիւն՝ որ պաշտէ, և թագաւորութիւն բարեխօսութիւն ածեալ ՚ի հաւան զանձ : Հեղութիւն ցուցաւ փառաւորութիւն և ուղեղ կարգք նորա, յայտ է թէ որդի է մեծի թագաւորին . զի նա զնետս բարբարոսացն խափանեաց, և սա՛ զնետս որ յամպոյն տեղային՝ աղօթիւք փարատեաց :

Այլ և այսպիսի ինչ և առ երանելեաւն Վաւթիւ . քանզի ցատումն ինչ յոյ շարժեցաւ ՚ի վերայ Վաւթի . սպառնայ անձ, և մարդասիրութիւն ցուցանէ : Տես զինչ զործէ մարդասէրն . առաքեցաւ առ Վաւթի, ահաւասիկ երիս հարուածս յընտիր առնեմ քեզ, ինդրեա՛ մի ինչ զոր և կամիս . կամ զսով զերիս ամն, կամ պատերազմն զերիս ամիսս, կամ մահ ժանդութիւն զերիս աւուրս : Այլ է իբրև զդատաւոր դատիցիս, զի՞ առնես նմա յընտիր . այլ պատժեա՛ իսկ . քանզի մեծ արարեր զարդարութիւն : Ասովաւ դնէ զվճիռն, զինչ և կամիս, ասէ, զայն արարից . բարկացեալ և անսալ խոստանայ : Ասկ երանելին Վաւթի ՚ի վարանս ընդ ընտրութիւն մտեալ, անձուկ է ինձ, ասէ, յամենայն կողմանց, և չգիտէ զինչ ընտրիցէ . սո՛վն լաւ իցէ, թէ պատերազմն, թէ մահն : Հարկաւ յանձն առնու զմահն ժանդաւ մահ զերից աւուրց . և զայն ո՛չ է թէ վայրապար ինչ այլ զի յայտ անձապաշտութիւն թագաւորին լինիցի՛ : Այլ է ինդրեցից, ասէ, զսով, ՚ի կարծիս անկանիմ :

Թէ չհամարիցիմ ինչ զբազմացն կորուստ վասն բազում ռոճիկս Թագաւորութեւս ունելոյ . և եթէ ըզպատերազմն խնդրեցից՝ մարթի զգօրականսն ՚ի մահ մատնել, և զանձն ապրեցուցանել . առից խնդրեցից զմահն, որ ընդ ամենեսեան առհասարակ անցանէ, ոչ ՚ի հարստաց աչառէ, և ոչ անաւագաց ողորմի, որ ոչ զիշխանս մեծարէ, և ոչ յաղքատս ընկրկէ . զի յայտ լիցի, Թէ ընդ ամենեսին և զանձն եդ առաջի :

Եւ ընդխառնեցաւ, ասէ, հրեշտակ տն յայդուէ մինչև ցլէց ժամն՝ և կոտորեաց ՚ի ժողովրդէնէ անտի եւ Թանասուն հազար այր : Իբրև ետես ան, եթէ սաստկացաւ հարուածքն, և չէ որ՝ որ ամէ յաղերս, քանզի չէին յայտնի հարուածքն, ետ տեսանել Վաւթի զհրեշտակն՝ զի ունէր սուր ՚ի ձեռին, և Թուրքեալ կայր ՚ի վերայ օդոց : Իբրև ետես Վաւթի զսուրն մերկացեալ, և մինչև ցլէց ժամ այնչափ հազար տապաստ արկեալ, զմտաւ ամ, Թէ մինչև ցերիս աւուրս որպիսի ինչ հարուածս գործիցէ : Եդ առաջի զանձն և ասէ, եթէ ես հովիւս մեղայ, խաչինքդ զի՞ մեղան . եղիցի ձեռն քո յիս և ՚ի տան հօր իմոյ : Միտ դիր աղաչեմ . եղիցի ձեռն քո յիս, և ՚ի տան հօր իմոյ :

Եւ յաբարբառ այնր բարբառոյ ընկեր է՝ զոր յաւետարանին ասէ, եթէ ես եմ հովիւ քաջ . հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ՚ի վերայ ոչխարաց իւրոց : Իբրև եդ զանձն առաջի, ամ յաղերս զանձ, և ասէ ցհրեշտակն . դարձո՞ զսուրն ՚ի պատեանս իւր . կանխեաց խոնարհութիւն, առաջի անկեալ ամ ՚ի հաւան զմեծ դատաւորն : Օ որ օրինակ անդ Թագաւորն եդ զանձն առաջի, և զամենեցուն բարկութիւն փարատեաց, սոյնպէս և աստ առաւել անպաշտ մեր Թագաւորն ընդ ամենեսին զխոնարհութիւն զգեցեալ՝ փոխանակ կառաց և երիվարաց ՚ի հետիոտս ընթանայր . և ցածոյց հեղութիւն զպատիժսն : Եւ քանզի բարի եզիտ, փոխարէնս հատուցանէ բարերարին, և քանզի պատսպարեցաւ Թագաւորութիւն, ամ զպարիսպ զեկեղեցեաւս, և քանզի ունի պահապան Թագաւորութիւն, գործէ ամրութիւն եկեղեցւոյ :

ՎՍին իրի իսկ ասաց անց ցլ, զի ա, թէ երթ զձ ինձ զլ, զիսէ՛ մարգարէ փոխանակ քո, և զլ) եու որդի Վ մասեայ ՚ի թագաւոր ՚ի վերայ Խարայէլի. և առցես վրէժս ՚ի տանէն Վ քայաբու: Եւ անց անց իննգիր լինիցի. այլ զի յայտ արասցէ, թէ անծապաշտ թագաւորու թի վրէժխնդիր է ճմարտուէն. և այս այսչափ:

Փախիցո՛ւք այսուհետև եղբարք ՚ի մնասուց հերձուածողաց և ՚ի բազմապատիկ ալեացն, և հասուսցուք զնաւն ՚ի յանքոյթ և ՚ի խաղաղ նաւահանգիստն: Վճապարեսցո՛ւք, գուցէ հասեալ անց արգաւորութեանն՝ գերփիցէ զմեզն: Օ որ օրինակ փայտ, խոտ, եղէգն, թէ ընդ վայր անգեալ կայցեն ՚ի դաշտի, մինչ ջեր իցէ և պարզ, թէ պէտ և ցիր կայցէ, չխարխարի ՚ի տեղոյն. իսկ յորժամ հեղեղ սաստիկ յառնիցէ, խաղացուցանէ միանգամայն զփայտն և զխոտն և զեղէգն: Վոյնպէս և յորժամ անց դատաստանն գայցէ, և մեծ ատեանն Վոյն յայտնեսցի, գերփէ զամենայն մալորութի, և սրբէ զամենայն մեղս. որպէս մարգարէն վկայէ, յորդիցէ, ասէ, իբրև զջուր դատաստանն, և խաղասցէ սաստիկ արգարութիւն իբրև զհոսանս:

ՎՅ աստ հանգուսցո՛ւք զբանս, և կուէսցո՛ւք զհայրն հասարակաց զփողն հնչական և զնուագարանն հոգևոր. կուէսցուք զծածուկ և զյայտնի ՚ի դանձս եղիպտացուց, բանզի չիք յեկեղեցուջ միմեանց ոտիս ելանել, այլ միմեանց պատսպարան լինել՝ թէ պէտ և լեզուք ազգի ազգի իցեն, այլ մին յամենայն լեզուաց քարոզի. չբաժանեն խօսք՝ զորս ոչ բաժանեն հաւատք. չբաժանեն բանք՝ զորս ՚ի միմեանս յարեն միաբան իմաստունք եկեղեցուց: ՎՍ սեցարուք զամենայն արուեստս յեկեղեցուջ: () րհ նեցէք զտէր յաղբիւրացն Խարայէլի: Վ զբիւրք Խարայէլի մարգարէական վարդապետութիւնն են և օրէնք. աղբիւրն փրկութեան առաքեալն, են և աւետարանն փրկութեան. նոքա աղբիւրք Խարայէլի, և սոքա աղբիւրք փրկութեան: ՎՍ ատերուք ամենեքին, և առէք ջուր ուրախութեան յաղբիւրաց փրկութեան:

Ճ Ա Ռ Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Վասն կրօնից և մկրտութե . և զՄովսէս և զԱհարոն և զերկուսասանս
ականցն առ լանջան բերելոյ, և այլ ևս երկուց ականցն օրինակս
բերեալ, Սրբոյն Սերբերխանոսի Եմսառ եպիսկոպոսի :

ԼԻ ԲԵՄՆ զմեզ կենարարին վերանալ՝ վայելուչ և սոճնական պատկօք պատկեաց . զի զմարդկեղէն բնութիւնս վերացոյց և յերկինս տնկեաց . այն իսկ էր սկիզբն ճառին, թէ փրկիչն զամենայն շահս մեզ շահեցաւ . ոչ իւր ինչ շնորհեաց, այլ մեզ փրկութի պարգևեաց . զի զհոգեղէն բնութիւն երկնաւոր կատարեաց, և զգերեզմանակուր հողս՝ մասն յերկնից բնութիւն հաստատեաց : Անդի գիտէ իսկ անձային առաքեալ պատկեր հոգեղէն կոչել, և պատկեր երկնաւոր . և ՚ի նորին բանիցն է լսել, եղև, ասէ, մարդն առաջին յերկրէ հոգեղէն, երկրորդ մարդն՝ տեր ՚ի յերկնից . և ՚ի նոյն յարէ, թէ որպէս հոգեղէնն, ՚ի նոյնպէս և հոգեղէնքս . և որպէս երկնաւորն, նոյնպէս և երկնաւորքն ² : Եւ հոգեղէն ոչ այնու զի յերկրէ եղև՝ կոչէ հոգեղէն, այլ վասն զհոգեղէն գործս գործելոյ . և երկնաւորն՝ ոչ վասն յերկնից ինչ զմարմինն ունելոյ, քանզի ՚ի կուսէ և յերկրէ կալաւ զմարմինն, այլ երկնաւոր՝ վասն զառաքելութի յանձինն ունելոյ, և երկնաւորին մարմին լինելոյ . որ ոչ բնութիւն երկնաւոր կոչէր, այլ վասն երկնաւորին՝ որ նա զգեցաւ :

Եւ առջին մարդն ՚ի հողոյ եղև, և հոգեղէն գործովք շրջեցաւ . հող կոչի փոշին՝ որ յառնէ, և երկիր՝ որ զպտուղ բերէ : Եւ արդ չկոչէ լոկ զմարդն երկրաւոր ³, այլ հոգեղէն ընդ փոշի մեղացն եկեալ : Որպէս հանդերձ և աչք ՚ի փոշոյ փնասին, նոյնպէս և ոգիք ՚ի մեղաց . զոր օրինակ յորժամ փոշին թա-

1 Յօրին . Կփեղէնն :

3 Յօրին . երկնաւոր :

2 Յօրին . երկնաւորն :

փիցի՝ սրբին հանդերձքն և երեսք, նոյնպէս և յոր ժամ զմեզս քո ընկենուցուս՝ սրբին և թեթևանան հոգիք։ Որպէս և երանելին Դաւիթ ասէ, եթէ որ պէս նետք 'ի ձեռս հզօրի, այնպէս են և որդիք թօթափելոց . և որպէս ցլարուսաղէմ ասէ, թէ արի և թօթափեալ գփոշիդ 'ի քէն։ Ըստ հողեղինի մարդոյն որ հողեղէն գործովք զգաձեալ իցէ, նոյնպէս և երկինք կերպարանին . յորժամ մարդիկ իբրև ընդ փոշի մեղօք թաթաւիցին, և երկինք հող մաղէն։ Եւ չէ՛ ինչ օտար բանս՝ թէ յերկնից փոշի մաղէսցի, ոչ յերկնից ինչ բնութենէ, այլ յընդունելեացն արժանաւորութենէ։ Եւ ո՛վ վկայիցէ բանիցս, անձ 'ի ձեռն Սովսէսի, որ ասաց, եթէ ոչ լուիցէք օրինաց տն այ ձերոյ, անձրև ձեր եղիցի ձեզ 'ի փոշի, և հող յերկնից իջցէ . եթէ ոչ կայցէք յօրէնս տն այ ձերոյ, եղիցի անձրև ձեր 'ի փոշի, և հող յերկնից իջցէ . և հողեղինին հող մաղի, քանզի փոշով մեղացն զգաձաւ։

Եւ զոր օրինակ այնպիսեացն զայն օրինակ 'ի մէջ բերէ, թէ հողեղինին՝ երկինք հող տեղասցեն, նոյնպէս ըստ իւրաքանչիւր կամաց պատշաճն . եթէ խիստ միտս տեսանիցէ, ըստ խտտութեանն գնայ . և եթէ կակուղ, ըստ կակղութեն . Եւ և բազումք խիստ և բիրտ են իբրև զերկաթ և զպղինձ . որպէս և Եսայի զԽարայելէ ասէ, ես ծանեայ՝ զի խիստ ես դու, և ջիւք երկաթիք պարանոց քո, և ճակատ քո պղնձի։ Վիւք երկաթի՝ զանհնազանդ պարանոցս ասէ, որ տաղտկայցէ և խուսափիցի մտանել ընդ լծով անպաշտութե, որ յօրինացն խրտնուցու . ըստ այնմ, եթէ երկնջ լծնկէց եղև Եփրեմ, և չառ զլուծն։ Եւ յորժամ յայնպիսի խտտութե և յանհնազանդութե և յանհաւանութե կայցեն մարդիկ, և անձ զարարածս ըստ նմին չըջէ։ Եւ եթէ ոչ լուիւ ջիւք օրինաց իմոց, եդից զերկինս 'ի վերայ ձեր պղնձիս, և զերկիր 'ի ներքոյ ձեր երկաթի . այն իսկ է, զի անսերմն և անպտուղ առնէ։

Ըստ հողեղինին՝ նոյնպէս և արարածք կերպարաւ նին առնուլ վրէժս չարեաց նոցա, և զարհամարհաւ նայ օրինաց արարին։ Իսկ որ զկերպարանս երկնա-

ւորին բերիցէ, ըստ այնմ թէ որպէս զգեցաք զպատկեր երկնաւորին, ըստ նմին և երկինք կերպարանին . և որոյ միտք կահուղ իցեն՝ անձրև քաղցրութեան յորդէ նմա : Եւ զի կատարեաց զսփոթէն պատգամսն՝ ընու զանդս նորա երկնային ցօղովն . դու ընկալ, ասէ, զցօղ պատգամաց իմոց, և ես ածից քեզ զցօղ անձրևոյն : Եւ թէ ուռուցանիցին ոգիք մեր անային պատգամօքն, ուռուցանէ և զանդս մեր շահեկան անձրևովք : Եւ թէ լուիցէք օրինաց տնայնաց ձերոյ, երկինք տայցեն զցօղ իւրեանց, և երկիր ըզպտուղ իւր . բերէ երկիր վասն հնազանդից :

Օգտեցո՞ւք այսուհետև զպատկեր երկնաւորին : Առէ՛ զկենարարն երկնաւոր, ոչ միայն զի յերկնից իցէ, զի այն յայտ իսկ է, զի բանն անօր ոչ միայն երկնաւոր է, այլ և երկնից տէր է և հրեշտակաց, այլ և ըստ մարմնոյ, զի յերկրի զերկնից առաքինութիւն առաքինացաւ : Օր թէ վասն զի միայն յերկնից է կենարարն՝ կոչէ զնա երկնաւոր, զիարդ և զայլն կոչէ երկնաւոր, որ ոչ յերկնից ունէին զընտրութիւնն : Այնպէս և երանելին՝ Վաւիթ կոչէ զնա երկնաւոր . քանզի գտանեմ զանունն զայն և ՚ի հնումն միանգամ ՚ի կիր արկեալ, և ՚ի նորումն : Պաւղոս ասէ, զգտեցո՞ւք զպատկեր երկնաւորին . և Վաւիթ թէ ՚ի զատանել երկնաւորին զթագաւորս ՚ի վերայ նորա : Վ վերայ նորա, յոյր . յերկրի :

Եւ զի ՚ի կենարարն եհան զբանն Վաւիթ զերկնաւորն, և չէ բռնազբօսութի ինչ բանից, և ոչ անուանց անուանակցութիւն, այլ արդեանց Ճշմարտութեամբ վկայելոց միաբանութիւն, անդստին ՚ի կարգէն ուսիր, զի զկենարարն կոչէ Վաւիթ երկնաւոր . ՚ի զատանել, ասէ, երկնաւորին ՚ի վերայ նորա՝ ձիւնասցի ՚ի Սաղմոն, լեառն այ, լեառն պարարտ, լեառն մածեալ, լեառն պարարտ : Բնացից զկարգն մի ըստ միոջէ, զի մի բռնազբօսութիւն ինչ մտածին բանից կարծեսցի . վասն զի և ՚ի կենարարն զանուն երկնաւորին հանեմք . այլ յայտնի և առանց խառնակ ինչ շփոթութեմ յառաջ խաղասցէ կարգն և բանք ասողացս . և մի ոք բռնազբօսութի կարծիցէ, այլ Ճշմարիտ պատշաճութի :

՚ի զատանել, ասէ, երկնաւորին զԹագաւորս ՚ի վերայ նորա՝ ձիւնասցին ՚ի Սաղմոն : Տէս, զի միտք իւրաքանչիւր բանից զիւրաքանչիւր հանդէս մեկնութե՛ ունին . թէ զի՛նչ ձիւնասցին, ասէ, և զի՛նչ զատանել երկնաւորին զԹագաւորս ՚ի վերայ երկրի :

Թագաւորս երկրի կոչէ ասա՛ որ զայնոսիկ, որ աշխարհական պատուովն էն, այլ որ երկնային մտօք պայծառացեալ իցեն, զսքնն . զորոց ասէ Պաւղոս, և թէ չարչարիմք, ընդ նմին և թագաւորեացուք : Ղաւռէ Պաւղոս զԹագաւորութե՛ սքցն, որ զայրապարմեծամեծ ինչ բանիւք, և յաճախուէ պատուոյ՝ որ ՚հսպարտացունէ զսողոս . քանզի մարթի բազումանգամ աւելիս ինչ խօսել, զի զլսելիս լսողացն մեծամեծս կոտորելով խախտիցէ ածել յիրս ինչ որ առաջի կայցեն : Իայց Պաւղոս որ եթէ մեծամեծս ինչ կոտորելով պատրէ : Եւ արժանի ըստ խոստմանցն չի՛ ատակ ասել . և վկայէ ինքն իսկ, եթէ զոր ակն ոչ ետես, և ունին որ լուաւ, և ՚ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց ան սիրելեաց իւրոց : Իբքայուի տալոց է սքց, որ աշխարհականս, այլ զերկնաւորն . ըստ այնմ նմանուէ՛ զոր կենարարն ունի, որ հարցաւն ՚ի Պիղատոսէ, եթէ դու ես թագաւոր հրէից . և նա ստէ, արքայուի իմ չէ յայսմ աշխարհի . եթէ յայսմ աշխարհի էր, մարտնչէին վասն իմ պաշտօնեայքն իմ : Իբքայուի տալոց է սքց, որպէս Պաւղոս ասէ, և Վանիէլ նմին միաբան . յետ այնորիկ, ասէ, յարուսցէ ան թագաւորութի մեծ և սաստիկ, որ կայցէ մնասցէ յաւիտեանս . և դարձեալ՝ եթէ առցեն զարքայութին սքքն բարձրելոյն : Եւ աստ, ասէ, ՚ի զատանել երկնաւորին զԹագաւորս ՚ի վերայ նորա :

Օ ի՛նչ իյէ զատանելն . որոշել, մեկնել : Օ ի՛նչ որոշեցէ զԹագաւորսն : Ի՛նչ իսկ է, զի Պաւղոսի հրաման տուեալ լինել քարոզ արքայութեն, յարուսողեմէ մինչև ՚ի կողմանս լիւրիկացւոց առաքեաց քարոզ արքայութեն . և զոմն ՚ի Հնդիկս, զոմն ՚ի կողմանս արևելից, զոմն ՚ի կողմանս արևմտից, զոմն ՚ի հարաւ, և զայլս ՚ի հիւսիսի : ՚ի զատանելն, այսինքն

յորոշել և 'ի մեկնել, թէ որոց կամ ո՛ւմ պարտ ի-
ցէ հաւանել, և ո՛յք ո՛ւմ լսիցեն և հաւատասցեն,
ըստ իւրաքանչիւր պատշաճից, նոյնպէս և զքարոզմն
առաքեաց: 'Ազատանել ասէ, երկնաւորին զթագաւորս
'ի վերայ նորա, ձիւնասցին 'ի Սաղմնն, այսինքն
սպիտակասցին: 'Վանզի քարոզութիւն առաքելոցն
սպիտակացոյց զտիեզերս, և առաւել քան զձիւն ե-
ցոյց սպիտակ զերկիր. քանզի լուաց բանիւ Ճշմար-
տութեանն, և ջնջեալ մաքրեաց ըստ բանին, թէ
լուասցես զիս, և քան զձիւն սպիտակ եղէց: Ս'իտ
գիր կարգին. 'ի զատանել երկնաւորին զթագաւորս
'ի վերայ նորա, ձիւնասցին 'ի Սաղմնն: Սաղմնն եր-
բայեցի է, և թարգմանի խաղաղութի, փոխանակ
ասելոյ՝ թէ սրբեսցին 'ի խաղաղութե:

Իբրև կոչեաց զկենարարն երկնաւոր, գուշակէ
ապա և զմարմնաւոր տեսչութէն, այնու՝ զի լեառն
կոչէ զնա. լեառն նոյ, լեառն պարարտ: Օ երկնա-
ւոր անունն 'ի լերին անուն փոխեաց. ոչ եթէ ինքն
ինչ 'ի Ճշմարտութէն փոխեցաւ, այլ ըստ իւրում
անտեսուէն, նոյնպէս և զանուանան գումարէ յանձն
Սոյի կենարարն մեր՝ նմ, և տէր, և արարիչ, և ա-
մենակալ, և երկնաւոր, և թագաւոր, և լեառն:
Օ այսմ լեռնէ, ասէ, երանելին Սայի մարգարէ, ե-
թէ եղիցի յաւուրս յետինս, ասէ, տէր՝ յայտնի
լեառն նոն և տուն նոյ 'ի վերայ գլխոց լերանց. և
երթիցեն ազգք բազումք, և ասասցեն, եկայք եր-
թից ուր 'ի լեառն նոն, և 'ի տուն նոյ: Յակովբայ. զի
'ի Սիոնէ ելցեն օրէնք և բան նոն յ'Արուսապէմէ, և
գատեսցի 'ի մէջ ազգաց բազմաց:

Օ այս լեառն և երանելին Վանիէլ յառաջագոյն
փառաւորէ, մինչ զպատկերն բազմախառն յազգի
ազգի նիւթոց մեկնէր, որ յոսկոյ և յարծաթոյ և
'ի պղնձոյ և յերկաթոյ և 'ի խեցոյ հաստատեալ
կայր. և 'ի վախճանին ասէ, թէ հատաւ վէմ ա-
ռանց ձեռին, հար զպատկերն և մանրեաց, և վէմն
եղև լեառն մեծ, և ելից զամենայն տիեզերս: Տէս,
զիարդ շմարանին բանք ինչ որ մարմնապէս ասի-
ցեն՝ հոգևոր մեկնութեանց. զի եթէ զյայտնի ինչ
լեռնէ ասէր, եթէ եղև վէմն 'ի լեառն մեծ, և ելից

զտիեզերս, ընուն արդիւնս ինչ յայտ առնէ. և լեառն յորժամ յամենայնի լինիցի, չընու, այլ ծածկէ: Ալ յայտ է թէ զկենարարին տնտեսութիւն կու շէ լեառն, զի քան զամենայն շահաւէտ հնարս՝ այն բարձրագոյն է, քան զօրինացն և զմարգարէիցն առաւելութիւն, քան զսփոփոսացն՝ որք զօրհնութիւնս գրեցին: Արարացի, ասէ, քան զամենայն բլուրս:

Ալ աստ իսկ կենարարին ճառեալ զեկեղեցւոյ՝ ասէ ցառաքեալն, թէ ոչ կարէ քաղաք թաքել որ ՚ի վերայ լերին կայցէ: Ար քաղաք. եկեղեցի. Արուսաղէմ շինեալ որպէս քաղաք. զոր և մարգարէն տուն կուէ ՚ի վերայ գլխոց լերանց: Ար տուն. եկեղեցի: Ալ զգոյշ լեր, գուցէ այլայլս ինչ խօսիցիմք, և բունազբօսիցեմք զճմարտութիւն. տեսցո՛ք և վկայութիւն ինչ սմին պատշաճական, թէ արդարև տուն կուի եկեղեցի: Ալ ո՛ւր Պաւղոսի որ գրէ առ Տիմոթէոս, զի գիտացես՝ թէ որպէս պարտ իցէ քեզ ՚ի տան նոյ շրջել, որ է եկեղեցի նոյ կենդանւոյ: Ալ եթէ տուն նոյ կենդանւոյ է եկեղեցի, ապա ուրեմն բարիօք ասաց մարգարէն, թէ տուն նոյ ՚ի վերայ գլխոց լերանց. այս իսկ է, զի ՚ի վերոյ քան զամենայն բարձրութիւն է եկեղեցի: Ալ երթիցեն ազգք բազում ՚ի տունն. քանզի ոչ թէ ՚ի հրէական փարախն ընթանան ազգք բազում, այլ յեկեղեցի: Ալ ասացեն, եկայք ելցո՛ք ՚ի լեառն տն և ՚ի տուն նոյ Յակովբայ: Ասացաք բազում անգամ, թէ ո՛վ է անն Յակոբայ, ըստ մտաց բանին, զի երևեցաւ անն Յակոբայ, անն և մարդ:

Ալ արդ ասէ երանելին՝ Աւաիթ, եթէ ՚ի զատանել երկնաւորին զթագաւորսն ՚ի վերայ նորա՝ ձիւնասցի ՚ի Սաղմոն, լեառն նոյ, լեառն պարարտ: Օ տնտեսութիւն կենարարին կուէ լեառն պարարտ, այն իսկ է, թէ գէր և զօրաւոր և ամենաճաղիկ է. զի պարարտն զամենայն ծաղիկ ծննդական յայտ առնէ, որպէս և ՚ի միում վայրի ասէ, թէ պարարտասցի գեղեցկութիւն անապատի. և դարձեալ թէ սոքա են երկու որդիք պարարտութեւ: Ալ եառն մածեալ, լեառն պարարտ: Ալ եառն մածեալ կուէ. զցիրն և զլոյծն և զլրին ժողովէ և հաստատէ. զոր

օրինակ զկաթին զլոյծ բնութիւն խախտացն ժողովէ և պնդէ, և 'ի մի միաբանութիւն զմեղին և զտարածն ածէ . և չէ հնար այնուհետև մեկնելոյ յայնմանէ յորում միացան, ոչ սա 'ի նմանէ, և ոչ նա 'ի սմանէ . նոյնպէս և ՎՅ յորմէ հետէ միացաւ ընդ ոգիս մեր՝ իբրև խախտաց ընդ կաթին, չքակի և չուծանի : Մյնպիսի էր և Պաւղոսի ոգին . երբեմն էր իբրև զկաթն լոյծ, և յորմէ հետէ միացաւ ընդ ՎՅի՝ ասէր, ո՞ մեկնէ զմեզ 'ի սիրոյն ՎՅի : Եւսնայ, լեառն պարարտ, լեառն մածեալ : Լեառն պարարտ՝ զկենարարն կոչէ . որպէս և զմարգարէսն լերինս կոչէն զիրք : Հիմունք նորա, ասէ, 'ի լերինս սքս : Եւ 'ի միւսում վայրի՝ նոյն, թէ լուսատու ես դու սքանչելապէս լերանցն յաւիտենից : Երինս յաւիտենականս կոչէ զմարգարէսն . ըստ այնմ, թէ () րհնեալ է տէր անձ Խորայելի, զի յայց ել, և արար փրկութիւն ժողովրդեան իւրոյ, որպէս խօսեցաւ 'ի բերան մարգարէիցն՝ որք յաւիտենիցն էին : Եւ վասն այնորիկ լուսաւորես դու սքանչելապէս լերանցն յաւիտենից : Հիմունք նորա . ոյր . կենարարին . 'ի լերինս սքս . քանզի հիմունք աւետարանական քարոզութեամբ մարգարէականքն են : Վմին իրի իսկ և առաքելոյ յայտնագոյն զբանն արարեալ ասէ, դուք էք տաճար այ կենդանւոյ, շինեալ 'ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից, որոյ է գլուխ անկեան ՀՅ ՎՅ :

Եւ յայն սակս կոչին լերինք՝ մարգարէքն, զի որպէս լեառն յերկրէ է, և անցանէ բարձրութիւն ըստ երկիր . 'ի նմանէ է, և 'ի վեր քան զնա . նոյնպէս և մարգարէքն, քանզի 'ի մարգարէնէ էին, և 'ի վեր քան զմարդիկ, կոչէին լերինք : Մի և կենարարն լեառն . քանզի ունի ազգակցութիւն ընդ նոսա ըստ մարմնոյ, և անցանէ ըստ ամենայն մարմին, և ըստ բնաւ միտս մարգարէն անութիւն : Եւ զի մարգարէքն՝ լերինք կոչեցան, և կենարարն՝ լեառն, համարեցան՝ եթէ մի ոք 'ի մարգարէիցն իցէ . որպէս և ինքն ասէ, եթէ զո՞ ոք ասեն զինն մարգդիկ, թէ իցեմ, զորդիս մարգոյ : Եւ նոքա ասեն, եթէ ոմանք ասեն զձեռնանէս մկրտիչ, և ոմանք զԱբեմիայ, և

ումանք զԱղիայ, և ոմանք զմի որ 'ի մարգարէիցն .
 և կարծէին զժբ լեառն՝ եթէ մի որ 'ի մարգարէիցն
 իցէ : Արանելին՝ Վաւիթ ասէ յառաջագոյն, թէ
 զի՛ կարծէք լերինք մածեալս զլեառն յորում հաճե-
 ցաւ անձ բնակիլ 'ի նմա : Օ ո՛ ասէն մարդիկն զորդ-
 ւոյ մարդոյ : Պատասխանի ետուն և ասէն, ոմանք
 զԱրեմիայ, և ոմանք զԱղիայ, և ոմանք զՅովան-
 նէս մկրտիչ : Տեսանէս, զիարդ յառաջագոյն ասէ
 մարգարէն զկարծիսն . զի՛, ասէ, կարծէք լերինս մա-
 ծեալս զլեառն յորում անձ հաճեցաւ բնակիլ 'ի նմա :
 Այլ զիարդ բնակեաց . քանզի այսպէս 'ի մարգարէսն
 ոչ բնակեաց, որպէս և աստ ասէ, թէ տէր բնակեսցէ
 'ի նմա 'ի սպառ . անդ ժամանակաւ արար ասպնջա-
 կանուծի, և աստ յաւիտենական բնակուծի :

Այլ միտ դիր կարգին, զիարդ ցուցանէ գիրն ըզ-
 նոյն երկնաւոր, զնոյն՝ լեառն, զնոյն և անձ, զնոյն և
 փրկիչ տիեզերաց . զնոյն, զմին որ երևեցաւ յաշ-
 խարհի . քանզի և տէր, ասէ, բնակեսցէ 'ի սպառ . և
 ապա՝ թէ կառք ան բիւրապատիկ են : Վախ կոչեաց
 զնա երկնաւոր, ապա լեառն, ապա և անձ . կառք
 ան բիւրապատիկ են, հազարք ուղղիչ, և տէր 'ի նա-
 սա 'ի Սինայ 'ի սրբուծե . ել 'ի բարձունս, գերեաց
 զգերուի : Մարգարէն զայ խօսի, որոյ կառքն բիւ-
 րապատիկ են, և հազարք ուղղիչ, ել 'ի բարձունս,
 գերեաց զգերուծի, և ետ պարգևս որդւոց մարդ-
 կան . և Պաւղոսի առեալ հաստատուք զմարգարէա-
 կան դիտաւորուծին յաւետարանական միտս անէ,
 թէ իւրաքանչիւր ումեք տուեալ են շնորհք ըստ չա-
 փոյ պարգևացն Վճի . յարէ 'ի նոյն և զմարգարէին
 վկայուծի . քանզի ասէ իսկ, ել 'ի բարձունս : Ո՛վ
 է անձն՝ որ ելն . որոյ կառքն բիւրապատիկ են, և
 հազար ուղղիչ . ո՛վ իցէ որ ելն . զորմէ ասաց, թէ 'ի
 զատանել երկնաւորին զթագաւորս 'ի վերայ նոցա .
 քանզի ասէ, ել 'ի բարձունս, և գերեաց զգերուի :
 Այլ գբանն առաջի, և ինքն մեկնէ, ելն, ասէ, զինչ
 է, եթէ ոչ զի էջն նախ 'ի ստորին կողմ երկրի . որ
 էջ, նոյն է, և որ ելն 'ի վերոյ քան զերկինս : Մար-
 ցարէն . ասէ թէ ետ պարգևս մարդկան . և առաք-
 եալ մեկնէ, թէ ո՛վ ետ զպարգևսն . որ ելն, ասէ, 'ի

Լ՝ յնպիսի էր Պաւղոս. գերէր երբեմն մինչ յան գիտութեն պատրեալ էր, և յետոյ գերեցաւ զօրութիւն Վրսի. և խոստովան լինէր զբարեոք գերութիւն. ողջոյն տայ ձեզ, ասէ, Սարկոս գերեկից իմ: Վարձաւ ՚ի դառն գերութենէն, և եկն ՚ի սբ գերութիւն. և շրջեցուցանէր զնա կենարարն աւետարանին կապանօք՝ ՚ի ցոյց և յօրինակ. ոչ որպէս թէ ձաղիցէ, այլ զի փառաւոր առնիցէ: Եւ այնպէս հեշտ զգերութիւն համարէր, մինչև պարծել ևս ՚ի կապանս գերութեն. և լուր նմին, աղայեմ՝ զձեզ ես Պաւղոս ծերացեալ, բայց այժմ՝ կապեալ ևս Վրսի Վրսի. և այլուր՝ շղթայքն ՚ի յանձն, և ասէր, վասն յուսոյն Խարայէլի ունիմ զշղթայս. և առ Տիմոթէոս զրէ, թէ չարչարակից լեր աւետարանին, վասն որոյ և ես չարչարիմ կապանօք իբրև զչարագործ: Եւ այց տես զհամարձակուի ընտիր ոգւոյն. այլ բանն այ, ասէ, ոչ եթէ կապեալ իցէ. զամենայն ինչ կրեմ՝ վասն ընտրելոցն, զի ինձ նախանձաւորք լիցին:

Տեսանես, որպիսի գերութի գերեաց. ել, ասէ, ՚ի բարձունս, և գերեաց զգերութի: Աւստի. ՚ի սատանայէ. քանզի անօթ սատանայի էին մարմինք մարդկան, և անօթք ազգի ազգի: Եւ որպէս ՚ի տան՝ այլ անօթ իւղոյ է, և այլ գինոյ, և այլ քաղցախոյ, և այլ անօթ ինչ երկաթի, կամ յայլմէ ինչ նիւթոյ. և ամենայն միոյ տն է: Եւ այնպէս և սատանայ՝ էառ զմարդկութիւն և ազգի ազգի ամանս գործեաց. զոմն ամանս պոռնկութե, զոմն շուռէ, զոմն խաբէութե, զոմն բռնաւորութե, զոմն ազահութե, զոմն անսձուութե, զոմն հայհոյութե, զոմն խառնախօսութե, զոմն անարգութեան: Եւ կն և ետես կենարարն գրաւեալ զամենեսեան. ասէ ցաշակերտն, ոչ որ կարէ ՚ի տուն հզօրի մտանել, և զամանս նորա յափշտակել: Հզօր զսատանայ կուէ. ոչ եթէ առնա ինչ հզօր էր, այլ առ մարդիկ որ ընդ նմա պատերազմ տային: Եւ թէ ոչ նախ հզօրն կապեցէ, և ապա զամանս նորա յափշտակեաց: Տեսանես, զի և կենարարն յափշտակեաց զյափշտակեալն, և գերեաց զգերեալն:

Եւ յիբաւի իսկ՝ զոր ասացն արար. քանզի ոչ

ուրեք դտանես զկենարարն եթէ ձեռն 'ի գործ արկ
'ի վարդապետութի մարդկան, և ետ հանդա մանս
բանին ճմարտուէ, կամ ձգեաց զոր 'ի ճանապարհս
փրկութե, եթէ ոչ նախ զբանսարկուն կապեաց :
Յորժամ զկենարար մկրտուին առ յանձն՝ որ զա-
մենեսին սրբէ, և իսառնեաց զբարիօք խմորն ընդ
ջուրն՝ զիւր սրբութիւն, և արկ զանձն ընդ ջրով, զի
ճածկեցէ ընդ ջրօջն զըօրուի խմորոյն . մկրտեցաւ,
և իսկ և իսկ ելանէ 'ի Յորդանանէ յանապատն
փորձել 'ի սատանայէ : Ս'իտ դիր այսմ քաջ, աղա-
չեմ, զիւրդ միաբան է ընդ այսմ, չկարէ որ յափրչ
տակել զանօթս հզօրին՝ եթէ ոչ նախ զհզօրն կա-
պիցէ : Արեւի ուրեք փրկիչն՝ թէ ուսոյց, և կամ
նշանս ինչ արար, մինչև նախ զսատանայ կապեաց
յանապատին, ընդ նմա և զամենայն չարութիւնս նո-
րա : Ալ ապա դարձեալ յանապատէն՝ սկիզբն առ-
նէ անձային սրտգամացն, և յափրչտակէ զյափրչտա-
կեալսն 'ի սատանայէ, ոչ անձական զօրութիւն, այլ
մարմնաւոր տեսչութիւն : Վ'անզի այն իսկ կայր ա-
ռաջի, զի մարմնօջն յաղթեցէ սատանայի, և ոչ
անձութիւն . զի այն՝ նախատանաց սրտերազմ էր և
յաղթութիւն, եթէ անձ ընդ սատանայի 'ի կուր մտա-
նիցէ . այլ որպէս բազում անգամ ասացի, քանզի
ընդ մարդկան էր կուր թշնամոյն, զմարդկան բնու-
թիւ վառէ յինքեան ընդդէմ ախոյանին . զի որով
խոցեցան՝ զնոյն խոցեցէ :

Ալ արդ առեալ 'ի նմանէ զամանս, այսինքն զո-
գիս մարդկան, որք մոլորեալ և գայթակղեալ շքր-
ջէին ընդ ամենայն չարիս, առաքէ այնուհետեւ իբրև
զիւր անօթս զօգիս մարդկան զթառամեալս յամե-
նայն չարիս, ախոյեան սմին՝ յորմէ եհանն : Աման
չարեաց էր և հալածիչն Պաւղոս, թշնամանիչ և
անձամարտ . քանզի անձամարտ էր՝ որ ընդ Վ'սին
մարտնչէր . որ զորդի ուրանայ, ասէ, և զհայր անար-
գէ : Ս'իտ դիր, զիւրդ և ինքն իսկ առաքեալ զվայ-
րովք ածէ զկանխակալ անդիտութիւն իւր . հաւա-
տարիմ է, ասէ, բանս, զի Յ'ս Վ'ս եկն յաշխարհս
փրկել զմեզաւորս, որոց առաջին ես իսկ եմ : Անու-
զանձամարտն և զնախանձախնդիր օրինացն, որ ընդ

Վ՛րտի յանգէլտս տայր զպատերազմ՝ զամանն լի ան-
 գիտութիւն և նախանձու , և կատարէ անօթ ընտրու-
 թիւ . և լիւր նմին իսկ՝ որ ասէ յ՛նանխա , թէ երթ ,
 զի անօթ ընտրութիւն է նա ինձ : Տեսանէս , զիւրդ
 ՚ի չարեաց ամանոց՝ արար անօթ ընտրութիւն : Այ-
 այլուր Պաւղոս կոչէ զմարդիկ ամանս . եթէ կամէր ,
 ասէ , անձ ցուցանել զբարկութիւն , և յայտնի առնել
 զգորութիւն , զոր համբեր բազում երկայնամտութիւն ՚ի
 վերայ ամանոցն բարկութիւն : Վ՛մանս բարկութիւն զան
 հաւանիցն ոգիսն կոչէ . զի ցուցցէ զմեծութիւն ողոր-
 մութիւն իւրոյ ՚ի վերայ ամանոցն ողորմութիւն , զորս
 յառաջագոյն պատրաստեաց զմեզ անօթս ողորմու-
 թիւն . զայնցանէ ասէ , որք արժանի մարդասիրութիւն
 եղէն , և անօթ ընտրութիւն . և այն իսկ է եւն ՚ի բար-
 ձունս և գերեաց զգերութիւն : Այս և ինքն իսկ զնոյն
 ակնարկէ . ես , ասէ , յորժամ բարձրացայց , այս իսկ
 է՝ յորժամ ՚ի իսաչ ելից , զամենեսեան ձգեցից առ իս :
 Վ՛պա ուրեմն եհան ՚ի յիւր զյափշտակեալն , և
 դարձոյց զգերեալն . ազատեաց զվտարանդիսն , և
 բժշկեաց զխտացեալն . խղեաց զկապանս , զոր
 մեղքն կապեցին , և փոխանակ այնր՝ եդ պսակ ՚ի
 գլուխ կապելոցն : Այս զի մեղքն կապանք են , լիւր
 դրոյն՝ որ ասէ , ՚ի տոռունս մեղաց իւրոց , ասէ , կա-
 պի իւրաքանչիւր ոք : Այս քանզի զմեզս եգիտ կա-
 պանս , խղեաց զմեզս դառն անյ , որ եբարձ զմեզս
 աշխարհի : Ա՛ մարդասիրութիւն բարեբարին և ան :
 Տէր որ յորժամ զժառայի փախուցելոյ զհետ եր-
 թիցէ և հասանէ , եթէ արձակ գտանիցէ՝ կապէ .
 և եթէ առողջ՝ գան հարկանէ . և եթէ ՚ի լոյս՝ խա-
 ւարաբանդ արգել առնէ . և փրկիչն զհետ եղև
 փախստական բնութիւն մարդկան ՚ի ճշմարտութիւն և
 ՚ի բարեբարութիւնէ , և յորինաց , և ՚ի պատուիրաւ
 նաց . եգիտ ոչ արձակ , այլ կապեալ , և արձակեաց .
 մերկ , և զգեցոյց . որք միանգամ , ասէ , ՚ի Վ՛ն մկրտե-
 ցայք՝ զ՛ն զգեցեալ էք : Վ՛ բանդի եգիտ զամենե-
 սեան , և եհան ՚ի բանդէն . ՚ի խաւարի , և լուսաւո-
 ըեաց . երկիր , ասէ , Օ աբողոյնի և Վ՛ եփժաղիմայ ,
 ճանապարհ ծովու՝ յայնկոյս ՚ի յորդանանու , ժող-
 վուրդ որ նստէր ՚ի խաւարի՝ ետես զլոյս մեծ :

Եւ ո՛ր եգիտ կապեալս , և արձակեաց : Եւ բազմ
 անձեան մտորու թէն , իբրև 'ի գբի ինչ և 'ի ներքին
 վերապի : Եւ զի գուբ՝ կուոցն երկրպագութիւն է ,
 լուր Երեմիայի մարգարէի , Հիացան , ասէ , երկինք ,
 և զարհուրեցաւ երկիր , զի երկու չարիս արար ժողո-
 վուրդն . զիս թողին , ասէ , զաղբիւրս ջուրց կենդա-
 նութե , և փորեցին իւրեանց գուբս ծակոտկեանս :
 Եւ զբիւր կոչէ զանձն , զի աղբիւրն յիւրոց ականցն
 բղխէ զջուրն . և գուբն՝ մուրացածոյ և եկամուտ
 զջուրն ունի . և քանզի զբուն անձն թողին , և 'ի
 պիտակն զառածան . որպէս և Պաւղոս ասէ , եթէ
 մինչ ոչն գիտէիք զանձն , ծառայէիք այնոցիկ՝ որ ոչ
 էին 'ի բնէ անձն . 'ի գբի անգիտութե կապեալ կայիք
 'ի կռապաշտութե վերապի Սուտի Պաւլոս իսկ ըզ-
 բողոք բարձեալ աղաղակէ , թէ փրկեա զիս յայն-
 ցանէ՝ որք իջանեն 'ի գուբ : Սուտի և երանելին Եւ-
 սայի ասէ , եթէ ժողովուրդ որ նստէր 'ի խաւարի՝
 ետես զլոյս մեծ . և զի մեկնէ իսկ՝ թէ յորում մթի
 էին , ածէ զնովիմբ , թէ ժողովուրդ՝ որ նստէր 'ի խա-
 ւարի և 'ի ստուերս մահու : Իսկ միւսն՝ և 'ի դէմն
 իսկ կենարարին խօսի , եթէ դու արեամբ ուխտի քո
 արձակեցեր զկապեալս 'ի գբոյ անջրդոյ : Եւ ետն
 ուխտի զթողութի մեղացն ասէ . և կապեալս՝ որ-
 պէս՝ Պաւղոս կապեալ Յովի Վոնի , ոչ 'ի գբոյ յան-
 ջրոյ . և զիարդ արեամբ ուխտին . այն իսկ է , թէ
 այս է արին իմ նորոյ ուխտի՝ հեղեալ վասն ձեր 'ի
 թողութի մեղաց :

Եւ միտ գիր հաւատեալ : Պաւլոս ասէ , թէ ել
 'ի բարձունս և դերեաց զգերութի , և ետ պարգևս
 մարգկան . և պարտ է ամենայն իսկ մարգարէիցն
 միաբան խօսել , քանզի մի հոգի էր յամենեսին : Սա
 ասէ , թէ արձակեցեր զկապեալսն յանջրդի գբոյն .
 և միւսն՝ թէ ուրախ լիցին առաջի քո , որպէս ուրախ
 լինին յաւուրս ամարայնոյ . արձակեալքն , ասէ , իբրև
 յամարայնոյ ուրախ լիցին : Սուտի և փրկիչն իսկ ա-
 սէր՝ եթէ հունձք բազում են , և մշակք սակաւք ,
 աղաչեցէք զտէր հնձոցն՝ զի հանցէ մշակս 'ի հունձս

իւր 'ի գործ : Այնպէս , ասէ , ուրախ լինիցին փրկեալքն քո , որպէս որք ուրախ լինին 'ի հունձս , որք զպտուղս իւրեանց վաստակոցն ժողովէն , կամ իբրև որք զաւարն բաժանեն : Մաղում աւար առնուն բռնաւորք 'ի պատերազմի , ոսկի և արծաթ և հանդերձք . և ամենայն խակ առն՝ աւար կոչի , քանզի ցիր և վայրավատին կայ ամենայն խառն , հանդերձքն և զէնն և սուրն , ոսկին և արծաթն և հացն , և ամենայն զինչ և իցէ . նոյնպէս և սատանայի առեալ զամենեսեան , և ընդ միմեանս խառնակեալ : Ահն՝ Վ՛ն , և խառն զամենեսեան յափշտակեաց 'ի նմանէ , զարբեցողս և զաղաճս և զյափշտակողս . վասն այնորիկ ասէ , ուրախ լինիցին առաջիք , զոր օրինակ ուրախ լինին յամարայնի , և զոր օրինակ որք բաժանեն զաւար . որպէս և Վաւիթ աւսէ , [թէ ցնծացայց ես 'ի բանս քո , որպէս զայն՝ որ գտանէ աւար բազում :

Տես զարմանալիս . զոր օրինակ որ յանգն յաղթիցէ , և զապստամբսն կապիցէ , և զըմբռնեալսն յապստամբէն [թափիցէ , և ապստամբն միշտ զմահն առաջի աչաց նկարէ , և վտարանդիքն ուրախ լինին , զի 'ի բռնաւորութենէն արձակեցան , և 'ի [թագաւորութի եկին : Մայց սակայն և ապստամբն որ մեռանելոցն իցէ , և նորա որ ազատելոց իցեն , 'ի ցոյց շրջին վասն յաղթութեան [թագաւորին . նոյնպէս և կենարարն կալաւ զսատանայ 'ի պատերազմի և զդես , և զնոսս որ 'ի նմանէ ըմբռնեալ էին , և 'ի միասին 'ի ցոյց շրջեցուցանէ : Ալ զերկոսին Պաւղոս ասէ , Վ՛ն է , ասէ , խաղաղութի մեր , որ արար զերկոսեան մի . և զկրճիմն ցանկոյն քակեաց զ[թնամուծիւն 'ի մարմնի իւրում , ելոյծ և զօրէնս պատուիրանաց իւրովք հրամանովքն , խափանեաց և եբարձ 'ի միջոյ զգատակնիքն մերոյ հակառակութեան և բւեռեաց ընդ խաչին , և մերկեաց զիշխանութիսն և զպետութիսն , և յայտ յանդիման խայտառակեաց զնոսս : Որպէս զձողոյ ինչ նշան յաղթութեան կապիցեն , կամ սաղաւարտ կամ զրահս և կամ այլ ինչ զնշխար կոտորելոցն՝ և շրջեցուցանիցեն . նոյնպէս իբրև յարբունի նշանի կապեաց զզէն սատանայի . և արար

խայտառակ զգևս 'ի խաչին : Այլ դեքն ձաղին և 'ի սպանումն պահին . նա և յափշտակեալքն նախ ձաղին , և ապա յաղատութիւն ելանեն . և լուր Պաղոսի , շնորհք , ասէ , այ որ յամենայն ժամ հռչակն հարկանէ զմէնջ 'ի Վ'ս , և բուրէ 'ի մէնջ զհոտ զիտութիւն իւրոյ : Չաղի ապստամբն , ձաղիմք և մեք որ ընդ ապստամբաւն էաք . զի յայտնի լիցի , թէ ով յաղթեաց , և ով ապստամբն էր , և ո՞րք ընդ ապրտամբաւն . և քանզի զմին կալաւ և սպանանելոց է , և զայլն թափեաց և ազատեաց , հարկ է և սոցա առ անդամ մի և ընդ նմին ձաղել՝ որ մահապարտն իցէ , և 'ի մահ էրթայցէ : Աւ զայնպիսի զձաղելոցն և զկալանաւորացն՝ ասէ Արսայի , եթէ վաստակ եղև երկիրն եգիպտացւոց , և վաճառականք եթոպացւոց , և սաբայացիքն՝ արք մեծամեծք առ քեզ եկեացեն , և զկնի քո շրջեացին կապեալք 'ի ձեռակապս , և 'ի քեզ աղօթս արասցեն : Օ ի ցուցցէ թէ զան 'ի գերութին , ոչ 'ի կորուստ , այլ 'ի դիւրուի . զկնի քո , ասէ , շրջեացին կապեալք 'ի ձեռակապս , և 'ի քեզ յաղօթս կայցեն , զի 'ի քեզ անձ դոյ , և չիք անձ բայց 'ի քէն :

Չաղին դեք , ձաղին և առաքեալք . նոքա ընդ պարտուին զամօթի հարեալք , և սորա զյաղթութի թագաւորին հռչակն հարկանել : Չաղեցան յայնժամ դեքն , ձաղին և այժմ հերձուածողք , որք 'ի դէմն ընտանեաց զթնամեաց գործս գործեն : Օ որ օրինակ քան զամենայն պատերազմ , ընտանի պատերազմն չար է . նոյնպէս քան զամենայն մոլորութիս՝ հերձուածողացն մոլորութիւն : Հեթանոսն եթէ թնամանիցէ ինչ զՎ'ս , չհամարիմ ինչ օտարութի , քանզի թնամի է խաչին . զհրեայն չգրեմ ինչ , քանզի յայտնի իսկ թնամի է : Հերձուածողն՝ որ պատճառի դաւանել զՎ'ս , և ուրանայ 'ի Վ'սէ . որ բարրի քարոզել զհոգին ոք , և հայհոյէ զոք հոգին , այն պատերազմ տապնապէ զիս իբրև զընտանի պատերազմ : Արպէս որ 'ի քաղաքի կռիւ լի նիցի , քան զամենայն կռիւս չար է . և քան զամենայն կռիւս քաղաքի՝ որ աղմուկ 'ի տանն լինիցի՝ դառն է . և քան զքաղաքին և զտան՝ այն չար խուռ

վուծի է, որ ընդ այր և ընդ կին կայցէ, և քան
զայն ևս դժնդակ ծուխ՝ որ ընդ մէջ մտրուին և ըր
ջուաց ծխիցի. և ևս չար աղմուկ այն՝ որ 'ի մէջ յօ-
րային և խորթիցն կայցէ: 'Վ միտ առ զընտանի
թշնամուծին: Օ մտաւ ամ զայր՝ որ 'ի հրապարա-
կէ 'ի տուն զայցէ, և կարէ ձմեռն զերեսօք կայցէ.
յորժամ սեղանոյն ժամ իցէ և ուրախուծէ, յայն
ժամ 'ի պատերազմի հասանիցէ կալ. հողք և տրտմու-
ծիք յաճախիցեն, և հողմակոծ զնաւահանգիստս առ-
նիցեն, և իբրև 'ի ծովու կայցէ 'ի ծփանս 'ի տանն.
զտունն թողուցուն, և 'ի հրապարակն իբրև 'ի նա-
ւահանգիստ դիմեցեն: 'Վ յնպիսի խռովուծեց տա-
րան վասն Վճի արք անձապաշտք, զորոց ասէր Վճ,
եթէ մատնեցէ եղբայր զեղբայր 'ի մահ, և հայր
զորդի, և յարիցեն որդիք 'ի վերայ հարց: 'Վ ժաւ
նեսցի որդի 'ի հօրէ, և հայր յորդուոյ, մայր 'ի դստե-
րէ, սկեսուր 'ի նուոյ, և նու 'ի սկեսրէ, և թշնամիք
տանուտեառն՝ ընտանիք իւր իցեն: Օ որ օրինակ
քան զամենայն պատերազմ՝ տան պատերազմ դժնդ-
դակ է, նոյնպէս քան զամենայն մոլորուծիւն՝ հեր-
ձուածողացն մոլորուծի. որ թուին թէ զնոյն ըն-
տանուծի ունիցի, և զնոյն խոստումն անպաշտու-
ծէ, զգեցեալ զկերպարանս անպաշտուծեան, և
մարանչիցի ընդ ճմարտուծէն. զորոց ասէ Պաւղոս,
եթէ զկերպարանս ճմարտուծէն ունին, և 'ի զօրու-
ծի ուրացեալ են:

'Ղ արդ եթէ զնոյն ասիցեմք, մի ոք ընդ այն
դժկամակ լինիցի. քանզի ոչ եթէ այնր ինչ խնդիր
է, եթէ և եթ նորս ասիցեմք, այլ եթէ ճմարտ
ինչ մարծի՝ զնոյն ասել, և այլ ազգ մեկնել. թէ-
պէտ և միաբանիցէ՝ բազմադիմի մեկնուծիք են բա-
նին: 'Վ և անմի է, և բազում մասամբք և բա-
զում օրինակօք խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէսն
և ընդ առաքեալսն. ոչ զի նոյն հոգի նք խօսեցաւ 'ի
նոսս և 'ի սոսս, խորչիցիմք ինչ յառաջնոցն և յերկ-
րորդէն, այլ տեսանեմք մի զօրուծի և ազգի ազգի
ազգմունս: 'Ղ և յորժամ խօսիցի հայր 'ի մարգա-
րէսն, որդի խօսի. և յորժամ խօսիցի որդի յա-
ռաքեալսն, հայր խօսի. և յորժամ խօսիցի հոգին

որ 'ի մարգարէսն և յառաքեալնս, հայր և որդի խօսին . չիք անդ բաժինք, և ոչ հատանել զանհատ բնութիւն, և ոչ բաժանել զառանց բաժանելոյ թազաւորութիւն :

Կամիցիս գիտել՝ թէ զիարդ անբաժին իցէ, լուր ան՝ որ ասէրն ց'՝ ուսէս, յորժամ դանդաղէրն երթալ յերկիրն եգիպտացւոց . չեմ բաւական, ասէ, մտանել 'ի տուն Փարաւոնի՝ զի նրբաձայն եմ և ծանրալէզու . աղաչեմ տէր, զայլ որ ան 'ի ձեռինս : Իբրև ետես զնա, եթէ վարան տկարուէ տաղտկայ ընդ հրաման հրամանատուին, ցուցանէ նմա, թէ ո՞վ է ճարտարապետն, և ո՞վ է կարող զանդամն՝ յօրինել, ասէ, ո՞վ ետ բերան մարդոյ, և կամ ո՞վ արար զչեայսն և զկոյրս . ոչ ապաքէն ես տէր . ես ետու ամենեցուն բերան, և քեզ կարիցեմ տալ . որ ամենեցուն շնորհէցի, զիմ՝ մարգարէդ զրկեմ 'ի պարգևացն : Ո՞ր ետ բերան մարդոյ, ոչ ապաքէն ես տէր ան՝ : Եւ ց' յգլեկիէլ ասէ, որդի մարդոյ ահաւ սիկ յարուցից եղջիւր ամենայն տանն Իսրայէլի, և քեզ տաց բերան բաց : Ոչ եթէ բերան տայր նմա՝ զոր 'ի ծնէն ունէր, այլ զհամարձակութիւն բերան կուէ : Եւ խնդրեսցուք զայս յաւետարանի, ո՞վ տայ զբերանն . յորժամ տանիցեն զձեզ, ասէ, յատեանս, մի հողայցեք՝ թէ զինչ խօսիցիք, զի ես տաց ձեզ բերան և իմաստուի : Եւ յայտ է՝ թէ որ Ո՞ւսէսին ասաց թէ ո՞վ ետ բերան մարդկան, և ց' յգլեկիէլ ասէ, թէ ես տաց քեզ բերան : Իայց ինքն է որ 'ի հնումն խօսեցաւ, և 'ի մարգարէսն ազգեաց, և յառաքեալնս արկ զիւր զօրութիւն :

Կարձեալ կուէն զիրք շրթունս՝ ոչ զերևելի շրթ թունս, այլ զհամարձակութիւն . յորժամ ասիցէ Կաւիթ, տէր եթէ զշրթունս բացես, ոչ եթէ շրթունքն փակեալ էին, այլ զհամարձակութիւն զոր կորոյս՝ խնդրէ . և եթէ փակեալ էին, զայն իսկ զիարդ կարէր ասել, տէր եթէ զշրթունս իմ բացես : Եւ 'ի հին կտակարանս՝ մինչև խառնակեալ էր, մի լեզու էր 'ի բազում լեզուս, կամեցաւ Ո՞ւս

սէս ցուցանել՝ եթէ մի խօսք և մի լեզու էր . և ա-
սէ , երկիր ամենայն մի շուրթն . մի եթէ մի շուրթն
էր ամենայն մարդկան . ոչ ապաքէն զմի խօսս բերա-
նոյ կոչեաց մի շուրթն . ամենայն երկիր , ասէ , մի
շուրթն և մի բարբառ էր . և յայտ է թէ մի խօսք
էին ամենեցուն :

Այս , ասէ , տաց բերան և իմաստունի . և ուր գտաւ
նիցի՝ թէ ետ : (Թէ միում գտանիցեմք տուեալ , ա-
պա և յայլոցն չլինիցիմք երկմիտ : Յարեան , ասէ ,
ոմանք ՚ի կիւրենացւոց և յաղէքսանդրացւոց . և ՚ի
հարց և ՚ի խնդիր մտին ընդ Ատեփաննոսի . յիշեալ ,
զի ես տաց բերան և իմաստուն թի , և չկարիցեն ՚ի
գիմի հարկանել . և ոչ կարէին զգէմ ունել իմաս-
տուն թի և հոգւոյն՝ որով խօսէր : Տէս , զիսրդ տայ
անձ բերան մարգարէից , և բանայ ՎճԾ զբերանս ա-
ռաքելոց , և խօսի ՚ի նոսա հոգին սբ :

Այլ զի մի ոք համարիցի , թէ որդին տայ , և հո-
գին զազգումն գործէ . որպէս թէ այլոյ տալն իցէ ,
և այլոյ զազգումն գործել , հարկ է յանդիման կա-
ցուցանել , թէ և հոգին սբ տայցէ . որպէս և ՚ի
հնումն ասէ՝ եթէ տայ . և յաւետարանին ցառա-
քեալսն ՎճԾ , թէ ես տաց ձեզ բերան : Հարկ է
խնդրել , թէ այլ է որ տայցէն , և այլ որ բերիցէ :
Ա և թագաւորք այժմ յորժամ պարզես տայ-
ցեն . սպասաւորքն զպարզէն տանիցին , չէ ընդ մի
համար : Տեսցնւք , գուցէ որդի տայցէ , և հոգին
իբրև զսպասաւոր արբանեակ լինիցի : Այլ զի ու-
սանիցիս , թէ որպէս որդի տայ զբանն մարգարէից
և առաքելոց , նոյնպէս և հոգին չլինի արբանեակ ,
այլ տայ ճոխուն թի , ասէ ՚ի գործս առաքելոցն .
իբրև եկն էջ ՚ի վերայ նոցա հոգին սբ , խօսէին ՚ի
պէսպէս լեզուս , որպէս հոգին տայր նոցա բար-
բառել : Պաւղոս , ասէ , զայս ամենայն ազգէ մի և
նոյն հոգի , և բաժանէ իւրաքանչիւր ումեք , որ-
պէս և ինքն կամի : Որպէս կամի , և ոչ որպէս հրա-
ման առնու : Այլ զի ցուցցէ դարձեալ փրկիչն , թէ
զոր ինքն տայ՝ նոյն և հոգւոյն սբ տուրք են , և

զոր ինքն ազգէ՛ նոյն և հոգւոյն ազգեցու թիւն է, ասէ ցառաբեալն . յորժամ տանիցին զձեզ յառեանս, մի հոգայցէք թէ զինչ խօսիցիք . զի ոչ եթէ դուք իցէք որ խօսիցիքն, այլ հոգին՝ սբ. ուսուցանէ զձեզ ՚ի ժամուն յայնմիկ զինչ խօսիցիք : Տեսանես, զի ուր հայր ազգէ, ազգեցու թիւն է որդւոյ, ճոխու թիւն հոգւոյն սբ. :

Աւր վարդապետութիւն իցէ և լուսաւորութիւն և անձապաշտ կրօնից ճառք, չգտանի ուրեք անդ արարած ինչ բնութիւն՝ որ ազգիցէ, այլ միայն անարար՝ բնութիւն : Այլ թէ ՚ի մկրտութեն լուսաւորութեն, և եթէ յանձառ խորհուրդսն՝ չէ իշխանութիւն հրեշտակի լուսաւորել և սրբել, այլ տէրունական իշխանութեանն սբ. և անարար բնութեն : Յորժամ ՚ի մարգարէն խօսի, չխօսի արարած ինչ բնութիւն, այլ անձն անարար . ըստ այնմ, եթէ որպէս խօսեցաւ ՚ի բերան սբ. իւրոց մարգարէից՝ որ յաւիտենիցն էին : Իայց յորժամ ՚ի վշտաց ասրեցուցանել իցէ, առաքէ անձ հրեշտակա . կամ յառիւծոց ասրեցուցանել, կամ ՚ի հրոյ փրկել, լինին այնպիսի փրկութե սպասաւոր հրեշտակք . որպէս և Աաւղոս ասէ, թէ ոչ ամենեքեան ոգիք հարկաւորք են ՚ի պաշտօնն առաքելութեան, վասն այնոցիկ որ ժառանգելոցն են զփրկութիւն : Իսկ հոգին՝ սբ. անդր երևի, յորժամ զխորհուրդսն կատարել իցէ, յորժամ զճոխութիւն վարդապետութեն պարգևել իցէ, յորժամ զմկրտութե զանձառ խորհուրդսն բաւանդակել :

Այլ մի ուրեք զմիտս խարխարիցէ ջրովն և հոգւովն զսրբութիւնն ընդունել : Օ ՚ի եթէ ՚ի լուսաւորութիւն մկրտութեն, ասեն, անարար բնութիւն գայցի, ջրոյն՝ որ արարած է, զինչ պէտք իցեն . և ընդէր իսկ, ասեն, փրկիչն զանարար բնութիւն ընդ արարեալ բնութեն յօդեաց . եթէ ոչ մկրտեցիք, ասէ, ՚ի ջրոյ և ՚ի հոգւոյ, ոչ մտանէք յարքայութիւն երկնից : Այլ ո՛հ ոչ գիտիցէ, թէ ջուրն արարած է . բայց թէ որով բանիւ, և յոր սակս ջուրն արարած՝ ընդ անարար հոգւոյն յօդիցի, հարկ է յանդիման կացուցանել :

Ղալէմ, մի ձանձրանայք զլսելն, և յշտեմարանս մտացդ ամիրոփեա՛ զիմաստս խօսիցս, զի մի վայրապար առ լսելեօրդ հոսեսցին . որպէս ջուր ընդ վայր ծաւալեալ՝ չմտանէ ընդ երկիր, և չարբուցանէ զանդս . այլ յորժամ յառու անկանիցի, և ընդ կորիսն զնայցէ՛ չծախի ընդ վայր, այլ զանդան ուողանէ . և այժմ՝ մի ցրուեսցին բանքս, այլ ուողանիցեն զանդս մտաց ձերոց իմաստք բանիցս :

Բազում ինչ էտ անձ մարդկան . և ինքն այնու՛ զոր էտն, չէ կարօտ . այլ քանզի մահկանացու բնութիս չէ բաւական ընդունել զաներևոյթ պարզւան, երևելի իրօք ընդեւացուցանէ ընդ այնպիսի ինչ : Աւրէր կենարարն առանց ջրոյ տալ թողու թի մեղաց, և բաւական էր հոգւոյն յայտնուին լուանալ զյանցուցեալն, մաքրել զաղտեղին, սրբել զպիղծն, յորդէգրութի ածել զտարագիրն . այլ քանզի բնութիւն մարդկան զերևելեացս իմն կղկղայ, թէ և սա կաւաւոր և նուազագոյն է մտացն աչօք ընդունել զանձականսն, դիւրին ինչ երեսօք վասն սոցա որ չկարեն այնչափ՝ ի վեր ամբառնալ՝ և զաներևոյթսն տեսանել, տանի հասուցանէ յայն, եդ առաջի երևելի ինչ օրինակ, զի յայտնի հաստատութիւն աչացն՝ առնուցուն հաւանութիւն ոգիքն աներևոյթ : Այս պիսի ինչ . անձ յորժամ զերանելին՝ Նարոյն զեղբայրն՝ Սոլսէսի առ՝ իւր ՚ի քահանայութիւն, ասէ, զգեցո՛ դմա պատմուճան ծաղկեայ ՚ի խառնուածոյ նարօտից, գործեալ ՚ի ծիրանւոյ ՚ի կարմրոյ, և ՚ի բեհեզէ և ՚ի կապուտակէ : Ապուտակն և կարմիր և ծիրանի ամենեցուն յայտ է . թէ զինչ է բեհեզն, սպիտակ իբրև զկտաւ : Աչօրեցունց նիւթոցս երանգոցս այսոցիկ նիւթեցին և անգին զպատմուճանն . և ընդ նմին ոսկի և ականս պատուականս ընդելուզեալ, և խոյր քահանային ՚ի գլուխ, և թիւթեղն ոսկի ՚ի ճակատն, որ բերէ զօրինակ հոգւոյն սիւ . և ՚ի կամարի քահանային երկոտասան ակն՝ յականց պատուականաց, սարդիոյն և տպաղիոյն և զմրուխտ՝ ասկն և շափիւղայն և յասպիս՝ գոճաղմ և ակատ և կարկեհան՝ ոսկեակն և բիւրեղ և եղենգ նաքար : Հրաման էտ անձ զերկոտասանեսեան ա-

կանսն ընդելուզանել . յառաջին կարգին զսարգիսնն
 և զտպազիոնն և զմրուխտն . և յերկրորդում զասինն
 և զչափիզայն և զյասսիսն . և յերրորդումն զգո-
 ճազին և զյակատ և զկարկեհան . և 'ի չորրորդումն
 զոսկեակն և զբլբլիզ և զեղնգնաքարն : Ալ յիւրա-
 քանչիւր յականց վերայ զանուանս ազգացն Ասրայելի
 հրամայեաց գրել . յառաջնում զազգին Աուբեհնի ,
 և յերկրորդում զազգին Շմաունի , և յերրորդումն
 զազգին Վեւեայ . և զայլոցն ևս ամենեցուն մի ըստ
 միջէ : Ալ հրաման տայ ածել ընդ մէջ քահանային
 զկամարն , և զվահասն զուսովքն պատեալ , և զլան-
 ջօքն բաժանեալ , 'ի նիւթոյ կարմրոյ և 'ի բեհեզոյ
 և 'ի ծիրանոյ և 'ի կապուտակէ : Ալ գիցես , ասէ ,
 երկուս ախունս յուսոցն վերայ՝ մի ընդ աջմէ , և մի
 ընդ ահեկէ . և գրեսցես 'ի միումն զվեց ազգաց ա-
 նուանս , և 'ի միւսումն զայլոցն վեցից : Ալ ընդէր
 կրկնակի հրամայէ գրել զանուանս որդւոցն Ասրայե-
 լի . չէր բաւական յուսոցն միայն վերայ , այլ և 'ի
 լանջացն ևս . վասն զազփազփուն մտաց նոցա՝ կրկին
 հրամայէ : Վարձեալ և 'ի պատմուճանին առ օձեօքն
 ասէ , նունաձև ծաղիկս . և այնպէս հրամայէր քահա-
 նային մտանել յարտաքին սրբութիւն :

Ալ զայն ամենայն վասն տխմարութե նոցա հրա-
 մայեաց անձ , զի գէթ այնպիսի ինչ շքով՝ ահագին
 համարեսցին զսրբութիւն : Բայց քահանայի պա-
 տիւ՝ ոչ ծիրանին և կարմիր և բեհեզ և կապուտակն
 են , այլ արդարութիւն . որպէս և Վաւիթ իսկ ասէ .
 թէ քահանայք քո զգեցցին զարդարուի . այլ քան-
 զի արդարութեան հանդերձն՝ մտացն աւայն և եթ
 երեւի , և այլ դիտաւորութիւն ոչ այն միայն է , զի
 կատարելոցն յաւելուած առնիցէ , այլ զի և զամե-
 նեսեան առ հասարակ կեցուցանէ , յորժամ տեսաւ
 նիցեն զմեծ անձառք քահանային , զմտաւ ածիցեն՝
 թէ մեծին այլ քահանայ է : Ալ զի ցուցցէ՝ թէ պատ-
 մուճանն այնպիսի՝ ոչ 'ի պէտս ինչ այլ պաշտամանն
 գործեցաւ , այլ 'ի փառս տեսողացն , և չէ ինչ կա-
 րօտ այնու , այլ զմիամտութիւն ոգւոցն խնդրէ , և
 ընդ սրբութի սրտին ուրախ լինի , զի այն իսկ է ծի-
 րանի արբունահան՝ և ծաղիկն հաւատոց . որ զփրժ-

Թեալ առարինու թիսն յանձին ունիցի: Հրաման ետ Սուլէսի, թէ յորժամ մտանիցէ Մհարոն 'ի սրբու թի սըցն, մերկացի զպատմութեանն՝ որ 'ի բեհեզէն և 'ի կարմրոյ և 'ի ծիրանոյ և 'ի կապուտակէն թոյ իցէ, և ազանիցի կտաւի պատմութեան, և մտանիցէ 'ի սրբու թիսն: Սը անձ տեսնիցէ, անդ չեն ինչ պէտք կերպարանաց, և ոչ պէտքէս պատմութեանաց. և զոր ինքն պատմութեան ետ գործել՝ վասն այլոց ինչ պիտոյից, և զայն և ս հրամեաց 'ի բաց մերկանալ. բայց զի մի մերկու թեամբ մարմնոյն զսրբութիսն թնամանիցէ, հրամայէ զկտաւի պատմութեանն զգենուլ և կտաւի կօշիկս, զլին և զառանց պաճութեանաց: Ս ասն այնորիկ զլին ինդրէ, զի այնու ուրախ առնի անձ, և ոչ պաճութեանօքն: Բայց սակայն եղբարք թէպէտ և ետ զպատմութեանն Մհարոնի վասն տեսողացն մեծարանաց, այլ տնկէ ինչ անդ և օրինակ զհանդերձելոց, զի ամենեկն մի ինչ իցէ դատարկ, և զսիրտս այնոցիկ որ յապայն լինելոց իցեն՝ լուսաւորեսցէ: Բնու զպատմութեանն զայն երանելին Մհարոն, և զգենու իբրև զպարեգօտս զամենայն աշխարհս միան դամայն. քանզի և աշխարհս 'ի չորից բնութեց հաստատեալ կայ, 'ի յերկրէ, 'ի հրոյ, 'ի ջրոյ, և յօդոյ: Յերկրէ, բեհեզն քաղցրագոյն՝ 'ի հանդարտ երկրէ, և 'ի ծովէ՝ ծիրանին, և կարմիր՝ 'ի հրոյ նմանութի, և կապուտակն՝ օդոյ. քանզի կապուտակին բազում անգամ օդք: Բ.Ս. զայս որպէս զիարդ և կամիցի որ ընդալցի, բայց միայն անձապաշտ մտօք:

Բ.Ս. որ ինչ առաջին կայ՝ զայն տեսցուք, թէ ընդէր յականս ետ սպաւորել զանուանս: Բանդի քահանայն մտանէր առաջի սեղանոյն, և ժողովուրդն արտաքոյ կայր և չիշէր մօտ երթալ՝ տըրտմութիւն էր, որ մին միայն մտեալ վայելէր 'ի սրբութեան՝ և ամենեքեան արտաքոյ կային, յարդարէ անձ հնարս մի թարու թէ տարակուսելոցն մտաց ա կամբք գրելովք: Կարես, ասէ, քեզէն մտանել, ես զքեզ տարայց անուամբք գրելովք յականսն: Ստանէր քահանայն, և բարձեալ ունէր զերկոտասանէսին աղջսն, և մատուցանէր զամենեսին ան: Գործ քահանային՝ մատուցանել զժողովուրդն ան, քանզի

միջնորդ ինչ և մարդկան է . յայ զօրհնութիսն ընդու
նի և տայ , և ՚ի ժողովրդենէն զաղօթսն առնու՝ և
մատուցանէ ինչ : Ասաց , ասէ , տէր ց՝ Ուլսէս , էջ և
գիր վկայուի ժողովրդեանն : Տէս զիւրդ լինի միջ-
նորդ յայ առ մարդիկ , և զպատգամսն ինչ ժողովրդ-
դեանն պատմէ : Արձեալ ասէ , թէ հան Ուլսէս
զաղօթս ժողովրդեանն առ անձ , և եբեր զպատ-
գամսն ինչ առ ժողովուրդսն : Ասն այնորիկ յոր-
ժամ զկարգ քահանայունն մեկնէր Սողաքիա մար-
դարէ , ասէ , շրթունք քահանային պատմեն զգիտու-
թի , և օրէնս խնդրեսցեն ՚ի բերանոյ նորա , զի հրէշ-
տակ ինն ամենակալի է : Հրէշտակ ասի , ոչ է թէ
զհրէշտակաց բնութիւն ունիցի : Հրէշտակ կոչեն
գիրք զպատգամաւոր պատգամացն . և հրէշտակք՝
վասն այնորիկ կոչին հրէշտակք , զի պատմեն աշխար-
հի զկամսն ինչ : Հրէշտակի անունն ոչ բնութեն է ,
այլ սպասաւորութեն է անուն . և զի հասարակաց
է անուն , յորժամ առաքեաց Սաուղ առ մարդա-
րէն , ասէ , առաքեաց հրէշտակս՝ պատմել նմա զիրս
թագաւորին . և այլ ուր , թէ առաքեաց Աաւիթ
հրէշտակս առ Աբիգեա կին՝ Աբաղայ՝ պատմել
նմա զխորհուրդս Աաւթի :

Այց առաջի այն կայ՝ ցուցանել , զի միջնորդ էր
քահանայ , և առնոյր զժողովուրդսն ՚ի լանջսն , և
բառնայր յուս : Արկին գործ է քահանայի . և մա-
տուցանել զժողովուրդն ինչ , և բառնալ զտկարու-
թիւն ժողովրդեանն : Ար պատարագ մատուցանիցէ ,
ի լանջս առեալ՝ մատուցանէ զպատարագն . քանզի
այն առանձինն կերպարանք են ընծայաւորացն . և
որ զտկարութիւն բառնայցէ , յուսոցն վերայ բառ-
նայ . վասն այնորիկ դրոշմէ զանուանս ժողովրդեանն
յուս քահանային , զի ուսուցէ քահանային , թէ
քեզ որ հզօրդ ես՝ պարտ է կրել զտկարութի տկա-
րաց . զորս և Սաուղս ասէ , դուք որ հզօրքդ էք՝ զտ-
կարութի տկարացն բարձէք : Այլ էր քահանայն այն
օրինակ Վճի . նա առնոյր անուամբք զերկոտասան
ազգսն Արայէլի՝ զբնաւ իսկ ժողովուրդսն . և սա ա-
ռաւել կրէ ՚ի մարմնի իւրում զամենայն աշխարհ .
բառնայ և ՚ի լանջս իւր . քանզի իւրովի հանդոյց

զմարդկուինն ՚ի վերայ լանջացն իւրոց : Ալ զի յուս
ևս բառնայ զմարդկուծին, լուր տէրունական իսկ
առակին, ո՞ է ՚ի ձէնջ ասէ, որոյ իցէ հարիւր ոչ
խար, եթէ մոլորիցի մի ՚ի նոցանէն, ո՞չ թողուցու
զիննսուն և զինն ոչխարսն ՚ի լերինս, և երթայցէ
ինդրիցէ զմոլորեալն . եթէ գտանիցէ, ամէն ասեմ
ձեզ, և ՚ի վերայ ուսոց իւրոց դնիցէ զնա : Ա ան
այնորիկ և զխաչն բառնայ յուս կենարարն, զի նո
վաւ եբարձ զամենայն տիեզերս : Ալ ել ասէ, « Ես »,
և ունէր զխաչն յուս : Ալ վասն էր յուս . զի մի Ա
սայի ստեսցէ, որ ասէր, թէ մանուկ ծնաւ մեզ, և
որդի տուաւ, որոյ իշխանուծին ՚ի վերայ ուսոց իւ
րոց : Առնայ քահանայն ՚ի գիրկս և յուս . քան
զի գործ քահանայի մատուցանել զժողովուրդն է և
բառնալ զտկարուծին ժողովրդեանն : Աայց որ ինչ
առաջիս կայ՝ յայս եկեսցուք :

Օ այն յուշ արարաք ցուցանել, եթէ ընդէր ջուրն
ընդ հոգւոյն լծիցի : Արպէս անդ պատմուածն տուաւ
քահանային ՚ի պէսպէս ծաղկանց կազմեալ, և չէին
ինչ պիտոյ այ պէսպէս գոյնքն ծաղկանցն . զի զնո
ցա աչս որ ընդ դաստիարակուծքն էին՝ խտրիցէ,
և երևելի փառօք յաներևոյթսն յորդորեսցին :
Այդպէս և անձն մեր իսելամուտ էր, եթէ բնուծի
հոգւոյն անարար է, խառնեաց ընդ անարար բնու
ծեն՝ զարարեալ բնուծին . զի աչք տխմարացն որ
ընդ ջուրն նայիցին, իբրև ՚ի ջուր զարև տեսանի
ցեն զհոգին սբ : Այ չիցեն տեղեակ, որ ընդ արե
գականն մերկ չկարիցեն հայել, նային ընդ ջուրն՝ և
զամենայն իսկ զանիւն տեսանեն . չտեսեր քեզէն,
տէս գէթ ջրովդ . և անտի իսկ գտանես զառա
քեալսն ոչ ջրով մկրտեալս : Աայց մի ինչ վայրա
պար զբանս խճբրծիցեն, այլ անսա՞ ՚ի զլուխ հանե
լոյ . զի առաքեալքն՝ քանզի կատարեալք էին, և
նախ քան զխաչն կենարարին ընկալան զկատարումն,
չմկրտեցան ՚ի ջուր, այլ բաւական եղև նոցա շնորհք
հոգւոյն սբ¹ :

1 Բայց սովորական վարդա քեալք նախ մկրտեցան ջրով,
պետուծի է, թէ նա և առա և ապա զայլս սկսան մկրտել :

Բայց ընդդէմ զան վաղվաղակի հակառակորդքն¹. մկրտեցան ասէն. և վկայէ փրկիչն, որ լուաւ 'ի Պետրոսէ, թէ մի միայն զոտս, այլ և զգլուխ. և ասէ ցնա, թէ լուացեալն չէ կարօտ լուանալոյ. և յայտ է թէ առեալ էր զմկրտութիւնս: Ալ զայն չիմանան, թէ մկրտութի առաքելոցն՝ ոչ զԾուրն կոչեաց, այլ զբանն. դուք, ասէ, արդէն իսկ սբ էք վասն բանին զոր խօսեցայ ընդ ձեզ: Ալ զի լուացեալ՝ ոչ զԾրովն մկրտեալ, այլ զբանին լուսաւորել՝ ասէ, այնու յայտ է, զի նախ քան զչարչարանսն ասէ, եթէ լուացեալն չէ կարօտ լուանալոյ. և յետ չարչարանացն և խաչին և յարութեն, յորժամ մօտ 'ի վերանալն էր՝ հարցին ցնա աչակերտքն 'ի մի վայր եկեալ, և ասէն, տէր էրբ կացուցանիցես զԹագաւորութիւնս Ասրայէ լի. ասէ ցնոսա, ոչ ձեր է ձանաչել զժամանակս կամ զժամս, զոր հայր եղ յիւրում իշխանութեն. այլ առնուցուք զօրութի 'ի դաւ հոգւոյն սբ 'ի վերայ ձեր: Ալ յետ այնր զինչ ասիցէ. Հովաննէս մկրտ տեաց, ասէ, 'ի Ծուր, բայց դուք մկրտիցիք. և չասաց թէ մկրտեցայք. զայս յետ յարութեն ասաց. և յառաջ քան զյարութիւն՝ զլուացեալն. զի եթէ յառաջ քան զչարչարանսն մկրտեալ էին, ապա և չասէր իսկ միանգամ լուսաւորելոցն, եթէ դուք մկրտ տիցիք 'ի հոգին սբ ոչ յետ բազում աւուրց: Ալ զիարդ ոչ² յետ բազում աւուրց. քանզի 'ի կատարել քառասուն աւուրն յետ յարութեանն վերացաւ. և յետ տասն աւուր 'ի ընդ պենտակոստէիցըն՝ երեւեցաւ հոգին սբ: Ալ նմանադոյնս իսկ ասաց կենարարն, եթէ դուք մկրտիցիք ոչ յետ բազում աւուրցս այսոցիկ. այն իսկ է, թէ յետ տասն աւուրն. դուք, ասէ, մկրտիցիք 'ի հոգին սբ. չասաց թէ 'ի Ծուր, այլ թէ 'ի հոգին. զի կատարելոյն և սրբելոյ՝ բաւական է հոգւոյն միայն հաղորդութի: Աբրե եկն, ասէ, եհաս հոգին սբ, և ելից զտունն՝ ուր նստէինն, չգոյր ուրեք անդ Ծուր. զի յայտ աւրասցէ, թէ ուր անձեղէն զօրութիւն երեւի, չեն ինչ անդ պէտք գործոյ և նիւթոյ. այլ բաւական է հո-

1 Յօրին. հաւատարմութիւն: 2 Յօրին. պակասեր ու:

զին և առանց ջրոյ կատարել զլուսաւորութիւնն :
 Բայց չկամի անձ կատարմանն պատճառանօք անարգել զաւանդն խորհրդոցն . զի մի ասիցես , թէ որովհետև մտօք բաւական եմ հասանել , զի պիտոյ իցէ մկրտութի ջրոյ . և մեր այնու ուշ եդեալ է՝ ցուցանել , թէ անձ կարող է և առանց ջրոյ տալ զպարգևս շնորհացն , բայց մեք չկարեմք առանց ջրոյ ընդունել զշնորհսն . նա բաւական է և առանց ջրոյն լուսաւորել , բայց մեք չեմք բաւական առանց ջրոյն առնուլ զլուսաւորութիւնն : Եւ զի վասն մերոյ վարդապետութեան եղև փրկչին՝ դաստիարակութիւն , պարտիմք ՚ի միտ առնուլ , թէպէտ և կատարեալք իցեմք , այլ քան զՔնոք չէ աւելի կատարեալ . կա մեցաւ կենարարն զամենայն պատճառս ՚ի միջոյ բառնալ , զի մի թողուցու քեզ բարուրս ՚ի ջրոյն փախչելոյ , նախ ինքն մկրտի ՚ի Յորդանան գետ : Եւ այսրէն որ առաջիս կայ եկեսցնուք :

Հոգին յորժամ ՚ի վերայ հանգչիցի , մկրտէ ըզմարդն , թէպէտ և չև իցէ մկրտեալ ՚ի ջուր . և չասեմ թէ միայն զառաքեալն , այլ և ՚ի Կոռնիելի տանն՝ իբրև չոգաւ Պետրոս , մինչդեռ խօսէր , եկն հանգեաւ հոգին ՚ի վերայ Կոռնիելեանց : Եւ ոչ թէ վայրապար ինչ . այլ քան զի գիտէր հոգին սքե թէ միտքն Պետրոսի խղձէին , և դանդաղէր մկրտել զնոսա որ ՚ի հեթանոսացն էին . քանզի այնպէս թուէր առաքելոցն յայնժամ , եթէ շնորհքն Քնի՝ միայն հրէից ժողովրդեանն տուեալ իցեն՝ խորշէին և խրղձէին նոցա տալ մկրտութի որ ՚ի հեթանոսացն էին : Կամեցաւ ցուցանել անձեղէն հոգին , թէ չեն ձեռն հաս մարդկեղէն միտք արգելուլ զայ պարգևն , հանգեաւ ՚ի վերայ նոցա նախ քան զմկրտութիւնն , յառաջ քան զխրատել և ՚ի գիր արկանել : Իսկ Պետրոս իբրև ետես զհոգին իջեալ և հանգուցեալ , ասէ , միթէ կարիցեմ զջուրն արգելուլ ՚ի սոցանէ , որք արդէն իսկ ընկալան զհոգին սքե , որպէս և մեք առանց ջրոյն : Եւ արձեալ նոյն Պետրոս ցուցանէր զիրացն հանգամանս առաքելոցն՝ որ յարուսաղէմ

էին . քանզի խղճէին 'ի նմանէ և ասէին , եթէ ընդ
 հեթանոսս եկեր և արբ . և Պետրոս կարգէր և
 դնէր առաջի զիրաւանցն պատասխանին , և ասէր .
 'ի Յոպպէ քաղաքի էի , կոչեցին զիս անդր . մինչ
 դեռ խօսէի ընդ նոսա զբանն , եկն հոգին 'սբ և հան
 գեաւ 'ի վերայ նոցա . և յիշեցի զբանն 'տն զոր ա
 սաց , եթէ Յովաննէս մկրտեաց 'ի ջուր , բայց դուք
 մկրտիցիք 'ի հոգին 'սբ :

Տեսանես , զիւրդ վասն կարևոր իմն մարդկեղէն
 մտաց հաստատութե տուեալ է ջուրն . քանզի և որ
 լուսաւորելոցն խկ իցէ , կրկին է 'ի մարմնոյ և 'ի
 հոգւոյ . և հոգւոյն բնութի աներևոյթ է , և մարմ
 նոյն՝ երևելի կազմած . ետ անձ երկոցունց կողմանցն
 կրկին պարզե . զջուրն յայանի՝ երևելի մարմնոյն .
 և զհոգւոյն 'սբ զաներևոյթ պարզեն՝ ծածուկ ող
 ւոյն մարդոյն : Առ որպէս արքունի ինչ պարգևք , և
 կենդանի ձեռօք , և մեռեալ անօթովք պարգևին .
 քանզի եղէգն և սեւադեղն մեռեալ գործի են , և
 ձեռն թագաւորին կենդանի է . և ոչ վասն զի պէտք
 ձեռին թագաւորին են և եղեգանն և սեւադեղոյ ,
 հանգիտապատիւ ինչ եղէգնն և սեւադեղն՝ ձեռին
 թագաւորին իցեն : Աոյնպէս թէպէտ և պէտք ջրոյ
 իցեն՝ իբրև դեղոյն թանաքի , զի երևելի ջրովն դրոշ
 միցի գիրն անձեղէն , հանգիտապատիւ ինչ ջուրն հոգ
 ւոյն իցէ . այլ այնպէս պարտ է իմանալ , եթէ հոգին
 'սբ ջրովն գրէ զբարերարութիւնն : Ազգում անգամ
 գիր պաղատանաց մատուցանելին թագաւորաց . և
 մինչդեռ 'ի ձեռս մատուցանելեացն իցէ գիրն , պա
 ղատանաց գիր կոչի . և յորժամ թագաւորն ձեռն
 արկանիցէ , պարգևաց մուրհակ անուանի : Առաջ
 քան զթագաւորին ձեռնագիրն արկանելոյ՝ քարտեղ
 է , թերևս տասն լումայի արժանի . և յորժամ թա
 գաւորն ձեռն արկանիցէ և հաստատիցէ , բազում
 կռոց ոսկւոյ արժանի , և մեծագին՝ փոքրագինն լի
 նի . և որ սակաւուն վաճառէր , մեծաց գնոց վաճա
 ուի . թէպէտ և ձրիառ , այլ շնորհն եցոյց զափն բա
 րերարութեան : Օ որ օրինակ անդ քարտեղն և սեւա
 դեղ և եղէգնն , մինչև թագաւորին ձեռն արկեալ
 իցէ , թեթևազին են , և յորժամ թագաւորն հաս

տատիցէ, չնայիս այնուհետև 'ի քարտն և յեղէզն, այլ 'ի պարզէն ձեռին թագաւորին՝ որ գրեաց. նոյն պէս և յորժամ զջուրն առանձինն տեսանիցես, իմա՛, թէ՛ և դանդի միջ գինք չեն. ապա եթէ զհողին իջեալ հանգուցեալ 'ի վերայ ջուրցն տեսանիցես, 'ի միտ առնուցուս՝ թէ աներևոյթ աջն է իշխանական բնութեն՝ տէրունական չնորհօքն. և որ երևին ջուր է, գործի աներևոյթ չնորհացն :

Վ ասն այնորիկ ջուր, ոչ զի ընդ հողւոյն թուիցի, այլ զի քեզ առ աներևոյթն առաջնորդեսցէ : Աւր աներևոյթ բնութին այնորիկ իցէ՛ որ առ իւր կոչիցէ, անդ երևելի միջնորդի պէտք են, զի երևելեալն առ աներևոյթն մերձենայցեն : Ալ բերից օրինակ ինչ հին 'ի մէջ : Օ ւ՛ծ քարոզէին օրէնքն, այլ աներևոյթ էր իբրև զւ՛ծ. ետ օրէնս, զի մի երևելի օրինօքն արհամարհեալ զաներևոյթն ուսանիցին, լինի Սոլսէս միջնորդ ւնջ և մարդկան, զի որք զւ՛ծ չտեսանիցեն՝ ընդ երեսս Սոլսէսի հայիցին, և նովաւ զաներևոյթն տեսանիցեն : Ա ծի Սոլսէս ընդ ւնջ, ոչ իբրև զհանգիտապատիւ որ, այլ որպէս մահկանացու՝ երեսօքն լինիցի առաջնորդ անմահ բնութեն. հաւատային ւնջ ընդ Սոլսէսի, և Սոլսէսի ընդ ւնջ : Բայց Սոլսէսի չէր պարտ հաւատալ առանց ւնջ. քանզի չհաւատայր որ 'ի մարդ, և ոչ առանց Սոլսէսի պարտ էր հաւատալ ւնջ. քանզի առանց միջնորդի՝ մահկանացու բնութին չառաջնորդէր : Վ ասն այնորիկ, ասէ երանելին Պաղոս, թէ օրէնք տուան՝ կարգեալ հրեշտակօք 'ի ձեռն միջնորդին. և միջնորդ ւնջ և ժողովրդեանն Սոլսէս էր :

Ալ տես զզարմանալիսն. ասէ գիր, թէ հաւատաց ժողովուրդն յւ՛ծ և 'ի Սոլսէս ծառայ նորա. մի թէ, վասն զի ասաց՝ թէ ժողովուրդն հաւատաց յւ՛ծ և 'ի Սոլսէս, հանգիտապատիւ ինչ Սոլսէս ւնջ իցէ : Ա թէ Սոլսէս ընդ ւնջ թուեալ՝ չէ հանգիտապատիւ ւնջ, ապա և ջուրն համարել ընդ հողւոյն՝ չէ հանգիտապատիւ հողւոյն սքոյ : Ալ այլուր ասէ գիր, եթէ ամենայն ժողովուրդն երկնէր յւնջ և 'ի Սամուէլէ. մի թէ զի ասացն՝ թէ և 'ի Սամուէլէ երկրն չէր, հանգիտապատիւ ինչ Սամուէլ իցէ ւնջ. այլ

'ի միոյն իբրև 'ի անէ երկնէին, և 'ի միւսմէն իբրև 'ի միջնորդէ: Այնպէս յորժամ լուիցես՝ 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ զխորհուրդն, զճխուռթիւն հոգւոյն ած զմտաւ, իբրև զճշմարիտ պարզևս, իբրև զարքունական իշխանութիւն, իբրև զանեղ շնորհս, իբրև զանվասնան արքայութիւն. յորժամ տեսանիցես զԾուրն, ծանիր զմիջնորդութի երևելոյն առ աներևոյթ և անծեղէն բնութիւն. ըստ այնմ, թէ հաւատաց ժողովուրդն Սովսէսի և այլ. և երկեալ 'ի անէ և 'ի Սամուէլէ: Այլ այլ ուր, թէ սուր ան և Վեդէոնի. Բանզի Վեդէոն զօրավար էր նոցա, և անձ պաշտպան, ասէ, սուրն ան և Վեդէոնի. միոյն իբրև թագաւորի, և միւսոյն իբրև միջնորդի:

Օ այս ամենայն ասեմ, զի մի վայրապար և խառն 'ի խուռն զմիտս ածիցէք, և չիմանայցէք զագգի ազգի դէմն մտաց բանիցն և զիրաց: Արք զայսպիսի ինչ բանս և զանուանս և զկարգս ընդ միմեանս խառնեալ չգատանիցեն 'ի միմեանց, բազմախաղաղ ինչ նիւթոց ընդ միմեանս խառնելոց նման են. որպէս որ թէ զոսկին և զարծաթն և զերկաթ և զպղինձ և զկապար ընդ միմեանս խառնիցէ. նոյնպէս և որոյ միտքն շփոթեալ իցեն, և չկարիցէ զիրան 'ի միմեանց գատանել, թէպէտ և պատարագ մատուցանիցէ, չէ ընդունելի: Արպէս և ան իսկ ասէ, եթէ ուղեղ մատուցանիցես, և ուղիւղ ոչ բաժանես, մեղար. առ քեզ լիցի դարձ նորա: Այլ պարտ միայն ուղեղ մատուցանել, այլ և ուղիւղ բաժանել: Օ ինչ իցէ բաժանելն. 'ի միտ առնուլ զհոգւոյն իշխանուի, ճանաչել և զջրոյն միջնորդուի. ապա թէ զամենայն ընդ միմեանս խառնիցես, և զՍովսէս և զան, և զՍամուէլ և զտէր, և զԾուրն և զհոգին սք, գտանիցիս այնուհետև զբազմախաղաղ նիւթս ընդ միմեանս խառնեալ: Արպէս և ան իսկ ասէ. որդի մարդոյ, տունդ իսրայէլի խառնեցին զպղինձ և զկապար և զերկաթ. վասն այնորիկ ասմ, փոխանակ զի խառնեցին զոսկին և զարծաթն և զերկաթ և զկապար ընդ միմեանս, ահաւասիկ ընգալայց զձեզ իբրև ըզբովս հալոցաց, և ձուլեցից զձեզ 'ի սրբութի, և մի ևս լիցիք խառնակեալք:

Բայլ չգտանեմք, ասեն, զհոգին որ իբրև զանձանիս ինչ իշխանութի, այլ իբրև զպարգև արքունական շոխութե: Վանզի գրեալ է, թէ հոգին որ օծումն է. Գր, ասէ, ՚ի Վազարեթէ, զոր օծն անձ հոգւոյն սքլ. մի թէ անձ իցէ հոգին. ահաւանիկ օծումն է. անձ օծ, և հոգին օծումն է. և որպէս այլ կերպարանք օծմանն են, և այլ օծանելեացն, նոյնպէս ասեն, և այլ որ օծն, այլ էութի է, և հոգւոյն որ օծումն է, այլ բնութի: Եւ քանզի որսան հերձուածողքն զբանսն միայն թուել, և զմիտսն չքննել, ըզբանսն և եթ տանել ածել, և մարդկեղէն խորհրդովք զանձպաշտութե կարգսն եղծանել. տացուք և մեք նոցա պատասխանի, թէ ահաւաղիկ դու իսկ ասես, այլ բնութի օծման է, և այլ օծանելեացն, և զայն խոստովանիցիս, թէ այլ բնութի ձկնորսի է, և այլ բնութի ձկան. այլ բնութի հանդերձին է, և այլ ոստայնանզին. այլ բնութիւն հովուին է, և այլ բնութի ուխարին. այլ մշակին, և այլ այգւոյն. ոչ ապաքէն զատ ՚ի միմեանց երևեսցին իւրաքանչիւր տեարք:

Բայ միտ դիր. ասէ կենարարն ցառաբեալսն, և կայք զկնի իմ, և արարից զձեզ որսորդս մարդկան. առաբեալքն որսորդ են, և որ յորսն ըմբռնիցին՝ մարդիկ են. և արդ ասացէ հերձուածողն. որպէս այլ բնութի ձկանցն է, և այլ մարդկան, նոյնպէս և այլ ինչ բնութի մարդկանն իցէ, և այլ ինչ առաբելոցն քարոզաց. որպէս այլ բնութի ձկնորսին է, և այլ ձկանն. նոյնպէս այլ բնութի ուսանելեացն է, և այլ ուսուցանելեացն: Եւ զայնպիսի զառանցելոց բանս գզելոց ու իցէ որ յանձն առնուցու, և ոչ գիտիցէ, թէ ուսուցիւքն յաշխարհէս էին, և ուսողքն ՚ի մարդկանէ: Եւ և առաբեալ ասէ, եթէ այլ շինած էք, այլ հողագործութի: Եւ ոչ գիտիցէք, թէ այլ բնութի շինածոյն է, և այլ շինողին: Եւ դարձեալ թէ ես իբրև զճարտարապետ հիմն եդի. եթէ Պաւղոս ճարտարապետ էր, և նոքա շինուած, մի թէ այլ և այլ ինչ բնութիք ճարտարապետին և շինուածոյն էին: Եւ թէ զբանիցն և եթ զձետ երթայցես, տես որչափ ընդարձակի մտորութիւն: Եւ

դարձեալ առաքեալ . ես տնկեցի, Վսպաւղոս ջուր
էտ, այլ անձ աձեցոյց . և ահաւանիկ տեսանեմք, զի
այլ կարգ տնկելեացն է, և այլ ուղղանելեացն է .
այլ դարձեալ տնկելեացն, և այլ տնկոյն : Ս'ի թէ
այլ բնուածինն Պաւղոսի իցէ՝ որ տնկեացն, և այլ
բնուածի կորն թացւոցն՝ որ 'ի նմանէ տնկեցան . ընդ-
էր գայթաղիցես 'ի բանսն, և չճայիցիս յիմաստսն :

() Ծումն կոչի հոգին՝ սբ, զի երևելի անուամբն
զաներևոյթ շնորհսն քարոզեսցէ . քանզի զառաջինն
թագաւորք իւղով եղջերն սբ՛ւլ օծանէին, և քահա-
նայք և մարգարէք . իսկ հոգին՝ սբ որ էջ հանգեալ
'ի վերայ կենարարին, յօրինակ, և ոչ 'ի կարօտուի
ինչ, առանց իւղոյ երևեցաւ . նա և յետոյ զբազումս
առանց ջրոյ լուսաւորեաց, և առանց իւղոյ զբա-
զումսն էօծ : Ալ միտ դիր աղաչեմ, յորժամ կամի-
ցի հոգին՝ սբ արդիւնս ցուցանել, և առանց իւղոյ
օծանէ, և առանց ջրոյ մկրտէ : Ս'ովսէս զՎճարոն
իւղով օծ . ինքն չօծաւ, և օծանէ . ուստի՛ ընկալաւ
Ս'ովսէս օծանել զՎճարոն՝ որ ինքն չէր օծեալ . այլ
քանզի կատարեալ էր Ս'ովսէս, առանց իւղոյ ընկա-
լաւ զհանգիստն հոգւոյն սբ՛յ . քանզի հոգին՝ սբ էր
'ի Ս'ովսէս, և վասն այնորիկ չեղև կարօտ իւղոյ :
Այնպէս և առաքեալքն չկարօտացան ջրոյ : () որ
օրինակ առաքեալքն մկրտեցին ջրով և հոգւով, և
ինքեանք ջրով ոչ մկրտեցան, այլ հոգւովն . նոյն-
պէս և Ս'ովսէս՝ որ չէր օծեալ իւղով, այլ հոգւովն,
օծ սրբով իւղովն զՎճարովն :

() Ծումն կոչի վասն բազում ինչ պիտոյից . քան-
զի հիւանդացաւ ազգ մարդկան, և ախտ կալաւ
զտիեզերս ամենայն, եկն եգիտ համօրէն զաշխարհս
անդամալոյծ . օծանէ, զի ապաքինացուցէ զբնու-
ածին 'ի ցաւոց . օծանէ զնա, զի կրթիցէ 'ի մարտ
ընդդէմ սատանայի . որ ինչ եղն՝ մարտիկ նահատա-
կին է, նոյնպէս և զօրուածի հոգւոյ՝ նահատակացն,
որ ընդդէմ սատանայի իցեն : () Ծումն կոչէ զհոգին,
զի ցուցցէ թէ զախտացեալ և զմահկանացու բնու-
ածին յանմահ փառսն կազդուրեաց :

Արչի և պարգև . քանզի ասեն հերձուածողքն,
թէ պարգև այ է հոգին, քանզի գիր իսկ ասէ՝ եթէ

զհոգին որ ետ ան խոնարհաց իւրոց, այլ է ասէ՛ որ տայն, և այլ է պարգևն : Աթէ վասն տալոյ զհոգին պարգևս կոչիցես, եթէ այնպէս իցէ՛ և զորդի պարգև կոչեա՛ . քանզի և որդի տուաւ . այնպէս սիրեաց ան, ասէ, զաշխարհ, մինչև զորդին իւր ետ : Ալ զհոգին ետ, և զորդին ետ . ապա ուրեմն երկոքեան պարգևք էն : Արիցես ուրանալ զորդի՛ թէ չէ ան, վասն զի պարգև հօր կոչեցաւ . այլ պարգև ըստ անտեսութեն է, և ան ըստ բնական պատուոյն : Ալ հոգին որ, ան վասն իշխանութեն, և պարգև վասն խորհրդոյն միջամուխ առնելոյ : Օ ի որ ինչ տացի՛ պարգև է . իսկ այն պարգև՝ բազում անգամ և պարգևիչ գտանի : Օ միածին որդին ետ ան, և պարգև կոչեցաւ . դարձեալ և պարգևն պարգևէ . ել, ասէ, ՚ի բարձունս, և գերեաց զգերութի, և ետ պարգևս մարդկան . ետ, և տուաւ . ետ իբրև զան, և տուաւ իբրև զմարդ : Այլ այս ցայս վայր բաւական լիցի :

Վիտեմ, զի երկայնեցի զճառս, ոչ եթէ զիմ ինչ միտս հաճել, այլ զձեր փափաք հարկանել . քանզի միշտ այնմ փափաքեալ էք, թէ զիւրդ պարզեսցի զըսարտութիւնն, զոր զհոգւոյն սքլ արկանեն . զի բարեկամք էք հօր, սիրելիք որդւոյ, փափաքեալք հոգւոյն սքլ : Ալ մի ինչ զարմանայցես, թէ զճառայս բարեկամս կոչեմ . ծառայս վասն բնութեն, և բարեկամս յազազս շնորհացն . և լուր անն իսկ զձեզ, ասէ, ոչ ևս կոչեցից ծառայս, այլ բարեկամս . տէրն չգարչի կոչել բարեկամս, և մեք գարչիցիմք : Վին իրի և անանխանքն ասէին, թէ ողորմեաց մեզ վասն Վրբահամու ծառայի քո, և Սահակայ սիրելւոյ քո . և Վաւիթ, թէ ինձ յոյժ պատուական եղեն բարեկամք քո ան :

Օ այս ասացուք համարձակութեմ, զսոյն քարոզեսցեն ամենայն բերանք . քանզի բերանք մարգարէիցն հաւատացան մեզ, թէպէտ և չիցեմք արժանի մարգարէիցն . բերանք առաքելոցն հաւատացան մեզ, թէպէտ և չիցեմք մօտ յառաքեալսն . բայց սակայն զհաւատացեալ պատիւն մի առնել վտարանդի, այլ սրել զլէզուս, ոչ ՚ի կոտորումն անհաւատիցն,

այլ 'ի դարձ և յուղղութի անհաւանութեն : Մերան համարձակ առանձինն մարգարէիցն էր . բերան համարձակ սեպհական առաքելոցն էր՝ որ հաստատուն սիւնք անձպաշտունէն էին . բերանք բացեալք , և ոչ երբէք փակեալք . որպէս և Պաւլոս ասէ , եթէ բերանք մեր բացեալ են առ ձեզ կորնթացիք : Մերանք բացեալք . ձեզ , ասէ , տաց բերան բաց : Բացեալ են և մեր բերանք , որ բերանքս եմք ուղղ փառաւորութեն՝ ընդդէմ հերձուածողական մոլորութեն . բացեալ են , և չփակին . թէպէտ և բանքս լռիցեն , արդիւնքն ոչ դադարեն : Մանգլի գիտէ անձ զայնոսիկ , որ փրկելոցն իցեն . ճանաչէ զայնոսիկ , որ դառնալոցն իցեն : Ս'ի թէ վասն զի որք խօսին՝ չգիտիցեն , թէ ում մտանեն բանքս , և անձ չճանաչիցէ զայնոսիկ որ ընդ որսոյն անկանելոց իցեն :

Մանն քարոզաց՝ ուռական է . որպէս ձկնորսն սփռէ զարձոյլ , արկանէ զուռականն . և որ արկն՝ գիտէ , և թէ զինչ ըմբռնեալ է , այնմ չէ տեղեակ . քանզի ծածուկ 'ի խորս ջրոցն գործէ գործին : Մոյնպէս և յորժամ արձոյն անձեզէն բանին 'ի ծածուկ ոգին ձգիցի , որ խօսին՝ չգիտէ թէ ո՞վ անկաւ ընդ ուռականաւն . բայց որ քննէ զուռականն՝ անձ , գիտէ , թէ որ ձուկն ըմբռնեցաւ , զոր 'ի հոգեմարտացն արկ ընդ ուռականաւ հոգւոյն անխօսութիւն , զոր 'ի յարիանոսաց ձգեցին Մ'տի փառքն : Մայ անձ և քննէ զմիտս , և նայի ընդ գործս արձուլին : Եւ զի այլ ևս օրինակ 'ի կիր արկից . որպէս որք զուռականն արկանիցեն , 'ի միմեանց զատեալք բացարձակք յիրերաց կան , և շուրջ փակեալ իբրև զսարիսպ ածել զձկամբն , և է ինչ միջին ծոց ջրոյն՝ պատեալ յուռականէն . և յորժամ ձգել կամիցին , բացարձակքն տակաւ 'ի միմեանս մտին , մինչև զայցեն 'ի մի միաբանութիւն երկոքին կողմանք ուռականին , և ծայր 'ի ծայր խառնեցին : Մոյնպէս և անձ յառաջին բացարձակ ժամանակն՝ կացոյց զմարգարէսն ձգել զուռականն . և յերկրորդ ժամանակս զառաքեալսն . նոքա հնոյն ձգէին զուռականն , և սոքա նո

բովս : Գերկոցունց կողմանց երկու դասք ուսկան-
արկացն՝ զմի գոգ 'ի մէջ արգելուն . և գոգ որ 'ի
միջի իցեն՝ արևելք են . և հանդէպ նմա արևմուտք
և հարաւ . և յանդիման նմին հիւսիսի . և լնւր
տնն իսկ , եկեսցեն , ասէ , յարևելից և յարևմտից , 'ի
հիւսիսոյ և 'ի ծովէ , և բազմեսցեն ընդ Սբրահամու
և ընդ Սահակայ և ընդ Գակովբայ : Գայնմ գոգի 'ի
նմին ծոց՝ ձկնորսքն 'ի կորուստ որսան ձկունս , և սու-
քա 'ի փրկութիւն . գան երկորքին կողմանքն 'ի մի-
մեանս , և գտանի մի բնութիւն և մի արուեստ ուս-
կանարկացն , և բացականքն 'ի միմեանս յարին :
Սոյնպէս և 'ի վախճանի աշխարհիս , յորժամ ձգե-
լոյ ուսկանին զբաւ լինիցի , ընթանան և ցուցանեն
մարդարէքն զիւրեանց վաստակն , թէ որչափ ձգե-
ցին . և սորա զիւրեանց աշխատութիս , թէ որչափ
արկին ընդ ուսկանաւ :

Սոյն ուսկան արկեալ է և այժմ , և ոչ մերով
ինչ ձեռամբ ձգէ , այլ առաքելական աջով քարչի .
և եթէ 'ի մտաց ինչ ասիցեմ , մի ընդունիր , եթէ
չասիցէ զայն Սաւղոս , եթէ չվկայիցէ Սասյի . մար-
գարէիցն ձեռն ձգէ , և այժմ առաքելոցն աջն պարզէ
զգործին : Սայց է և այլ ինչ օրինակ տեսանել . յոր-
ժամ ուսկան արկանիցի , ձուկնն հարթնու , և 'ի
միջին ծոցն զիմէ . բազում անգամ և սոսիսի 'ի բաց
իսկ ելանէ , որպէս և այժմ հերձուածողացն աշա-
կերութ : Եւ տես զսքանչելիսն , զի զառաջինն սա-
տանայ արկանէր ուսկան աշխարհի , և դեքն ձգէին .
և արգարքն հարթնուին , և արտաքս քան զուսկանն
ելանէին . որպէս և Սաւիթ ասէ , թէ ան իմով ան-
ցից ընդ պարիսպ : Սա և 'ի Սաբելոնէ ձգեաց գործի
սատանայ , զի արկանիցէ 'ի հաղբ զամենեսեան . և
երեք տր ձգունքն ցամաքաթև վազեցին զգործեաւն .
և գրէ թէ ընդ մարգարէին ասէին , թէ անկցին 'ի
ցանցս նորա մեղաւորք : Եւ քանզի չար ուսկան արկ
սատանայ յաշխարհի , որ ասէրն , թէ յածեալ շըր-
ջեալ եմ 'ի ներքոյ երկնից , և անասիկ կամ , եկն
Սոս , և մանեաց նմա կարս . ձգեաց և բմբունելոցն 'ի
նմանէն գործիս առաքելովքն , և արկ ընդ ուսկա-
նաւ զաշխարհս ամենայն : Եւ զինչ . ստեղծանեմք

ինչ 'ի մտաց . նմին իսկ ան լուր . նման է արքայու-
թին երկնից ուռկանի՝ որ արկանիցի 'ի ծով, և յա-
մենայն կողմանց ժողովիցէ . ընդ այն ուռկանաւ լի-
ցի մեզ ամենեցուն անկանել, 'ի նմին որս գտանել :
Աւ սքանչելիք այն են, զի որ այսօր իբրև ձուկն ան-
կաւ ընդ ուռկանաւ, վաղիւ իբրև ձկնորս զայլ
ձկունս որսայ : Անդ ձկունք անկեալք 'ի գործի՝ կե-
նաց 'ի մահ էրթան . և աստ անկեալք ընդ ուռկա-
նաւ՝ 'ի մահուանէ 'ի կեանս ժողովին : Այն այնու-
րիկ ց'Աեարոս՝ ասէ կենարարն, [Թէ յաջակողմ՝ արկ
զգործիդ . և ժողովեաց ձուկն բազում . ուսուցանէ
Թէ երևելեօքն իմանալեացն յիմաստս պարտ է եր-
թալ . քանզի և առ սմին իսկ ասէ, մի երկնսիր՝ Աեա-
րէ, յայսմ հետէ զմարդիկ որսայցես 'ի կեանս . այն
իսկ է, զի 'ի յաւիտենից կեանսն գրաւիցես :

Ազլիցի այսուհետև ամենեցուն մեզ ընդ ուռկա-
նաւ ուղիղ փառաւորութեն անկանել, 'ի՞՞՞ր ծոցն
հաւատոց բնակել, զհաւատս Արրորդութեն յանձին
ունել՝ զերից հայրապետացն . զի Արրորդութիւնն
երկնաւոր յերկինս է, և երեք հայրապետք յերկրի-
ոջ սորա բնութիւնն ստի, և ոչ նորա պատիւն յու-
րացութիւն ելանէ : Այս երրորդութիւն և ժամա-
նակաւ բաժանի, և վայրօք մեկնի . և այն՝ անժա-
մանակաւոր և յաւիտենական, միշտ թագաւորէ,
ցանգ փրկէ, հանասպազ լուսաւորէ . որով լիցի ամե-
նեցուն մեզ փրկել 'ի ՎՍ ՅՍ 'ի տէր մեր . որում
փառք յաւիտեանս յաւիտենից :

Ճ Ա Ռ Զ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

Նորին Սերերիանոսի եպիսկոպոսի, ասացեալ վասն Առաքելոցն՝
'ի կրօնս :

ԼՐԵԿԻ ճառն վասն ական մարմնոյ՝ զարմացոյց զմեզ . զգեղ բնուէն մեկնէր, և ընդ իմաստութիւն ճարտարապետին զարմանայր . քանզի յորժամ բնութիւնն մեկնիցի, արարիչն փառաւորի . և յորժամ գործն գովիցի, արուեստագիտին մեծարանս բերէ :

Լյլ մինչդեռ այնու էաք, երեկոյին պաշտաման կարգքն հասին 'ի վերայ . մինչդեռ ճրագ մարմնոյն քարոզէր, երեկորին ճրագն 'ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ մատեալ յառաջ . և 'ի նոյն ճրագ՝ երրորդ ճրագին յիշատակ, անձեղէն օրինացն յաւելցր :

Լռաջին ճրագս մարմնոյ՝ 'ի կենարարէն իսկ ունի վկայութիւն, եթէ ճրագ մարմնոյ ականդ է . և որ 'ի հրոյն կազմի՝ փորձիւ և սովորութիւն յամենեցունց իսկ ճանաչի :

Լ երրորդ ճրագ՝ 'ի Վաւթայ քարոզի, ճրագ է, ասէ, բանք քո ոտից իմոց, և լոյս շաւղաց իմոց : Բայց այսօր մեզ մեծարոյ հասարակաց հօրս վարդապետութիւն միւս և ս զաւետարանական ճրագն եցոյց : Արագ՝ որ ոչ ընդ հակառակս արևուելանիցէ, այլ արեգականն արդարութե՛ ունկնդիր լեալ : Վայ Վո մկրտել . և Յովաննէս մկրտէ, ոչ ամբարհաւաճութիւն հպարտացեալ, այլ անձեղէն հրամանին ծառայէ : Օ ամենեցունց մկրտիչն և զտէրն, այր մի՛ որ ինքն մկրտութե՛ կարօտ էր, մկրտէր . ոչ ժպրհուրճ մատուցեալ, այլ հրամանին հնազանդեալ : Յովաննէս ճրագ, որ զհին կտակարանայ սքցն զօրինակ յանձին բերէ . զոր օրինակ օրէնք հրէիցն ճրագ կուէին, նոյնպէս և որք ըստ օրինացն առաքելնեալք՝ ճրագ անուանելին :

Սիտ գիր աղաչեմ . Յովաննէս ճրագ, քանզի օրէնքն և մարդարեքն մինչև ց՝ Յովաննէս . Վաւթայ ճրագ, քանզի յորժամ 'ի ծերութե՛ն խորխտէր ընդ Օսերոն 'ի պատերազմ ելանել, արգելուին ծերք ժռ

դովորեանն , և չտային երթալ 'ի պատերազմն , ամենեցուն զբողոք բարձեալ թէ մի երթար 'ի պատերազմն , զի մի շիջուցանիցես զՃրագն Վարայէլի : Վաւելի թ Ճրագ , Հոլաննէս Ճրագ . իսկ յորմէ հետէ ծագեաց լոյսն ճշմարիտ , և արեգակնն արդարութե , և արձակեաց զմեծապայծառ և զյտակ ճառագայթսն յերկնից , որք յայնմ լուսոյ առաքինանան՝ անցանեն զանցանեն զՃրագօքն : Վորա Ճրագին աւուանակիցք եղեն , քանզի ըստ օրինացն՝ որ Ճրագն կոչէր , զինուորեալ էին . և սոքա աւետարանական լուսոյն լուսաւորեալք , որ ըստ նմին կեան , և զնոյն ձև վարս ցուցանեն , անցեալ ըստ կարգս Ճրագին՝ լոյս կոչին : (Ի)կէպէտ և Ճրագն լոյս իցէ , այլ զինչ հաւմեմատուի ընդ բուն լուսոյն ունիցի . և զոր ինչ տայր կարգ բնութեն , շնորհեաց թագաւորին առատութիւն՝ աշակերտացն :

Եւ տես զմարդասիրութիւնն Վրտի . զոր անունն անձին եգ , նմին և զաշակերտսն արար հաղորդակիցս . ես եմ , ասէ , լոյս աշխարհի . և 'ի միւսում վարի , թէ դուք էք լոյս աշխարհի : Մ'նոր շնորհք և պարգևք , որ ըստ ամենայն բանս և ըստ միտս անցանեն : Տես , զի արդ բնութե կարգին յաղթէ մարդասիրութիւն : Մագէ զարեգակն . և զինչ ասեմ , թէ զարեգակն ծագէ . այլ յորժամ զկարապետն՝ զարևելից զառաւօտն արձակիցէ , փախտական առնէ զամենայն գունդս աստեղաց , և թաքչին զողեն ամենայն աստեղք . ոչ եթէ յապականութիւն դառնայցեն , այլ առաւելութիւն լուսոյն արեգակնն ծածկին : Իսկ արդարութե արեգակնն Հն , որ յետ առաջին գիշերին ծագեաց , ոչ միայն զայն մարգարէսն՝ որ անդէն 'ի գալստեան նորա պայծառացան , լուսաւորեաց 'ի նմանուի աստեղաց , այլ և այլ ևս լուսաւորս գումարեաց իւր : Մագէցին ընդ արեգակնն արդարութե լուսաւորք , քարոզք ճշմարտուեն , ճակատայարգարք նժպաշտուեն . զորոց ասէ Սաւղոս , յորոց միջի երևիցիք լուսաւորք յաշխարհի . զբանն կենդանուէ ունիցիք 'ի պարծանս ինձ յաւուրն Վրտի :

Տեսեր զճառագայթս արեգակնն արդարութե . տես և զաւետարանին , զի արդ գնէ անուանս՝ որ 'ի

վեր են քան զամենայն հռետորական անուանսն , քան զամենայն տարապարտ փիլիսոփայութեն , քան զգրամարտիկոսացն և զարուեստականաց , և քան զամենայն իսկ պատիւս մեծարանաց անուանք որդւոց : Օ ինչ առ ասելն է . և մեծամեծ արդիւնս գործեն անուանք շինականք , և միտք երկնաւորք : Քարոզողամէոս և Սադէոս , անուանք օտարք ՚ի յունարէն լեզուոյ , այլ զամենայն անխրատութի ՚ի բաց մերժեն , և զբնաւ գիտութիւնն ՚ի տեղւոջ տնկեն : Օ ձկնորսս ընտրեաց կենարարն , ոչ առ զիմաստունս ինչ խոտելոյ , և ոչ առ ՚ի զբանիբունս ազարտելոյ , այլ առ ՚ի սկիզբն քարոզութեն առանց կարծեաց պահելոյ : Քարոզի բանն ձկնորսօքն , զի յայտնի լինիցի արդիւնագործին զօրութի : Ոչ ընդ այն զարմանամք , զի ձկնորսքն են , այլ զի ձկնորսօք՝ զօրութիւն որ ՚ի վերոյ քան զաշխարհ է , պատմեցաւ :

Արող էր անձ դրդել ջատագով քարոզութեանն զճարտարախօսս , զի իմաստուի գիտութեն ան յայտնեացի . այլ չկամեցաւ ընդունայն առնել զճմարտուի խաչին . վասն որոյ և Պաւղոս ասէր , եթէ ես ոչ եկի առաւելութիւն բանից , զի մի ընդունայն լինիցի խաչն Վճի , այն իսկ է , թէ զի մի վայրապար ինչ կարծիցի , և բանիւք խոտիցի . այլ զօրութի խաչելոյն անկեաց զեկեղեցի առաքելական գնդիւքն : Տնկեաց զբանն ճմարտութեն անվարժ լեզուօքն , որ յանձեղէն օրէնսն միայն կրթէին . և իբրև նոքօք տնկեաց , ուռոգանէ այնուհետև և իմաստնովք : Այլ զայն ոչ վայրապար , զի մի , որ պատճառիցին զպատճառս մեղաց , ասիցեն , թէ զտգէտս պատրեաց , և զիմաստունս և զզօրաւորս չկարաց ածել ՚ի հաւան . այլ առ նոքօք ճարտարեաց , որ մէտ ՚ի պատրանսն էին մտօք , զձկնորսն , զտխմարս , զչգիտունս , և զճմարթունս : Այլ յայն սակս թէպէտ և ոչ ընդ նոսս , այլ անդէն յառաքելոցն ժամանակս յարոյց անձ քարոզս բանիբունս , ճարտարախօսս : Ոմն , ասէ ; աղէկասնորացի Մաւղոս անուն , հրեայ յագգէ եկն եհաս յԱփեսոս , բանիբուն և զօրաւոր գրովք և

մտօք, և բանիբուն մեկնութեամբ: Օ օրաւոր, ասէ՛,
գրովք: Եւ զինչ արուեստ ունիցի: Եւ զազում ինչ
նպաստ լինէր հաւատացելոցն: Եւ հրապարակս, ասէ՛,
յանդիմանէր զհրեայնս:

Տեսանէս զսուսերն Վճի, զիարդ ամենեքումք
սրի: Օ ձկնորսս վարժէ, և զիմաստունս վառէ. և
բանդի մոլորութեն սպասաւոր ճարտարախօսութիւն
է, մերկանայ բազում անգամ զդէն չարեաց, և ըզ-
զեցուցանէ առաքինութեն. զգածեալ է մոլորութիւն
քննական բանիւք, յափշտակէ զայն ճմարտութիւն,
և նորիմք իսկ քննականօքն սպանանէ զմոլորու-
թիւն: Որպէս և երանելին Վաւիթ՝ յորժամ զհրա-
կայն Վողիադ կործանեաց, նախ իւրովք զինութիւն խո-
ցեաց, և ապա նորին այլադպոյն սուսերաւն եհատ
զգլուխն. ՚ի նմանէն առեալ՝ զնոյն գլխատեաց:
Եւ յնպէս գիտէ ճմարտութիւն զսուր մոլորութեն
հանել, և նովաւ զնոյն սպանանել: Եւ ին ՚ի մեջ հե-
թանոսաց իմաստունք, արձակեաց անոյեանս նոցին
Վճի զնախանձայոյզս ՚ի հրէից: Եւ ՚ի ժողովրդեանն
հրէից սուսերն պողովատիկ՝ Սաւղոս, որ մոլորեալն
էր հակառակ եկեղեցեաց, և կտրէր օձտէր զհաւատն
Վճի. զնոյն սուսեր առ կենարարն, և ետ ՚ի ձեռս
եկեղեցոյ, վանել զամենայն չարութիւն որ ՚ի վե-
րայ յառնիցէ: Եւ այն իսկ է զոր երանելին Վաւիթ
ասէր, եթէ սուր հանին մեղաւորք, և լարեցին զա-
ղեղունս իւրեանց. սուրք նոցս մտցեն ՚ի սիրտս նո-
ցա, և աղեղունք նոցա խորտակեսցին:

Եւ օսեցաւ անձ իմաստնովք, խօսեցաւ և տգիտօք,
զի երկուքումք զիւր զօրութիւն ցուցանիցէ. որսորդ
գօքն, զի զտարապարտ բանիցն ճարտարութիւն ան-
վարժ լեզուօքն խոտիցէ. և իմաստնովք, զի խորա-
գիտութիւն զխորամանգութիւն պարզեսցէ. և պա-
րիսպ պատեալ զհաւատն՝ ամրացուցէ զմարդն:
Եւ զոր ինչ ՚ի տգէտն և ՚ի բանիբունս գործեաց,
զնոյն և ՚ի թագաւորս. և թէ զիարդ իցէ, լուր:
Արող էր կենարարն ՚ի սկզբան քարոզութեն, և
յառաջնում՝ նուագին ածել զթագաւորս ՚ի հնա-
զանդութի քարոզութեն, և պատերազմակիցս յա-
րուցանել անպաշտութեն, որպէս և այժմն են. այլ

չարար, զի մի ընդ կարծիւք զճշմարտութիւն արկանիցէ, թէ մարդկան պաշտպանութիւն, և ոչ այլ զօրութիւն Տաստատեցաւ եկեղեցի: Ս'երկացոյց զնա 'ի մարդկեղէն օգնականութիւն, և զգեցոյց զերկնաւոր զօրութիւն: Ս'ինչև ցկարի անձապաշտ ց'կոտանդիանոս՝ երեսուն և հինկ թագաւորք մի ըստ միջէ կացին Հոռոմոց, և ընդհաւատոցն հնազանդութիւն չկամեցան մտանել. զի ուսցիս, թէ շնորհքն ոչ մարդկեղէն ինչ զօրութիւն առնուն յանօթ, այլ զիւրն ունի բնակաւոր: Այլ քանզի զամենայն աշխարհ ետես 'ի մուրրութե, զի մի դարձեալ որ պատճառիցինն զպատճառս մեղաց, ասիցեն՝ թէ զողէտս և զանկարծս կարաց խաբել, և զթագաւորս և զիշխանս ոչ եղև ձեռնհաս 'ի մատնեակ արկանել, վառ է զբանն, ածէ զթագաւորս ընդ լծով անպաշտութեն, և առաջնորդէ ամենայն ազգաց 'ի մի միաբանութիւն ճշմարտութեն. զի յայտնի լիցի, եթէ թագաւորն թագաւորաց և տէրն տերանց՝ դոյզն քարոզութիւն զառաւել մեծութիւն երկնաւոր իմաստութեն եցոյց:

Ինթերցան այսօր անուանք առաքելոցն, քարոզեցան ձկնորսքն, հռչակ հարաւ տիմարայն բանք, որ զամենայն խրատս ընծայեցուցին աշխարհի: Այլ միտ դիր զօրութեն. առաջին, ասէ, երկոտասանիցն՝ Սիմոն էր, որ անուանեցաւ Պետրոս, վէմն եկեղեցւոյ, հիմն անպաշտութե: Օ Սիմոն անուն՝ 'ի հօրէ և 'ի մօրէ ունէր, և Պետրոս 'ի կենարարէն անուանեցաւ. դու ես, ասէ, Պետրոս, որ թարգմանի վէմ, և 'ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ: Ամենայն եկեղեցական քարոզութի 'ի վերայ վիմի հաստատեալ կայ, և ամենայն հերձուածական մուրրութի 'ի վերայ զազփազփուն կաւոյ. այլ է վէմն հաստատուն՝ որ զշինուածն 'ի վեր ունի, և այլ է հողն զազփազփուն՝ որ չհանդարտէ շինողացն. նա և ինքն իսկ անձինն չհանդարտէ. զազփազփուն են բանքն, ցուրտ են խօսքն, ստգտանաց են կրօնքն. քանզի մարդկեղէն խորհուրդքն և սխառնեցան 'ի հաւատսն այլ. և ջանայ կաւն զվէմն խարխարել, այլ չմատնի 'ի պարտութի վէմն. դրօնք, ասէ, դժօխոց ոչ յազթագարեցեն զնա:

Վասն էն աշակերտքն հերձուածողաց՝ կաւագործաց, որ զաղիւսն արկանիցեն. քանզի նոքա զկաւոյն կնատուծին յարդիւ իմն ամբէն, և այնպէս առնեն կարծրագոյն զլոյծն, և երևի հաստ՝ փուտն: Արևի հաստ, մինչև փնասակար ինչ՝ ի վերայ յիցէ հասեալ ապա թէ անձրև կամ հեղճեղ, կամ հուր, կամ այլ ինչ՝ ի դիմի հարկանիցի, չկայ յակաստանի: Ասն այնորիկ մարգարէն առ այնոսիկ՝ որ յերկրաւոր իրս ինչ վտառ լինիցին, և համարին թէ չլինիցի վտառ թար ինչ անտի՝ բարբառի, թէ այսպէս ասէ տէր, էջ ՚ի կաւ, և կոխեան ընդ յարդի, և կարծրացմ քան զաղիւս, և հուր կերիցէ զքեզ: Յանդիմանէ զայնոսիկ, որ ՚ի մարմնաւոր ինչ և յերկրաւոր իրս վտառ չիցեն, և առանց պարտուծէ ինչ զօրուծիւն համարեցցին: Արկեղեցւոյ հիմն՝ վէմն, և հերձուածողաց՝ Արուսաղէմն: Ասեցաւ մարգարէն ցուցանել, մանաւանդ ան իսկ մարգարէիւն, եթէ որպիսի ինչ եկեղեցի է՝ որ ՚ի վերայ վիմի հաստատեալ է, և որ պիտի ինչ հրէական փարախեալս, որ չկայ ՚ի կայի և ՚ի հաստատուէ, ասէ ցարկեկիէլ մարգարէ, առ դու ինձ աղիւս մի, և դրոշմեան զԱրուսաղէմ, և պատեան զնովաւ պատնէշ: Ասն էր աղիւս. զի ուսա նիցիս զկերպարանս աղիւսոյն և զվիմի: Արուսաղէմ՝ յաղիւսոյ վերայ կայր, և եկեղեցւոյ հիմն՝ վէմն է: Անաւանդ թէ և զեկեղեցի՝ վէմ կոչեմք, չատեմք. և ոչ զվէմն յորոյ վերայ կայ՝ ուրանամ. վէմ է և եկեղեցի, քանզի զհաստատուն վէմն ունի զՎ. և միւս վէմ, զՊետրոս՝ որ դաւանուծքն առ զանուն. դու էս, ասէ, Վ. որդի այ կենդանւոյ:

Իայց զայն կամիմ ճշգրտել, եթէ ընդէր Յոհան նէս աւետարանիչ՝ որ այնչափ առաւելուծթ լի էր, որ զաւետարանական անձրևս յանձն ամիփեաց՝ որդին որոտման, որ զամենայն միանգամայն զյորդուծի չնորհացն յինքն կորզեաց, ՚ի սկզբան աւետարանին չեկն ՚ի Պետրոսի բարբառն. չասաց, թէ ՚ի սկզբանէ էր որդի. և ոչ, եթէ ՚ի սկզբանէ էր միածինն. այլ զորդւոյ և զմիածնի թողեալ զյորջորջումն, ՚ի բանն եկն. ՚ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ անձ, և անձ էր բանն: Պետրոս՝ ոչ զի բանն

կոչեաց, Երանեցաւ, այլ զի որդի դաւանեաց. իսկ ընդէր արդեօք Երանելին Յոհաննէս զերանուծեն Եթող, և ՚ի բանն ընծացաւ: Առաքեալքն գիտէին զինչ քարոզէին. և որք ՚ի նոցանէն ընդունելոցն էին, չհանդարտէին առաւելուծէ բանիցն: Վանզի սկիզբն քարոզուծեն և բանն յարժանիս և յանարժան լսելիս հնչէր, զի մի մարդկեղէն մտօք զամծեղէն վարդապետուծին աղտեղացուցանիցեն, որդի լուեալ, հայր և մայր ՚ի մտաց ստեղծանիցեն, և թանձրուծի, և զայլ ևս մարմնոյ կարիս. վասն այնորիկ ՚ի բանին յորջորջումն գայ, որ կարողն էր անդէն ՚ի սկզբան բարբառոյն՝ զանկարեկանն մեկնել, Ալ տես որպիսի ինչ կարգ ՚ի կիր արկանէ. սանդուխտ հաստատեաց, և ընդ բազում որոշս հանէ զմեզ ՚ի գլուխ որդւոյն յորջորջումն. ոչ թէ զայն ինչ ուրացաւ, այլ դիպող ժամանակի պահէ:

Վ սկզբանէ էր, ասէ, բանն. զի զանկարեկանն ուսուցանիցիս և զծննդեանն ազատ սեպհականուծին. քանզի բանի հանապազորդ միտքն են հայր: Վ սկզբանէ, ասէ, էր բանն. նա և կոչէր իսկ ոչ առանձինն, Եթէ չէր ուրուք բանն՝ բան: Ալ ոյր իցէ բանն: Ար, ասէ, ՚ի սկզբանէ առ ամ, և ամ էր բանն: Վախ զանկարեկան ծննդեանն մեկնէ. և ապա զանձինն ունելոյ առ հայր ցուցանէ զանբակուծիւնն¹, զբնուծեանն միուծիւն, զկամացն և զազդեցուծեան: Ալ ամ էր բանն: Այնու զպատիւն կրկնաւ կի՝ ասէ: Ալ առաջի այն կայ, թէ ոչ բանից կարգաց ինչ պէտք են, այլ արդեանց հաւաստեաց: Վ սկզբանէ էր բանն, զանկարեկան ծնունդն յայտ առնէ: Ալ բանն էր ամ, զանբակ միուծիւնն: Ալ ամ էր բանն, զանեղծ պատիւն: Վա էր ՚ի սկզբանէ առ ամ: Արկնէ, զի զնոյն միտս հաստատեսցէ: Ալ քանզի բանն կոչեաց, և բանս որ առ մեզ ոչ ինչ այնչափ յայտ առնէ զօրինակ ճառելոցն, յայտնադոյն յարդարէ զբանն, և ցուցանէ զնա միանգամայն ամ, և բան, և արարիչ. և ամենայն ինչ նովաւ եղև:

Ալ այնու բուժս իմն գտանեն հերձուածողքն:

1 Յօրին.՝ զսեպհակուծին:

Նովաւ, ասէն, ասաց, և ոչ թէ առ 'ի նմանէ, կամ 'ի նմանէ, այլ նովաւ : Բայց ես հաւաստեալ կամէի ուսանել 'ի գայթակղելոցն, որք զիւրեանց բնութիւնն չգիտէն, և այնպիսի գայթակղանս գայթակղեն. և զայն բնութիւն՝ որ 'ի վեր քան զամենայն միտս անցանէ, 'ի խոյզ արկեալ բննեն : Օրհնչ այլակերպութիւն կարծիցեն 'ի միջի՝ ընդ նովաւ, և 'ի նմանէ . քանզի ոչ վայրապար ինչ պարտ է վճիռ տալ, այլ 'ի գրոց սրբոց հաստատութիւն ցուցանել :

Օրհնչ նովաւն : Հայր, ասէն, նովաւ արար : Զայն իմն բարբառ ցանկ ապաւինին, և զնոյն 'ի կիր արկանէն իբրև ապաստան ինչ իւրեանց չարեացն, զնովաւն արար հայր՝ 'ի մէջ բերեն : Ասա՛ զօրինակն, և մի խառն 'ի խուռն զբանն և եթ 'ի մէջ բերիցես . բան թափուր 'ի մտաց՝ չկարեմ իմանալ, քանզի տգէտ եմ : Օ նովաւն՝ որ 'ի մերում միջի իրք գործիցին, մարթ է իմանալ զհանգամանն. գործէ տէր ծառայիւ . մին հրաման տայ, և միւսն զհրամանն կատարէ . գործէ տէր արուեստագիտաւ . մին զօրինակն դրոշմէ, և միւսն զգործն յօրինէ : Արդ ասա՛ զօրինակն, զիարդ գործիցէ որդւոյն . իբրև տէր ծառայի՛ հրաման տայցէ, թէ իբրև տխմար առ ձեռագէտ երթայցէ, թէ իբրև արուեստագէտ՝ ուրաքաւ կամ սղոցով կամ այլ իւրք գործեալ զգործն յարդարեացէ . զինչ և կամիս օրինակ, յայտնեալ զինչ իմանասդ, զի ուսանիցիմ՝ զոր հաւատամն . իբրև տէր ծառայի՛ հրամայեաց, թէ իբրև տխմար՝ արուեստագիտի ետ գործել, թէ իբրև արուեստագէտ գործւով գործեաց : Աէր, ասա՛ զոր օրինակ կարծիցես :

Արպէս հայր, ասէ, որդւով : Չև ևս յայտ արարեր զոր կամիմ . քանզի ոչ եթէ զգէմն խնդրեմ զաւսօղին, կամ լսօղին, այլ զկերպարանս հրամանատուին, և զօրինակ հրաման աւօղին : Հայր ասէն հրամայէր, և որդի գործէր : Զոյց զօրինակ որդւոյ զարարչութեն, և զհօր հրամանատուութե : Հայր, ասէն, հրաման տայր բանիւն, և որդի գործէր : Արպիսի ինչ օրինակաւ . ձեռն 'ի գործ արկեալ գոր-

ծէր, այն՝ աշխատութիւն մարմնաւոր կրեւոյ նշանակ է, եթէ զազդեցութիւն ինչ կատարէր: Այլ ասեն, այլ ինքն բանիւ արար: Տէս զյաճախութիւն չարութեն: Ասա զբարբառն՝ զոր խօսեցաւ հայր, յանդիման կացո զբանն՝ որով արար որդի: Այլ զի մի տաց քեզ ողն առնուլ, և ասել զոր ինչ կամիցինս, ածից զքեզ ահամայ կամօք յածեղէն վարդապետութիւն, և ցուցից քեզ զբարբառս արարչին:

Ասաց անձ, թէ եղիցի լոյս. ասաց անձ, եղիցի հաստատութիւն: Այլ իցէ որ ասացն: Այլ վաղվազակի ՚ի դիմի հարկանին, թէ հայր ասաց, և որդի զհրամանն կատարեաց: Այլ թէ հրամանատուին ինչ բանք էին, շասէր անձ, թէ եղիցի լոյս, այլ թէ արա՛ զլոյսն. և լսէր որդի, և առնէր: Այց աղէ ասա՛, ընդէր իսկ նոյն բարբառ յերկոսին գտանիցի, թէ ասաց անձ, եղիցի լոյս, և եղև լոյս. և դարձեալ՝ ասաց անձ եղիցի հաստատութիւն, և եղև հաստատութիւն: Այլ թէ հայր զայն բարբառ արկ ՚ի կիր, եթէ եղիցի լոյս, և եղիցի հաստատութիւն, ընդէր իսկ ո՛չ նոյն բարբառ ազդեաց և գործեաց՝, այլ՝ այլու՛մ բարբառոյ կարօտ եղև: Ասանք է բանս: Վրեսջիր՝ եթէ հայր ասաց, որպէս հերձուածողքն ասեն, և որդի մօտ կայր, և լսէր զոր անձն ասէր, թէ եղիցի լոյս, և որդոյ առեալ զբարբառն՝ առնէր զլոյսն: Այցէ ինչ այն չափ մոլեկան մտացն յանդգնութիւն, թէ մարմնաւոր ազդեցութիւն և աշխատութիւն կրեաց բանն անձ: Այլ եթէ հակառակիցին ևս մարմնաւոր ազդեցութիւն ինչ ասել՝ և ո՛չ անձեղէն զօրութիւն, Վաւիթ ՚ի մէջ եկեալ յանդիմանէ զնոսա, եթէ բանիւ ան երկինք հաստատեցան:

Իսկ արդ եթէ ասաց հայր, եթէ եղիցի լոյս, և ելեալ բարբառն չգործեաց ինչ գործս, այլ կաց մնաց որդւոյ, մի թէ կարօտ ինչ էր հայր, և որդւոյն ընդր զկարօտութիւն. ասաց՝ թէ եղիցի լոյս, և չընթացաւ ընդ նմին բնութիւն. ասաց՝ եղիցի հաստատութիւն, և բանն գործ ինչ ո՛չ կատարեաց. այլ խօսէր հայր, և մնայր որդւոյ արարչութեն: Տէս զի

գործես . դուցէ մինչ զայդ ճարտարիցես , այլ ամբարշտութիւն մուծանիցես . որպէս թէ հայր տկար ինչ էր , և որդի զօրաւոր :

Ի եր ասա՛ . ասա՛ զօրինակն , զինչ իցէ , 'ի ձեռն որդւոյ : Որդւով , ասէն , արար զարարածս : Ո՞ զնա : Հայր արար : Վաւեսցէ՛ Վ'ն զանհնարին մեղս . զի զիս և ընդ բանս իսկ սարսուռն առնու , յորժամ զպատմութիւն հայհոյութեն լսեմ : Եւ մի ինչ ընդ այն զարմացիս . զի զհայհոյութիւն հերձուածողացն մուծանելոց էր նա , ոչ յայտնի բանիւք եմոյճ , այլ զգուշացաւ . և չասաց մերկ զհայհոյութն , այլ սպառուակաւ . ուր և զի ցնծ իսկ ասաց , աղէ մերձեաց 'ի մարմինս նորա , եթէ ոչ յերեսս իսկ օրհնեսցէ զքեզ . փոխանակ ասելոյ , թէ անիծեալ իցէ : Բսեն հերձուածողաց աշակերտքն . իբրև 'ի նոցանէ լուիցի այն , և մի իբրև 'ի մէնջ : Հայր , ասէն , զորդի միայն արար , և զայլ արարածս ամենայն որդի : Բո՛ս զօրինակ լինելոյն . եթէ կամօք եղև որդի , կամօք նոյ եղաք և մեք , և այլ ևս արարածք , զինչ 'ի միջի կայցէ ընդ երկրպագուս , և ընդ այն որ զերկրպագութն առնու : Եթէ ըստ խնում օրինակի եղև , վասն էր յինէն երկրպագութի պահանջիցէ : Եթէ նա յունչէ եղև կամօքն նոյ , և աշխարհս յունչէ կամօքն նոյ . զինչ 'ի միջի կայցէ՛ զայն ոչ տեսանեմ : Եթէ զնա հայր ած 'ի միջի , և զայլ արարածս որդի . եթէ կայցէ ինչ անջրպետութի 'ի միջի , որով որդին եկն յառաջ , ասա՛ . ապա թէ չկայցէ , և կամօքն միայն յունչէ եղև որդի , և այլ ամենայն արարածք կամօք յունչէ , զիարդ իցէ՛ զի օր կամօքն նոյ յունչէ եղև իբրև զմեզ , 'ի մէնջ երկրպագութի առնու :

Բո՛ս , ասէն , առնու . քանզի չէ իբրև զայլ արարածս , անցանէ ըստ ամենայն արարածս , անցանէ ըստ ամենայն կարգս եղելոց : Բանիւք միայն ճարտարեն , և թշնամանէն զբնութին : Ո՞չ զի 'ի վերք քան զարարածս է , պարտ է երկրպագութի առնուլ յարարածոց , եթէ չիցէ արարիչ և տէր արարածոցն , և յանէութենէն . քանզի արարած յարարածոյ չառնու երկրպագութի : Բաւաւէլ են երկինք քան զերկիր , այլ չպարտի երկրպագութի երկիր երկ-

նից: Առաւել են աստեղք քան զտունկս, այլ չպա-
զանեն երկիր տունկք աստեղաց: Առաւել է հրեշ-
տակ քան զմարդ, այլ չպագանէ երկիր մարդ հրեշ-
տակի: Այլ զմարդոյ բնաւ զի իսկ ասիցեմ. զինչ
նման է միջինն Վաբրիէլի, կամ միխի Միքայէլի.
այլ քանզի նորա արարածք են, և սոքա արարածք,
յերկրպագութեն համարի՝ և հրեշտակք ըստ սոսա
իջանեն, և անկածքս առ նոսա ելանեն, և շուրջ
զաթոռոջն երկրպագութե պսակին. առաւելութիւն
զատեալ մեկնեալ են նոքա ՚ի սոցանէ, և արարա-
ծոջն և երկրպագութեամբն՝ յար և միմեանց մերձա-
ւորք:

Այլ լուր երանելոյն Վաւթի. օրհնեցէք, ասէ, զտէր
յերկնից, օրհնեցէք զնա ՚ի բարձանց. օրհնեցէք զնա
ամենայն հրեշտակք նորա, օրհնեցէք զնա ամենայն
զօրութիւնք նորա. արև և լուսին, ամենայն աստեղք
և լոյս, և երկինք երկնից, և ջուրք որ ՚ի վերոյ քան
զերկինս: Այլ իբրև ՚ի գլուխ եհան զնոցա թիւն որ
՚ի վեր են քան զաշխարհ, յարէ ՚ի նոյն զօրհնեցէք
զտէր յերկրէ. նովին բարբառով զնոյն երկրպագու-
թի սահմանէ. ոչ այլ ազգ հրեշտակք երկիր պագա-
նեն, և այլ ազգ մարդիկ: () օրհնեցէք, ասէ, զտէր
յերկնից, օրհնեցէք զտէր յերկրէ. օրհնեցէք զնա
ամենայն հրեշտակք նորա, վիշապք և ամենայն
խորք. զինչ նման հրեշտակք վիշապաց իցեն: Շուր
և կարկուտ, ձիւն և սառն, հողմ և միբիկ, գա-
զանք և ամենայն անասունք. արջք, առիւծ, ինձ,
յովազ, վարազ, և ամենայն գազանք. անասուն՝
ուղտ, էջ, եզն, ամենեքին սոքա ընդ նոսա երկիր պա-
գանեն. ոչ եթէ զառաւելութի կարգին չառնուն
՚ի միտ, այլ զերկրպագութեն զհասարակաց պա-
տին ճանաչեն: Վազան, ասէ, և ամենայն անա-
սունք, սողուն և թռչուն, ազաւաք ընդ հրեշտակս
օրհնեն. սողունք, ասէ, իժք, օձք և կարիձք, և
ամենայն ազգ սողնոց: Տեսանես զի պատուոյն ա-
ռաւելութիւն չփոքրկացուցանէ զերկրպագութիւն
նուազագունացն. քանզի ոչ եթէ վասն զի նոքա ա-
ռաւել արարածք են, սոքա չունիցին մասն ինչ եր-
կրպագութեանն, այլ զի տերունական պատին և

անձեղէն էութիւն յամենեցունց փառաւորեացիս Վանազի ամենայն արարածք արարչին պարտին երկրպագութի :

Վայց արդ ցոյց զայլակերպութիւն՝ որ ՚ի միջի կայցէ . յորժամ զհօրէ ասես , թէ ՚ի նմանէն է ամենայն ինչ , կերպարանօք իսկ առանց բարբառոյ ցուցանես զառաւելութի . զի նախ քան զբանսն երեսօքն իսկ հայհոյեն հերձուածողքն . յորժամ վասն հօր վիճիցին , սկսանին ասել , մի անձ հայր , յորմէ ամենայն . և մի է տէր : Յս Վս՝ որով ամենայն : Վախ քան զլեզուդ՝ երեսօք հայհոյեն , յառաջ քան ըզբանսդ՝ դէմքդ փոքրկացուցանեն : Ո՛հ ապախտաւորութեն . մարգարէքն և զարարածս մեծացուցանեն , և հերձուածողքն զարարիչն փոքրկացուցանեն . Վաւ լիթ յարգէ և մեծարէ զարարածս , թէ որպէս զի մեծ են գործք քո տէր . անձապաշտքն և զգործս մեծացուցանեն , ամբարիշտքն և՛ զարարիչն փոքրկացուցանեն :

() արարածս , ասեն , մեծացուցանեն . բանզի չունին յանձնէ զմեծութիւն . բայց զորդի՛ չէ պարտ մեծացուցանել , աւելի քան որպէս ինչ իցեն , ընդ չափ իմն հանել զպատիւն . որպէս թէ ողորմել իշխանութի ունիցին որդւոյ , մարգասիրութի ցուցանել . ամբարշտեն բանիւք . ամբարշտեն՝ զմիտսն բանիւքն չիմանալով : Վայց ես գիտեմ զՎս մեծացեալ , ոչ յաւելուածով ինչ բնութեն , այլ երկրպագուաց երախտաւորութի : Ո՛ր երանելոյն Վաւ լիթ որ մեծացուցանէ , օրհնեցից , ասէ , զանուն անյ իմոյ օրհնութի , և մեծացուցից զնա գովութի . ոչ եթէ ՚ի փոքուէ մեծացուցանիցէ , այլ որ յանհաւատիցն փոքր կարծէր , մեծացուցանէ զբարեբարն . մեծ արարից զնա գոհութի : Վաւ զոս մեծացուցանէ զկենարարն , եթէ կենօք և եթէ մահուամբ՝ մեծասցի Վս ՚ի մարմնի իմում . ընդէր մեծացուցանէ , զի չգտանէ զչափն . վասն էր մեծացուցանիցէ . քանզի չկարէ մարդկեղէն լեզուաւ հասու լինել այնմ պատուոյ . մեծացուցանէ՛ ոչ զբնութի փառաւորելոյն , այլ զօրհնութեցն ըզբանսն . մեծացուցանեմ զՎս , որչափ ինչ կարող իցեմ , և ոչ եթէ ըստ մեծութեն կարիցեմ բարբառել :

Որպէս մեծացուցանեն զի՛նք ի՛նքն ապաշտօնս, նոյնպէս և բարձր առնեն : Բարձր առնեմ՝ զքեզ ի՛նքն իմ և թագաւոր իմ . մի թէ՛ ՚ի խոնարհուէ՛ ՚ի բարձրութիւնն ածիցեն : Իսկ արդ զի՛նք իցէ բարձր արարից . փոխանակ ասելոյ, եթէ զբարձրութիւնք քո քարոզեցից : Եւ քանզի չէ բաւական մարդկեղէն բընութի . հրաման տան ի՛նքն զի՛րք, եթէ բարձր արարէք զտէր ի՛նքն մեր . քանզի ևս ՚ի վեր քան զբարձրութիւնն է, և չսփի ձերով փառաւորութիւնք բարձրութիւնն : Ուստի և մտաւարժք երեք մանկունքն, որք զհնոցն եկեղեցի գործեցին, և զբոցն ՚ի ցօղ փոխեցին հաւատոցն զօրութիւն, զի ըստ կարին օրհնէին, և զաւելին քան զկարն թողուին . օրհնեցէք, ասեն, ամենայն գործք ի՛նքն զտէր, օրհնեցէք և առաւել բարձր արարէք զնա յաւիտեան : Չհամարեցան բաւական զբարձրն առնել, այլ յառաւել բարձրն առնել զիմեցին . քանզի տեսանէին զմարդկեղէն տկարութիւնս յանդիմանեալ յառաւել մեծութիւնն : Եւ աստ զգուշութիւնն զգուշացեալ երկոց մանկանցն՝ ածեն յերկրպագութիւն զամենայն արարածս . քանզի զհրեշտակաց յուշ արարին, և զհրեշտակապետաց, և զզօրութեց, և զջրոց, և զարեգակնէ, և զլուսնոյ, զգետոց և զաղբիւրաց, զերկրէ և զպտղոց . զծովէ և զկայտոց, զթռչնոց և զանասնոց, ըզգազանաց և զսողնոց, և զմարդկանէ . յայնմ ամենայնի ոչ զորդւոյ ինչ յիշատակ ՚ի մէջ բերին, և ոչ զհոգւոյն սքի . քանզի ոչ ՚ի կարգի երկրպագուացն է որդի, այլ յերկրպագութիւն առնելոյ :

Իայց թերևս ասիցէ ոք, թէ զիմարդ կարէին ածել զորդի յերկրպագութիւնն երեք մանկունքն, որ գիտէին իսկ ոչ զնա՝ թէ է որդի : Ըլին տեղեակ . քանզի մարգարէքն ոչ ինչ յայտ յանդիման խօսէին զորդւոյ պատուոյն : Եւ հոգւոյն սքի քարոզէր նոքօք անունն . թէպէտ որդւոյ անունն օտար ինչ թուէր նոցա, այլ հոգւոյն յայտ յանդիման կայր . որպէս և Եսայի ասէ, թէ նոքա հետտեցին և զայրաւցուցին զհոգին սք . և երանելին՝ Իսաի թ, թէ մի բնկենուր զիս տէր յերեսաց քոց, և զհոգի քո սք . մի հաներ յինէն : Տէս զհաստատութիւն . ոչ եթէ

յետոյ եղէն քան զերիս մանկունան Ղաււիթ և Լըսայի . զի մի որ ասիցէ , թէ յայնմ ժամանակի չէր ինչ յայտնի , և յետոյ յայտնեցաւ : Լըս երեք մանկունքն յետոյ են քան զՂաււիթ և զԼըսայի , ապա ուրեմն տեղեակ էին զրոց մարգարէիցն , և զիտէին զհոգին սք քարոզեալ . իսկ ընդէր զայլ ամենայն աւարածս ածեն յերկրպագութի , և զհոգին չիշեցին . զհրեշտակս , զհրեշտակապետս , զզօրութիս , և զայլն մի ըստ միովէ , և զհոգին չիշեցին : Քանզի տեսանէին զնա՝ ոչ ընդ արարածս լծեալ , այլ յոյ երեւեալ . քանզի և նոքա հոգւովն սքլ լուսաւորեալք էին , և զօրութիք հոգւոյն սքլ ամրացեալք կոխէին զհօւրն , որպէս զերկաթի ստոմ , կամ որ ՚ի պողովատիկ զտիցի և մխեսցի , ևս կարծրագոյն և հատու լինիցի . նոյնպէս և յորժամ հոգւովն սքլ մխեսցին հոգիքն արդարոց , յայնժամ զհօւրն առ ոչ ինչ համարին , և զջուր , և զերկինս , և զերկիրն , և զամենայն որ ՚ի միջի կայցէ :

Լըս զի յայտ ածից զըանս , և մի տարապարտ ինչ կարծիս համարիցին աշակերտքն հերձուածողաց , ՚ի Պաւղոս ածից զըանս , որ համարի զարարչութի փրկչին , զոր հերձուածողքն կամակորեն . քանզի զայն , թէ ՚ի նորա ձեռն եղև , վեր ՚ի վայր իմն յեղչեղէն , առ ՚ի ցուցանելոյ այնու զնուագութիւն ինչ որդւոյ . Պաւղոս ՚ի միւսում վայրի չասէ՝ թէ ՚ի ձեռն նորա , այլ թէ նովաւ իսկ : Նովաւ , ասէ , հաստատեցաւ ամենայն՝ որ ինչ յերկինս , և որ ինչ յերկրի : Սիտ դիր հաստատութիք , որ ինչ յերկինս , և որ ինչ յերկրի , զի մի ՚ի կարծիս ինչ ածիցէ զմեզ և ՚ի զուր գայթաղանս , համարի զարարածս , զի անարատ պահեսցէ զանարար բնութիւնն . Լմենայն ինչ , ասէ , ՚ի ձեռն նորա եղև , եթէ աթոռք , եթէ տէրութիք , եթէ իշխանութիք . և դարձեալ թէ նովաւ հաստատեցաւ ամենայն : Որ ամենայն : Լթոռք , իշխանութիք , տէրութիք , պետութիւնք , ամենայն ինչ ՚ի ձեռն նորա և ՚ի նոյն հաստատեցաւ . և ոչ միայն ՚ի ձեռն նորա , և ՚ի նոյն , այլ նովաւ և ՚ի նոյն . և նա է յառաջ քան զամենայն . և ամենայն նովաւ հաստատեցաւ :

Եւ ընդէր եթող զայլ ևս արարածսն, և չասաց՝
 Թէ արեգակն և լուսին, Թէ երկինք, Թէ երկիր, Թէ
 աստեղք, Թէ այլ ամենայն : Բանզի երևելիքս
 յայտնի իսկ են, Թէ զարարածոցն կարգ ունեին,
 վասն այնորիկ զյայտնիսն թողու. և զի յաներևոյթանս
 երկրպագուաց կարգք են. և անարար բնութիւն՝ որ
 զերկրպագութիւնսն առնու, հարկ համարի թուել
 զամենայն որ ՚ի վերոյ քան զերկինս իցեն. զի զեր-
 ծուցանիցէ զհոգին սբ ՚ի հայհոյութէ, և չտայցէ ու-
 բախ լինել հերձուածողացն : Ըմենայն ինչ, ասէ, ՚ի
 ձեռն նորա եղև. եթէ աթուք, եթէ պետութիւնք,
 եթէ իշխանութիւնք, եթէ տէրութիւնք. և չասաց, Թէ
 հոգին սբ :

Եւ արդ ասացեն, Թէ ուստի եկին յայն հեր-
 ձուածողքն, քանզի չգանդաղեցան և զմերով տկա-
 րութիւն հեղուլ հայհոյութի, և ընուլ զամենայն քա-
 ղաքս, որպէս Թէ եկեղեցի երիս ամենակալս քարու
 զիցէ : Բայց ես կամէի վերստին հաւանեցուցանել
 զնոսա, մի մեզ մեղադիր լինել, այլ մարգարէիցն :
 Եթէ զիմոց ինչ մտաց բանս ՚ի մէջ բերէի, և նո-
 բաձևս ինչ ընդդէմ ճշմարտութեանն ձևէի, ապա
 յիրաւի բամբասէին. իսկ եթէ զմարգարէիցն զբանս
 երկրորդեմք, զրպարտութի ոչ զմեօք անկանի՝ որ
 մեկնեմքս, այլ զնոքօք՝ որ զկրօնս կարգեցին : Ըսա-
 ցաք, ոչ որպէս հայհոյեցինն, այլ որպէս հաւատամք :
 Եկեղեցի ոչ երիս ամենակալս գիտէ, այլ մի զօրու-
 թի՝ որ զամենայն ունի : Ճշմարտութիւն ամենակա-
 լութի ՚ի հայր և յորդի և ՚ի հոգի սբ ճանաչի : Որ
 ասիցէ երիս անձս՝ ուրոյն ՚ի միմեանց, նշովեալ լիցի.
 և որ ոչ դաւանեսցէ մի ամենակալ զԵրրորդութիւն,
 նշովեալ լիցի :

Բայց մի օտարոտի և նոր ինչ զբանսն համարե-
 ցիս, յորժամ տեսանիցես հայհոյութի հեղեալ զճը-
 մարտութիւն, զմտաւ ած զառաջին սքսն : Ստեփանն
 նոս ետես զերկինս բացեալ և զփրկիչն ընդ աջմէ
 անջ. զոր ետեսն քարոզեաց, և հայհոյութե կարծիս
 առ՝ վասն քարոզութեան : Իբրև հնչեաց սքն և մե-
 ծաբարբառ փողն, Թէ տեսանեմ զերկինս բացեալ
 և զորդի մարդոյ՝ զի կայր ընդ աջմէ անջ, չկալան

հրեայքն ժոյժ ճշմարտութեն • այլ խցին զականջս, որպէս թէ հայհոյութիւն պատմեսցի, և ոչ ճշմարտութի քարոզեսցի: Աւարդ մի ինչ նոր և օտարութի համարեսցիս, եթէ ճշմարիտ բանն հայհոյութի կարծիցի • քանզի սովոր է չարութիւն զիւրն զառաքինութեն արկանել: Աթէ մեք ինչ ճոխացաք, դատելոց եմք ընդ ճոխութեն • եթէ մեք նորաձև ինչ ձևացաք, համարս տալոց եմք ընդ նորաձև ձևանալոյն • եթէ մարգարէիցն բանք պատմին, մեր զինչ փնաս իցէ: Այսպէս ասէ տէր ամենակալ, ահաւասիկ ես եկից և բնակեցայց ՚ի միջի քո՝ ասէ տէր, և ապաւինեսցին ՚ի քեզ ազգք բազումք, և ծանխիւք զի տէր ամենակալ առաքեաց զիս:

() ՚ի խժբժես զմեր բանս, և խժբժես զմարգարէիցն: Համարձակիմ ճշմարտութիւն տալ յձիւ • ուր ճշմարտութի իցէ, անդ չիք ուրեք երկիւղ • ուր հաւատք իցեն, չհասանէ զանգիտել • ուր հաւատք են, անդ զօրութի է • և ուր անհաւատութի, զանգիտանք: Անարարն ասաց ցաշակերտան, թէ ընդէր վատասիրտք էք, և չունիք հաւատս: Տեսանես, ուր անհաւատութիւն է, վատասրտութիւն է • և ուր հաւատք, զօրութիւն: Ատեփաննոս, ասէ, լի հաւատովք և զօրութիւն առնէր նշանս մեծամեծս ՚ի մեջ ժողովրդեանն • և զԱբրահամէ ասէ Պաւղոս, թէ չերկմտեաց անհաւատութիւն, այլ զօրացաւ հաւատովք: Համարձակիմ և ես ասել, թէ որ՝ անուն հօր է, նոյն և որդւոյ • օրհնեալ, ասէ, որ գալոցն է անուամբ ՚ն • և կենարարն, թէ ես եկի անուամբ հօր իմոյ:

Ինդրեսցուք, թէ զինչ անուն հօր իցէ: Անուն հօր՝ զիժն և զտէր քարոզէն գիրք • այս է անուն իմ: Աթո գիր հաստատութի • ես եմ, ասէ, տէր ՚նժ, այս է անուն իմ • եթէ տէրն և ՚նժ՝ անուն հօր իցէ, և գտանիցեմ զնոյն անուն և որդւոյ, ոչ ապաքէն յայտ է, թէ որդի տէր և ՚նժ է: () օրհնեալ ասէ, որ գալոցն է յանուն ՚ն • տէր ՚նժ մեր երևեցաւ մեզ, օրհնեալ եկեալ յանուն ՚ն: Աստի և երանելոյն

(Թ)ուումայի տեսեալ, թէ որ անուն հօր է, նոյն և որդւոյ, որ զփորձ իսկ յարուածէն առ, մեծաձայն աղաղակէ, թէ տէր իմ և անծ իմ:

Տեսցուի, թէ և այլ ինչ անուն ունիցի անծ, և չիցէ այնմ հաղորդակից որդի: Նանիցեն ասէ, զի անուն քո տէր է: Այլ յորժամ ասեմ հաղորդակից, ոչ եթէ ըստ շնորհաց ինչ ասիցեմ, այլ ըստ բնուէն հաղորդուէ: Վաւիթ ասէ, ծանիցեն, զի անուն քո տէր է, և դու միայն բարձրեալ ես ՚ի վերայ ամենայն երկրի. և առաքեալ, թէ մեր մի է տէր Հիսուս. և մին, և միայնոյն՝ նոյն զօրութի է: Հերձուածողն զանծ անուն հօր տայ, և զտէրն որդւոյ: Արուհետե զտէրն որդւոյ ետուր, և մարգարէն ասէ, ծանիցեն զի անուն քո տէր է. և դու միայն բարձրեալ ես ՚ի վերայ ամենայն երկրի, իշխեսցես ասել, թէ մի է տէր, և բարձրեալ միայն Հիսուս, և ոչ հայր: Սիտ դիր, զիարդ իշխեսցես ասել թէ մի է տէր Հիսուս, յորժամ լսիցես ՚ի մարգարէն, թէ անուն քո տէր է, և դու միայն բարձրեալ. եթէ զհօրէ միայն իմանայցես զայն, կարիցես ուրանալ թէ Հիսուս տէր. և եթէ զորդւոյ, դարձեալ մի թէ կարիցես իմանալ թէ հայր չէ տէր: Վաւ և մի լիցի: Այլ եղիցի միաբանեալ բանիցդ քոց այդրէն ընդ միտոք, և մի բանիւք տէր կոչեսցես, և մտօք ծառայ համարեսցես:

Սիցես տէր զհայր: Այն ասէ: Արչեսցես տէր և զորդի: Այն ասէ: Այլ զիարդ անդ միայն տէր և բարձրեալ ասես, և աստ մի տէր. հարկ է այնուհետե չառնել համար, այլ հաւատալ: Այլ թէ ասիցեմ անծ զհայր, և անծ զորդի, և անծ զհօրին անծ, երեք անծեան կոչես զիս: Այլ եթէ ասիցէ նա տէր զհայր, տէր զորդի, զիարդ կոչեսցուք զնա, մի թէ երկտիրեան արդեօք: Սիտ դիր. երկուս տեարս ժպրհիս ասել, թէ պէտ և ոչ բանիւք, սակայն մտօք այնպէս համարիս. քանզի այլ տէրու թի զհօրէ ասես, և այլ տէրու թի զորդւոյ. մին արձակ իշխանութիւն, և միւսն հնազանդ տէրութեամբն հօր: Թէ այնպէս իցէ, չէ այնուհետե մի տէր, և ոչ մի պատիւ և մի բնութի է տէրութեն: Ամար թի մի տէր ասել զերկոսին, թէ այլ ազգ տէր հայր իցէ,

և այլ ազգ տէր որդի : Օ արմանամ, թէ զիարդկարիցէք ծառայել բաժանեալ տերուէն . ուր տէր ինքնին իսկ ասէ, թէ ոչ կարէք ծառայել երկուց տերանց : Բայց որ ինչ յառաջիկայն է՝ երթիցուք : Տէր և անձ է հայր, տէր և անձ է որդի . որպէս և ցուցաւ իսկ, թէ ծանիցեն զի անուն քո տէր է, և մի է տէր : Եւ Վճ, Տեսցուք, թէ և այլ ինչ անուն գլտանիցեմք այ՛ի գիրս :

Ըսէ երանելին Սոլսէս, եթէ ասիցեն ցիս որդիքն Իսրայէլի, զինչ անուն է այնորիկ՝ որ առաքեացն զքեզ, զինչ ասացից : Տէս և աստ զօրհնեալն որ գալոցն է յանուն ան : Սիտ դիր, զիարդ տայ զձըշմարիտ նշանսն . ասասցիր, եթէ Որ էն առաքեաց զիս : Թէ այնպէս իցէ՝ անուն հօր էն է : Տեսցուք, թէ չունիցի որդի և զնոյն անուն, ապա ՚ի զուր է մեր ջատագովս լինել, Որ էն, ասէ, առաքեաց զիս :

Օ ինչ խօսիս առաքեալդ, էն՝ զո՞ իմանայցեմ, զհայր, թէ զորդի : Բազում անմտութիւն էս ՚ի հարցանելդ՝ զհայրդ թէ զորդին . բաժանես զպատիւն, չճանաչես զհանգիտապատիւ զուգահանութիւն : Օ ո՞ կամիցիս կոչել էն : Օ որ զիրքն ասացին, զոր ենն քարոզեցի : Սոլսէս զհօրէն ասէ զէն, և էս զորդւոյ ասեմ զէն . տրտմութիւն է ինձ և անպակաս ցաւք սրտի իմոյ վասն եղբարցն իմոց և ազգատոհմի իմոյ ըստ մարմոյ, որ իսրայէլացիքն են . որոց որդէգրութիւն և օրհնագրութիւն, և պաշտօնն և կտակարանքն և աւետիքն . որոց հարքն, յորոց և Վճ ըստ մարմնոյ՝ որ է ՚ի վերայ ամենայնի անձ օրհնեալ յաւիտեան : Տեսանես զանուն հօր և զանուն որդւոյ՝ բանիւք և արդեամբք միմեանց միաբան : Որ էն առաքեաց զիս : Որ էն ՚ի վերայ ամենայնի անձ օրհնեալ յաւիտեանս : Սի թէ բռնազբօսեալ ինչ իցէ բանն, և ոչ արդեամբք իսկ վկայեալ . ընդէր զըսարտես զմեր լեզուս, և արհամարհես զմարդարէիցն ըզփառս :

Տեսցուք և այլ ինչ անուն . քանզի ոչ վայրապար ասացեալ զօրհնեալն որ գալոցն է յանուն ան : Ըստ ամենայն անուն որ հօր է, նոյն է և որդւոյ : Ըրանելին Եսայի ասէ ցժողովուրդն, թէ թողեր զտէր

անձ փրկիչ քո, և զտէր օգնական քո ոչ յիշեցեր .
 վասն այնորիկ անկեսցես տունկ անհաւատ, և սերմ
 անհաւատ . զի Թողէր զանձ փրկիչ քո : Անուն այ
 փրկիչ է, անուն այ օգնական է . և արդ տեսցուք
 թէ չիցէ և որդի փրկիչ : Անձ հրեշտակացն, որ
 օրհնէին և տային աւետիս հովուացն . աւետիս
 տամք ձեզ, ասեն, զուրախուէ մեծի, զի ծնաւ ձեզ
 այսօր փրկիչ, որ է տէր օծեալ : Թողէր, ասէ, զանձ
 փրկիչ քո, և զտէր օգնական քո ոչ յիշեցեր : Աւ
 ուր գտանիցես զորդի օգնական կոչեցեալ : Այն ա
 սէ այր մի, և ած առ նա զորդի իւր դիւահար . և
 ասէ, վարդապետ բարերար, մատուցի զորդի իմ
 առ աշակերտսն քո, և չկարացին բժշկել . և փրկիչն
 ասէ, քանի՞ ժամանակք են . ոչ զի ինքն ուսանիցի,
 այլ զի որ մօտն կային՝ ուսանիցին, թէ զքանի՞ ժա
 մանակաց ախտ 'ի բաց պարզէ, և օգտեսցին : Ա
 մանկութե՞ս ասէ . բազում անգամ 'ի հուր արկանէ
 զդա և 'ի ջուր . և ասացի ցաշակերտսն քո, և չկա
 րացին բժշկել . այլ թէ հնար ինչ է, օգնեա՛ մեզ :
 Ախտ դիր հաստատութե՞ք . զմատչելն ընկալաւ, բայց
 զերկմիտ մտօք մատչելն խոտեաց : Անձ որ ասիցէ,
 թէ հնար ինչ է, չյարի այն յանձ . այլ միւսն, թէ
 յամենայնի հնար գոյ այ : Աւ քանզի մատեաւ առ
 նա իբրև առ մարգարէ, կամ իբրև առաքեալ, որ
 մասնաւոր ինչ զօրութի ունիցի, և իցէ ինչ զոր կա
 րիցէ առնել, և իցէ ինչ զոր չկարիցէ առնել, ապա
 և փրկիչն ծաղր առնէ զանխրատութի նորա, մանա
 ւանդ թէ խրատէ իսկ զտխմար միտս նորա, զի ա
 սաց թէ կարող ես . և լուռքն տանջէ զտահակու
 թին : Ամենայնի, ասէ, հնար գոյ այնմ՝ որ հաւատայ :
 Անս՝ ինչ յայտ չառնէ, բայց որ մօտն կայր՝ իմա
 ցաւ յերեսացն զցասումն : Աբրև ետես՝ եթէ մե
 զադիր լինի կենարարն, և երեսօքն յայտ առնէ
 զցասումն, զինչ բողոք հարեալ աղաղակեաց՝ որ
 յանցեաւն . հաւատամ, ասէ, տէր, օգնեա՛ ան
 հաւատութես իմոյ . փոխանակ ասելոյն, թէ յան
 ցեայ, չէի հմուտ զօրութեդ, լցի՞ զթերութիս, օգ
 նեա՛ անհաւատութես . քանզի անհաւատութեան էր
 ասելն, թէ կարող ես օգնեա՛ : Այլ հայր դիւահա

րին զղջացաւ, և հերձուածողք մոլորեալք ոչ զղջանան, որք բազում անգամ յաղօթս կոչեն զորդի :

Ո՛հ անմտութեն : Վրեսջիր թէ հանգիտապատիւ նոյ չիմանայցես զորդի, և ոչ զհողի՝ որդւոյ, մարդարեւիցն հանգիտապատիւ չառնիցես . չիցէ՞ լուեալ զբանն Նղիայի մարդարեւի, եթէ այր նոյ իւցեմ, ասէ, ի՞նչէ հուր, և կերիցէ զյիսնապետդ և զյիսունդ : Սարգարէն ճոխութիւն հրամայէ, և տէր մարդարեւիցն աղօթս առնիցէ . Նղիա իշխանութիւն հրամայէ արարածոց՝ որոց չէր տէր, այլ վասն զի համարձակութիւն անօրոշմութե ունէր . և անդ էր տեսանել մարդ մտեղէն, զի փայլատականց հրոյ հրաման տայր, և հուր ՚ի վերայ հակառակորդացն իջուցանէր : Այլ այլ ուր նոյն երանելին Նղիա ասէ ցաշակերտն, խնդրեա՛ ինչ յինէն՝ մինչև համբարձեալ իցեմ ՚ի քէն, և արարից քեզ . և չասաց, թէ բարեխօսեցից, այլ թէ արարից, մինչև վերացեալ իցեմ : Սարգարէն ճոխութիւն հրամայեն ըստ հաւատոցն զօրութե, և զտէր մարդարեւիցն ՚ի հնազանդութիւն կոչես, և զքեզ հաղորդ աղօթիցն համարիս : Այլ ոչ ՚ի ստու անուանակից նոյ պատկառեցուցանէ զքեզ, որ առանց աղօթից կացոյց զարեգակն . միթէ ասանց ցտէր, կացո՞ զարեգակն . այլ ճոխութիւն, թէ կացցէ արեգակն : Առաջնայն այնչափ կարող եղև, մանաւանդ թէ անուն իսկ տէրունական . ոչ եթէ ՚ի նմանէ ինչ ակնածեաց, այլ յարքունական անուանէն . և բուն իսկ ճշմարտութիւնն չգործիցէ բարեբարութի ճոխութիւն, այլ բարեխօս վնիցի : Այց որ ինչ առաջի կայ՝ յայն երթիցուք : Անուն հօր՝ էն է, և անուն որդւոյ՝ էն . անուն հօր օգնական է, և անուն որդւոյ՝ օգնական . անուն հօր ամենակալ է, և անուն որդւոյ՝ ամենակալ : Աթէ վճիռ ինչ տալով ասեմ, մի ընդունիր . և եթէ յայտ առնելով, մի ստունգաներ : Տես զինչ կրեսցես, եթէ զոր ես ասեմ ստունգանիցես . զմարդարեւն թշնամանես, յայ ուրանաս . եթէ զմարդարեւն թշնամանես, և ևս յառաջ մատուցեալ յամբարշտութիւն անկանիցիս . եթէ իմ ինչ զբանս համարեսցիս, զոր մարդարեւն խօսեցան, ոչ զիս որ

մեկնեմս՝ թշնամանես, այլ զմարդարէիցն բարբառս, և զնյ ազգեցու թին : Ազիտիցես, եթէ իւր համարի անձ զմարդարէիցն թշնամանս . յորժամ արհամարհեցաւ Սամուէլ 'ի ժողովրդենէն, զինչ ասաց անձ . ոչ զքեզ արհամարհեցին, ասէ, այլ զիս : Աւ զի յայտարասցէ, թէ որ վարդապետի և մարդարէի ոչ լսէ, նյ չսէ, ասէ ց' Ազգեկիէլ . որդի մարդոյ, երթառ տուն դառնացողացն, և խօսեսցիս ընդ նոսա, և չսիցեն քեզ, քանզի ոչ կամին լսել ինձ . եթէ քեզ լսեն, ապա և ինձ լսեն . և եթէ ինձ, և քեզ :

Աւ զի ամենակալ կոյի որդի, ցուցաւ իսկ . բայց և միւս ևս մարդարէ վկայէ . սր շինէ յերկինս զելս իւր, և զաւետիս իւր յերկրի հաստատէ, տէր ամենակալ անուն է նորա : Աւ ո՛վ իցէ որ շինեաց յերկինս զելսն, և հաստատեաց յերկրի զաւետիսն, եթէ ոչ որ ասաց ցաշակերտսն 'ի վերանալն, եթէ ընդ ձեզ եմ՝ մինչև 'ի վախճան աշխարհի : Անդ ահաւասիկ եկից՝ ասէ տէր ամենակալ, և բնակեցայց 'ի միջի ձերում : Օ ինչ իցէ բնակեցայցն : Աւետարանին մեկնէ, թէ բանն մարմին եղև, և բնակեաց 'ի մեզ . և ասաւ ինեսցին ազգ բազում 'ի տէր, և ծանիջէք զի տէր ամենակալ առաքեաց զիս : Աւր, ասեն, զքեալ է, թէ որդի ամենակալ է : Աւր զքեալ իցէ, եթէ հայր ամենակալ է : Իննս պահանջես, բանս պահանջեմ . զօրութի ժողովես, զօրութի գումարեմ . խօսեաց 'ի մարդարէից, ընդալ 'ի մարդարէից . քննեցէք զգիրս, ասէ, փրկին . չիք ինչ որ զյայտնի ինչ քննէ, այլ զծածուկն . քննեցէք, ասէ, զգիրս :

Տես, զիմարդ կերպարանօք միոյ իշխանութե՛ն Աւր որդութիւն քարոզի : Աւր նյ, որ ասէ, այսպէս ասէ տէր 'ի վերայ մարդարէիցն՝ որ մտորեցուցանեն զժողովուրդն : Այն դիր հաստատութե՛ք . որ խածատեն ատամամբք իւրեանց զբարոզսն, բերանօք իւրեանց խօսին զխաղաղութիւն, և ոչ տուաւ խաղաղութիւն 'ի բերանս նոցա . զի ոչ դք իցէ որ լսիցէ 'ի սուտ մարդարէիցն . բայց ես ասէ լցայց .

լցայց զօրու թիւ հոգւով ինն : Օ այն կամ ընդանլ և հաւատամ , կամ ջնջեան ՚ի մտաց . քանզի զգիրս կենդանիս ոչ կարես ջնջել : Օ ՚ի ոչ որ իցէ , ասէ , որ լսիցէ սուտ մարգարէից . բայց ես լցայց զօրու թիւ հոգւով ինն . չկարէ ասել , թէ իմով հոգւովս , այլ թէ ես լցայց զօրու թիւ հոգւով ինն : Ո՞ր բարբառի զայս , մեկնեան ինձ զբանս , զի իմացայց զմիտս զօրու թիւն : Եւ ՚ի միւսում վայրի՝ ասէ անձ , թէ ոչ ևս յաւելից ողորմել տանն Եսրայէլի , այլ յանդիման կացից նոցա հակառակու թիւ . բայց որդւոցն : Յուդայ ողորմեցայց , և փրկեցից զնոսա տերամբ անլ իւրեանց : Եւ քեւ ոչ փրկեսցես , այլ այլով անլ : Չառնուն ՚ի միտ հերձուածողքն , թէ մարգարէիցն բանքն զեղձեալ են . զի թէ մերկ : քարոզէր , այն չէր մարգարէութի , այլ քարոզութի . չէր մարգարէութի , այլ՝ աւետարան . որ ինչ յայտնի է , աւետարան է . և որ ինչ խարուրեալ , մարգարէութի : Եւ դու ասէ՝ Վանիէլ՝ կնքեան զբանս տեսլեանս այսորիկ . փոխանակ ասելոյ , թէ անյայտութի ծածկեան . ոչ եթէ զգիրս ծածկեան , որ մինչև ցայսօր ընթեռնուն , այլ զմիտս բանիցն : Կնքեցան բանք մարգարէիցն , և մեկնին աւետարանսա :

Եւ արձեալ ասէ անձ ցժողովուրդն , թէ զինչ արարից ընդ ձեզ , զխրատ ոչ ընկալարուք . կոտորեցի զմարգարէս ձեր սրով բերանոյ իմոյ , սակայն և այն պէս ոչ լուարուք ինձ . կործանեցի զձեզ՝ որպէս կործանեաց անձ զՍողոմ և զԿոմոր : Եւ ընդէր չասելցես , թէ որպէս կործանեցի զՍողոմ և զԿոմոր , այլ թէ որպէս կործանեաց անձ . դու արդեօք այլում նմանեցեր . կործանեցի զձեզ ասէ , որպէս կործանեաց անձ զՍողոմ և զԿոմոր . սակայն և այնպէս ոչ հաւատացէք ինձ : Տեսանեն ծածկեալ զօրութիւնն , մանաւանդ թէ յայտ յանդիման իսկ լուսաւորեաց . տեսանեն զօրութի անպաշտունն համարձակեալ :

Եւ արդ ընդէր մեղադիր ասողին լինիցիս , որ ամենակալ զհայր և զորդի և զՅր հօգին ասիցէ . զոր

օրինակ յորժամ ասիցեմ, անձ և անձ և անձ, ոչ երիս անձս ասեմ, այլ մի. նոյնպէս յորժամ ասիցեմ, ամենակալ և ամենակալ և ամենակալ, ոչ երիս ամենակալս ասեմ, այլ մի: Պատկառեցուցէ զքեզ բարբառ փրկչին, որ ասէր ցհրեայսն, յօրէնս ձեր զրեալ է, թէ յերկուց մարդոց վկայութիւն հաւատարիմ է. յորժամ մարդ է, մարդ ասէ, հաւատայք. և յորժամ անձ, և անձ ասէ, չհաւատայք: Բայց սակայն թէ և ասէ, ես և հայր, ոչ երկուս անձս ուրոյն ՚ի միմեանց ասէ, այլ մի անձութիւն իւր և հօր. և յայտ միւսովն առնէ, թէ ես և հայր իմ մի եմք. և քանզի մի վասն անբախուէն ասէ. և զեմքն, զի մի ոք անանձնաւոր ՝ զերեսն համարեսցի:

Ինայեսցո՛ւք և զընդասցո՛ւք ՚ի հոգիս մեր. թո՛ւք ՚ի բաց զթոյնսդ, ջնջեա՛ զժանգն, ՚ի բաց քերեա զպղինձն, հնազանդ լեր այ, որում և դեք հնազանդ եղէն: Պատկառեցուցէն զքեզ փոփոխմունք իւրացն. մի յեկեղեցւոջն հաւատացեալ, և արտաքս ելեալ՝ հերետիկոս լինիցիս. մի աստ ախաճող ՚ի բանէն, և արտաքս ելեալ՝ յանասնութի զառաճաւ նիցիս: Ոգի թեթեա՛ ՚ի փոփոխմունս չկայ յակաստաւ նի, չառնի հաստատուն. ոգի երկեղածին անցանէ ընդ փոփոխմունս, բայց ինքն ոչ փոփոխի. անձապաշտն՝ և ՚ի պատերազմի անձապաշտ է, և ՚ի սովի նահատակեալ, և ՚ի լիուէ չյուլացեալ. անձապաշտն՝ ամենայնի ժուժկալ և համբերող. փոփոխի ըստ բնութե փոփոխմանցն: Ոգի արդարոյ ոչ ՚ի խառվութեց պատերազմաց շարժի, և ոչ ՚ի յղփութենէ դիւրութեց ծուլանայ. յորժամ ուղիղ փառաւորուի քարոզեսցի, փոյթ լսող գտանի. և առ կամա կորսն՝ փոյթ կամակոր. չբաժանի ՚ի միաբանութենէ, չառնի միտս երկմիտ:

Ո՛ր է տէր անձ, եկայք երթիցո՛ւք զճետ նորա. ապա եթէ զմոլորութե զճետ երթայցես, մոլորութե հասանես: Օ որ օրինակ զինի ազնիւ չմասի ՚ի փոփոխմանց, թէպէտ և յամանոյ յաման փոխեսցես՝ նոյն համ է և նոյն սեռնութի. իսկ յուրն վաղվաղակի

յանդիմանի 'ի փոփոխմանցն : Արցնայես և ոգի երկե-
զածին չպարտի 'ի փոփոխմանցն , այլ յաղթէ փո-
փոխմանն . իսկ ծանծաղագոյն վաղվաղակ յանդիմա-
նի : Այլ չէ իմ բանս , այլ երանելւոյն Արեմիայ մար-
գարէի , որ ընդ ազգին մովաբացւոց գոռայր . քան-
զի առ ժամանակ մի 'ի դիւրութեան էին , և կարծէին
թէ ցանկ 'ի դիւրութեան վայելեացեն , և ոտնհար լը-
նէին գերութեն Արուսաղէմի , նախատէ զնոսա մար-
գարէն , թէ մի պարծիք 'ի դիւրութեան , և մի 'ի յա-
ջողութի իրացդ հոգարտանայք . քանզի չև ևս փո-
փոխեցայք . փոխեցի և ձեր փոփոխումն : Այլ ևս
գործ 'ի ձեռն արար , զի ընտրեցին կամքն : Այլ
զինչ ասէ , հանգեաւ Սովաբ 'ի մանկութեան իւրմէ ,
և փոփոխումն չընկալաւ դժպտութի իրաց . հանգեաւ
Սովաբ 'ի մանկութեան իւրմէ , և պանծացաւ 'ի փառս
իւր , չթափեաց երբէք աման յամանոյ . փոխանակ
ասելոյ , չոգաւ երբէք 'ի գերութեան , վասն այնորիկ
ճաշակ նորա 'ի նմա , և հոտ նորա 'ի նմին : Պարտ
է եղբարք և զօրինակն 'ի մէջ բերել անծեղէն վար-
դապետութեան կնքեալ գրոց սրբոց . զինչ նման է ա-
սել զանձութեան զինոյ . այլ զի մարգարէին վարդա-
պետութեան անվրէպ փրկութի է . հանգեաւ , ասէ ,
Սովաբ 'ի մանկութեան իւրմէ , և պանծացաւ 'ի փառս
իւր , չթափեաց աման յամանոյ , չոգաւ երբէք 'ի
գերութեան . վասն այնորիկ համ նորա 'ի նմա , և հոտ
նորա 'ի նմին : Արեւելոցի փորձեցաւ չարութեան , թա-
փեցաւ յամանոյ աման . 'ի խաղաղութեան 'ի պատե-
րազմ , և 'ի պատերազմէ 'ի խաղաղութեան . և կաց
մնաց 'ի նմա հոտ անուշից . հոտ անոյշ եմք , ասէ ,
'ի ինչ :

Օ այս ամենայն ճառեցի , և գիտեմ զի երկայ-
նեցի զբանս . այլ պարտ էր ինձ որ զըսպարտեցայս ,
զիրաւունս անձին ցուցանել . քանզի այսպիսի զըսպար-
տութեան յամենայն եկեղեցիս տարածեցաւ . թէ մի
ոք յուր խօսեցաւ , այլ ամենեքեան իսկ ընդ դրսո-
վութեան : Ինչ իմ և ընդ ամենայն եկեղեցւոյ ա-
բարի պատասխանի , թէ եկեղեցի՝ մի տէր ունի , և
մի անձ , մի արարիչ , և մի ամենակալ , և մի թագա-
ւոր : Ի այց յորժամ զմին լսես , զանքակ Արրորդու-

Թին ած զմտաւ, զանվախճան և զանեղծ Թագաւո-
րու Թին, զփառս և զճմարտուի. և ոչ երբէք բա-
ժանի, այլ կայ և մնայ մշտնջենաւոր և կենարար.
յորում լիցի ամենեցուն մեզ վայելել ճմարտութի,
և փառս տալ հօր և որդւոյ և հօգւոյն սբի, այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ճ Ա Ռ Է Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

Երանելոյն Սերերխանոսի խօսք վասն Չատկի, Կաթարոսաց՝
որ կոչին Անարատք. և վասն խոհակերաց :

Երբեքն յորժամ նախամեծարքն արարին
նորհքն ւնայ՝ զանձապաշտ նուագան հնչէին, ընդ ձեզ
էաք և մեք ամենէքին, ՚ի բանին ճշմարտութեան
միաբանեալք, զնոյնս ուսանէաք, ընդ նոյնս ուրախ
լինէաք, և ՚ի նոսին վայելէաք : Այլ ոք յայնցանէ՝
որ զլաւն իմանայցեն, եթէ յանձին ինչ ուրախու-
թիւն առնուցու, այլ զամենայն ՚ի փառս ւնայ : Ար
միաբանէ ընդ ասողին, ընդ տուողին հաղորդէ : զի
գովելով զասողն, այնմ երկիրպագանէ՝ որ քարո-
զին : Այլ զայս մեզ հայր՝ սբ. ՚ի նախանձէ բարք ու-
սուցին, մանաւանդ հօրս՝ որ գլուխ է ամենայն հարց,
և ՚ի պատուական աթոռն ՚ի վերոյ քան զամենե-
սեան նստի, և յստակ և սբ. միտս ունի ՚ի խանտաւո-
րութէ : Ար ինքն իսկ նախ զհոգևոր արուեստական
բարբառն յօրինէ, և յականջս ամենեցուն նուա-
զեալ հնչէ, թէ ո՛վ առնոյր տայր զամենայն ժողո-
վուրդս ւնայ մարգարէս. այնպիսի ոգի՝ որ զիւր տէրն
փառաւորիցէ. որ զայլոց բանս և զլաւութիս՝ իւր
համարեցի : Այլ ոք զայլոց բանս աղարտիցէ, ոչ
սմա՝ որ առ զնորհան, այլ նմա՝ որ ետն, ընդդէմ՝
դառնայ : Այլ յերեսացն երեւին միտքն. և դու տես
զհայրս հասարակաց, զիմորդ զուարթ երեսօք և
քաղցրահայեաց աչօք նայի ՚ի մեզ՝ որ ասեմքս, և
ձեզ որ լէքդ : Յորժամ զերեսս ուրուք ՚ի խոնարհ
արկեալ տեսանիցես, ՚ի միտ առ զմտացն նենդու-
թիւն. յորժամ դէմքն ՚ի խոնարհ կախեցին, զիւ
տասջիր եթէ սիրան զնենդութի նիւթէ. որպէս և
դիրք ասեն, եթէ որ ակնարկէ ակամբ, նիւթէ զնեն-
դութիւն :

Այս փառաւորի, աշխարհ լուսաւորի. և որոյ
չարիք ՚ի մտի կան, սրտառուչ, լերդակեղ, ՚ի խոր

խոցեալ նստի. և քանզի մեք հօր սրբի և յստակի նախանձուէ դիպեցաք, առանց նենգութեան ուսաք, և առանց նախանձու տացուք: Եւ արասցուք սկիզբն կարգին, զոր երէկն վարէաք՝ և թողաք վասն յաճախութե՛ ազգի ազգի մտացն, որ աստի անտի յորդին. և յօժարութի՛ն ՚ի մտի անցն կայր, եթէ փոքր մի զսկիզբն աւետարանին մեկնեսցուք. և չգիտեմք զիարդ մերժեաց զմեզ անտի կռիւն՝ որ ընդ հերետիկոսն անկաւ ՚ի մէջ. ո՛չ յայլոց յայլ ճառս բանին ելանելով, այլ նմին, և նոյն մտաց ուշ առնելով. և Վ՛ն փառաւորի, և պատերազմն ընդ քրճամարտն յարդարի: Խոտեսցի ամենայն ախտն. ամաչեսցեն՝ որ այսօր զգայթագղանաց և զցնորական տօնն առնիցեն. անուն լոկ, յարդեանց ճ՛մարտութե՛ թափուր:

Ընդ հրեայն զատիկ առնեն, որոց զՎ՛ն զգեցեալ է. ընդ քրճամարտն հաղորդին քրճագեացքն: Վ՛ն ազգեացս կոչեմ զնոսա վասն անուանն՝ զոր խոստանան, այլ զի՛նչ հաղորդութի լուսոյ ընդ խաւարի կայցէ, կամ զի՛նչ միաբանուի հրէից ընդ Վ՛նի, կամ զի՛նչ հաւասարութի սեղանոյ Վ՛նի և խոհերական սեղանոյ հրէից. և որդիք անձապաշտութե՛ ընդ շունս զատիկ առնեն. որոց պարտ էր ընդ հրեշտակս երգել զօրհնութիւնս, ընդ շունս ոռնան. անձապաշտն ընդ հրեշտակս օրհնէ, խոստովան եղէց քեզ տէր բոլորով սրտիւ իմով, առաջի հրեշտակաց քոց սաղմնս ասացից քեզ. անձապաշտն ընդ հրեշտակս փառաւորէ. և որ զկարգս եկեղեցւոյ եղծանէ, ընդ շունս առնէ զտօնն: Եւ զի չէ թշնամանաց բանս, այլ ճ՛մարտուէ և յանդիմանելոյ, լուր Վաւղոսի՝ մեծի քարոզին, որ ասէ, զգո՛յշ լերուք ՚ի շանց, զգո՛յշ լերուք ՚ի չար մշակացն:

Արոց զերկնաւոր լապտերս առեալ՝ ընդ հրեայս ճրագալոյց առնեն. որք զգառնն նոյ ընկալան, և առնեն զատիկ, ընդ հրեայս ոչխարս գենուն: Ա՛հ անմտութեն: Ստուերն զճ՛մարտութիւն կամի եղծանել. և որք զճ՛մարտութիւն ընկալան՝ զհետ ստուերաց ընթանան: Ընդ էր լուցանիցես ճրագ ընդ հրեայս. ո՛չ ասպաքէն զի շիջանիցի անուն քո յաւե.

տարանէն : Որ ապստամբին ասպանջական լինիցի ,
 և ապստամբին թեկն ածիցէ , ընդ նմին զնոյն պա-
 տիժ կրեսցէ : Սուր Ղաւթի . եթէ տեսանէիր ըզ-
 դողս , ընթանայիր ընդ նոսա , և ընդ շունս դնէիր
 զբաժին քո : Արանի թէ ընդ շունս , և մի ընդ քնա
 մարտան . շուժի և սրունկուժի՝ թէպէտ և աղտե-
 զի և գարշելի անուանք և գործք են , և յաւիտենից
 տանջանայն վրիժապարտք , այլ 'ի մարդկանէ : առ
 մարդիկ են մեղքն , և 'ի ծառայից առ ծառայակիցս .
 բայց ընդ այ մեղանչէլ՝ անցանէ քան զամենայն մեղս .
 որպէս և այն յանցանք սաստիկ են , զոր տն ոք յան-
 ցանիցէ՝ քան թէ ծառայակցին . նոյնպէս յորժամ
 ընդ այ ոք մարտնչիցի , այն մեղք դաժան են քան
 զամենայն մեղս : Բնդէր լինիս զովոզ որդիդ անձպաշ-
 տուժէ ընդ որդիս կորստեան . եթէ տեսանէիր զոք
 ընդ պատուհասիւ թագաւորի , և 'ի դիպահոջ յար-
 քունի երեսաց , մի թէ կամէիր ընդ նմա բարեկամու-
 թի խառնել . ոչ ապաքէն թէ և ունէիր իսկ բարե-
 կամուժի , և զայն ևս 'ի բաց քակէիր , զի 'ի պատ-
 ժոյն ապրեսցիս :

Տեսցուք , թէ յորում վայրի հրեայք կայցեն , և
 յորում պայմանի քրիստոնեայք : Սուր սբյ աւե-
 տարանին . որ հաւատայ , ասէ , յորդի , ընդունի ըզ-
 կեանսն յաւիտենականս . և որ անհնազանդ լինի
 որդւոյ , չտեսանէ զկեանս : Անդանիք ընդ չկենդա-
 նիս տօն առնեն : Օհնչ ինչ բարի խորհեցան
 հրեայք , զոր անձպաշտուժէ կարգ անեղծ պահե-
 ցին , զի 'ի նոցանէն կարեւոր հաստատուժիւն յեկե-
 ղեցոյ գեղեցիկ կարգս յաւելուցուս . չսեն մարգա-
 րէին՝ որ ասէ , թէ դուք տունդ Խորայելի զամենայն
 մանկուժիս ձեր կամակորեցէք , և ստեղծք զճշմար-
 տուժին . քանզի ուրացան զանձպաշտուժի , և վա-
 ճառեցին , քանզի չառին 'ի միտ : Ա՛ա՝ և զգինին
 իսկ չպահեցին անարատ . ոչ առաջին իսկ ամբաստա-
 նուժի այն է գնոցանէ յԱսայեայ մարգարէէ . վա-
 ճառականք քո , ասէ , խառնեն ջուր ընդ գինի : Ա-
 րանի եթէ և այժմ հերձուածողքն ջուր ընդ գինի
 խառնէին , և ոչ զանձ ընդ արարածս : Տես գրով
 իսկ ամբաստանուժի մարգարէիցն զհրէիցն , զոր և

առաքեալքն յայտ յանդիման քարոզեն : | **Ո՛ւր մեծի քարոզին** Պաւղոսի, որ գրէ առ թեսաղոնիկեցիան. **Ո՛չ կամիմ ասէ, եթէ անտեղեակ իցէք եղբարք, զի և դուք զնոյն չարարանս կրեցէք** ՚ի ձերոց ազգակա նաց, որպէս և եկեղեցին նոյ ՚ի Տրէից անտի. ՚ի Տրէիցն՝ որք զտէր : } **Ս սպանին, և զիւրեանց մարգարէսն և զմեզ հալածեցին, որ և նոյ յաչաց ելին, և մարդկան հակառակ կացին :** Սրբ ընդ անչափ պատուհասիւք են, նոցա հաղորդակից լինիս : | **Ո՛ւ այնպիսիսն ասէ Ասայի, թէ այն է բաժին քո, և նոյն վիճակ ժառանգութե քո :**

Այմէի ուսանել ՚ի նոցանէն, թէ ընդէր իսկ բնաւ զտօնն առնիցեն, վասն որոյ յուսոյ. որք զապաշխարութիւն ՚ի միջոյ բառնան, զմէ պաշտիցեն զզուր և զընդունայն և զանհանձարից պաշտօնն. անոյս յապաշխարութէ առնեն, որ քան զամենեսին կարօտ են ապաշխարութե. կեղով վառեալք՝ և զբժիշկն ուրանան : | **Նուն կաթարոսաց՝ առեալ շրջեցուցանեն, որ է սքց. և ո՛չ մարմնով և ո՛չ մտօք ունին սրբութի :** Չիք ինչ որ այնպէս զայրացուցանէ զած, և ՚ի ցատունն ածէ, և պատժապարտ մեծաց տանջանաց առնէ, որպէս յորժամ անձին որ սք անուն յորջորջիցէ. թէպէտ և յամենայն մեղաց սք իցէ, պարտի զանձն ՚ի մեղաւորաց կողմանէ հաշուել : | **Ո՛ւր սքնն** } **Յօլհանու, որդեակք եթէ մեղանչեմք, չեմք յոյ. և դարձեալ, թէ որ զչարիս գործէ՝ չէ յոյ :** } **Յորժամ ետ խրատ չմեղանչել, ապա զճմարիտն ՚ի միջ բերէ. որ ասացն, թէ որ մեղանչէ՝ չէ յոյ, խոնարհագոյն ևս իջեալ՝ ասէ նոյն. եթէ ա սեմք, եթէ ո՛չ մեղաք, ստեմք :** | **Ե զգուշուէ խրատ ետ, և զընութիւնն ո՛չ ուրացաւ. հայեցաւ ՚ի վարդապետութիւնն ճմարտութեանն, ետես և զմտացն դիւրամէտ ոտնառութիւնն :** | **Իսկ այժմ՝ թնամիբ անձապատուութեան տօնս առնեն, և հաւաստիս գործոց պահանջեն. և յամենայն հաստատութենէ վրիպեալ են :**

Այմէի և ես առ ձեզ՝ որ քնասէրքդ էք, յուզել

1 ՚ի լուս. անբարքս :

այնպիսի ինչ բանս, և ցուցանել թէ 'ի զուր է այն
 հակառակութիւն, ընդունայն կարծիք: }որժամ յե-
 կեղեցւոյ կարգաց որ 'ի բաց ելանէ, չկայ յակաս-
 տանի. այլ առ և գնաց առնէ զնա մուրուրութիւնն,
 որպէս յորժամ յորձանք դետոց՝ որ 'ի ծով մտանի-
 ցեն: Օ ինչ յայտ զատիկն և տօնն առնիցեն, զինչ
 յառուր տօնին կատարեսցի. ոչ ապաբէն Վճի չար-
 չարանք և յարութի քարոզի. փրկութի աւետա-
 րանի աշխարհի, ամենայն հոգիք անձեղէն բանին
 լուսաւորին: Առ արդ զիմարդ. 'ի միում առուր 'ի
 տարւոջն միայն ունիմք զայն կնիք և զառհաւատ-
 չեայ անձպաշտութե. և չիցէ յամենայն կիւրակէի
 զատիկ եկեղեցւոյ. մի թէ նոր ինչ պատարագ 'ի
 տօնին մատչիցի. մի թէ այն այլ զենուամ իցէ, և այս
 այլ. մի թէ այլ վայելութի խորհրդոց 'ի զատիկ ի-
 ցէ, և այլ 'ի կիւրակէի, և 'ի չորեքշաբաթու, և
 յուրբաթու: Վանիցս անգամ և առնիցես զիշա-
 տակս չարչարանացն Վճի, զատիկ առնես: Օ առա-
 ջինն՝ միանգամ լինէր զենուամ գառանց 'ի տարւոջն.
 իսկ Վճի պատարագ հանապազ մատչի: Ա՛սնն որոյ
 և կենարարին յայտ արարեալ, թէ խորհուրդն չճա-
 ռայէ ժամանակաց և առուրց, կամ ամսոց և տա-
 րեաց, ասէ ցաշակերտսն. քանիցս անգամ և ուտի-
 ցէք զհացս զայս, և ըմպիցէք զբաժակս զայս, զիմ
 մահս պատմեսցիք: Ա՛րդ՝ ո՛ր առնիցէ զայն տօն: Ա՛ր
 զնոյն խորհուրդ կատարեսցէ, հանապազ զատիկ
 առնիցէ:

Առ եթէ հանապազ ասեն՝ խորհուրդն կատա-
 րին, զինչ պէտք նոր տօնին իցէ: Վազում ինչ. բա-
 զում անգամ տուաւ յայ 'ի միսի թարութիւն մարդ-
 կեղէն բնութես և տկարութե այսպիսի ինչ. հանա-
 պազ այ խորհուրդն անշարժ և հաստատուն կայ, և
 սեղանն, և քահանայք, և պատարագք, և պաշտա-
 մունք, և ամենայն ինչ՝ որ յանուն նորա կատարի:
 Վայց քանզի ետես զմարդկան տկարութիւնս անձ,
 և ընդ երկրաւոր իրս խառնեալ, և պէսպէս պղծու-
 թիք խառնակեալ, կարգեաց այնմ հնարս սրբովք
 առաքելովքն՝ զտօնն զատկաց. զի որ զամենայն
 ժամանակս ընդ մեզս զգածեալ իցէն, և ընդ երկ-

բաւոր կարին բեւեռեալ, և չկամիցի նայել ընդ լոյս
 անծպաշտութեն, գէթ անուամբ տօնին ակն ածիցէ,
 և յիշատակաւ կենարար չարչարանացն պատրաստ
 տեսցէ զանձն ճաշակել 'ի սրբութեցն:

Տօնք վասն բազմաց 'ի մի վայր ժողովելոյ են. այլ
 սքց հանապազ տօնք են: Օրնչ իցէ տօնք սքց.
 զանձ օրհնել. ապա ուրեմն որ հանապազ օրհնեսցէ՝
 ցանկ տօնս առնէ. և լոր՝ Վաւթի՝ որ ասէ, օրհնե-
 ցից զտէր յամենայն ժամ, հանապազ օրհնութիւն
 նորա 'ի բերան իմում: Որ ցանկ օրհնէ՝ միշտ տօն
 առնէ: Օտտկացն, և կացրդիցն՝, և ամենաժո-
 ղով տօնից անուն զբազմաց 'ի մի վայր գումարելոյ
 յայտ առնէ, առ զխաւարեալս լուսաւորելոյ, առ
 զմոլորեալս դարձուցանելոյ, առ զկամակոր գնացս
 ուղղելոյ, առ 'ի զմեռեալս և զթաղեալս յարուցա-
 նելոյ, և ամենեւին ամենայնի շինած անդամոցն Վշի
 լինելոյ: ՎՅԼ չեն ինչ զարմանք, որ յեկեղեցւոյն
 ճեղքեցան՝ զի և 'ի տօնէն մեկնեսցին. զի թէ 'ի
 մէջ էին, ապա ընդ մեզ էին: ՎՅԼ ապականիչ տօնն
 'ի հաւատացելոց յանդիմանեսցի. և մեր տօնն յիւ-
 բում ժամանակի պայծառացի. ոչ որպէս թէ ժա-
 մանակաց չորհրդն ծառայեսցեն. զի ամենայն կարգք
 և յօրինուածք յեկեղեցւոյ տնկեսցի: Վկեսցո՛ւք այ-
 սուհետեւ 'ի կարգ ճառին. բարբառեսցո՛ւք և բարո-
 զեսցո՛ւք, ոչ իբրև անձանց ինչ զբարոզութիւն հա-
 մարել, այլ սքց հօրս հարկանել զսպասաւորութիւն,
 և զգանդաղեալ զհայրենի բարբառոյն հատուցո՛ւք
 զպարտս: Օայս ասեմ, զի մի որ անտեղեակ իրացս,
 և մեղադիր լինիցի, եթէ զհայրենի վարդապետունէն
 ժամանակս յանձինս ինչ կորզիցեմք. զի մեք որպէս
 հրաման առնումք, զայն առնեմք, և ըստ հայրենի
 կամաց զհետ երթամք 'ի հարկէ:

Երէկ մեզ եղբարք առաջի կայր սակաւ ինչ զսկրզ
 բան աւետարանին զանձխօսութիւնն աւետարանել
 և ճառել, և ցուցանել՝ թէ զի՛նչ յայտ դիտաւո-
 բութիւն մտաց բանիցն առնիցէ: Յորհաննէս ասէ,
 թէ 'ի սկզբանէ էր բանն. և չասաց՝ թէ 'ի սկրզ-

բանէ էր որդի, կամ միածինն : Արագոյց զմիտս լսողաց, թէ գուցէ առ չկարուծեան մտաց անձախօսուածն մարդկեղէն կարծեօքն անծեղէն ծնունդն ազարտեացի : Աննչի առ մեզ յորժամ ծննդեան ճառք լինիցին, հօր և մօր կարծիք գան 'ի մէջ, և մարմնոյ թանձրուծի, և կարեաց պատճառք, թաքուցանէ նախ զորդւոյն անուն, և ընծայեցուցանէ զբանին յորջորջումն, զի բանին յորջորջմամբ՝ զանկարեկան ծնողին և ծննդեանն մտնեացէ : Այլ զի դարձեալ վերստին կրկնեցից, բան կոչէ, զի ցուցցէ՝ թէ չէ ընդ կարեօք ծնունդն :

Այլ առ անձ էր, ասէ, զի զանբաժին պատուոյն յայտ առնիցէ : Ասաց, թէ առ անձ էր, և ընծայեցոյց՝ զի անձ է. ապա և զարարչութիւն 'ի մէջ բերէ, եթէ ամենայն ինչ նովաւ եղև. յանդիմանեացի զուր աշխատուածի վիճողացն, որք 'ի ձեռն նորա և նովաւ ասելոյն՝ նուազութի պատուոյ միածնին կամ մին կազմել :

Այլ թերևս ասիցէ որ . գրեթէ թէ հերձուածողքն պահանջեցին, և չկարիցեն ասել, թէ զինչ 'ի ձեռն նորայն իցէ, և զինչ նովաւն. դու՛ որ եկեղեցականդ ես, մեկնեա՛, զինչ 'ի ձեռն նորայն իցէ, և զինչ նովաւ : Ա՛ծեղէն գիրք չարկանէն 'ի կիր զբանս արուեստականաց, և չծառայեն մարդկեղէն մտաց կազմածոյ . բաննչի չեն արխտոտելական խրատք, և ոչ պղատոնական խտիրք, այլ միամիտ հաւատք անխարդախ և անխորամանկ, և լի բազում ազատութեամբ : Հորժամ 'ի ձեռն նորա, և նովաւ, զայն ասէ, թէ 'ի նմանէ, ամենայն ինչ 'ի ձեռն նորա . զինչ իցէ 'ի ձեռն նորա . այն իսկ է՝ թէ 'ի նմանէ : Այլ եթէ կամեցին մեծ ինչ զառ 'ի նմանէն իմանալ, և հօր միայն տալ զառ 'ի նմանէն իբրև զառաւել պատիւ ինչ, յանդիմանի զուր աշխատութի . զի 'ի նմանէն՝ ոչ զարարիչն յայտ առնէ, այլ զնիւթ և զատաղձ ինչ՝ յորմէ լինիցի . որպէս 'ի ջրոյ ձուկն, և յերկրէ անասունն : Հորժամ ասէ, բըղխեսցեն ջուրք, և հանցէ երկիր, մի թէ զժուրն և զերկիր արարիչ կոչէ . և կամ յորժամ Պաւլոս ասէ, թէ առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն, մի թէ

արարիչ իցէ երկիր . և յորժամ ասէ , ոչ եղև այր
 'ի կնոջէ , այլ կին յառնէ , միժէ արարիչ կնոջ այրն
 իցէ : Տեսանես , զի 'ի նմանէն՝ ոչ ամենայն ուրեք
 արարչին է գիտող , այլ և նիւթոյ ինչ՝ որ 'ի միւ
 ջի կայցէ : Աւ յայտ է թէ նովաւ և 'ի ձեռն նորա՝
 ասել զկենարարէն , ոչ իրրև զնիւթ ինչ 'ի գործ
 ածեալ ցուցանէ , այլ զգոյն 'ի գոյ հաստատեաց , և
 զէն 'ի յէ կոչեցեալ : Այ որպէս՝ նիւթն և ա
 տաղձ արուեստաւորացն իցէ , նոյնպէս և այլ կամքն ,
 և ոչ եթէ էուժի այ . քանզի ոչ եթէ յէուժենէն
 այ ելանեն գործքն , այլ կամքն կացուցանեն զէն
 յէ , և զգոյն 'ի գոյ . կամի , և ամենայն ինչ լինի .
 ակնարկէ՝ և ամենայն ինչ ունկնդիր լինի :

Աւ արդ՝ յորժամ 'ի նմանէն ասիցէ , փոխանակ
 ասելոյն , թէ 'ի կամացն հօր . և յորժամ 'ի ձեռն
 նորա և նովաւ , այն իսկ է՝ թէ 'ի զօրութեն որդւոյ :
 Աւ զի զայս պատճառս 'ի բաց մերժեցէ յայնցանէ՝
 որ պատճառս մեղաց պատճառին , ասէ երանելին
 Պաւղոս . ո՞ գիտաց զմիտս ան , կամ ո՞ եղև նմա խոր
 հրրդակից . կամ ո՞ ետ նմա փոխ , և առնուցու զփո
 խանորդն , զի ամենայն ինչ 'ի նմանէն և 'ի ձեռն
 նորա : Աթէ նուազուժի ինչ , 'ի ձեռն նորայն , ցու
 ցանիցէ , և առաւելուի պատուոյ , 'ի նմանէն , զխորդ
 իցէ , զի աստ զերկոսին զմիոջէ ասիցէ . միժէ զան
 խառնս ինչ խառնիցէ : Օ ումէ՞ համարիցին ասա
 ցեալ զամենայն ինչ 'ի նմանէ և 'ի ձեռն նորա . զհօ
 րէ , թէ զորդւոյ : Աթէ զհօրէ , ահաւանիկ և զհօրն՝
 'ի նովաւն , և 'ի ձեռն նորա իջուցին , եթէ սպասա
 ւորութի է նովաւն . և 'ի ձեռն նորա գուշակեցին ,
 կարի թշնամանք իցեն ասել զհօրէ զ'ինմանէն , և
 նովաւ , և 'ի ձեռն նորա . քանզի չմարթի միումն՝
 տէր լինել և սպասաւոր : Իսկ զորդւոյ իցէ ասա
 ցեալ . ահաւասիկ չկայ միայն 'ի ձեռն նորայն և նո
 վաւ , այլ 'ի նմանէն . և չկարէ մին՝ սպասաւոր և
 ինքնագործ լինել : Այլ զի զմեր ցնորսն 'ի բաց պար
 զեացէ , 'ի միոյ դէմս գումարեաց զերկոսին . զի ու
 սանիցիս , թէ բանք զայ բնութիւն չբաժանեն , այլ 'ի

նմանէն, և նովան, և 'ի ձեռն նորա, և 'ի նոյն, զմիողէ ասէին. երբեմն զհօրէ, և երբեմն զորդւոյ:

Ալ քանզի բազում անգամ զորովն, և 'ի ձեռն նորա՝ յեղյեղուն, և այնու իմն սպասաւորութի և նուաստութի և փոքրկութի համարին որդւոյ, հարկ է ժողովել և դնել առաջի ձեր բանս մարգարեականս: Արանելին ՝ յովսէփ մինչդեռ 'ի բանդին էր, որ պարտեաց՝ ցածութիւն զամենայն չարիս, ետես անդ զներքինիս Վարաւոնի արքայի տրտում երէսօք, որոց դէմքն զթախիծ սրտիցն յայտ առնէին. ընդէր էք այսօր, ասէ, տխուր երեսօք: Արազ տեսաք, ասեն, և չիք որ մեզ մեկնիցէ: Ալ առ այն զինչ երանելին ՝ յովսէփ. ասացէք, ասէ, զերազն. և չասաց՝ թէ յայ է մեկնութիւն նորա, այլ թէ 'ի ձեռն այ: Սէ այնպէս իցէ, դու ճոխանաս, և ան սպասաւոր լինի. ոչ ապաքէն 'ի ձեռն նորա իցէ մեկնութիւնն. որում պարտ էր ասել՝ թէ յայ. դժ ինչ 'ի ձեռն այ և ան խօսիցիս, թէ ան 'ի ձեռն քո և քե: Ալ արդ մի ծառայեսցես բանիցն տկարութե, այ չնորհացն լուր և հին կտակարանայն: Այս են պատգամք և պատուիրանք, զոր պատուիրեաց Սովսէս ծառայան 'ի ձեռն հրամանի ան, եթէ հրամանքն 'ի ձեռն Սովսէսի: Սիտ դիր, այս են, ասէ, պատգամք և պատուիրանք զոր պատուիրեաց Սովսէս. և չասաց, թէ ան 'ի ձեռն Սովսէսի, այլ թէ Սովսէս 'ի ձեռն այ:

Ասաց բան, կոչեաց և ան, անուանեաց և արարիչ. և առ սակաւ սակաւ գայ հանդարտ և յորդւոյ միաձնի յորջորջումն: Ամենայն ինչ, ասէ, նովաւ եղև. զարարութիւն քարոզէ. և առանց նորա եղև ոչ ինչ յեղեւոցն, և ոչ յանարար բնութիւն: Ալ շէք զառաջին զբանսն, զոր ասացաք, եթէ զիրք ըստ իրաց ինչ որ առաջի կան՝ խօսին ինչ ակնարկելով. զի հերձուածողաց աշակերտքն՝ որ ընդ հոգւոյն սքի տան պատերազմն, զամենայն ինչ նովաւ եղև՝ և 'ի հոգւոյն սքի առնուն հայհոյութի: Ամենայն ինչ նովաւ եղև, ամենայն որ ինչ եղև, և ոչ անարար բը:

նութիւն : Սի թէ յորժամ ասիցէ կենարարն , եթէ ամենեքին որ յառաջ քան զիս եկին՝ գողք էին և աւազակք , զՍովսէս գող բամբասեացես , և զԱսայի աւազակ . ոչ ապաբէն զնոսա կոչէ գողս և աւազակս , զորոց բանքն էին :

Մենայն ինչ նովաւ եղև , և առանց նորա եղև և ոչ ինչ որ ինչ եղևն . նովաւ կեանք էր : Մտաց , թէ բան է , և կոչեաց Խժ , և թէ առ Խժ էր , և անուա նեաց արարիչ . յորժորջէ և կեանք , զի որ արարիչն է , ապաբէն և կենարար է . չմարթի թէ արարիչ իցէ , և կենդանական զօրութիւն արարածոց չտայցէ : Աեանք էր , քանզի զկենդանական և զլուսաւորիչ շնորհս ունի . զի որ ինչ հաստատեցի , կենաց կարօտ է , և կենդանուէ լուսոյ և ոչ ՚ի լոյս վայելել առանց կենաց . վասն այնորիկ ՚ի նոյն յարէ , թէ կեանք էր , և կեանքն էր լոյս մարդկան :

Այցոյց զարդազական զօրութիւն՝ զկենդանարարն և զլուսաւորիչ . ապա ասէ , եղև այր մի առաքեալ յայ , անուն նորա Յովաննէս . ուր այ ճառք իցեն՝ անդ՝ էր նա , և ուր մարդոյն՝ եղևն : Սա եկն ՚ի վկայութիւն վկայել վասն լուսոյն , զի ամենեքեան հաստատեցին նովաւ : Քոյծս գտանէ հերձուածողն . տեսանես , ասէ , զինովաւն սպասաւորութեան գուշակ է , քանզի մարգարէիւքն իսկ լինի հաւատարիմ Խժ : Քայց տես , թէպէտ և մարդկան բնութիւն ընդ օրինօք հնազանդեալ կայ , և ընդ տերունի սպասուն , սակայն աստ որովն՝ ոչ սպասաւորութիւն ինչ յայտ առնէ , այլ զազդունի և զքարոզութիւն մարգարէիցն . քանզի կամայ , և ոչ ակամայ լինէր վկայ լուսոյն : Քոյա եթէ ՚ի կարի ինչ ՚ի խժդան և յախորտի կայցեն , և զորովն և ՚ի ձեռն նորա՝ սպասաւորուէ նշանակ համարին , լուիցեն Սաղոսի՝ որ ասէ , հաւատարիմ է Խժ՝ որով կոչեցարուք ՚ի հնազանդութիւն որդւոյ նորա . և ոչ ևս որովն , և ՚ի ձեռն նորա՝ յորդւոյ առ հայր , այլ ՚ի հօրէ առ որդի :

Յաշխարհի աստ էր , ասէ , և եկն յաշխարհս . և քանզի ասաց թէ եկն յաշխարհ , զի մի ոք վայրական փոփոխումն զանմարմնոյն կարծեսցի , ասէ . էր

յաշխարհիս, և եկին յաշխարհ: Օ իմրդ ասէն, և թէ զոր հայր սրբեաց, և առաքեաց յաշխարհ, Առաքելու թիւնն ոչ տեղական ինչ փոփոխումն, այլ զանտեսու թէն յայտնու թի ցուցանէ. և թէ զիմրդ իցէ՝ լուր. ուստի՞ երևի ցորեան, ուստի՞ դայ գինի, ուստի՞ ձէթ. ոչ ապաքէն յերկրէ: Ասկ ընդէր ասէր Խժ, և թէ ահա առաքել առաքեմ ձեզ՝ ցորեան, և գինի, և ձէթ: Այլ թէ ցորեան առաքեալ ոչ յերկհից գայ, այլ յայտնու թեամբ բուսոյն ցուցանէ զառաքելու թիւնն. իսկ դու զարարիչն անմարմին, զէն ՚ի ճշմարիտ էէն, և զգոյ ՚ի ճշմարիտ գոյէ՝ վայրահան փոփոխամամբ կարծես առաքեալ, և ոչ տնտեսական յայտնու թիւն: Օ ի թէ որդի տեղաց ՚ի տեղիս առաքեցաւ, ապա և հայր անդ միայն ՚ի վերմնաց, և որդի այսր և եթ ՚ի խոնարհ էկն. ոչ յերկինս որդի էր, և ոչ յերկրի հայր: Միտ դիր հաստատու թիւ. եթ բանին ծառայիցես, և այնպէս զորդույ առաքելու թի իմանայցես՝ որպէս թէ մեկնեալ ինչ յառաքելոյն իցէ, ամենեկն իսկ հարկ լինիցի առաքելոյն յերկնից՝ յերկրի և եթ լինեւ, և զատանել յերկնից, և առաքչին չլինեւ յերկրի, այլ յերկինս սահմանեալ: Այլ ո՞րք այնպէս ամբարիշտ և անօրէն կայցէ, և Խժամարտ լեզուս խարտիցէ, մինչ զհայր յերկինս և եթ սահմանեւ, և զորդի յերկրի միայն փակեւ:

Այամին ճշմարիտ Խժխօսու թիւնն ինչ ուսանել, ոչ վայրասպար ասացեալ, այլ ՚ի գրոց վկայեալ. և զի առաքեցաւ որդի, և կաց մնաց ՚ի բարձունս. և վերացաւ յերկինս, և ընդ մեզ է: Ո՛չ եթէ իմ ինչ բանք են, այլ նորին կենարարին: Օ որ հայր, ասէ, սրբեաց և առաքեաց. և այնպէս իմն թուի թէ մեկնեցաւ յառաքէն. և զիմրդ որ առաքեցաւն՝ ասէ, թէ ես ՚ի հայր, և հայր յիս. և դարձեալ թէ որ առաքեացն զիս հայր, ընդ իս է: Այլ թէ ընդ քեզ իցէ, ապա չառաքեցար միայն, այլ ընդ նմին առաքեցար: Այլ թէ մարմնական առաքելու թիւ առաքեալ զնա իմանայցես, զիմրդ զառաքէն զհօրէ ասիցէ, թէ ես

1 Յօրինակին շեւ:

2 Յօրինակին պակասեր իմանայցէ:

'ի հայր, և հայր յիս. և դարձեալ թէ որ յղեացն զիս, ընդ իս իցէ: Օ ի մի յորժամ լուիցէ որ, թէ որ առաքեացն զիս՝ ընդ իս է, զօրուի ինչ ազգականն համարեսցի, և ոչ զբուն իսկ զհայր, յայլում վայրի լուսաւորէ զբանն. հայր, ասէ, որ յիս բնակեալ է՝ գործէ զգործս. որ յիս բնակեալ է, և ոչ որ յիս ազգեցութիս գործէ:

Այն յերկնից, և մնաց անդէն յերկինս. վերացաւ յերկրէ, և չմեկնեցաւ յերկրէ. և զի չէ իմ բանս, լուր իսկ նմին տն. ելանեմ, ասէ, առ հայրն, և առաքեմ առ ձեզ զհոգին որ. ելանեմն անջրպետութիւն ցուցանէ, և առաքեմն չանջրպետութի: Օ ի մի որ զրատ մարմնոյն վերանալն՝ անձութիւն փոփոխումն համարեսցի, պատուիրէ աշակերտացն. երթայք աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսս յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբ. և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ցլախձանս աշխարհի: Օ ի նչ իցէ՝ ընդ ձեզ եմ: Վ բարբառոյն իսկ ճանաչեմք զբանն. 'ի մարգարէսն որ յայնժամ խօսէր, և այժմ՝ զօրութիս գործէ: Արթայք և աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ: Ս ի իցէ՝ որ զայն ասաց. յայտ է, թէ այն՝ որ 'ի ձեռն Մոզէի մարգարէի խօսէր. այժմ՝ զօրացիր դու Օ որբաբէլ, ասէ տր, և զօրացիր ձեռք ժողովրդեան իմոյ, և գործեցէք 'ի տան իմում, զի ես ընդ ձեզ եմ, և ոգին իմ կայ 'ի միջի ձերում:

Վնայն ուրեք անձ, և ընդ ամենայն հաւատացեալս անձ. 'ի մէջ հաւատացելոց հայր, 'ի մէջ հաւատացելոց որդի, 'ի մէջ հաւատացելոց և հոգին սբ: Ալ թէ զիարդ 'ի մէջ հաւատացելոց հայր, լուր մարգարէին՝ որ ասէ. ուրախ լեր և ցնծա՛ դուստր Սիոնի, ցնծա՛ և բերկրեաց յամենայն սրտէ քում մէ, զի եբարձ տր 'ի քէն զրկանս քո, և փրկեաց ըզքեզ 'ի ձեռաց թնամեաց. թագաւորեսցէ 'ի միջի քում. թագաւորեսցէ տր 'ի միջի քում, և ոչ ևս տեսցես զարիս: Վհաւասիկ ցուցաւ հայր թագաւորեալ 'ի մէջ հաւատացելոց: Ալ որդի զի նչ. ուր իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ ես 'ի մէջ նոցա: Վ մէջ հայր, 'ի մէջ որդի,

ի մէջ և հոգին տը . զի ես ընդ ձեզ եմ, ասէ տը ամենակալ, և հոգին իմ եկաց ՚ի միջի ձերում : Օ ի բաժանես զանբաժինսն . հիմ քակես զանբակսն : Օ մարմնոյն ասեմ՝ որ միացոյց ընդ իւր . և չիչխէ որ ասել թէ ՚ի զատ իցէ : Վիտեմ զի երբեմն խօսեցայ ՚ի սոյն ճառ , այլ չէ սարտ ընդ առաջինս հայել, և թողուլ ՚ի դէպ ժամանակի զվարդապետութիւն . զի ոչ վասն այնորիկ ինչ բանք են՝ ընդ նոյնս չանցանել, այլ ՚ի նոցունց չհեռանալ :

Ասէն հերձուածողացն աշակերտքն, թէ տէս զիարդ ընդ մեզ ունի որդի զհանգիտապատիւ զուգականութի : Ալանեմ ես առ հայր իմ և առ հայր ձեր, ամ իմ և ամ ձեր . տէս զիարդ որդի՝ ամ իւր կոչէ ըզհայր : Ալ արդ նախ քան զամենայն սարտ է զիտել, զի միածին բանն , անչարչարելի էութիւնն , անեղծ և անփոփոխական զօրութի , առ զիւր ստեղծուածն , և ինքեան զմարմինն միացոյց . ոչ ինքն ՚ի նուագութիւն իջեալ, այլ զնորա նուագութիւնն յառաւելուի հանեալ : Ալ տէս զիարդ զերկնաւոր փոփոխմունս ընդ մարդկութե գործէ . քանզի որ փոխանակիցէ որ , տայ և առնու . առ մարմին ՚ի մէջ, և ետ մեզ հոգի յիւրմէ : Արպէս դու , որոյ ամ և տը գոյ , չիչխէիր զամ հայր կոչել, եթէ չէիր զհոգին ՚ի նմանէ առեալ, նոյնպէս և որդի ոչ զհայր՝ ամ իւր կոչեր , եթէ չէր մարմին ՚ի քէն առեալ : Վանզի գիտեր կենարարն , եթէ ոչ նոյնդունակ հայր նորա և հայր մեր , և ոչ ըստ նմին օրինակի ամ նորա և ամ մեր , բաժանէ զանուանսն . առ հայրն իմ, և առ հայր ձեր . քանզի այլ ազգ իմ է , և այլ ազգ ձեր . և առ ամն իմ, և առ ամ ձեր . քանզի այլ ազգ ձեր ամ է , և այլ ազգ իմ : Ասն առ ՚ի ձէնջ մարմնոյն՝ եղև իմ հայր ամ . և վասն առ յինէն հոգւոյն՝ ամ և հայր աշխարհի եղև . ոչ ինձ որդւոյ կարէր հայր ամ կոչել, եթէ չէր իմ առեալ զմարմինն . և ոչ ձեր հնար ինչ էր զամ հայր կոչել, եթէ չէր առեալ ըզհոգին : Ալ վկայէ Վաւղոս . զի էք , ասէ , որդիք , առաքեաց ամ զհոգի որդւոյ , որ ազաղակէ ՚ի սիրտս

ձեր, արբա, հայր: Այլանեմ էս առ հայրն իմ՝ ըստ բնութեան, և առ հայր ձեր ըստ շնորհաց. առ անձ ձեր ըստ բնութեանս, և անձն իմ՝ ըստ մարմնոյս:

Յոյժաննէս ասէ, թէ բանն մարմին եղև, և բնակեաց ՚ի մեզ. և տեսաք զփառս նորա, զփառս իբրև զմիաճնի առ ՚ի հօրէ: Բնդէր, ասեն, զհոգւոյն յիշեաց. զմէ՛ զորդւոյն ան երևեցաւ, և զհոգւոյն լռեաց: Օ այն պարտ է իմանալ, եղբարք, եթէ այլ կրօնք խորհրդականք են, և այլ քարոզութիւն հրապարակի. առաքեալքն ՚ի քարոզութեն քարոզէին կրօնս, և զձմարտունիս ՚ի խորհուրդսն աւանդէին. քանզի չէր մարթ վստահ լինել ՚ի համբ լսելուն, և մերկ զԱրրորդութեանն ճառս ՚ի մէջ բերել: Սիտ դիր զինչ ասէ Վս ցառաքեալսն. տակաւին բազում ինչ ունիմ խօսել ընդ ձեզ, զոր ոչ կարէք այժմ հանդարտել: Առաքեալքն որ ՚ի հրէից ծնեալ էին անձապաշտք՝ յանձապաշտ հաւատոս, որ ընդ Վսի չըջէին, և զնշանոսն աչօք իսկ տեսանէին, և զբանն անձ ՚ի մարմնի նկատէին, չհանդարտէին զաւանայն միանգամայն լսել. իսկ նոքա զիարդ ՚ի հեթանոսաց, որք ՚ի մեհենիցն, և յարենէ, և ՚ի կոոց, և ՚ի բազում աստուածոց այն ինչ զերծեալ էին, և կէտք չև ևս զերծեալ, իսկ և իսկ զբան տնտեսութեանն կարէին յայտնել:

Հոգեմարտն ասէ. ամենայն ուրեք գտանեմ զհօրէ և զորդւոյ յիշեալ ՚ի գրոց, և զհոգւոյն լռեալ. և նախ կենարարն իսկ, եթէ ոչ որ զիտէ զհայր, եթէ ոչ որդի. և ոչ զորդի, եթէ ոչ հայր. մի թէ ասանց, հոգին սբ: Ան որ զիտէ զորդի, եթէ ոչ հայր. և ոչ զհայր, եթէ ոչ որդի. և չյարեաց զհոգին ընդ հօր և ընդ որդւոյ. արդ զիարդ կարիցէ ՚ի նմին անութենէն համարել, որ չէն բաւակ ճանաչել զհայր: Եթէ աստ ճանաչէն որդւոյ սրեաց զքո լեզուդ ՚ի հայհոյութի հոգւոյն, եթէ այլ ուր տեսանիցես ասացեալ, զի հոգին ճանաչէ զհայր և զորդւոյ յիշէ, զի գործես: Ան որ ել յերկինս, և ոչ որ ճանաչէ զհայր, եթէ ոչ որդի, այս բարբառ կենարարին է. և նայն բարբառ ՚ի Պաղոսի խօսի. քանզի ասէ իսկ. եթէ զիտրձ ինչ կամիցիք առնուլ զՎսի՛ որ ինևս ընդ

ձեզ խօսի : Այլ զինչ ասիցէ բարբառն Վրժի 'ի Պաւ-
ղոսէ : Այ որ գիտէ զմարդոյն, եթէ ոչ հոգի մարդոյն .
նոյնպէս և ոչ զայ որ գիտէ, եթէ ոչ հոգին այ : Այթէ
անդ զհոգին 'ի բաց մերժեսցես, ապա և աստ զորդի
մեկուսի քեցեսցես . ապա եթէ աստ առանց բաժա-
նելոյ է որդի, և անդ առանց մեկնելոյ է հոգին :
'Ա և այլազգ ևս . երբեմն յիշէ զհօրէ միայն, և
լուէ զորդւոյ և զհոգւոյ . և երբեմն յիշէ զորդւոյ
միայն, և լուէ զհօրէ և զհոգւոյն . և երբեմն զհոգ-
ւոյն միայն, և լուէ զհօրէ և զորդւոյ : 'Կարձեալ
անդրէն կրկնակի բազում անգամ յիշէ զհօրէ և
զորդւոյ, և լուէ զհոգւոյն . յիշէ զորդւոյ և զհոգւոյ,
և լուէ զհօրէ : Աւր յիշէ զհօրէ, լուիցէ՝ զորդւոյ :
Հարցանէին երբեմն առաքեալքն ց'Վրժ . տէր ուսճ
մեզ յաղօթս կալ : Աւսոյց զաղօթսն, և ասէ . այսպէս
կացէք յաղօթս . հայր մեր որ յերկինս, 'սբ եղիցի ա-
նուն քո . և զայլն ևս մի ըստ միովէ մինչև ցզլուխ ա-
ղօթիցն . և ոչ զանձին և ոչ զհոգւոյն յիշատակ բե-
րէ անդ 'ի մէջ . ահաւասիկ հօր յիշատակ միայնոյ . և
լուեալ զփառացն որդւոյ և զհոգւոյ . ոչ ուրանալով
ինչ, այլ վասն օգտի և խորհրդական ինչ գիտաւո-
րուէ լուեալ առ անգամ մի զհոգւոյ և զորդւոյ : Հայր
մեր որ յերկինսդ ես . աստ յիշատակ հօր միայն 'ի մէջ
մտանէ . և այլ ուր ինքն իսկ կենարարն՝ որ ուսոյց
աշակերտացն առ հայր միայն կալ յաղօթս, տես
զինչ ասէ . զամենայն ինչ զոր և խնդրեսձիք յինէն՝
արարից ձեզ . և չբերէ 'ի մէջ զյիշատակ հօր . ոչ ե-
թէ առ զհայր ինչ ուրանալոյ, այլ առ 'ի հանգիտա-
պատիւ ճոխութեն ճառելոյ : Այլ այլ ուր զհոգւոյն
միայն յիշէ, և լուէ զհօրէ և զորդւոյ . Յովաննէս
մկրտեաց 'ի ջուր, բայց դուք մկրտեսձիք 'ի հոգին 'սբ .
'ի հոգին 'սբ միայն : Այլ զինչ յայտ աւանդութի
խորհրդոյն առնէ, եթէ մկրտեցէք զնոսս յանուն հօր
և որդւոյ և հոգւոյն 'սբ : 'Կարձեալ ասէ զհօրէ և
զորդւոյ, և լուէ զհոգւոյն : Մի է, ասէ, 'սճ հայր՝ յոր
մէ ամենայն ինչ . և մի է 'սր Վրժ՝ որով ամենայն
ինչ : Վրժն զի ոչ եթէ վասն կրօնից ինչ խօսք էին յայն .

ժամ Պաւղոսի, այլ վասն բազում անձոցն՝ ի միջոց բառնալոյ: Ուսիր, և գտանիցես զլուծումն. որպէս և կենարարն ասէ, թէ քննեցէք զգիրս, և ոչ եթէ զխորհուրդս. մի վտահ՝ ի ցնորս խորհրդոցն լինիցիս, այլ լուր գրոյն. խորհուրդք, ասէ, մահկանացուաց երկեղածք են. զաղփաղփուն միտք նոցա: Այլ դարձեալ ասէ փրկիչն, թէ ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտք ան, և զոր առաքեցեր զՆիքոլայ. և լուէ զհոգւոյն. և այլ ուր զհօրէ և զհոգւոյ, և լուէ զորդւոյ. ըստ վերնոյ վկայութեն, թէ մտէք գործեցէք ՚ի տան իմում, ասէ ինքն ամենակալ, զի ես ընդ ձեզ եմ, և հոգին իմ կայ ՚ի միջի ձերում. և ուր իցէ որդի, քանզի ես, ասէ, և հոգի իմ: Այլ այլ ուր յիշէ Պաւղոս զորդւոյ և զհոգւոյ, և լուէ զհօրէ: Այլ շունք, ասէ, և ոչ պոռնիկք, ոչ գողք և ոչ արբեցողք և ոչ բամբասողք՝ զարքայութիւնն այլ ոչ ժառանգեն. և դուք այնպիսի ոմանք էիք. այլ լուացարուք, այլ սրբեցարուք, այլ արդարացարուք յանուն ինքն մերոյ Նիքոլայի և ՚ի հոգին այլ մերոյ. և ուր իցէ հայր: Այննեցէք, ասէ, զգիրս, և մի քննեք զխորհուրդս: Ասացուք և իրս ինչ յայտնիս, որ զհերձուածողաց օրինազանցութիւն յայտ առնէ: Առաքեալ ասէ. չնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն, զի յիմարութի թուի նմա: Հեթանոսն չգայթակղի, քանզի յիմարութի համարի զքարոզութիւն. հրեայն գայթակղէ ՚ի Վիսէ. և առ այն զինչ ասէ Պաւղոս. մեք, ասէ, քարոզեսցուք զՎիսէ ի սաչ ելեալ, հրէից գայթակղութի, և հեթանոսաց յիմարութի: Վնդէր յիմարութիւն զքարոզութիւն համարի հեթանոսն: Ասա՛ ցնա, թէ անձ արար զՎիսէ իբրև զմի յարարածոց, և չկուռի, այլ ասէ՛ կարող էր արարիչն. ասա՛, թէ ծնաւ, և ծաղր առնէ, և մորոտութի զբանն համարի. անձ, ասէ, ծնանիցի, որ առանց կարեաց բնութիւն է: Այլ տղիւր ընդ որպիսիս ունին բաժին հերձուածողք. հեթանոսք աղարտեն զճառս ծննդեանն իբրև զմորոտութի. և դու որոշես, և այլայլես զծնունդն, և փոխանակ ծննդեանն՝ արարած մուծանես. գտար ընդ հրեայս գայթակղեալ, և ընդ հեթանոսս զքարոզութիւն մորոտութի համարեալ: Այլեք, եղբարք, չեմք հեր-

ձուածողք . չառնիմք զանժոյժ ¹ զխորհուրդն , այլ
հաւատովք լուսաւորիմք :

Տեսանես զիմ ՚ի դէմն հօր և որդւոյ և հօգւոյն
սէյ քարոզեալ . մարգարէքն նախ քան զխորհուրդն՝
զխորհուրդն փառաւորեցին . և դու այլայլէս զխոր
հուրդ . մարգարէութեն : Այստէր իմ մարգարէիւքն
իբրև ՚ի միոջէ երեսաց , և ընդ նմին ընծայեցուցա
նէր զգիտութի որդւոյ և զհօգւոյ : Ալ զի մի առ
յապայ չքարոզեցին առաքեալքն , առ ՚ի զհաստա
տութիւն իրացն ցուցանելոյ՝ այսպիսի ինչ ասէ իմ
՚ի ձեռն Յովէլէայ մարգարէի . եղիցի յաւուրս յե
տինս , ասէ իմ . միտ դիր , զի աստ հօգւոց հաստ
նոց և մտաց ուշարարաց պէտք են՝ առ ՚ի չմուսնա
լոյ զիմեղէն քարոզութիւնն . և եղիցի յաւուրս յե
տինս , ասէ իմ , հեղից յոգւոյ իմոյ ՚ի վերայ ամե
նայն մարմնոյ : Ալ այժմ՝ զանձնէ , և զհօգւոյ միայն
ասաց . բայց մեկնելոց է և զորդւոյ : Ալ զի՞նչ
գործիցէ . քանզի չէ ժամանակ քարոզութեան , և
սչ յայտնի կրօնից , այլ ծածուկ խորհրդոց , մի
ջին իմն երեսս իբրև զառակ ՚ի կցանի հարեալ՝ յա
ռաջ մատուցանէ , և բազում բանս յեռու , և ՚ի
կատարածին ընծայեցուցանէ զգիտութի որդւոյ . զի
մի , յայտնի զգիտութիւնն առնելով , պատճառք ինչ
մեղաց ՚ի մէջ մտանիցեն , այնոցիկ՝ որ ոչ կարիցեն
զհանգամանս իրացն իմանալ՝ առ անգամ մի զանձնէ
և զհօգւոյն յիշեցուցանէ . հեղից յոգւոյ իմմէ՝ ՚ի վե
րայ ամենայն մարմնոյ , և մարգարէացցին ուստերք
ձեր և դստերք , և երիտասարդք ձեր տեսիլս տես
ցեն , և ծերք ձեր երազս յերազեցցին : Ալ տես ,
զիարդ մինչ դեռ զանձնէ և զհօգւոյն ասէ , մեղմով
և զորդւոյ գիտութի ընծայեցուցանէ . և տաց նշանս
՚ի վեր յերկինս , և յերկիր ՚ի խոնարհ , արիւն և
հուր և մըրիկ ծխոյ . արեգակն դարձցի ՚ի խաւար ,
և լուսին յարիւն , մինչև եկեսցէ օր ին մեծն և երևե
լի : Ալ քո չիցէ՞ օրն այն , այլ այլոյ ին . զի իբրև
զայլմէ ինն աւետիս իմն ասես . եթէ դու իմ իցես՝
որ խօսիսդ , և ՚ի քու մմէ որդւոյդ հեղուցուս , զիարդ

1 Յօրինակին զածոյժ :

զՊաւղոս և զՔառնաբաս 'ի գործ մի՛ յոր ես կու
չելոց եմ զնոսա : Այլ այս մինչև ցայս վայր :

Աղիցի և հաւատացելոցն լուսաւորել, և հակա
ռակորդացն պատկառել և դառնալ . չէն ինչ պէտք
աշխատութե, պատկառեա՛ 'ի բանէն, ընկալ զփրը
կութի : Ապառնացաւ անձ երբեմն 'ի ձեռն մարգա
րէին՝ երուսաղէմացւոց, և ասէ . ահաւասիկ սատա
կեցից զնոսա, և արարից յոչինչ . և եղև իբրև ետես
տիր եթէ զղջացան սիրտք նոցա, ասէ տը ցայրն այ,
տեսանէս զիարդ պատկառեցին . և ոչ ես ասպականե
ցից զնոսա : Աղիցի յաղօթս սքց հարցս և նոցա
դառնալ, և մեզ հաստատել, և եկեղեցւոյ փառա
ւորել 'ի ՎՊՅՅ՝ 'ի տիր մեր . որում փառք յաւիտեանս
յաւիտենից . ամէն :

Ճ Ա Ռ Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Դ

Նորին Երանելոյն Սեբեթիանոսի Եմեսու Էպիսկոպոսի ասացևալ
ի բանն, թէ դպրութիւնք բայան :

Որչառիք իմ, ասէ կենարարն, ձայնի իմում լսեն, և զհետ իմ գան, և ես զկեանս յաւիտենականս տամ նոցա : Օ ինչ այլում կենաց քան կենացն սպասել կայցէ . զինչ այլ ինչ յոյս առնուլ ՚ի լուսոյ իցէ՝ քան զճառագայթան լուսոյ . կամ զինչ ակն ունել այլ յաղբիւրէն բարերարութեց՝ քան զբարերարութի շնորհացն կայցէ . վասն այնորիկ և Վաւիթ ասէ, թէ ՚ի քէն է աղբիւր կենաց, և լուսով երեսաց քոց տեսանեմք զոյս : Սոյն այն պարզ և սփիւռ է բնութեամբ, բազում և ազգի ազգի ճառագայթս բարերարութե արձակէ . քանզի և բժշկէ զպէսպէս աստս ոգւոց, և առողջացուցանէ զազգի ազգի ցաւս մարմնոց, զի մարմնոց և ոգւոց արարիչ է . որպէս զվի ստեղծուածն շնորհեաց նոցա, նոյնպէս և մի բժշկութի պարգևէ : Եւ է ուսանել յայսր ազգւր ընթերցուածոյն, թէ զիարդ աղբիւր բարութեցն յանձնէ ունի զբարերարութիւն :

Եկն դարձեալ Յն ՚ի Վանա գալիլեացւոց, ուր արար զջուրն ՚ի գինի : Յիշեալ զերեկի բանսն, թէ զոր ինչ մարմնապէսն է ասացեալ՝ չէ պարտ մարմնապէս իմանալ : Եկն Յն ոչ ըստ անութեան զօրութե փոփոխելոյ, այլ ըստ մարմնոյն տեղաց ՚ի տեղիս փոփոխելոյ . զի թէ անսահմանական բնութի ըստ անութեանն, ասլա ամենայն ուրեք է . երևի մարմնով երբեմն աստ, է երբեմն անդ . ոչ էթէ բնութեամբ անութեանն սահմանելով, այլ տեսութեամբ զկարգ տեսութեանն կատարելով : Եկն Յն, և աշխատութի կրեաց . աշխատեցաւ՝ ոչ ըստ անութեան բնութեան, այլ ըստ մարդկուէ : Եկն, ասէ, Յն, և աշխատեալ էր ՚ի ճանապարհորդութիւն . աշխատեցաւ աշխատելեան, և ոչ անութեան՝ որ չկրէ երբեք աշխատութի : Եւ վկայէ մարգարէն . ան, ասէ, յաւի

տենական, որ կազմեաց զճագս երկրի, ոչ քաղցեացի
և ոչ աշխատեսցի . և աստ ասէ, թէ աշխատեցաւ,
քաղցեաւ : Պահեաց, ասէ, զքառասուն տիւ և զքա-
ռասուն զիշեր, և յետոյ քաղցեաւ . և յայտ է թէ
յորժամ կամեցաւ, քաղցեաւ : Տեսանէս, զի անձե-
ղէն բնութիւն առանց կարեաց է, և ըստ տեսչութե
մարմնով վաստակի և քաղցնու :

Եւ զարմանալիք այն են . աշխատի, զի զաշխա-
տեալս հանգուցանէ . եկայք առ իս աշխատեալքդ,
և հանգուցից զձեզ : Տեսանէս արդ, ըստ անձութե
հանգուցանէ զաշխատեալ բնութիւնն, և ըստ տես-
չութե անաչէ զկարիս մարդկութես : Սի թէ չէ
կարօղ զմք մարմինն՝ զոր ՚ի մէնջ վասն մերոյ փրկու-
թեան զգեցաւ, ՚ի վերայ օդոց շրջեցուցանել, զի մի
կրեսցէ աշխատուի . և ոչ այնպէս ինչ, որպէս զ՝մ-
բակումայ զմարմինն ՚ի պաղեստինացուոց աշխարհէն
՚ի Ղաբելուն ՚ի միում վայրկենի տարաւ . զայր մի մար-
դարէ հրեշտակական շնորհօք յայլմէ աշխարհէ յայլ
աշխարհ փոխեաց . և ոչ աշխատութի կրեաց, և ոչ
զվաստակն իմացաւ . և որչափ ձեռն հրեշտակին կա-
րող եղև, զայն՝ զօրութի բանին այ չկարէր իւրում
մարմնոյն պարգևել : Մյւնդ հարկին պետք զա-
րագութիւն պահանջելն . քանզի ՚ի Ղաբելուն չէր ոք
անձապաշտ՝ որ զնա կերակրէր . ետես զմարդարէն,
եթէ վասն անձապաշտութե վկայ լինելոյ կայ ՚ի տագ-
նապի ՚ի մէջ առիւծուցն, ձեռն հրեշտակի զմիւս ևս
մարդարէ յափշտակէ, և անդր առ այն մարդարէ տա-
նի : Եւ տես զզարմանալիսն . չասէ՝ թէ տարաւ զնա
հրեշտակն, այլ թէ առ, և անդ եդ : Տես զօրու-
թի հրեշտակին . զի զարմանաս ընդ արարիչ հրեշտա-
կացն : Ղառնայ տանի զմարդարէն, ոչ ոտիցն նե-
ցուկ մտեալ, և ՚ի վեր ամբարձեալ, այլ զհերացն
բուռն, հարեալ յափշտակեաց : Եւ զիտեմք, եղբարք,
որչափ ինչ վշտանայ մարմին՝ յորժամ քարչեսցի ըզ-
հերացն . իսկ մարդարէն այնչափ վայրս, այնքան ձա-
նապարհս եհատ անց զհերացն ձգեալ, և ոչ ինչ
կրեաց . և ՚ի միում վայրկենի առ եդ անդ . քանզի
զօրութի հրեշտակի էր, որ ոչ միայն եբարձ, այլ և
թէթևութի շնորհեաց մարմնոյն : Սարմին էր՝ որ

բարձաւն, այլ ոգի էր՝ որ եբարձն և տարաւ : Որ ա
րար զհրեշտակս իւր, ասէ, հոգիս :

Այլ մի զարմանայցես, եթէ թեթեւ բնութիւնն
զմարմինն ծանր եբարձ . նախ աստէն իսկ յայտմ աւ
րարածս որ մեզս երեւին է ինչ որ բնութեմ ծանր է,
և է ինչ որ յախտարակաց թեթեւ է . և չէ ինչ ըստ
ծանրութե, և ոչ ըստ մեծութե, այլ ըստ իրաց բնու-
թե արարածոց, որպէս զիարդ և իցէ : Ինչէր ամե-
նայն մայրք՝ մեծամեծք, և թէ ամենայն իսկ ան-
գառք կոտորեսցին, և ՚ի ջուր անկանիցին, չընկղմեա-
ցին, և զասեղն մի փոքրիկ, կամ սակաւ ինչ քծուար
յերկաթոյ՝ չկարէ ծով մեծ ՚ի վեր ունել . և այսպէս
ոչ ըստ մեծութե ինչ է, և ոչ ըստ ծանրութեան,
այլ յարարչին արուեստէ : Եւ այց սակայն երկաթոյ
ուրոյն առանձին չէ հնար ՚ի վերայ ջուրց կալ, այլ
թեթեւ իւրք կայ ՚ի վերայ ջրոց, և կրի տեղեաց ՚ի
տեղիս : Ի նուն զնաւս մեծամեծս երկաթով, և տա-
նին յո և կամին . և քանզի թեթեւ է փայտի բնու-
թիւն, բառնայ թեթեւն զծանրն : Եւ միւս և ս այլ
օրինակ . մարդ չկարէ բազում ժամս ՚ի վերայ ջուրց
զօղալ, թէպէտ և զարուեստն գիտիցէ, այլ քանզի
չկարէ կարի ՚ի տոկ ձգել առանց հանդէլոյ, աշխա-
տին բազուկքն, և հարկ լինի ընկղմելոյ :

Որպէս և ՚ի խորչակէ՝ զի նախ արմատն վնասի,
և ապա ընդ նմին և ոստքն գօսանան . նոյնպէս և
յնձպաշտութե՝ եթէ նախ սիրտն կուրանայ, ապա
պտուղ բերանոյն ցամաքի . որչափ և բամբասիցէ լե-
զու հերձուածողին, և ս քան զևս անպտուղ լինի . որ-
պէս և մարգարէն ասէ, եթէ ախտացաւ գլուխն Ափ-
րեմայ, և արմատն գօսացաւ, և ոչ բերէ պտուղ :
Եւ զոյ տեսանել բազում անգամ և ՚ի թնամիս
անձպաշտութե կերպարանս անձպաշտութե . որպէս
բազմութի յեկեղեցւոջ, և բազմութի առ հերձուա-
ծողսն . սեղան աստ, սեղան անուանեալ և անդ .
քահանայք ճմարիտք աստ, քահանայք սուտք և
անդ . աստ աւետարան հաւատացեալ, և անդ աւե-
տարան անաբգեալ . աստ միաձին որդին այ փառաւ

ւորեալ, և անդ միաձին որդին այլ թշնամանեալ .
աստ հոգին սբ. բերկրեալ ընդ հաւատս, և անդ հո-
գին սբ. տրտմեալ ընդ անհաւատութիւնս. քանզի յոր-
ժամ տեսանիցէ հոգին սբ. ամբարշտութիւն, տրտմի .
վասն այնորիկ և Պաւղոս ասէ, թէ մի տրտմեցուցա-
նէք զհոգին սբ. որով կնքեցարուք յաւուր փրկութե
ձերոյ :

Աւարդ յորժամ տեսանիցես զհերձուածողն կեր-
պարանս կրօնից նման եկեղեցւոյ, մի տեսլեամին
պատրիցիս, այլ զճմարտութիւնն քննեա՛ւ . Աս և կա-
խարդքն եզիպտացւոց նմանեցուցանէին զործոցն
Սոլսէսի, այլ կերպարանք էին, և ոչ ճմարտութիւն .
Ինկեաց Սոլսէս զգաւազանն ՚ի գետին, և եղև վի-
շապ . ընկեցին և կախարդքն զգաւազանս, և եղև
վիշապ . կերպարանք հասարակեցին, բայց ճմար-
տութիւն ընտրութիւն եցոյց ՚ի միջի . քանզի գաւազանն
Սոլսէսի եկուլ զգաւազանս նոցա . զի ցուցցէ, եթէ
ստութիւն կլանի ՚ի ճմարտութիւնս : Աւ զի գիտաս-
ցես, եղբայր, թէ ամենայն հերձուածողական հակա-
ռակութիւն, որ ընդդէմ առաքելոցն բանից ՚ի պատե-
րազմ ճակատիցի, յայնց կախարդաց համար է, լուր
Պաւղոսի . որ կամին անպաշտութեալ ՚ի Վն Յս,
հալածեսցին . բայց մարդք չարք և կախարդք յա-
ռաջ եկեսցեն ՚ի չարիս, մոլորեալք, և մոլորեցու-
ցանիցեն . որպէս Յանէան և Յամբէսն հակառակ
կացին Սոլսէսի, նոյնպէս և նոքա հակառակ կան
ճմարտուէն . մարդք ապականեալք մտօք, անփորձք
՚ի հաւատս :

Սիտ գիր հաստատութիւն . մարդս չարս և կա-
խարդս զհակառակորդս բանին ճմարտութե կոչէ .
Ինդէր կախարդք¹ . քանզի պատրեն զտխմար լսե-
լիս . զի բանք խաբէբայից՝ կախարդութիւն պատ-
րելոցն : Օ որ օրինակ, եղբարք, որ զականջս վասն
մարմաջելոցն քորիցեն, դիւր թուի քորելն . և իբրև
կարի յաճախիցեն, վէրս առնեն և խնուն լսելիքն
՚ի յաճախութիւն, նոյնպէս և բանք հերձուածողայն
զառաջին ողբանք թուին լսելեացն, և յետոյ խնուն

1 Յօրինակին իտարէս :

զգայունան . վասն որոյ և առաքեալ ասէ, եթէ 'ի ժամանակս յետինս քակեցին ոմանք 'ի հաւատոց , ըստ մարմաջելոյ լսելեացն իւրեանց : Օրնչ իցէ մարմաջել լսելեացն . պատրել իբրև յառասպելեաց : Վնայն ինչ հերձուածողացն առասպելքեն . վասն որոյ և Պաւղոս ասէ, եթէ դարձուցեն զլսելիս 'ի Ճմարտութենէն, և յառասպելս կործանեցին : Յոր առասպելս : 'Վ յՐիոսին, 'ի Մակեդոնին, 'ի Սոտանոսին, 'ի մանինեցոցն, և յայլոց նոյնպիսեաց . քանզի ամենեքին յառասպելս հատեալ են, և Ճմարտութեանն հակառակ կան : Առ չսաց միայն զհակառակն կալ, այլ և զքակումն : Այց ոչ եկեցսն յառաջ, քանզի անմտութի նոցա յայտնի լիցի ամենեցուն . որպէս և նոցայն եղև : Օգուշալի առհաւատչեայս ունիմք զբարբառ առաքելոյն : Արաշխաւոր մտանէ ընդ իմ՝ փարատել զցաւս բժիշկն ոգւոց :

Սի այսուհետև պատրեսցեն զձեզ կերպարանք հերձուածողացն, որ ձաղեն զանձպաշտութիւն . քանզի և 'ի մշ Տրեիցն բազումք զկերպարանս անձպաշտութե ունէին, այլ չգոյր 'ի նոսա նախանձ Ճմարտութե . զորս Ասայի անջրդոյ պարտիզի նմանեցուցանէ և տերեւալից ծառոյ՝ յորում ոչ գուցէ պըտուղ : Աղիցին, ասէ, իբրև զբեւեկնի թօթափեալ 'ի տերեւոյ, և իբրև զպարտեզ անջրդի : Պարտեզ անջրդի է հերձուածողացն ժողովուրդ . չոռոզանի 'ի ջրոյն կենդանութե, զորմէ ասէ կենարարն, թէ որ հաւատայ յիս, որպէս ասեն զիրք, գետք յորովայնէ նորա բղիսեցեն ջրոց կենդանութե . զայս ասէր Յս վասն հոգւոյն սբի, զոր ընդունելոց էին հաւատալեալք :

Տես զիւրդ են պարտեզ անջրդի . չսաց՝ թէ իբրև զպարտեզ, որ ոչ ճանաչիցէ զճուր, այլ թէ իբրև զանջրդի : Մտեն, թէ է հոգի սբ, այլ չունին . քարոզեն, այլ չվայելեն 'ի պարգևս հոգւոյն . քանզի չբնակէ հոգին սբ յանձինս ապախտաւորս : Սինչ անձպաշտութի իցէ 'ի մարդն, հոգին սբ բնակէ . և յորժամ անձպաշտութի հեռանայ, և հոգին սբ հեռանայ : Առ հարկ է վճիռ իսկ տալ, եթէ ամենայն ոգիք

մարդկան՝ կամ հոգի սք առնուն յետ շնորհացն , կամ այս պիղծ : Ալ չասեմ , թէ հոգին սք մարգարէութիս կամ առաքելութիս գործէ 'ի մարգն . այլ թէ չունիցի որ հաւատս , քանզի պարզեք հոգւոյն հաւատքն են , չունի զհոգին սք : (Թ) Կէտ և գոյն որ աշխարհական իցէ , և կարի իսկ 'ի կրտերաց , և միայն զհաւատն Վճի ունիցի , հոգի սք գոյ 'ի նմա . ոչ որ կարէ ասել տր զճն , եթէ ոչ հոգւովն սքլ . և հարկէ կամ 'ի հոգւոյն սք լուսաւորել ողոյ , կամ այսոց պղծոց մտանել ընդ իշխանութեամբ : Ալ ո՛ր իցէ՝ որ զայս ասիցէ : (Յ) որ ժամ Աառուղ արքայ անօրինեցաւ , և համարձակեցաւ յամատոյց խորհուրդն մտաբերել , որ չէր օրէն նմա մատուցանել . որ երբեմն կոտորէր զվհուկս և զպէտս , ապա և ինքն 'ի գէտս ապաստան եղև . և զի՛նչ ասեն զիրք . հոգի տն վերացաւ 'ի Աառուղէ , և նեղէր զնա այս պիղծ :

Պարտեղ անջրդի են հերձուածողք , և որչափ տնկեցեն տունկս , չեն յուսալի : Ար զից բարբառոյն զհետ ոչ երթիցէ , այլ զիւրոց մտաց , թէ կէտ և տնկիցէ տունկ , անհաւատութե տունկ է . և վկայէ Ասայի , թէ ամենայն որ զբանն այ չունիցի , թէ կէտ և տնկիցէ ինչ , չէ յուսալի և հաւատարիմ : Օ որ օրինակ է տունկ հաւատոց , նոյնպէս գոյ և տունկ անհաւատութե . ամենայն տունկ հերձուածողացն՝ անհաւատութեան տունկ են , քանզի խորհուրդքն ծնանին . և ամենայն աւետարանական և առաքելական ուղիղ փառաւորութի՛ տունկ է հաւատոց , և սերմ յուսալի : Ասն այնորիկ և կենարարն ասեր զհրէիցն , թէ թոյլ տուք զնոսա . ամենայն տունկ՝ որ ոչ 'ի հօրէ իմէ տնկեալ իցէ , խլեցի : Ալ զիարդ տնկեաց հայրն երկնաւոր . մարգարէիւք , առաքելօք . և որպէս տնկեաց սատանայ . հերձուածողք , ամբարշտօք : Ալ կեցի տունկ ամբարշտութե , և մի գտցի վայր և տեղի սատանայի . ամենայն ինչ որ ընդդիմանայ Վճի զօրութեանն՝ և յառնիցէ , քակտի . խաւար , որ ընդ լուսոյ հակառակի , 'ի լուսոյն հալածական լինի : Րայց եկեցո՛ւք յայն՝ որ առաջի կայ :

Վենարարն նախատեսայ զքաղաքսն . վայ քեզ Վո-
րագին , վայ քեզ Ռեգասյիդայ , զի թէ 'ի Տիւրոս և
'ի Սիդոն եղեալ էին զօրութիքն՝ որ 'ի քեզ գործե-
ցան , վաղուց իսկ ասպաշխարեալ էին 'ի խորգ և 'ի
մոխիր : Ասացէ և այժմ աւետարանն . վայ քեզ Ա-
րիոս , վայ քեզ Սակեդոն , վայ քեզ Աւնուիոս . զի
թէ 'ի Սողոմ քարոզեալ էր քարոզութիւն՝ որ 'ի ձեզ
քարոզեցաւ , թերևս զարմանային ընդ փրկիչն , և
փառաւորէին զքարեբարն , ճանաչէին զարարիչն :
Արդարև իսկ , եղբարք , ոչ ցաննուլ , այլ սուգ առ-
նուլ պարտ է 'ի վերայ հերձուածողայն . և լուր գրոյն
որ ասէ , թէ սուգ մեռելոյ զեւթն օր , և մորոսի և
ամբարշտի զամենայն առուրս : Աւ ո՛վ իցէ մորոսն և
անմիտն , ասացէ Վաւիթ . ասաց անգգամն 'ի սրտի
իւրում , թէ չիք անձ : Այ միայն հեթանոսն ասէ , թէ
չիք անձ , այլ և նոքա . զի կերպարանօք ասեն , թէ է
անձ , և արդեամբք չասեն , թէ գոյ անձ : Յորժամ ա-
սէ հերետիկոսն , թէ անձ է Վ'ս , և բնութեամբ չհա-
մարի անձ , բանիւք և եթ ասէ , և արդեամբք ուրա-
ցեալ է . քանզի ասեն , թէ անձ է Վ'ս , այլ ոչ բնութե-
մբք և զհայր . քանզի այլ բնութիւն նորա է և այլ
բնութի սորա : Յորժամ սրտիւ և մտօք ուրանայցէ
զպատիւ անձութեւ որդւոյն , թէ պէտ և ասացէ անձ ,
չհամարի անձ , քանզի զճշմարիտն նկարագիր անձու-
թեն եղծանէ ասպականիչ կրօնիւքն :

Աւ արդ՝ զինչ իցէ առ այն ասել : Վարուն էր ,
որպէս և կանխաւն իսկ ասացի , մարգարէութիւն , և
հունձք՝ աւետարանն : Ռայց մի ինչ օտար ձեզ բանքն
թուեսցին , զոր երէկն ասացի , թէ մարգարէիցն ժա-
մանակն գարնայնոյ և սերման ժամանակն էր , և ա-
ւետարանին՝ ամարայնոյ և հնձոց . քանզի գոն և
այլ հունձք : Սերմանեցին մարգարէքն , և հնձեցին
առաքեալքն յետ գալստեանն Վ'սի . դարձեալ սեր-
մանէ անձ , և հնձեն հրեշտակք : Սարգարէիցն սեր-
մանցն առաքեալքն եղեն հնձողք . և կենարարին
քարոզութեցն հրեշտակք լինին հնձողք : Սերմանե-
ցին մարգարէքն զհանդերձելոցն զիտութիւն . սերմաւ
նեցին և զգալուստն Վ'սի՝ յառաջագոյն կարապե-
տեալ . հնձեցին առաքեալքն Վ'սի : Սերմանեաց

Վր՝ յառաջագոյն զյոյս յարուժեն . սերմանեցին մարգարէքն և զհանդերձեալ գալուստն կենարարին . սերմանեաց և Վր՝ զհանդերձեալ մեռելոցն յարուժի, և զերկրորդ գալուստն իւր : Ալ զի առաջին սերմանցն՝ առաքեալքն եղեն հնձողք, և յերկրորդումն լինին հրեշտակք, նորին իսկ է բարբառն . ահաւասիկ ել սերմանահան սերմանել սերմ՝ բարի . բուսաւ ընդ նմին և որումն . և զի 'ի կարճոյ հատից . 'ի ժամանակի հնձոցն ասացից ցհնձողսն, ժողովեցէք զորումն ուրոյն, և զցորեանն ուրոյն : Իբրև հարցին աշակերտքն՝ եթէ զինչ իցէ առակն, ագարակն, ասէ, աշխարհս է . և որ սերմանեացն՝ որդի մարդոյ . և սերմն բարի՝ որդիք արքայուժեն . և որումն՝ որդիք չարին . և հունձք՝ վախճան աշխարհի :

Ալ ոչ վայրապարկնչ ցուցանէ Օ քարիաս զսատիժս գերանդւոյն, զոր յոյնն մանգաղ ասէ : Տեսի, ասէ, գերանդի թուուցեալ . և ասեմ՝ ցհրեշտակն՝ որ խօսէր ցիս . տէր, զինչ իցէ այս . և ասէ . այս են ահնէձք՝ որ ելանեն ընդ երեսս ամենայն երկրի, և ծախեն զսուտն և զտուճն նորա, և զամենայն զինչ և իցէ նորա : Ինչէր ոչ սուր և ոչ գեղարդն կամ նետ, այլ մանգաղ : Վրանզի մանգաղն պահի 'ի հունձս . և հնձողքն հրեշտակք առաքին և ժողովեն զօրայն . և անդ է տեսանել զամենայն տիեզերս միանգամայն հնձեալ : Ալ ուստի՞ հնձեսցեն : Ի գերեզմանացն արտաքս կորսեսցեն . ոչ կոտորեսցեն, այլ զկոտորեալն՝ 'ի միմեանս յօգեսցեն : Ի յժամ մարմինք իբրև սերմանիս սերմանեալ են յանդս . որպէս և Պաւղոս ասէ, թէ այնպէս է յարուժի մեռելոց . սերմանի ապականութեամբ, և յառնէ առանց ապականութե . և քանզի 'ի գերեզմանս սերմանեցան, 'ի գերեզմանացն հնձեսցին : Առաքեսցէ, ասէ, որդի մարդոյ զհրեշտակս իւր, և ժողովեսցեն զընտրեալս նորա 'ի չորից հողմոց, 'ի ծագաց երկնից մինչև 'ի ծագս երկրի : Ղանաչիցես զբանս զայս 'ի Պաւթի, ժողովեցէք առ նա զնքս նորա . զամենեսեան ժողովեսցեն, և 'ի մի վայր գումարեսցեն :

Յառնեն ամենեքեան, բայց կէսքն իբրև զպատժապարտս առաջի ահեղ ատենին կարգեսցին, և

կէսքն իբրև զ՝քս առաջի Խն յափշտակեսցին : Օ որ
 օրինակ ՚ի մտանել թագաւորի պատժապարտն չիշ-
 խէ յակն անկանել թագաւորին , և պատուականքն
 և մեծարոյքն ընդ առաջ ելանեն . նոյնպէս և որդին
 ւնյ յորժամ գայցէ յերկնից և երևի , սքքն յափշ-
 տակին ՚ի բարձունս . և այնպէս թուեսցի թէ ընդ-
 նմա իսկ գայցեն : Որպէս որք թագաւորի ընդ ա-
 ռաջ ելանիցեն , և ընդ նմին դառնայցեն , թուի թէ
 ընդ նմին իսկ էին . նոյնպէս և սքքն յորժամ ընդ
 առաջ կենարարին յափշտակեսցին , թուեսցի թէ
 յերկնից իսկ ընդ նմին իջանիցեն : Եւ ո՞ իցէ այսմ
 վկայ , Վաւղոս . զի ինքն Խնն հրամանաւ ՚ի բարբառ
 հրեշտակապետին և փողով ւնյ իջանիցէ յերկնից . և
 մեռեալք յարիցեն յառաջագոյն , ապա և մեք կեն
 դանիքս յափշտակեսցուք ամպօք ընդ առաջ Խն յօդս,
 և այնպէս հանապազ ընդ Խն իցեմք : Տէս , զի ընդ
 առաջ ելանեն , և ընդ նմին գան :

Եւ միտ դիր զարմանալեացն . յաշխարհիս որ ընդ
 առաջ թագաւորաց երթայցեն , իւրեանց կառօք և
 իւրեանց երիվարօք երթայցեն . իսկ կենարարն ինքն
 առաքէ դեսպանս երկնաւորս . ոչ կառս և երիվարս,
 այլ կառս ամպեղէնս՝ զիւրսն իսկ : Եւ ընդ այն զի
 զարմանաս , թէ Եդիա հրեղէն կառօք վերացաւ , և
 առաքեալքն , և այլք մի ըստ միոջէ ամպեղէն կա-
 ռօք , և մի զհրեղէնն պատուականագոյն քան զամ-
 պեղէնն համարեսցիս : Առաքեցան մարգարէին յայն
 ժամ դեսպանք կառօք հրեղէնք , և երիւարք հրե-
 ղէնք , և յերկրաւորացս յերկինս վերանայր . և իբրև
 զանիւ ՚ի ներքոյ ՚ի վեր ՚ի բարձունս հոլովեր . այլ
 յայնժամ յիրաւի հրեղէն կառօք , և ապա ոչ հրե-
 ղէն , այլ ամպեղէն : Եւ զէր . քանզի յայնժամ երկ-
 րաւոր ամանն ունէր ինչ կարիս երկրաւորս , զի
 հրեղէն կառօքն նորոգեսցի , և ընկենուցու զերկրա-
 ւոր ծանրութի , և առնուցու զհրեշտակական թե-
 թեւութին . քանզի այնուհետև ընդ հրեշտակս իսկ
 բնակելոց էր : Եւ զէր դեսպան հրեղէն , և աստ դես-
 պան ամպեղէն . քանզի առանց ասպականութե յառ-
 նեն մարմինք , վասն այնորիկ և յամպն թեթև ելա-
 նեն : Եւ զի մի թուեսցին , թէ զայն թշնամանիցեմք

ինչ , և զայս յարգիցեմք , զայն ասացի , թէ մարդա-
բէն հրեղէն հառօք պատուեցաւ , և որք Քրի ընդ
առաջ յափշտակին՝ ամպօք վերանան . քանզի՝ ամպք
կառք են սքնն իոյ . և լուր՝ Նաւթի . որ հաստատեաց ,
ասէ , ՚ի վերայ ջուրց զվերնայարկս իւր , և եդ յամպս
զգնացս իւր . իւրովք կառօք մեծարէ զսբս . լուր Ա-
սայեայ , ահաւասիկ իմր նստեալ ՚ի վերայ թեթեւ ամ
պոյ , և եկեացէ յԱզիպտոս : Տեսանէս , զի իւրովք
կառօքն հրամայէ պատուել զսքս , և ելանել ընդ ա-
ռաջ կենարարին :

Եւ զիմարդ ելանիցեն , Ինքն իսկ դիւրէ . քանզի
չխօսի երբէք Պաւղոս յանձնէ , որպէս և ասէ , թէ
զիորձ ինչ խնդրէք զՔրի , որ ինեւ ընդ ձեզ խօսի . և
զինչ ասիցէ . յափշտակիմք ամպօք ընդ առաջ իմն
յօդս : Եւ այնպէս կէսքն յափշտակին , և կէսք առա-
ջի ահեղ ատենին կարգեսցին . որպէս և կենարարն
իսկ ասէ . ամէն ասեմ՝ ձեզ , յորժամ եկեսցէ որդի
մարդոյ , յայնժամ թէ իցեն երկու ՚ի մի մահիձն , մին
առցի , և միւսն թողցի . և եթէ աղայցեն երկու ՚ի
մի երկանս , մին համբարձցի , և միւսն թողցի . և ա-
սեն ցնա առաքեալքն . յո՞ , իմր . և ասէ իմր , ուր մար-
մին իցէ՞ անդր և արծուիք ժողովեսցին : Ասն էր
արծուիք . քանզի ՚ի բարձունս յափշտակելոց են .
Օ ինչ իցէ , երկուք ՚ի մի մահիձն և մին առնու-
ցու՝ և միւսն թողուցու . և երկու աղայցեն ՚ի մի եր-
կանս , և մին ամբառնայցէ , և միւսն մնացէ : Չիք
աստ այլ ընդ այլոյ ասել ինչ առակաւ , այլ յայտնի
իսկ մեկնութի է . մահիձն գիրք զհանգիստ աշխար-
հիս կուէն , և երկանս՝ զկարի տառապանս աշխատե-
լոց , որ իբրև յերկանի ցնորեալ կայցեն ընդ պէս-
պէս վիշտս , ՚ի հառաչանաց ՚ի հառաչանս , ՚ի յաղ-
քատու թէ յաղքատութի : Եւ զի զկարի տառա-
պանս երկանք կուէն գիրք , Ա՛ովսէս վկայեսցէ . ասէ .
եւ հրեշտակն , և եհար զանդրանիկն եգիպտացոց ,
յանդրանկանէն Փարաւոնի՝ որ նստէր յաթոռ թա-
գաւորու թեան , մինչև յանդրանիկ գերեոյն՝ որ կայր
յերկանս : Ա՛սն այնորիկ և Ա՛սայի ցիշխանն բարե-

լացւոց ասէր նախատանօք . դու , ասէ , ասացեր , թէ ես եմ , և կացից մինչև յաւիտեան . փոխանակ ասելոյն , թէ թագաւորեցից յաւիտեան . վասն այնորիկ եկեսցէ հասցէ քեզ անղաւակու թի . ան երկան , և աղան ալիւր : Վանզի ասաց , թէ յաւիտեան կալայց զիշխանութիս և զթագաւորութի , և ոչ տեսից զայրութիւն . և իջուցանէ զնա յաթուոյ թագաւորութեն , և կապէ յերկանս . ան , ասէ , երկանս , աղան ալիւր . անց ընդ գետ . փոխանակ ասելոյ , թէ տառապեալ գայ թագղեալ շրջեսցիս : Ալ քանզի մահիճքն հանգիստ են , և երկանն՝ աշխատութի , յայտ առնէ կենարարն , թէ և յաշխատելոցն , և յայնցանէ որք ՚ի դիւրութե իցեն՝ լինիցին ոմանք արդարք , և ոմանք մեղաւորք : Արկու իցեն ՚ի մի մահիճս . մին՝ որ արժանի հաւատոցն իցէ , ամբարձցի , և միւսն՝ դահճաց մատնեսցի . մինն՝ հրեշտակաց , և միւսն՝ դիւաց : Ալ աղայցեն , ասէ , երկու ՚ի մի երկանս , մին վերասցի , և միւսն մնասցէ : Օնոյն միտս հարցին աշակերտքն , և ասեն . տէր , յո՞ ամբառնայցեն . ասէ ցնտսա , ուր իմ մարմինն իցէ . փոխանակ ասելոյ , թէ ուր իմ գալուստն իցէ :

Ալ բարիօք ասաց , թէ մարմինն . քանզի մարմնովն յայտնելոց է . թէպէտ և ծածկեցաւ մարմինն անձութիւն , և ներկաւ անմահ արմատովն , և է ամենեւիմ անմահութիւն . չկորոյս զնկարագիրն , այլ կայ մնայ նկարագիր մարմնոյն , ներկեալ և ընկղմեալ ՚ի կենացն : Ալ օրինակ ինչ նմին ՚ի մէջ բերցուք , թէպէտ և մթին և ընդ աղօտ իցէ , սակայն և ՚ի փոքուն առնու ոք զոնէ սակաւ ինչ զնմարանս մեծին : Ալ երկաթ , և մուսն ՚ի բովս հրոյ , և տես որպիսի ինչ էր՝ մինչև ՚ի հուր մխեալ էր . մթար երեսօք , ցուրտ առ ՚ի շօշափել . և յետ ՚ի հուրն մտանելոյ , լուսաւոր տեսեամբ , ջերմն զննելով . և չկորոյս զլինելն երկաթ , այլ զի առաւելութի քան զիւր բնութիւնն ընկալաւ . թէպէտ և պայծառացաւ , չվրիպեաց յիւրոց կերպարանացն . զինչ կերպարանք և ՚ի ներքս մխեսցես , նոյն և երևի . եթէ բոլորակ , եթէ երեք կուսի , եթէ չորեքկուսի , և եթէ զիւրդ և իցէ՝ զկերպարանս չփոխէ . բայց զոյնն զհրոյն գոյն առնու ,

նոյնպէս և ո՞ր արժանի երկրպագու թէ՛ տէրունա-
կան մարմինն, ներկաւ անմահ արմատով ձեռնաշ-
տու թէն, և ընկղմեցաւ ՚ի կենացն, և զգեցեալ ունի
զմեծութիւնն, ոչ վայրասպար արտաքոյ, այլ իբրև զեր-
կաթ՝ ներքոյ և արտաքոյ . բայց կայ և մնայ յանեղծ
նկարագիրն, ՚ի փառս հաւատացելոց, և յամօթ ար-
համարհողացն :

Եւ չիցէ՞ տեսեալ, զիմարդ որք ՚ի տար աշխարհէ
յետ բազում ժամանակաց գայցեն, և ընտանիքն
նշան խնդրեն, ոչ զփառաւորութիւնն, թէպէտ և
փառաւոր գայցեն, այլ զառաջին կենացն, թէ ար-
դարև սա նա՞ իցէ . և ոչ այնչափ ինչ ճգրիտ ՚ի հան-
դերձան հային, որպէս յօնացն կերպարանս, և ձե-
ռացն նշմարանս, և ՚ի հերսն՝ թէ ձաղկահեր, կամ
գանդրահեր իցէ . և մարմնոյն թերութիւնք քարոզ
անծանօթին լինին : Աման այնորիկ չկամի ո՞րքն երևել
մեծութեն, այլ մարմնոյն կերպարանօք, զի հայեսցին
և տեսցեն, թէ արդարև այն է՞ որ ՚ի Այլիափայլին
չհաւատացաւ, և ՚ի Պիղատոսէ դատեցաւ, և ՚ի խաչ
ել . զի վկայեցէ տեսիլն մեծամարտ կռուոյն, և
փառքն յայտնեսցեն զճշմարտութիւնն : Օ մտաւ ած,
զիմարդ յայնժամ արդարքն վազս առեալ ցնծասցեն :
Օ մտաւ ած, զիմարդ Պետրոս խայտասցէ, և առա-
քելոցն սար առեալ ճեմեսցեն, և ասասցեն ցմի-
մեանս . սա է մեծն մեր, սա է որ խաչեցաւն երբեմն
առ մեք, սա է որ երբեմն արհամարհեցաւ վասն
մեր . տես զկերպարանս, միտ դիր աչացն :

Եւ ո՞ր յառաջագոյն ասացեալ իցէ զայն : Ասայայ :
Եղիցի, ասէ, յառուրս յետինս ասասցեն, ահա ա-
սիկ մեծ մեր՝ յոր յուսացաքն, և ցնծասցեն, և աչք
զաչս իսկ տեսանիցեն, յորժամ ողորմեսցի յոր Սիո-
նի . փոխանակ ասելոցն, թէ յայտ յանդիման իսկ ա-
ռաջի աչաց երևեսցի : Գնծան արդարք, և ճանա-
չեն զմորն իւրեանց . սուգ առնուն ամբարիշտք, յոր-
ժամ ճանաչիցեն՝ զոր արհամարհեցինն : Օ ի թէ
աստէն յաշխարհիս ուրուք ումեք յանցուցեալ ինչ
իցէ, և ինքն ՚ի պատուոյ անկեալ, և որում յան-
ցեաւն՝ զնա յիշխանութի տեսանիցէ, կասկածէ և
գողայ, թէ գուցէ և յիշեսցէ զիրսն, գուցէ զմտաւ

ածիցէ զԹնամանն . և ազգի ազգի հնար հնարեսցի , թէ զիարդ զցասունն ցածուցէ . անձամբ կարիցէ ածել 'ի հաւան , թէ բարեկամօք : Իսկ դու զիարդ կարիցես ածել զքո տօրն 'ի հաւան . մարտիրոսօք՝ զորս բամբասեցերն , թէ առաքելովք , զորս անարգեցերն . զորոց անուանս աղարտեցեր , զՍատթի և զԿարթուղիմէոսի , թէ զի՞ կայ նոցա և Պղատոնի , զի՞նչ համեմատութի են Լքիստոտելեայ . այժմ արհամարհես զանուանս նոցա , և յայնժամ ընթանաս զօղել ընդ բարեխօսութիւնս նոցա որով աջօք , որով համարձակութեամբ : Լուչկարես ածել 'ի հաւան : Ի փախստի ուշ առնիցես . և չսիցես Վաւթի , թէ յո՞ երթայց յողոյ քումն , կամ յերեսաց քոց յո՞ փախեայց : Եւ եթէ չգուցէ ուրեք փախուստ , ո՞հէգդ և թշուառականդ , ուսիր առ նա անցանել փախտական . որպէս որք իմանայցեն՝ եթէ չեն ապրելոց 'ի տանջանաց դատաւորաց ըստ արժանի օրինաց սահանջելոյ , մի միայն ապաստան փախստի կայ նոցա , առ Թադաւորն դիմել , և արքունի շնորհօքն փարատել զպատիժ տանջանացն : Ս անս այնորիկ և Վաւթի թիմացեալ զխեղճ՝ մեղացն՝ որ տանջելու զնա , թէ ըստ օրինաց հրամանացն սպառնապարտ էր , փախչի յամենեցունց , և 'ի տօր միայն ապաւինի , թէ դու տօր , յոյս իմ ես և ապաւին :

() որ օրինակ արդարքն ցնծասցեն , յորժամ զԲն տեսանիցեն , նոյնպէս և որք յանցաւորքն իցեն՝ սրտաբեկ լինին . և յառաջ քան զպատիժսն 'ի տեսլենէ՛ սք երեսացն լուծանին և անկանին , յորժամ տեսանեն զնշան խաչելոյն , զոր և կենարարն իսկ աւսաց , թէ յայնժամ երեւեցի նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս : Եւ յիս քան զԲն երեւելն՝ խաչն գայ յառաջագոյն մեծապայծառ լուսով , սաստիկ ճառագայթիւք , որ զարեգակն ընկղմէ , և զլուսին ծածկէ , և զաստեղս շիջուցանէ : Եւ յիս նշանն երեւի , և ապա Թադաւորն . որպէս և աստ , զի նախ նշանքն երեւին , և ապա Թադաւորն գայ . նոյնպէս և անդ՝ նախ խաչն լուսաւորեալ երեւի , և ապա Բն յայտնի . զի յորժամ տեսանիցեն զխաչն , ամաչեսցեն , թէ որ յայնժամ թնամանացն թուէր , այժմ 'ի բարձանց պատուով

գայ Վալչ նշանակիրը ոչ առաքեալքն իցեն, և ոչ մարգարէք, այլ հրեշտակապետք և հրեշտակաց գունդք . յառաջ քան զխաչն, և ընդ խաչին գայցեն :

Վալ յետ ասելոյ, թէ յայնժամ երևեսցի նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս, զինչ ասիցէ . յայնժամ կոծեսցին ամենայն ազգք երկրի : Վո՞՞ սաստիկ անհաւատիցն հասանիցէ, որպէս ուրախու թի մեծ հաւատացելոյն . և զայս ոչ եթէ կենարարն միայն ասաց, այլ նախ մարգարէն () արարիս . յայնժամ մտցէ արեգակն ՚ի վերայ մարգարէիցն, և լուսին խաւարեսցի . յայնժամ տեսցեն զոր խոցեցինն . փոխանակ ասելոյ, թէ զոր բեւեռօք ընդ խաչին բեւեռեցին . յայնժամ կոծեսցին ազգքն առանձինն . ազգք տանն Վալ թի առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն . ազգք տանն Վաթանայ առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն . ամենայն ազգք առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն : Ինդէր զամենայն ազգաց ասիցէ, և կամ վասն էր զՎալ թի և զՎաթան յիշէ : Վաթան չէ ՚ի նահապետացն, այլ յազգէն Վալ թայ էր : Երկու որդիք հուժկուք ՚ էին Վալ թի . թէ պետ և բազումք էին, երկուքն պատուականք էին Սողոմոն և Վաթան . ՚ի Վաթանայ իջանէ ազգն Յովսիփայ, և ՚ի Սողոմոնէն ազգն Սարիամայ : Սարիամ թաղաւորազն էր, և Յովսէփ թէպէտ և թաղաւորազն էր, այլ ոչ ՚ի Սողոմոնէն որ առ զաթոռն Վալ թի, այլ ՚ի Վաթանայ յեղջօրէ թաղաւորին : Վալ քանզի ամենեցուն հասանելոց էին թշնամանք անամարտութեանն, և առաւել ազգականացն, որ զիւրեանց փրկին ոչ ծանեան, կոծեսցին, ասէ, ազգն Վալ թի առանձինն . և զի Վաթան ՚ի Վալ թի էր ըստ մարմոյ, սուգ առնուն ազգականքն՝ եթէ զորպիսի առհաւատչեայ փրկու թի կորուսին :

Վալ արդ զի մի սուգ առնուցումք, այլ ուրախակից լինիցիմք, և ընդունիցիմք զխաչեալն փառօք . լուիցեն զայս հրեայք՝ որ զմարմին որդւոյն այ ՚ի խաչ հանին, և հերձուածողք՝ որ անձու թին արհամարհեցին : Սարգարէիցն դարու թիք և առաքե-

Լոցն առաջի ատենին Վ՛սի բանալոց¹ են : Համա-
րին եթէ մարդարէքն չգայցեն յատեանն, և հրեայք
ոչ կայցեն կորացեալ առաջի բեմին Վ՛սի, և հերձուա-
ծողք սրտառուչ սրտաբեկ յահեղ դատաստանին :
Հարցանին հրեայք, թէ ընդէր ուրացայք . հարց-
ցին հերձուածողք, եթէ ընդէր հայհոյեցէք . և զի՛նչ
կարասցեն տալ պատասխանի : Եւ լԵԼ թերևս ասացէ
հրեայն, եթէ լուայ ՚ի մարդարէիցն, ես եմ՝ անձ, և
բայց յինէն չիք այլ անձ, ես առաջին՝ և ես առ յա-
պայ . ՚ի յԼ, սայայ մարդարէէ զայս ուսաք, և մեք տա-
ռապեալք զի՛նչ ձեռնհաս էաք առնել : Եւ ցհեր-
ձուածողն ասացէ, և դուք ընդէր հայհոյեցիք զոր-
դի . վասն էր թշնամանեցիք զփառս միածնին :
Թերևս ասացեն և նորա, թէ Պետրոս այնպէս ու-
սոյց մեզ . և Պաւղոս այնպէս վարդապետեաց մեզ,
եթէ Վ՛ս է խաղաղութիւն մեր, որ արար զերկոսին
մի, և հաշտեցոյց ընդ հօր՝ իբրև զմիջնորդ ընդ անձ
և ընդ մարդիկ . միջնորդ քարոզեաց զնա, և ոչ անձ .
և խաբեցաք :

Յայնժամ բարկացեն գունդք մարդարէիցն, և
զայրացեն դասք առաքելոցն . բերցեն զգիրս ՚ի մէջ :
Եւ սայի բացեալ զգիրս իւր՝ ասացէ : Տես անձ, զիտրդ-
եղև ջատագով բում անձութեղ . ընթերցցին պատ-
գամքն՝ զորս վասն քո խօսեցայ . լուիցեն հրեայք,
ասացեն քրիստոնեայք, եթէ աւելի ինչ քան զիս
քարոզեցին առաքեալքն . մի թէ չգիտէի զմիածին
որդիդ անձ . մի թէ չքարոզեցի՞ յառաջագոյն, թէ մա-
նուկ ծնաւ մեզ՝ որդի տուաւ մեզ . և կոչի անուն նո-
րա մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, սքանչելի, խորհրդա-
կան, անձ, հզօր, ճոխ, իշխան խաղաղութե, հայր
հանդերձեալ աշխարհին : Ոչ յեռի ընդ միմեանս
զանձխօսութիւն, և զանտեսութիւն . մերթ՝ անձ, հզօր,
ճոխ, իշխան խաղաղութե . մերթ՝ եթէ ահաւասիկ
կոյս յղացի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նո-
րա Եւմանուէլ, որ թարգմանեալ կոչի՝ ընդ մեզ
անձ : Չքարոզեցի՞ և զչարչարանացն, թէ իբրև զու-
խար՚ի սպանդ վարեցաւ, և վ՛ս մեղաց ժողովրդեանն

1 Յօրինակին բանալեւոց :

ի մահ մատնեցաւ . քարոզեցի և զդալստենէն . մի թէ ասացի, մարգարէ գալոց է, և ոչ ան : Որպէս և Օ աբարիա մարգարէ, թէ ասացէք դատեր Սիւնի, եթէ ասաւսիկ թագաւոր քո գայ հեծեալ ՚ի յովա նակի . նոյնպէս և ես՝ եթէ ասաւսիկ ան գայ զօրու թիւ : Այլ որ յառաքելոցն եղև քեզ քարոզ իբրև զիս . նորա մարմնովդ հանդերձ քարոզեցին զքեզ, և ետուն պատճառս հայհոյութեան անգիտութեան . և ես ամենևին զանտրուելուք քո քարոզեցի, մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, ան, հզօր, ճոխ, իշխան խաղաղութեան, հայր հանդերձեալ աշխարհին . զայս ոչ որ յառաքելոց քոց ասաց . ես նախ եղև քեզ քարոզ քան զառաքելան . մի որ զրպարտեսցէ զիմ գիրսն : Օ այս ասէ Ասայի ջերմեռանդն մտօք . քանզի համարձակ և անաչառ է . որպէս և Առաքել ասէ, եթէ Ասայի համարձակի և ասէ :

Յառաջ մատչի և Սովսէս, որ հրեկոցն սիրելի և պատուական էր քան զան . ՚ի մէջ անցեալ և նա լինի ջատագով . սկսանի ասել, թէ հէգբ և թշուառականք . քանզի այլ բարբ Սովսէսի են, հանդարտութիւն յանդիմանէ : Այլ, ասէ, Սովսէս հեզ էր քան զամենայն որդիս մարգարէ : Չգուշակեցի իսկ յառաջագոյն զանպտղութեան հանձնարարութեան ձերոյ . քանզի ոչ կարէիք մեծամեծս ընդունել, ասեմ . մարգարէ յարուցէ ձեզ ան ան յազգէ ձերմէ, նման լուծիք . և եղիցի ամենայն անձն՝ որ ոչ լուծիցէ մարգարէին այնմիկ, սատակելով սատակեսցի : Այլ թէ զայս փոքր ինչ համարէիք, ոչ անդէն ՚ի սկզբան աբարաճոց պատմութեան զարրորդութիւն քարոզեցի . մերթ էթէ ասաց ան, եղիցի լոյս . և մերթ էթէ արասցո՛ւք մարգ ըստ նմանութեան պատկերի կերպարանաց մերոց . և մերթ էթէ եկայք ի ջրօրք և բաժանեսցուք զլէզուսն . ոչ ես իմովք իսկ ձեռօք գրեցի, եթէ տեղեաց ան ՚ի անէ հուր և ծծումք ՚ի վերայ սողոմացւոց և զոմորացւոց : Սի թէ չտրտմիցիմ ընդ կորուստդ ձեր . այլ լաւ համարիմ անտես առնել զձեզ, և մի անդ զիմադարձ լինել : Այլ ո՞ իցէ վկայ բանիս այսմիկ . անն իսկ, որ ասէր ցհրեայսն . համարիք եթէ ես ամբաստան ինչ լինիցիմ զձեզ :

առաջի հօր . է՛ որ ամբաստան լինի զձէնջ , Ս՛ովսէս՝ յոր դուքն պանծացեալ էք . զի թէ հաւատայիք Ս՛ովսէսի , ապա և ինձ հաւատայիք . քանզի նա վասն իմ գրեաց : Այլ զի բանալոց են զիրք , վկայէ՛ Վա նիէլ . տեսանէի՛ զի հինաւուրցն նստէր , և աթոռ նորա իբրև զհօր . տեսանէի՛ զի աթոռք անկան , և դպրու թիւնք բացան : Օ՛ այս ամենայն ցհրեայնս ա սասցեն :

Արշեսցիին ՚ի մէջ հերձուածողքն : Առաջ կայ ցէ՛ Պաւղոս ամբաստան զնոցանէ , որ զրպարտեցաւն յանանձախօս լեզուաց նոցա . պահանջեսցին և նո քա , թէ ո՛ր ընթերցարուք զորդի խոնարհագոյն ասել քան զհայր : Մսեն և նոքա , եթէ դու և Պե տրոս ուսուցիք . նա ասէր , եթէ աջոյն նոյ բարձ րացեալ , և զաւետիս հոգւոյն ընկալեալ՝ եհեղ ՚ի մեզ . և դարձեալ , Ա՛ս ՚ի Վազարեթէ՛ զոր էօծն անձ հոգւոյն սրբով . զայն Ա՛ս և տր և օծեալ արար անձ : Այլ դու ասէիր , եթէ նոյ հօր , որ յարոյց զնա ՚ի մեռելոց . և դարձեալ թէ զոհանամ զնոյ ՚ի ձեռն Ա՛սի Վ՛սի . և չասացեր , եթէ զնմանէ , այլ թէ ՚ի ձեռն նորա զնոյ զոհանամ : Այնժամ բանայցէ Պաւ ղոս զբերան իւր , որ ոչ երբէք փակեցաւ . որ ասէր , եթէ բերանք մեր բացեալ են առ ձեզ , կորն թացիք . և պատուհասակոծ առնիցէ . որդի անօրէնու թեան , սերմ ժանտ , տունկ անհաւատութե , չքարոզեցի՞ զանձութի միածնին . չասացի , թէ Վ՛ս ըստ մարմնոյ , որ է ՚ի վերայ ամենայնի անձ օրհնեալ յաւիտեանս . չասացի , թէ ոչ ինչ յափշտակութի համարեցաւ լի նել հաւասար նոյ , այլ զանձն ունայնացոյց , զկեր պարանս ծառայի առեալ . չասացի , թէ ոչ խուժ և ոչ դուժ և ոչ սկիւթացի , այլ ամենայն և յամե նայնի Վ՛ս է . չասացի , թէ որ էն ծագումն փառաց , և նկարագիր էու թե , և պատկեր աներևութին նոյ , որ կրէ զամենայն զօրութի իւրով : Այլ նոքա ասեն . չքարոզեցեր իբրև զմարդ , չքարոզեցեր զՎ՛ս ըստ մարմնոյ : Մյլ որ՝ քարոզեցի զՎ՛ս ըստ մարմնոյ , այլ և յայլում վայրի ասացի . թէպէտ և գիտէաք զՎ՛ս

ըստ մարմնոյ, այսուհետեւ յիշ նոյնպէս գիտեմք : Մա
տուցեալ յառաջ՝ ասասցէ և Պետրոս . զիջանեւն իմ
ըստ հեթանոսաց և ըստ հրէից՝ ընթերցար, և զմեծ
դաւանութիւնն՝ զոր դաւանեցի զՎր՝, չընթերցար :
Ստան որոյ դաւանութեան առ ի զփականսն . զի նազով
բեցի կոչեցի զՎր՝ : Ոչ . այլ զի ասացի, եթէ դո՛ւ ես
Վր՝ն որդի այ կենդանոյ . յորժամ ասէի՝ թէ տը
և օծեալ արար զնա, եթէ յորժամ՝ ծնունդն ՚ի հօ
րէ ծնեալ :

Եւ արդ՝ զգոյշ լերուք, քանզի բանալոց են զիրք
և դպրութիւք . և նստցի թագաւորն . և ջատագովք
ճմարտութեն յառաջ մատչիցին, և դատախազքն
ամաչեսցեն : Անխեսցո՛ւք յառաջ քան զատեանն .
յառաջ քան զնստել թագաւորին ՚ի դատել՝ գոյ
հնար ածել ՚ի հաւան զդատաւորն . յառաջ քան
զատեանն մարթի աղաչել . առաջի ահեղ բեմին չե
հնար պաղատել : Եղիցի ամենեցուն մեզ անարատս
յանդիման լինել բեմին Վր՝ի . զի նորա են փառք և
զօրութի յաւիտեանս . ամէն :

'ի տաճարն տայ երդումն . և որ երդնու , ասէ , 'ի տաճարն , երդնու յայն՝ որ բնակեալն է 'ի նմա : Որպէս և կենարարն ասաց ցփարիսեցիսն . վայ ձեզ , փարիսեցիք կոյրք , զի ասէք , թէ որ երդնու 'ի տաճարն՝ չէ ինչ , բայց որ երդնու յոսկի տաճարին՝ արժան է . յիմարք և կոյրք , զի՛նչ մեծ է , ոսկին եթէ տաճարն , որ սրբէ զոսկին . վասն այնորիկ ասեմ՝ ձեզ , որ երդուաւ 'ի տաճարն՝ երդնու յայն որ բնակեալն է 'ի նմա :

Օ որ օրինակ տուն արքունի , որ մի անգամ և երկիցս վանք թագաւորի լինիցին , թէպէտ և փոխեցի անտի թագաւորն , որ մի անգամ յարքունիսն նուիրեցաւ՝ արքունի կոչի . նոյնպէս և անգամ նաճապետին՝ որ միանգամ եղև դործի հանդերձեալ սնտե սու թէն , տաճար էր խոստացելոյ բարու թէն . և չէր 'ի զուր երդումն , այլ ճշմարիտ վկայու թիւն : Վրդ երդումն տայ 'ի զաւակն , և մեկնէ , թէ ոյլ իցէ զաւակն : Վիր , ասէ , զձեռն քո ընդ երանօք իմովք , և տաց քեզ երդումն 'ի Թր ԹԾ արարիչ երկնի և երկրի : Վթէ այնպէս իցէ , Վ՛ս փրկիչ մեր՝ Թր և ԹԾ երկնից և երկրի է : Վմին իրի և Օ քարիայ մարգարէի , յորժամ պէսպէս յայտնուիք երևեցան սքն , եղև այնպիսի ինչ մասնաւոր յայտնութի : Վբարձի , ասէ , զաչս իմ և տեսի , և ահաւասիկ աշտանակ մի ձոյլ ոսկի , և եւթն ճրագարանք 'ի վերայ աշտանակին , և եւթն բերանք ճրագարանացն , և եւթն դունդ վառեալ , և ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ երկու ոտք ձիթենեաց : Վւ ասեմ ցհրեշտակն՝ որ խօսէր ցիս . տէր , զի՛նչ է այս : Վանզի աչացն այլ ազգ երևի , և մեկնութիւն այլ ազգ գալոց էր . որ երևին՝ ոչ անձանց նշանակիչք էին , այլ՝ այլոց իրաց իմն գուշակիչք . հարցանէ մարգարէն . Թր , ասէ , զի՛նչ իցէ այս : Վթէ զյայտնոյն հարցանէր , ապա չհարցանէր բարուք . թէ այնչափ չգիտէր , թէ զի՛նչ աշտանակն իցէ , և զի՛նչ ձիթենիքն . այլ խնդրէ մարգարէն 'ի վերայ հասանել՝ ոչ յայտնեացն , այլ նոցին մեկնութեցն . քանզի ասէ իսկ , թէ զի՛նչ իցէ այս . և հրեշտակն ասէ ցնա . չգիտես թէ զի՛նչ իցէ այս . և նա ասէ . ոչ , Թր : Հնազանդ մտօք խոստանայ զտխմա .

րու թիւն, և ուսանի 'ի ճշմարտութիւնս : Եւ զբայր էր և սա ներքինոյն՝ որ լուաւ 'ի Փիլիպպոսէ, եթէ գիտիցես արդեւք զինչ ընթեռնուցուսդ . և նա հնազանդ մտօք, զիա՛րդ գիտացից, ասէ, եթէ ոչ ոք առաջնորդեսցէ ինձ . որպէս և աստ ասէ, թէ չգիտես զինչ իցէ այս . և նա ասէ . ոչ, ի՞նչ . զի՛նչ իցեն երկուոստք ձիթենեացն՝ որ ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ աշտա նակին իցեն : Եւ նա մեկնեաց զոստս ձիթենեացն, ընդ նմին և զաշտանակն թէ զինչ իցէ :

Սիտ դիր հաստատութիւն : Աշտանակն կայր 'ի միջի, և ոստքն աստի և անտի աշտանակին : Եւսկ հրեշտակն զոստան մեկնէ, եթէ ոչ զաշտանական կային, այլ առաջի անց . որպէս թէ աշտանակն իցէ օրինակ անց, մանաւանդ թէ կենարարին մերոյ, և մարմնաւոր տեսչուէ նորա : Չգիտես, ասէ, զի՛նչ իցէ այս . և նա ասէ . ոչ, ի՞նչ : Այս երկու ոստք են երկու որդիք պարարտութե, որ կան առաջի անց անց ամենայն երկրի . ոչ աշտանակիդ՝ որ երեւի, այլ անց անց ամենայն երկրի : Պարտ է և այնմ հաստատութիւն միտ դնել . եւթնաճրագեան ասէ զաշտանակն՝ վասն մարմնաւոր տեսչութեանն ան . արդարև աշտանակն իսկ ի՞նչն մարմինն էր, և զհոգւոյն սից շնորհաց եւթնապատիկ ընկալաւ, վասն մերոյ օրինակի, և ոչ վասն իւրոյ ինչ կարօտութե : Որպէս և Եսայի ասէ, եթէ ելցէ զաւազան յարմատոյն Յեսսեայ, և ծաղկեսցէ ծաղիկ 'ի նմանէ, և հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի անց : Որ : Եւ զմամասն ըստ արդիւնսն գործելոյ, և պարզ և առանց մասանց ըստ բնութե : Եւ հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի անց : Օ առաջինս զեութե հոգւոյն սից ասէ, քանզի և հոգի անց կոչէ . և յաջորդօքն զարդիւնս՝ որ գործէ յայլս, հոգի անուանէ : Հոգի, ասէ, իմաստութե և հանձարոյ, հոգի խորհրդոյ և զօրութե, հոգի գիտութե և անձապաշտութե . զեւթնեակ՝ շնորհս հոգւոյն սից, որ հանգեաւ 'ի վերայ ի՞նչն անական մարմնոյն, ասէ : Եւ իարեւ զայս և աշտանակն վեցոստեան . ցուցանի աշտանակ, զի յայտնի արասցէ զուսաւորութիւն արդեանց հոգւոյն սից . զի

ևս հաստատագոյնս յայտ արասցէ, իջեալ փոքր մի
'ի խոնարհ, սոքա են աչք տն որ հային ընդ ամենայն
երկիր :

Տեսանես, զի վասն ամենայն երկրի լուսաւորու-
թիւ հանդեաւ եւ թն շնորհքն օրինակաւ 'ի վերայ
տէրունական մարմնոյն : Ալ զի ևս լուսաւորագոյնս
լիցի, վկայէ աւետարանին . հոգի՛սք եկեսցէ 'ի քեզ,
և զօրութի բարձրելոյն հովանի լիցի 'ի վերայ քո :
Ուր հոգին՛ սք էր, և զօրութի բարձրելոյն անդատին
'ի սկզբանէ : Կ՛մեզ յղուեն, զի՛նչ պիտոյ էին յետոյ
եւ թն ազգեցութիւն հոգւոյն . որպէս և հերձուածու-
ղաց աշակերտքն բամբասեն, եւ թէ յետ մկրտութեան
ասլա արժանի եղև ընդունել զազգեցութիւնս հոգ-
ւոյն սք : Ալ մեք ոչ եւ թէ ուրանամք, եւ թէ չեկն
յայնժամ հոգին, այլ որպէս աւետարանին իսկ
ասէ, եւ թէ յորոյ վերայ տեսանիցես զհոգին՛ զի ի-
ջանիցէ, և հանդիցէ 'ի վերայ նորա, նա է . և ես տե-
սի, ասէ, և վկայեմ, եւ թէ սա է որդին ւն : Տեսանես,
զի վասն վկայութեան եկն, և ոչ առ 'ի զկարօտութի
ինչ ընդ : Միտ դիր, զի արդ անձամբ զանձն մեկնէ
ճշմարտութին, և չէ կարօտ մարդկեղէն խորհրդոց .
սք են, ասէ, որ կան առաջի տն ամենայն երկիր : Օ ա-
քարիա տր ամենայն երկրի զկենարարն կոչէ ըստ
մարմնաւոր տնտեսուն : Վետրոս խօսէր ընդ Առ-
նիէլի, զլուխ ամենայն առաքելոյն . մեք, ասէ, գի-
տեմք զբանն, որ եղև յամենայն հրէաստանի . որոյ
յառաջագոյն ասացեալ էր, եւ թէ ՚Յ'ի՛ Վազարեթէ,
զոր էօծն ւնձ հոգւոյն սք : Անդ ասէ . զբանն զոր
առաքեաց ւնձ աւետարանել զխաղաղութի որդւոյն
Խորայէլի . նա է ամենեցուն տր, երկնաւորաց և եր-
կրաւորաց և սանդարամետականաց, երեւելեաց և
աներևութից նա է տր : Ամին միաբան բարբառի
և ՚Յովաննէս, եւ թէ որ 'ի վերուստն եկն, 'ի վերջան
զամենեսին է :

Ի այց կարևոր համարիմ և զմիւս հակառակու-
թի հերձուածողացն լուծանել, որ ամբարիշտ մտօք
լսեն զբան առաքելոյն, որպէս թէ վարձս ինչ ընդ
խաչին առ զի վերջան զամենեսին լինել . իբրև թէ
վասն չարչարանացն համբերութե բարձրացոյց զնա

անձ : Օ այն անտի ախտացան, զի ոչ զբանս առաքե-
 ւոյն ընթերցան ուղիղ, և ոչ զգորութիւն բանիցն 'ի
 միտ առին : Արճարհեցոյց, ասէ, զանձն մահուչափ,
 և մահու խաչի, և վանն այնորիկ և անձ զնա բարձրա-
 ցոյց, և չորհեաց նմա անուն՝ որ 'ի վեր է քան զամե-
 նայն անուն . զի յանուն : Յ'սի Վ'սի կրկնեսցի ամենայն
 ծունր : Տեսանես, ասեն, զի յետ խաչին բարձրացաւ .
 հայիս, զի ընդ չարչարանացն առ վարձս զբարձրու-
 թիւն : Օ ի թէ յետ խաչին բարձրացաւ, Սկրտիչն
 Յովաննէս ընդէր բողբոխէ, եթէ որ 'ի վերուստն
 եկն՝ 'ի վեր քան զամենեսին է . չասաց, թէ լիցի
 քան զամենեսին 'ի վեր, այլ թէ է . և ոչ թէ լիցի :
 Ա և ինքն իսկ կենարարն՝ մինչդեռ ընդ հրեայնս խօ-
 սէր, ամէն ամէն ասեմ՝ ձեզ, յառաջ քան զԱբրա-
 համու լինելն եմ ես : Վանցի է մշտնջենաւոր, և
 էր 'ի և եղիցի . որ 'ի քէն չբաւանի, և 'ի մէջ արժա-
 նաւոր պարտս դաւանութեն հատուցանին : Վարո-
 զեսցի այսուհետեւ փառքն Վ'սի, և բարձրութի հոգ-
 ւոյն . քարոզեսցի և հօր զօրութիւն : Վարձրացի և
 միածինն, փառաւորեսցի հայր, դուրեսցի հոգին ոք :
 Ալ մի ոք համարեսցի, եթէ զկարգն ինչ եղծանի-
 ցեմք, յորժամ նախ զորդւոյ ճառիցեմք, և ապա
 զհօգւոյ, և ապա զհօրէ . և կամ թէ նախ զորդւոյ և
 զհօրէ, և ապա զհօգւոյ . քանզի չիք կարգ անմահ
 բնութեն . չիք ասեմ կարգք, ոչ եթէ անկարգութի
 ինչ իցէ, այլ թէ այնպիսի ինչ կարգք չիցեն՝ որ զմի-
 մեամքք ելանիցեն : Օ որ օրինակ յորժամ առանց
 կերպարանաց ասիցի անձ, ոչ եթէ զտգեղութի ինչ
 նշանակէ, այլ թէ չունի մարմնաւոր կերպարանս . և
 յորժամ անպատկեր ասացի, ոչ եթէ որպէս չունի
 ցի պատկերի գեղեցկութի, այլ զի անմարմին է, կռ
 չի անպատկեր . նոյնպէս և յորժամ ասիցեմ, եթէ
 առանց կարգի է անձեղէն բնութիւն, ոչ եթէ զան-
 կարգութի ինչ յայտ առնիցեմ, այլ թէ չիք անդր
 կարգք՝ որ զմիմեամքք ոտխիցեն :

Ասացի նախ 'ի հայր, ոչ կարգաւ ինչ առաջին,
 այլ մտօք նկարեալ . քանզի նա է ծնիչ միածնին, և

արմատ սրբոյ պտղոյն : Ալ զի լոյս մշտնջենաւոր է, մշտնջենաւորի լուսոյն¹ է մշտնջենաւոր լոյս ծնունդն : Աթէ ժպրհէր որ այժմ աստ յորթոյտօքսաց ժողովրդեանս, ուր բովանդակ ամենայն զիտու թէ ուղիղ դաւանութի է, նախամեծար զորդի քան զհայր կուչել, ոչ ապաքէն աստէն յորթոյտօքսացս բամբասեր : Ալ արդ՝ չիշխիցէ ասել եկեղեցւոյ, եթէ Վ՛Յ օրհնեսցէ զձեզ և հայր նորա, ոչ ապաքէն անկարգութե կարծիս տայցէ . զի ոչ նախ զարմատն մեծարեաց, և ապա զպտուղ : Աթէ ասէր որ, եթէ որդի կեցուցէ զձեզ և հայր, ոչ ապաքէն շփութութի իմն կարծէր, և բարկանայիք՝ եթէ զկարգն եղծանիցէ : Այլ այնպիսի կարծիք չեն իրաւացեաց, յորժամ ՚ի Ճմարտութիւն որ նայեցեալ՝ տայցէ իրաւունս, և յառաքելական վճիռն յաղթութիւն բարձեալ բերէ, անխտիր նախ զորդոյ յիշել, և ապա զհօրէ, և ապա զհոգւոյն օրհն : Ալ լուր Պաւղոսի՝ մեծի քարոզին . գրէ առ թեսաղոնիկեցիսն . ինքն, ասէ, ան մեր ճ՛Յ Վ՛Յ, և ան հայր մեր սրբեսցէ ըզձեզ . և ոչ եթէ նախ որդի սրբեսցէ, և ապա հայր . այլ յատակն և լուսաւոր ոգի Պաւղոսի կամեցաւ ցուցանել, թէ չիք ինչ այնպիսի կարգք ՚ի սրբութեն . այլ որ ասացի յառաջ, նորին պատուակից է և երկրորդն, և չնուազի և չանարգի ինչ երրորդն . վասն որոյ և զանուանսն յառաջ բերէ, քանզի գիտէ զանբաժին բնութիւն, և զանբակ թագաւորութիւնն :

Հարցցուք զժքն Պաւղոս, թէ ուստի աւեր պատճառս այդպէս անձախօսել . նախ զորդի քան զհայր կարգել, ոչ կարգաւ և ոչ զօրութիւն, այլ բանիւք . և արդ ասիցեմք, եթէ ընդէր նախ զորդի յիշեցեր, և ապա զհայր, Արացեպատասխանի Պաւղոս՝ լեալ անձին ջատագով, և եկեղեցւոյ վարդապետ . չասեմ ինչ յանձնէ, Վ՛Յ ինչ զայսպիսի կրօնս յորինէ . քան զի և ասէ իսկ . եթէ զփորձ ինչ առնուլ կամիք զՎ՛Յի՝ որ ինչս ընդ ձեզ խօսի : Աթէ Վ՛Յ ինչ խօսի, մի զբանսն տէրունականս բամբասեր, և մի զկրօնսն

¹ Յօրինակին Երևան .

խօսեցեր : Այլ չկարիցէս իմանալ և հաւատալ՝ եթէ Վրն ինչ խօսի . նմին իսկ՝ յորժամ մերկ անձամբ խօսի՝ լուր . զի եթէ ընդ կարգաւ ինչ հնազանդութեանուանք սիյ Արրորդութեան կային, ոմն առաջին էր կարգաւ և զօրուք, և ոմն երկրորդ, և ոմն երրորդ, ապա և ոչ կենարարն զանձն ճմարտութի կուէր . ես եմ, ասէ, ճմարտութի . և շիտթէր զկարգ ճրմարտութեան : Այլ լուր դարձեալ կենարարին, նախ զանձնէ ճառէ, և ապա զհօրէ . եթէ զպատուիրանս իմ պահիցէք, ասէ, ես և հայր իմ եկեացուք :

Այլ քանզի վերին իմն կարգ զհօրն համարին հերձուածողքն, և զորդի իբրև զհազարապետ թագաւորի համարին հօր, և արդ հարցցին . իշխիցէ՞ այր հազարապետ ասել, յորժամ արքունի բանք իցեն, եթէ ես և արքայ տացուք հրամանս : Վանզի՞ ՚ի մերոցս պարտ է իմանալ զայն որ ՚ի վեր քան զմեզ են . մի թէ արարած բնութի իշխէր զանձն քան զանարար բնութի կարգել, և ՚ի համար ածել զինքն ընդ անհամեմատին, ընդ որում չէր զուգական, ըստ առաւելուութե համարոյն, և ասէր, թէ ես և հայր եկեսցուք, և օթեանս առ նմա արասցուք . զի եսն և հայր ասել զնտրութի՝ անուանցն յայտ արար, և եկեացուք և օթեանս արասցուք՝ զհասարակ պատիւ զարդեանցն քարոզեաց : Սոյնպէս և ՚ի միւսում վայրի՝ յորժամ ասաց առաքեալն Փիլիպպոս . տէր, ցոյց մեզ զհայր քո, և շատ է մեզ, պատասխանի ետ կենարարն, այսչափ ժամանակ ընդ ձեզ եմ, և ոչ ծառնեար զիս, Փիլիպպէ . հակառակ հարցուածոյն տայ զպատասխանին : Սի թէ վասն քո՞ իսկ հարցի, մի թէ վասն քո՞ կամիմ ուսանել . ցոյց ասեմ զհայր քո, և ոչ թէ զբեզ : Այն առ այն զինչ . այսչափ ժամաւ նակս ընդ ձեզ եմ, և ոչ ծանեար զիս : Աթէ անհաման իցէ որդի, աննմանեաւն աննմանն զիարդ ճառաչիցի, և կամ ՚ի փոքուն մեծն որպէս տեսանիցի, կամ նուազագունաւն առաւել պատիւն, կամ արբանեկաւն արարիչն : Այսչափ ժամանակս, ասէ, ընդ ձեզ եմ . և չասաց թէ հայր իմ ընդ ձեզ է, այլ թէ

1 ԅօրինակին զանիպոսիւն . եղաք ըստ յունին :

էս . իմովս ընդ ձեզ լինելով՝ Հայր ընդ ձեզ է : Այս չափ ժամանակս ընդ ձեզ եմ , և ոչ ծանեար զիս : Բարիոք ասաց զծանեարն զիս . նա ասէ , թէ ցոյց . և փրկիչն , թէ ոչ ծանեար զիս . կամեցաւ ցուցանել , թէ անձ ոչ տեսանի , այլ ճանաչի : Ալ զնովիմբ ածէ . եթէ ոչ հաւատաս , զի էս 'ի Հայր , և Հայր յիս է . և դու զիարդ ասիցես , թէ ցոյց մեզ զՀայրն քո . փոխանակ ասելոյ , թէ զիարդ զայլ ոմն ակն ունիս տեսանելոյ . զի թէ էս 'ի Հայր , և Հայր յիս ի ցէ , և ճանաչիցի որդի Հարբ , և Հայր որդուով դու զիարդ ասիցես , թէ ցոյց մեզ զՀայրն քո . որպէս զայլ ոմն , թող զիս , կամիս տեսանել : Այս 'ի Հայր , և Հայր յիս . ոչ որպէս թէ շփոթական ինչ իցէ բնութիւն , և կամ թէ իբրև զբաժակ 'ի մէջ բաւ ժակի կայցէ . ոչ զմարմնոյ ինչ յողուածոց յայտ առնէ , այլ զմտաց բանիցն նկատութիւն :

Այս , ասէ , 'ի Հայր , և Հայր յիս : Այս Հայր առանց որդւոյ ճանաչի , և ոչ որդի առանց հօր երեւի . որպէս միտք բանիւն ճանաչին , և բանն մտօք երեւի : Աւստի կարիցեմ իմանալ զմիտս քո . եթէ ոչ 'ի բաւնիցն զոր խօսեսցիս . յայտնէն բանք զմիտսդ , և ծնաւնին միտքդ զբանսդ . և ոչ զբանս առանց մտացն մարթի իմանալ , և ոչ մտացն առանց բանիցն՝ որ 'ի մտացն ծնանին : Այնպէս և Հայր որդուով ճանաչի , և որդի հարբ յայտնի . նմին իրի իսկ և աւետարանիչն ասէ , եթէ 'ի սկզբանէ էր բանն . զի զառանց կարեաց՝ ծնունդն ցուցանիցէ , և զմիութիւն էութեանն մեկնեսցէ . և որ ինչ բանն առ միտսն է , նոյն և միածին բանն անձ առ հօր : Ալ այն իսկ զարմանալիք են , կրկնեցից միւսանգամ վերստին զասացեալս . նախ վասն այնորիկ իսկ բանք էին մեր , զի 'ի մերոցս զվերինս՝ քան զմեզ ուսանիցիս : Այնչ դեռ բանս 'ի միտսն իցէ , աներևոյթ է յաներևութիւն , և իմանալի յիմանալոցն , անմարմինն ընդ անմարմինն : Ալ յորժամ կամեսցի արտաքս ելանել բանն , նախ 'ի բերանն խաղայ յառաջ , և անտի ան

1 Յօրինակին զառանց խօսեաց . 2 Յօրինակին Վերսիս :
Եզաք ըստ յունիս :

ձամբ անձին զգեցուցանէ բարբառ, ոչ որպէս թէ յայլմէ բնուածէ զբարբառն առնուցու, այլ անդատին 'ի բանէն խօսքն յօդին . և որ աներևոյթն է բնուածք հօրն, զգենու բարբառ, և ելանէ լինի ամենեցուն յայտնի, որ յառաջագոյն անյայտն էր . և իբրև խաղայ յառաջ, զամենեսեան ընու, և 'ի ծնողէն չմեկնի :

II° որ 'ի մարդկանէ խօսեսցի զբանն, և զայլս ուսուցանիցէ, զանձն թափուր առնիցէ 'ի բանէն . և կարծիցէ, թէ գուցէ մինչ ընդ այլոյ լսելիս արկանիցեմ, զիմ միտս մերկ և կողոպուտ առնիցեմ . մի թէ չե՛լ բանն արտաքս, և մնաց անդէն 'ի ներքս . ոչ զբազում լսելիս լի արար, և 'ի ծնողէն ոչ մեկնեցաւ : Այլ արդ եթէ մարդկեղէն բան յորժամ խաղացեալ արտաքս 'ի մտացն ելանիցէ, չգատանի 'ի ծնողէն . իսկ անձն բան՝ որ վասն մեր երևեցաւ աշխարհի, զծոցն հայրենի թափուր թողոյր . ծնանդր, փարգաստ¹, քաւ լիցի : Օ 'ի բիւրբ բիւրուց լսեն զբանն, և ընդ անչափ լսելիս մտանէ՝ չբաժանի, այլ բնաւ ընդ իւրաքանչիւր ումեք է, և ամենայն ընդ ամենեսին, և ամենեւիմ 'ի միտսն . և եթէ մարդկեղէն բանն ամենեւին 'ի միտսն է, և բնաւ իւրաքանչիւր ընդ ումեք, և ամենայն ընդ ամենեսին, զիարդ ասիցեն զհօրէ, զի թէ ծնաւ, ապա ծորումն և հատումն գործեցաւ, և բաժանեցաւ անբաժինն : Ասացէ առ նոսա կենարարն, եթէ քննեցէք զգիրս . քննեցէք, և մի վայրապար ընթեռնուք, այլ զխորս մտացն 'ի խոյզ և 'ի քնին արկեալ հետազօտեցէք : Բանզի անձ զգիրսն եղ առաջի, և զմիտս պատգաւ մացն զեղևեաց . զգիրս ետ, և զզօղեալ մեկնութեցն չմերկացոյց, այլ եթող 'ի հրահանգս ասպարիսաց քոյոց արշաւանացդ, զի զքո մտավարժութիւն կըրթեցէ . զի տեսանիցէ՝ ծառայիցէս գրոց, եթէ բրունազբօսեսցես զգիրս : Օ որ օրինակ զբնութիւն եղ առաջի անձ, և զարուեսան թագոյց . ամենայն նիւթք և առաջնք եղան առաջի յայ, և արուեսան 'ի մտաց մարդկան ծնաւ . նոյնպէս և 'ի գիրս :

1 Յօրինակին քաւի անպ :

Եւ զի ևս յայտնադոյն զբանս արարից , եղ առաջի անձ զքարանց բնուի , և ոչ զչինուածն պատրաստական : Եւ ցորեան , և ոչ եթէ հաց գործեաց , և եղ առաջի : Եւ խաղող , և ոչ եթէ գինի ինքնին արար զխաղողն : Եւ ասոր , և ոչ եթէ զհանդերձն ինքնին գործեաց : Եւ զուսկին խառն ընդ հողոյ , այլ ոչ եթէ ինքն ընտրեաց ՚ի հողոյն : Եւ քան զի ըստ պատկերի այ արարաւ մարդն , բաժանէ զարարչութիւն . ինքն առնէ , և նմա արուեստիւն տայ կազմել զգործն : Օր օրինակ զմարդն՝ որ ըստ պատկերին այ արարաւ , խառնէր ՚ի բաժին եղելոցն անուանս դնելոյն . ինքն իբրև զարարիչ ՚ի չգոյէ ՚ի գոյածէր , և պատկերին զանուանս հրամայէր դնել . նոյն պէս և զնիւթն ինքն եցոյց , և զկազմած գործոյն յարուեստն ապաստան արար : Եւ նախ կազմեաց արօր՝ փայտիւ և երկաթով զերկիր պատառել , և ահօս բանալ , և լուծ կազմել , և ձիգ և եղինս սամետիւք ՚ի գործ լծել : Եւ փայտն և երկաթն , այլ արուեստն չէր ուրեք ՚ի միջի : Եւ եցոյց քեզ , այր դու , եթէ այդպէս արօր կազմեցի՝ , կամ խիստ բնութի երկաթոյ հրով կակղասցի . ո՞ր եցոյց քեզ հանգամանս յայնչափ թանձրութենէ նստել տուայտել և ասեղն մի փոքրիկ գործել . ո՞ր քեզ ՚ի միտս՝ դրաց ախս և փականս գործել , և կամ ձողունս և յարկս տանց յարդարել : Եւ արի , ասէ , տխմարաբարս իմն հարցանես , զանձ հնարացոյց ՚ի միջի ունիմ , և հարցանես , թէ ուստի՞ ուսար :

Եւ այսպէս , եղբարք , ամենայն ուրեք մարդկեղէն բնութիւն իւրում ան նմանեալ , զարդարէ արուեստիւ զբնութիւն . և եթէ ՚ի չափու կացցէ , բարուք է պատկերն . ապա թէ ըստ չափն անցանիցէ , թշնամանի անչափութիւն : Եւ յսպիսի ինչ . իմացաւ մղել զէզն , վարժել զձի , հնազանդել զուղտ , և զայլ ևս անասունս՝ որ ՚ի սպասաւորութի մեզ տուան : Եւ այց առ ազահութի իմացաւ և այլ ինչ խառնս արտաբոյ քան զբնութի , զէշ ձիոյ արձակել , որ չէր ըստ կամացն այ . քանզի ՚ի սկզբանէ ասաց անձ , եթէ հան-

ցէ երկիր չորքոտանիս, և զեռունս ըստ ազգի իւրեանց . հնարեցաւ ագահունին և այլ իմն խառնս արտաքոյ քան զընուի խառնեալ : Այսին որոյ և անձ զի զանչափու թին պատժէ, անծնունդ արար զմարդկեղէն ագահուն թին . վասն այնորիկ չմանի ջորի . զի չէ յայնցանէ, որք իբրև եղեն՝ լուան, եթէ աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր : Ասկայն թոյլ տայ պատկերին գործել զինչ և կամի, զի զօրու թիւն նորա ցուցանիցէ, և զանչափու թին պատժիցէ, և ըզհպարտու թին ցածուցանիցէ :

Արարէալ անչափ ցանկու թի մտաբերեաց գործել պատկեր մարդկակերպ . թող նմանեցից, ասէ, ան, որ արար զպատկեր մարդոյ, և արարից պատկեր մարմնոյ . և բռնադատէ արուեստիւ զընուին : Այլ քանզի լուաւ, եթէ անձ յերկրէ առ հող, և արար զմարդն, ՚ի վարանս մտեալ արուեստն, քանզի չկարէ ճշմարտութիւն նմանել ան իւրում, այնուհետև ՚ի հնարս և ՚ի հայթայթանս աստատան լինի . ժողովէ արմատս և ծաղիկս՝ վասն զգոյնս յարմարելոյ, նմանեցուցանէ զայս աչաց, այլ չտեսանեն . չափէ ալկանջս, այլ չլսեն . յղկէ զունչս, և չհտոտին . կոչրաւ զբերանն, այլ չիք բարբառ ՚ի շրթունսն . զձեռոցն և բարձրցն յօրինէ, այլ չիք քնացք և քայլք ոտիցն : Օ ի այնու յայտ առնէ, թէ թոյլ ետ պատկերին զինչ և կամիցի գործել, և չելանել ըստ չափ . զի մի ՚ի հպարտութի գայցէ, և չճանաչիցէ զընու թին, և ոչ զանձին զազատութիւն և զփրկութիւն : Այց սակայն զի ուսան՝ եթէ յերկրէ ստեղծ անձ ըզմարդն, և միւսով արուեստիւ կամին նմանել ան և արարչի, բժշկաց արուեստիւն : Յորժամ տեսանիցէ ՚ի մարմինն փուտ, երկաթ ՚ի գործ արկանէ, և զփուտն ՚ի գատ հատանէ . և յորժամ զվէր փորել կամեսցի, շինել հասուցանել, և ածել ՚ի չափ զկերեալ մարմինն, արարիչ ոչ է, թէ վերստին ստեղծանէ . և արդ զինչ արուեստ պատկերին գործիցէ նմանել ան իւրում . ընթանայ նա ՚ի հողն, ուստի մարմինն ստեղծաւ, և կազմէ անտի դեղս և սպեղանիս . միովն քակէ զփուտն, և միւսովն շինէ, և այնպէս ըսու զթերութի մարմնոյն :

Եւ տէս զարմանալիսն . զիւրդ նստի ան և իբրև
 ընդ որդիս նայի : Եւ զինչ յայտ նայելն առնիցէ :
 Այ զի ուսանիցի, այլ զի կրթեսցէ . և այնպէս աղ-
 բիւրն ամենայն բարութեց խրատէ զիւր պատկերն :
 Արպէս զառաջինն՝ ած կացոյց առ Եւամայ զամե-
 նայն գազանս և զանասունս և զթռչունս, տեսանել
 զինչ կոչեսցէ զնոսա . ոչ զի ուսանիցի ամենագէտն ,
 այլ զի զպատկերն կրթեսցէ : Յանկ իակ ՚ի միտ դնե-
 լոյ ցուցան հանգամանք օգտիցն շինողութե, և հիւս-
 նութե, նաւագործութե, և դարբնութե, և ոստայն-
 անկութե : Եւ և ընդ աստեղս նայելոյ՝ չէ դատար-
 կութե գործ . այլ նշմարել զկարգս աստեղացն նա-
 ւորդացն օգուտ է . և անսալ աստեղացն արևելեանս,
 և ժամանակ ՚ի դիւր իմն նաւարկութե ճանաչել . ոչ
 ծնունդս ինչ ստեղծանել, և ոչ զիմարմինէին զբաշ-
 խի և զբախտի առասպելս ՚ի մէջ բերել, այլ զհետ
 բարբառոյ ինն երթալ, եթէ եղիցին լուսաւորք յեր-
 կինս, և ծագեսցեն յերկիր, և եղիցին ՚ի նշանս և
 յաւուրս և ՚ի ժամանակս :

Օ ի մի համարեսցիս, եթէ պատկերն անձամբ ինչ
 գտանիցէն զհնարս ամենայնի, միով բանիւ յայտ առ-
 նէ երանելին Սաղոմոն . Եւ տտ ինձ, ասէ, ճանաչել
 որ ինչ և իցեն, անվրէպ գիտել զհաստատութի աշ-
 խարհի և զյօրինուածս արարածոց, զսկիզուն և զկա-
 տարած և զմէջս ժամանակաց . զչրջանս տարերց
 և զկարգս աստեղաց . զբարս անասնոց և զզայրումն
 գազանաց . և զտունկս ազգի ազգի և զգօրութիւնս
 արմատոց . որ ինչ ՚ի ծածուկ իցէ՝ և որ ինչ յայտնի,
 որ երևի՝ և որ աներևոյթ, ծանեայ, ասէ, ես մարդ .
 փոխանակ ասելոյ՝ թէ պատկերս : Եւ զիւրդ : Եւ Ե-
 իմաստունին՝ ճարտարապետն ամենեցուն՝ ուսոյց զիս :
 Եւ ուսոյց զբեզ զչափոյսն, և ոչ զանչափն : Տէս,
 յորչափ անչափութի տարածեցաւ և ել արուեստն .
 հայեցաւ ՚ի մարդկեղէն բնութիս, և պատկերն այ
 ած զմտաւ, թէ զիւրդ գործի բարբառոյ բերանոյն
 կազմեալ իցէ . նկատեաց զբնութիսն, նմանեցուցանէ
 արուեստիւն բնութիւն, և հնարի իմն հնարս ՚ի բա-
 զում փողոցս ընդ միմեանս յարեւոյցս յերեարս խառ-
 նելոցս : Եւ տէս զինչ գործէ արուեստն՝ նմանել

գործոյ ճարտարապետին . տիկս իմն կազմէ, որ ոչ յանձնէ ունիցին զփութն, այլ ընդ¹ տալ և ընդ առնուլ և ընդ բանալն և ընդ խփել՝ առնուցուն փոխ օտար օդ, և ապա յերկուց փքոցն՝ ՚ի ցնցուղնն հողմաբերս, և անտի յառնեայն փողնն տալ զփութն . և իմանայ՝ թէպէտ և փութն խաղայցէ՝ նուագ ինչ չհարկանի . և այնմ՝ ևս հնարս հնարի՝ մատամբք յօրինել, և գեղգեղէ զնուագսն : Այլ ուստի իցէ քեզ այն, ո՞վ մարդ, ուստի իմացար զփութնն օդընկալս կազմել, և զմաղեալ օդն մատամբք՝ ՚ի նուագս յօրինել : Արի իմն, ասէ, տխմարաբար հարցանես . ոչ կանխագոյն իսկ ասացի, թէ պատկեր եմ ւնայ, և աստէն յիմ՝ բնութիս հայեցայ, և նմանեցուցի . քանզի յիս տեսանեմ օտար շունչ եկամուտ, և պատեանքս ստէպ բանալով և խփանելով՝ ընդունին զօդն հասարակախառն : Տեսանեմ, զի երկու փողակք տան և առնուն զօդն, իբրև ցնցղով իւրիք սոսորդով՝ ՚ի բերանս . տեսանեմ, զի և օդն մտանէ, և խօսք չլինին, թէ ոչ լեղուն ՚ի մէջ անցեալ զնուագսն յարդարիցէ : Հայեցայ յիս, և նմանեցուցի յիմ՝ բնութենէս, և անձամբ յանձնէ հասու եղէ ւնն աբուեստի . որպէս և՝ Վաւիթ ասէ, թէ սքանչելի եղև գիտուի քո յիս . աստէն յիս նայեցայ, և զարուեստագէտն փառաւորեցի . նմանեցայ իմում ւնն, և արուեստիւն զբնութիս յայտ յանդիման նկարեցի :

Այլ ինչ չար տաւիղն, այլ զի աղտեղի երգոցն եզև գործի . որպէս թէ զանձեղէն օրհնութիսն երգէր իբրև զառաջինն, չէր պիղծ . թէպէտ և անչափ ցանկութեն պատճառք են ՚ի խրախուծիս, սակայն թէ ւնն նուիրեալ էր իբրև զառաջինն, չէր չար և պիղծ . որպէս և՝ Վաւիթ ասէ, օրհնեցէք զտր սաղմոսարանաւ, և ջնարաւ, և աղեաւ, և տաւուղաւ, ծընծղայիւբ, քաղցր ձայնիւբ, օրհնութիւք, թմբկաւ, և պարուք : Արդ եթէ այնպիսի չէր ՚ի խրախուծիւն անառակութե, դարձեալ և ոչ ՚ի կուոցն երկրպագութի, այլ որով զարուեստն իմացաւ՝ նովին և պրտուղ տայր ւնն, չէր բամբասանայ իմաստ արուես-

1 Յօրինակին պակասէր ընդ :

տին , եթէ զտօրն ճանաչէր . չէր բարձրասանաց քնարն ,
 եթէ քնարաւն այլ երգս ոք մատուցանէր : Ասն այ-
 նորիկ երանելին Վաւիթ , որ քնարաւն ոչ զաղտեղի
 երգսն երգէր , այլ զնուիրական օրհնութիւնսն մա-
 տուցանէր այլ , և զգեւսն փախստական առնէր . յոր
 ժամ զՎաւուղ այսն չար լիկէր , ասէն զիրք , եթէ
 Վաւիթ քնար հարկանէր , և դիւրանայր Վաւուղի :
 Տեսանէս , զի ամենայն արուեստ յայ հաճութիւն
 կազմեալ է . չգոյր ինչ յոռութիւն , եթէ ամենայն
 ինչ ըստ այլ կամայն լինէր :

Օ ինչ արդեօք կամեցայ ցուցանել , զի յածիս .
 սութէն յայսպիսի բանս եկի՝ յարուեստն , և նմա-
 նել պատկերին իւրում արարչին : Օ ի ցուցից , ե-
 թէ զտօրունական բարբառն յեղյեղէմ , և զհեր-
 ձուածողացն տարապարտ կարծիս յանդիմանեմ :
 Օ տօրունի . զոր Վեղծաւորք , ասէ , զերեսս երկնից
 դիտէք փորձել , արուեստս դիտէք , իմաստս իմա-
 ցայք , և զամենեցուն արուեստագէտն թշնամանե-
 ցէք . դու նմանեցեր արուեստիւն քում տն , և զինչ
 կամեցար արարեր . քանզի ըստ պատկերի և ըստ
 նմանութեան արարչին հաստատեցար . և զարարչն
 աննման ՚ի ծնողէն քարոզես : Աս զձեզ հնազան
 դեալս մեղացն ազատեցի , և զիս որ տօրս եմ ամենե-
 ցուն՝ ՚ի հնազանդութիւն կոչէք : Այո , ասէն . քան
 զի գրեալ է , եթէ որդի հնազանդեսցի : Ասացաք
 յառաջագոյն ըստ մերում կարի ՚ի սոյն , մանաւանդ
 եթէ այլ զօրութիւն . քանզի չեն մեր բանքս , այլ այլ .
 և յիշեցէք . բայց սակայն և այժմ սակաւ մի ձգես-
 ցուք ՚ի նոսա զյանդիմանութիւն : Վնեսցո՛ք զբանն .
 ՚ի հանդերձեալ աշխարհին և ՚ի յարութե , ուր ա-
 սես՝ եթէ որդի հնազանդելոց է , ո՞չ ապաքէն դու
 արեգակն և հրեշտակ լինելոց ես . ՚ի յարութ մեռե-
 լոց , ասէ , ոչ արք կանայս առնեն , և ոչ կանայք ա-
 րանց լինին , այլ իբրև զհրեշտակս իցեն . դու յայն
 ժամ ՚ի քումմէ աստիճանէդ ՚ի վեր մատուցիս , և
 որդի ՚ի տօրութի ՚ի իոնարհ իջանիցէ : Չլուար ՚ի
 Վաւուղոս . ունայնութե , ասէ , հնազանդեցան արա-
 րածք , և ինքեանք իսկ արարածք հեծեն և երկնեն
 մինչև ցայժմ : Աթէ արարածքն , այսինքն երկինք և

երկիր և այլն ամենայն՝ մարդկան ունայնութե՛հ հնազանդեցան . քանզի ունայնութիւն կոչէ զնա վասն զպատկերն եղծանելոյ, ՚ի նմանութիւն անասնոց ի ջանելոյ . որպէս և այլ ուր ասէ, եթէ սնտոիք սնուտեաց, ամենայն ինչ սնտոի է . և Վաւիթ ասէ, թէ ամենեւիմ ամենայն մարդ կենդանի սնտոի է . արդ հնազանդեցան արարածք մարդոյ՝ որ եղծ զպատկերն Ն շ զիսորդ հնազանդեցան . Վանզի ծագէ արեգակն անարժանից, տեղան անձրևք, բղխեն աղբուրք ապաշնորհացն, բերէ երկիր պտուղ ապախտաւորացն . և այնպէս հնազանդեցան արարածք ունայնութեան, և ոչ կամօք . զի թէ ըստ կամաց ինչ էր՝ չհնազանդէին անարժանիցն . այլ վասն այնորիկ՝ որ հնազանդեցոյց զնոսա յուսով . զի և ինքեանք, ասէ, արարածքն ազատեցին ՚ի ծառայութե՛հ ապականութե՛հ յազատութի՛ն փառաց որդւոյն ո՞յ : Վսկ եթէ ազատանայցեն արարածք յայնժամ, որդին ՚ի ծառայութիւն գայցէ :

Վննեցէք զգիրս, և մի զրպարտէք . քննեցէք, և մի վայրապար խուղէք . քննեցէք, հաւատացէք և մի հակառակիք : Ուստի ուսար ասել, էր որդի և ծնաւ, թէ չէր . ուստի ուսար եթէ ծնանել և առնել նոյն է : Վետրո՞ս ուսոյց քեզ զայդ, եթէ Վաւ զոս ճառեաց, եթէ կենարարն աւանդեաց . ընթերցիր զգիրս : Վա և զոր ասեսդ՝ յայն չկաս . զի յորժամ հարցանիցես իսկ, եթէ էր և ծնաւ, թէ չէր, յայնժամ իսկ ստես . զի ոչ զոր խոստովանիսն՝ զայն հարցանես : Վախ խոստովանեաց, եթէ ծնաւ որդի, և ապա հարցանիցես զէն և զէ . դու աւագիկ զիրսն ուրանաս, և զբանսն գանալից առնես . որում ըզծնանելն չտաս, զքննութի՛ն անտի ընդէր պահանջիցես : Վր, ասէ, որդի և ծնաւ, թէ չէր : Վախ տուրցիս զծնաւն . կնքեա՛ նախ մուրհակ, թէ ծնաւ . և ապա ինդրեսջիր զորպէսն . դու աւագիկ զքնութի՛ն ուրանաս, և զբանսն ՚ի խոյզ և ՚ի ինդիր արկանես : Վռնելն և ծնանելն՝ նոյն է ասես : Վա և առ իս ոչ նոյն, եթէ ոչ նախ կարգ երկոցունց յայտնի լինիցին, և ապա միտքն միաբանեցին . զի եթէ զհայելն և զտեսանելն՝ զնոյն ասիցեմ, ասացի մի ինչ . ապա

եթէ լսէին և տեսանէին նոյն ասեմ, յայնժամ թուիմ,
 թէ որ աչացն անկ էր՝ զայն լսելեացն ետու : Եւ
 դու ուստի դիտացեր, եթէ առնէին և ծնանէին այ
 նոյն է. զի եթէ ծնեալ և արարեալ դաւանէիր, ա
 պա բարիոք ասէիր՝ թէ նոյն է : Իսկ եթէ չխոստո
 վանիս երբէք զծնեալն, ուստի զծնանէին և զառնել
 նոյն համարեսցիս. և գտանիցիս ոչ միայն ընդունայ
 նական բանս մոծանել, այլ և ամենևին իսկ թա
 փուր ՚ի ճմարտութիւն :

Եւ արդ հարկ է ուսանել, եթէ ընդէր զառնէին
 և զծնանէին ճարտարիցէ հերետիկոսն՝ թէ նոյն է .
 քանզի անձ, ասէ, պարզ և սիւրբ էութիւն է. և ոչ որ
 պէս մեքս. զի այլով անդամօք ծնանիմք, և այլով
 գործեմք. զի ծննդականօքն ծնանիմք, և ձեռօք գոր
 ծեմք. ոչ այնպէս և անձ. այլ պարզ և սիւրբ, և
 առանց կերպարանաց է. որով օրինակաւ ծնանի,
 նովին և առնէ : Եւ արդ որովհետև զաներևութիցն
 խոստանաս զհանգամանս ցուցանել, ուսուցեալդ
 յանձահ ճարտարութենէ, յերևելեացս ցուցանեմ
 քեզ, եթէ նովին օրինակաւ որով գործքն գործին .
 ան ՚ի մէջ զերևելի զձեռս, զի երևելեօքս և ան
 երևութիցն ընծայութիւն ՚ի մէջ գայցէ. զի ձեռն
 իսկ մի և նոյն գոր ինչ գործեսցէն, և ոչ մի և նոյն
 գործ կուի, և ոչ զմի և զնոյն հանդէս ցուցանէ :
 Եւ յսպիսի ինչ. միով և սովին ձեռամբ շինեմ, և
 տապալեմ. որովհետև միով ձեռամբս շինեցի և քա
 կեցի, երկոքեան նոյն իցեն : Ի՞նչպիսի և ասեն, թէ
 մեք այլ ազգ ծնանիմք, և այլ ազգ գործեմք. ասեմ
 և ես՝ ըստ նմին օրինակի, եթէ շինեմք և քակեմք
 նովին ձեռամբ. և հարկանեմք և ողորկեմք նովին
 ձեռամբ. և մղեմք և ընկենումք և յարուցանեմք
 զգլորեալն նովին ձեռամբ. և համարիմք և քա
 կեմք զհամարն նովին ձեռամբ : Եւ արդ՝ շինելն և
 քակելն նոյն իցէ. և կամ հարկանելն և ողորկելն,
 և այլքն մի ըստ միով : Եւ չիցէն մոռոսաց բանք
 և անձահ առասպելք. և չեծեն ընդ այն Պաւղոսի
 միտքն. և չգայրանայցէ Պետրոս ընդ այնպիսի բանս
 խառնել ՚ի վարդապետութի : Եւրացար ՚ի Վսէ, և
 զայլոց ուսանիս. չիցէ լուեալ անձ որ ասէր, եթէ որ

ամօթ համարեցի զիս և զբանս իմ, ուրացայց և ես
 զնա . քանզի բազումք բազում անգամ զՄ^Թ խոստո
 վանին, և զբանս նորա ամօթ համարին . որպէս և
 դու իսկ կրիցես փաշաման, յորժամ յիծախօսուածէ
 ճառան զայցես, և լիցես զանուն հօրն և զորդուոյ,
 և ամօթ համարիցիս զբանսն . և ասես այսպիսի բանս
 ինչ, եթէ ծնաւ արդեօք անկարեկանն . բնաւ և ծնա
 նիցի . իսկ եթէ այնպէս իցէ, ըստ ծորելոյ և ըստ
 հատուածոյ : Տեսանէս զի ամօթ զբանսն համարիս .
 առ այնպիսիսն ասէ զբանն, եթէ որ ամօթ համարեա
 ցի զբանս իմ, և ես ուրացայց զնա : Ո՛հ անմտունն,
 բանից միայն եղէն որսորդք, և ոչ արդեանց ճշմա
 րիտ քննիւք . զամենայն ինչ եղծ ապականեաց տա
 րապարտ ունայնութիւնն :

Օ որ բազում անգամ ասելի, ասացից և այժմ .
 եթէ քո հերձուածոցդ գլխաւորք և առաջնորդք
 յայտնի են . և սք եկեղեցի հերձուածական վարդա
 պետուի չընկալաւ երբեք : Նիշեցես՝ երբեք՝ եթէ
 այս անուն առաջնորդ եղև եկեղեցական կրօնիցն .
 պարտիս ՚ի մէջ բերել : Մ^Թ գիտեմ, եթէ չկարես
 յայտ առնել, որ զայս աղանդ եհան . զոր դու աղանդ
 կոչես, և չէ աղանդ, այլ ճշմարտութի . զոր ՚ի սկզբա
 նէ առաքեալքն իսկ քարոզէին, և յետ նոցա նիկէա
 կան սիւնհոգոսն զնոյն հաստատեաց, զի յայտի լի
 նիցի՝ եթէ համաշխարհական և տիեզերական հա
 ւատք էին . իսկ յայնչափ բազմութի եպիսկոպոսաց
 ՚ի մի վայր ժողովելոց՝ եւթն միայն եպիսկոպոսք չմիա
 բանեցին, և իբրև զտարազիրս և զխոտանս ՚ի բաց
 ընկեցան . և ամենայն տիեզերք միաբանեցին, զի
 յառաքելական ամբբելի զանկուածոյն էին :

Այս տես զգարմանալիսն . նմանեցաւ նոր համօրէն
 աշխարհս՝ հնոյ կտակարանացն . որպէս զի անդ ա
 ուաւել հաւատացեալն Մ^Թ բրահամ վառեաց ընդ իւր
 ծառայս ընդոժինս երեք հարիւր և ութուտասն, և
 հինգ թագաւորս ասորեստանեայ՝ որ եկեալ էին ՚ի
 վերայ երկրին պաղեստինացուոց, վանեաց . ըստ նմին
 օրինակի և համարոյ՝ և Մ^Թ գումարեաց առ իւր, տալ
 պատերազմ ընդ հերձուածողսն, երեքհարիւր և

ութուտանն եպիսկոպոսս : Արքեքարիւր և ութու-
տանն ծառայս ընդոծինս առ Աբրահամ, և չոդաւ
'ի վերայ այլազգեացն . թէպէտ և էին բազում և
այլ ծառայք արծաթադիրնք, այլ զմտերմութի ըն-
դոծին ծառայիցն եցոյց . նոյնպէս և Վրն ոչ գումաւ
բեաց խառն 'ի խուռն զամենեսեան, այլ զընդոծինս
հաւատոյն . և քարոզեցին զճմարիտն 'ի ճմարտէն,
զկենդանին 'ի կենդանոյն, զլոյսն 'ի լուսոյն :

Օ ինչ անջրպետութիւն ընդ լուսոյն, և ընդ
լոյս համարիցիք . զոր այլայլութիւնս՝ ընդ կեանսն,
և ընդ կեանս . զոր այլակերպութիւնս ընդ ճմար-
տութիւն, և ընդ ճմարտութիւնս : Աւ որ զարմա-
նալին և ս է . զի հայր լոյս կոչի : Ահա հաննէս ասէ,
ի՞նչ է . և որդի յաւելուածովն հանդերձ, և
թէ էր լոյսն ճմարիտ : Հայր լոյս միայն արձակ
կոչի, վասն կարծրութեն . և քանզի ընդդէմ ի՞նչու-
թեան որդւոյ գումարին 'ի մարտ հերձուածողքն
յանդգնեալք . թէպէտ և որ առ Վրն որ յանդգնեա-
ցի 'ի հայր ձգէ զթշնամանս . բայց սակայն զայսնին
մեկին բանիւք յայտնեն գիրք, և զերկբայութիւն
ճմարտութիւն ամբացուցանեն : Այս կոչի հայր, և
ոչ յաւելուածով հանդերձ . քանզի քարոզութիւն
միայն բաւական է ծանօթ առնել . լոյս անուանի և
որդի . զի մի համարեցիս, թէ նա լոյս իմանալի և
բուն է, և սա լոյսինչ երևելի և պիտակ, յաւելուա-
ծովն ամբացուցանէ զբանն . էր, ասէ, լոյսն ճմարիտ
Աւ դարձեալ զի մի որ ասիցէ, թէ որպէս լոյս է ա-
րեգակն, և լոյս լուսին, այլ մին մեծ լոյս, և մին
փոքր . նոյնպէս և հայր՝ մեծ լոյս ինչ իցէ, և որդի
փոքր, յառաջագոյն կարապետէ Ասայիա, և յար-
դարէ . երկիր, ասէ, Օ աբուղոնի, և երկիր՝ Աբիթաւ
զիմայ, ճանապարհ ծովու յայնկոյս : Որդանան գետոյ,
ժողովուրդ որ նստէր 'ի խաւարի՝ ետես զլոյս մեծ :
Աթէ հայր լոյս մեծ կոչի, ահա և որդի լոյս մեծ ա-
նուանի : Արեծն է ծնողն, մեծ է և ծնունդն . մեծի
արմատոյն՝ մեծ է պտուղն . մեծ է լոյսն, մեծ է և
ծագումն լուսոյն . չճանաչեմ անդ մեծ և փոքր, այլ
միայն զմեծն . մի ի՞նչ զԱրքորդութիւն գիտեմ : Արեծ

է հայր, որպէս Արեւիա մարգարէ ասէ, եթէ անձ մեծ և յաւիտենական. ասէ և զորդոց Պաւղոս, եթէ ակն ունիմք երանելի յուսոյն և յայանութեան մեծին ան և փրկչին Յիսիս. և Պաւլոս ասէ. մեծ է ան, և մեծ է զօրութի նորա. մի թէ այլ որ նա իցէ, և այլ որ զօրութի նորա. և զի որդի է զօրութի նորա, վկայէ առաքեալ Ստեփանոս, ասէ, այ զօրութիւն: Պարձեալ ասէ մարգարէն, մեծ է ան մեր. որպէս զի թէ ասիցէ, թէ մեծ հայր, և մեծ է զօրութիւն նորա՝ հոգին սբ. որպէս ասաց կենարարն ցառաքեալն, կացէք մնացէք յԱրուսաղէմ, մինչև առնուցուք զօրութի ՚ի բարձանց:

Այլ տես, զիարդ ճարտարեն հակառակորդքն. այս, ասեն, զօրութի է՝ որ զմեծուի աւետեացն բաշխեցէ, և չիք ուրեք գրեալ՝ եթէ հոգին ան իցէ, այլ առհաւատչեայ ժառանգութեն: Այլ դու միտ դիր. առհաւատչեայն մասն ինչ է ՚ի պարգևէն, և ոչ ամենայն պարգևն, այլ մասն ինչ ՚ի բնաւէն: Վրեալ է ասեն յԱռաքեալ, եթէ կնքեցայք հոգւոյն սբ. աւետեաց, որ է առհաւատչեայ ժառանգութե մերոյ: Տեսանես, ասեն, զի պարգև է, և ոչ ան: Այլ արդ եթէ գտանիցես և զհայր մասն և ժառանգութի կոչեցեալ, և անդ զբանիցն զհետ երթայցես, և ոչ զմտացն. զի և ժառանգութին, և մասն պարգևք են տուողին, և ոչ ինքն որ զժառանգութին տայցէ: Այլ եթէ հոգւոյն սբ. կոչել առհաւատչեայ գայթակղեցուցանէ զքեզ, ապա և զհօրէ յորժամ լիցես, եթէ բաժին ժառանգութե է, և ՚ի նա ձգես զհայհոյութին: Սիտ դիր հաստատութի. չասաց թէ ժառանգութի, այլ թէ մասն ժառանգութե. և վկայէ Պաւլոս. ան, բաժին ժառանգութեան իմոյ. ապա ուրեմն որպէս բաժին ժառանգութե է, նոյնպէս և հոգին առհաւատչեայ ժառանգութեան. եթէ զհայր փոքր առնիցէ ասելն բաժին ժառանգութե, ապա և զհոգին առհաւատչեայ ժառանգութեն: Այլ յայլում վայրի ասէ Պաւլոս, եթէ ան բաժին իմ յերկիր կենդանեաց. և բաժինն յիմեքէ մասն ինչ է, և ոչ եթէ ամենայն բառանդակ: Արդ եթէ բանից որսորդ իցես, և ոչ մը-

տաց քննիչ, չիցէ այնուհետև ինչ արդէլ քեզ զի՞ծ հայհոյել՝ զոր համարինն թէ փառաւորեացես . Խոր, ասէ, բաժին ժառանգութիւնոյ . և բաժին իմ՝ Խոր յերկիր կենդանեաց : Այժմէ վասն էր բառանդակ զօրութիւն բաժին և ժառանգ կուէացի, հարկ է ասել . քանզի զի՞ծ անձնիշխանութեամբ պաշտեմք, և ոմն ընդ մարտութիւն հաճեալ է, և ոմն ընդ անձ, լինի բաժին հաւատացելոց՝ որ զնա ընտրեն : Այսպիսի ինչ . ղևտացուոցն, ասէ, մի լիցի բաժին յերկիր . զի Խոր է բաժին նոցա, զոր ընտրեցին . և մարգարէն յայտ առնէ, եթէ իւրով կամօք ընտրեաց զի՞ծ, և ոչ ՚ի հարկէ . Խոր, ասէ, բաժին իմ է : Այժմէ անձ յոր ժամ բաժին կուէացի՝ չնուազի ինչ յի՞ծութիւն իւրմէ, նոյնպէս և հոգին անձ յոր ժամ առհաւատեաց կուէացի, չնուազի ինչ յիւրմէ անձութիւն :

Վ բաց յապաւեսցուք այսուհետև զի՞մ խառնակ շիտթութի, և ընկալցուք զառաքելական հաւատսն : Մինչև ցերբ կռուսեդեալ՝ կռուեսցես զի՞ծ ային բանս . ունիս զխորհուրդս իբրև զկշիռս ՚ի միտսդ, կռեա՛ զպարգևս փրկչին : Վ միտ առ, որ մարմնոյն իցեն, և ո՞ր անձութեն . ո՞ր պատուին, և ո՞ր տնտեսութեն . զի մի ասացի և վասն քո, եթէ Վա նանու կշիռք են ՚ի ձեռին, կշիռք անիրաւութի . և ՚ի դէպ ելանիցէ քեզ միւս բանն, եթէ ընդունայն են որդիք մարդկան, ՚ի կշիռսն մեղանչեն : Անիս զլծակ կռոցն, և թիւրես զարգար կշիռն : Օ զոյշ լեր կռորդաց կենարարին, միտ դիր, քաջ հայեաց . ես, ասէ, և հայր իմ մի եմք, և արդ ո՛ւր իցէ անզոյզն : Տես զկռորդս անձեղէն բանին . Ար ետես զիս ասէ, ետես զհայր իմ . և ո՛ւր իցէ որ ՚ի վայր միտիցէ, կամ որ ՚ի վեր ձգիցէ : Տես զհայր ազատիչ, և զորդի ազատիչ, և զհոգի ազատիչ . եթէ ոչ, ասէ, որդին ազատեսցէ զձեզ, ծառայք էք . և Պաւղոս, օրէնք, աւսէ, հոգւոյն կենաց ՚ի Վա : Այս ազատեցին զմեզ . եթէ հայր ազատէ, և որդի ազատէ, և հոգի ազատէ : Այլ եղիցի մեզ ամենեցուն ազատիլ ՚ի լծոյ մեղաց, և զերծանել ՚ի լծոյն ՚հերձուածողացն, և ուզիլ զհաստատուն հաւատսն, և փառս տալ սոյն Արբորդութեն յաւիտեան :

Ճ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Նորին ասացեալ 'ի նք վկայն յԱհակ մարտիրոս : Ուր և ած
զՅուսէփ յօրինակ քնի :

Օ ՈՒԱՐՃԱՆԱՅ երկինք յորժամ աստեղք 'ի մէջ
աստեղաց ծագէն , և նաւահանգիստք՝ յորժամ մանր
նաւքն 'ի մէջ մեծամեծ նաւացն շողայցեն , և յոր-
ժամ ամալք զամալօք ելևել խաղայցեն , և զցօղս
քաղցրութե սրսկեալ ցանիցեն : Օ ուարճանայ և
եկեղեցի , յորժամ ժողովուրդք զժողովուրդս ձե-
պիցեն , և տօնք զտօնս ստիպիցեն 'ի նք տեղիսն . և
նչ ըստ տեղեացն զկարգս փոխեն , այլ ըստ տեղեացն
փոփոխմանց զգուժան նորոգեն . յօրհնութեց յօրհ-
նութիւնս , յեկեղեցւոյ յեկեղեցի . մանաւանդ թէ
առաքելաբար պարտ իցէ ասել , թէ 'ի հաւատոց 'ի
հաւատս , և 'ի փառաց 'ի փառս . և կատարի բան
մարգարէական , եթէ երթիցեն 'ի զօրութենէ 'ի զօ-
րութիւն : Արեկ պայծառացոյց զմեզ արբունական
թագն առաքելոցն , և այսօր լուսաւորէ զմեզ պսակն
մարտիրոսաց . և աւնու 'ի զլուխ եկեղեցի զթագն
և զպսակն , և կատարի 'ի սմա բան մարգարէին ,
եթէ եկեղեցի պսակ վայելչութեան 'ի ձեռին նոն , և
թագ արքայութեան 'ի ձեռին նոյ : Այլ զոգիս մեր
պսակեցին վկայիցս վաստակք , և զորմս տաճարիս՝
կանթեղացս լուսաւորութիւնք , և պարիսպ , և պա-
տուար : Պատուար պատեցաւ զմեք կրկին յԱրբոր-
դութեն . քանզի չիք ինչ յերկնաւորաց և յերկրաւո-
րաց՝ եթէ առանց սոյն Արբորդութեն լուսաւորեսցի :
Ամանօղ լինի նորայքս օրինակի արարչին . զի զոր նծ
'ի ծածուկ առնէ , զնոյն և կանթեղքս յայանի . քան
զի պատեաց ' զմեզ իբրև պատուարաւ լուսաւորու-
թիս . և քանզի նծ խոստանայ՝ եթէ եղէց պարիսպ
հրեղէն շուրջ զժողովրդեամբ իմալ :

Արդարև լցաւ երկիր զիտութիւն նոն իբրև զջուրս

բազումն, զի ծածկէն զծովս . և այժմ՝ իսկ 'սբ. ժողովրդօք կատարի ծածուկ բան մարգարէին, եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով : Քարոզէին զայս մարգարէքն, և ոչ առ այժմու հաստատութիւնս ճառէին զբանս . ո՞րք ոչ զիտիցէ՝ եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով . և կամ ո՞վ երկմտիցէ եթէ այլոյ ան բաժին կայ յարարածս . քանզի ամենայն հաւատացեալք և անհաւատք յանդիման կանխակալ սովորութիւնք զիտեմք, եթէ այ է ամենայն ինչ . այլ մարգարէքն ոչ եթէ առ այժմու հաստատութիւնս բարբառէին զայս, այլ առ՝ առաջին մուրուին՝ յորժամ կռապաշտուին ճարակէր զերկիր, յորժամ առ պատկերսն ջերանէին մարդիկ, յորժամ ան ճանաչէր, և չաւտուածքն երկրպագութիւն առնուին :

Յորժամ, որպէս Մաքեալ ասէ՝ եթէ պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարին, տեսանէին 'սբ. մարգարէքն զերկիր իբրև 'ի բռնաւորէ ումեքէ վտարանդի վարեալ, բողոքէին մուրեկոցն, եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով, ընդէր մուրեալ շրջիք . զմէ՛ պէս պէս անձոց համարիցիք զծագս երկրի . քանզի ըստ դիււայն անուանց՝ նոյնպէս և տեղիքն կոչէին : Ալ զորօրինակ ապստամբ մտեալ բռնութիւնք զայլոյ թագաւորութիւնս իւր վտարիցէ, նոյնպէս և դեք մտեալ յաշխարհ՝ զիւրաքանչիւր կողմն տիեզերաց յանձինս կորզէին . ոմանք լիկիացիք դիւր կոչէին, և ոմանք ատտիկեցւոց, և այլք ազուացւոց, և այլ քայքայեցւոց . և իւրաքանչիւր յանցնիւր կողմանս բաժանեալ էին, և ըստ յորջորջման դիցն ընծայելոյ տեղիքն կոչէին : Մայսպիսի ինչ . աթենացիք յանուն այնր դիցն որում երկիր պագանէին . և Մքեք քաղաքի՛ ըստ իւրեանց դիցն, և իւրաքանչիւր որ ըստ իւրաքանչիւր դիցն . և զի մի տողեալ երկայնեցից զպատմութիւնս, ըստ անուան դիցն և տեղիքն անուանէին :

Ալ զի մի ինչ առաջին պատմութիւնն պատրեսցէ զքեզ, միտ դիր դրոց՝ որ նմին միաբանին . այնպէս համարէին առաջինքն, եթէ իւրաքանչիւր ումեք 'ի դիցն մի մի կողմ եհաս երկրի, և անձ զհրէաստանի

կողմն ունիցի . քանզի և ասէր իսկ ասորեստանեայն ,
 յորժամ եկին 'ի վերայ երկրին պաղիստինացոց ,
 մի թէ ապրեցուցին անձքն իւրեանց զիւրաքանչիւր
 աշխարհ , զի զբեզ ապրեցուցանիցէ անձն Խարայել :
 Համարէին առաջինքն , թէ մի ոք 'ի կարծելոցն իցէ
 ամենեցունց անձն . և որպէս իւրաքանչիւրոք 'ի սուտ
 անուանելոցն անձոց զիւր աշխարհ ընկալաւ , նոյն-
 պէս և անձ սեպտական ինչ զպաղիստինացոց աշ-
 խարհն ունի . որպէս և միւս խուժողուժն ասէր , ե-
 թէ անձ Խարայել 'անձ լերանց . փոխանակ ասելոյ՝ ե-
 թէ պաղիստինացոց լերանցն միայն ունի իշխա-
 նութիւն : Ալ արդ առ մուրեալն որ բաժանէին
 զերկիր 'ի միջէ տէրութենէն , և ընդ բազում տէ-
 րութեամբ համարէին զկողմանս որ 'ի ներքոյ երկ-
 նից են , աղաղակէին՝ եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով .
 Ապա իբրև պահանջել իմն յայտ առնել , եթէ ուս
 տի իցէ ան ամենայն երկիր , բերէ յառաջ զճանօթս
 արարու թէն , զի հաստատեցէ զսահմանս տէրու-
 թէն . նա ինքն , ասէ , 'ի վերայ ծովու հիմունս արկ
 նմա , և 'ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա :

Այս ապուհեալ փառօքն՝ Վսի ամենայն երկիր ,
 և լի եղև գիտութիւն ան ամենայն երկիր . որպէս մար-
 զարէն Ասայի ասէ , թէ իբրև զուրս բազումս որ
 ծածկեն զծովս Որ բնութեամբ չընդունի զսահմանս ,
 զայն հաւատոցն օրէնք հաստատեն : Վսիտէք , եղբարք ,
 զի բազում գետք յամենայն կողմանց որ 'ի ներքոյ
 երկնից են՝ թափին 'ի ծովս , և չծածկեցին , այլ մա-
 նաւանդ ինքեանք ծածկեցան , և ոչ ծածկեցին :
 Վայց նոր քարոզութիւն նոր իմն զօրութի խոստա-
 նայ : Վսիտութիւն ան , ասէ , ելից զերկիր իբրև զուրս
 բազումս որ ծածկեն զծովս . որում բնութեամբն չէ
 մարթ լինել , զայն ըստ գիտութենէն հաստատէ : Օ որ
 օրինակ չէ մարթ ծովու 'ի ջուրց օտարաց ծածկիլ ,
 նոյնպէս չէ մարթ գիտութիւն ընուլ երկրի ըստ ի-
 րացն հանդիսի . բայց սա աւաղիկ տարածեցաւ բանն ,
 և զամենայն ծագս երկրի լի արար , և ծածկեաց
 զծովս աւետարանական վարդապետութիւն : Օ որ
 ծով : Յորում իբրև յանդուհս 'ի տատանի կային
 մարդիկ : Ալ բանն ան , և զամենայն ծագս 'ի ներքոյ

երկնից ելից . և կատարեցաւ զոր Պանիէլն ասաց , եթէ վէմն որ հատաւ 'ի լեռնէն առանց ձեռին՝ եղև լեռուն մեծ , և լցաւ 'ի նմանէ ամենայն երկիր : Սերթ նմանեցուցանէ ջրոց , որ ծածկեն զներքոյս երկնից . քանզի խաղաց գնացիւք վարդապետութիւն ընու բանն զծագս երկրի . և մերթ լերին՝ վասն բարձրութե վարդապետութեանն , վասն յերկին կցելոյ անձախօսուէն : Աղիցի , ասէ , յաւուրս յետինս յայտնի լեռուն ան . և տուն ան 'ի վերայ գլխոց լերանց : Որ տուն : Ակեղեցի . քանզի ոչ եթէ 'ի վերայ լերանց շինեալ է , այլ ընդ բարձրութիւն անձախօսութեան հաստատեալ կայ : Տուն ան է եկեղեցի , զոր Պաւղոս գրէ առ Տիմոթէոս . զի գիտասցես , ասէ , որպէս պարտ իցէ քեզ շրջել 'ի տան ան , որ է եկեղեցի : Աւ վասն էր 'ի վերայ լերանց : Անարարն ասէ , եթէ ոչ կարէ քաղաք թաքչել որ 'ի վերայ լերին կայցէ :

Աղև վէմն , որ հատաւ առանց ձեռին , լեռուն մեծ . այն իսկ է , զի ծնաւ Վրճ առանց առն . հատաւ վէմն առանց ձեռին , քանզի ծնաւ Վրճ առանց ամուսնութեան հաղորդութե . և եղև վէմն 'ի լեռուն մեծ , և ելից զներքոյս երկնից : Այց զի մի որ բռնաղբօսեալ ինչ բանս համարեսցի , և ասացէ՝ եթէ զինչ հուպ իցէ վէմն՝ հաստատել 'ի մարմին ծնեալ , հարկ է յայտ առնել , եթէ և վիմահատք ևս կոչին ծնունդք մարդկան . և անտի հաստատուն լինիցի , եթէ հատանէն ծնանել է : Ասէ մարգարէն Ասայի ցժողովուրդսն . հայեցարուք 'ի վէմն հաստատուն՝ յորմէ հատարուք . և զի մեկնեսցէ զվէմն , ածէ զնովիմք , եթէ հայեցարուք Վրճ բրահամ հայր ձեր , և 'ի Սառայ՝ որ ծնաւն զձեզ : Տեսանես , զի վիմահատս կոչէ զծնունդս մարդկան :

Աւ ընդէր 'ի վիմէ ասիցէ զծնունդս ժողովրդեանն . քանզի ամուլ էր Սառայ . և վէմն ամուլ է , և չբերէ ինչ պտուղ . կոչէ վէմ՝ զամուլն բնութիւն , և զծննդականն չնորհօք . հայեցարուք , ասէ , 'ի վէմն , յորմէ հատարուք . որպէս և անդ քարահատք ըզծնունդ ժողովրդեանն յայտ առնեն , նոյնպէս և աստ վէմն առանց ձեռին հատեալ՝ զՎրճի մարմնաւոր ծնունդն ասէ : Աւ տես զհարգ զգուշանայ . քանզի

բազում անգամ վէմք պատառին և անկանին 'ի լե-
րանց առանց ձեռին, չասաց 'եթէ պատառեցաւ կամ
հերձաւ, այլ [Թէ հատաւ. քանզի ծնանելոց էր զտես
չական ծնունդն, ասէ' Թէ հատաւ վէմն առանց ձե-
ռին: Օ ի ոչ ըստ բնութե օրինաց ծնաւ, այլ նոր իմն
երկամք, և անփորձ յամուսնութենէ 'ի կուսական
արդանդէ ծաղկեաց ծաղիկն, և եղև 'ի լեառն մեծ,
և ելից զերկիր: Աթէ չմիաբանեցին արդիւնքն բա-
նիցն, ապա 'ի զուր է ջատագովութիս, և բռնադա-
տել ջանամք ստուծք զճշմարտութիս. իսկ եթէ յա-
ռաջ քան զբանս արդիւնքն ծաղեալ աղաղակեն, և
լի եղև գիտութիւնս 'ի ամենայն երկիր, եթէ աս-
տատաւորք առ երախտիս արդեանցն լինիցիմք, լի-
ցեմք և մեք 'ի տնէ. [Թէպէտ և դուք լուիցէք՝ քա-
րինքդ աղաղակեսցեն: Հատաւ վէմ առանց ձեռին,
և եղև լեառն մեծ. և յայս լեառն գիմեն ամենայն
ժողովուրդք, և ասեն. Ակայք ելցուք 'ի լեառն տն,
և 'ի տուն տն: Հակովբայ:

Աւ միտ դիր հաստատութիւն, զիարդ նախ զհեթաւ
նոսաց դարձն ընծայեցուցանէ, և ապա զհրէից կո-
չումն. զի նախ 'ի հեթանոսաց հաւատացին 'ի Վ'ս,
և յետ նոցա ապա և 'ի հրէիցն: Այլ [Թիցեն զհետ
ազգ բազում, և ասացեն. եկայք ելցուք 'ի լեառն
տն, և պատմեսցէ մեզ զճանապարհս իւր, և գնաս-
ցուք ընդ նա: Աւ զնովիմք զի'նչ ածիցէ. զի 'ի Սիո-
նէ, ասէ, ելցեն օրէնք: Տէս զիարդ զերկրորդ կտա-
կարանացս ընծայեցուցանէ զօրէնսն. զի առաջին օ-
րէնքն ոչ 'ի Սիովնէ, այլ 'ի Սինայ լեռնէ: 'Ի Սիո-
նէ, ասէ, ելցեն օրէնք, և բան տն յԱրուսաղէմէ,
և դատեսցի 'ի մէջ ազգաց. և զայլ ևս յաջորդան մի
ըստ միօջէ: Հորժամ զհեթանոսաց դարձն գուչա-
կեաց, ապա բողոքէ հրէիցն մարդարեական հոգին,
և ասէ. և այժմ, տունդ: Հակովբայ, եկայք երթիցուք
'ի լոյս տն: Տեսանէս, նախ հեթանոսք հաւատան, և
ապա կոչի ժողովուրդն հրէից:

Անիս օրինակ 'ի Հովսիփայ. եդ, ասէ, Հովսէփ
իւր վկայութիւն: ()րինակք կենարարին յառաջագոյն
կատարէին. նախ թաղաւորեաց Հովսէփ յԱզիւ-
տոս, և ապա եղբարցն ապախտաւորացն. նախ թա-

գաւորեաց եգիպտացւոցն այլազգեաց , և ապա եղբարցն համացեղիցն : Աւտես զարմանալիսն , եթէ ոչ ամենեւին ողջ կատարեսցի 'ի Վ՛Մ զոր Ղաւիթն ասաց . վկայութի եդ զնա , ասէ , 'ի Յովսէփ . փոխանակ ասելոյ , եթէ մարգարէութի որ վկայեսցէ՛ եդ 'ի Յովսէփայ : Աթէ առ հօրն իւրում Յակովբայ կացեալ մնացեալ էր , Ագիպտոս զդարմանին շնորհունէր : Արիտ դիր հաստատուք . Յովսէփ եթէ անդէն առ հօրն գգուեալ էր , Ագիպտոս զննամա կան և զհնարագիւտ սովոյն ոչ ընդունէր . նոյնպէս և միածինն՝ եթէ անդէն առ հօրն կացեալ մնացեալ էր 'ի ծածուկ և յանճառ փառսն , տիեզերք ամենայն 'ի զարգուէ տնտեսութեն մերկանային : Առաքեցաւ Յովսէփ շրջել զեղբարքն , և զխաչամբն . առաքեցաւ միածինն յաշխարհն դրել զոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի : Օ Յովսէփ զարգարեցին երազքն , և զՎ՛Մ փառաւորեցին սքանչելիքն : Տեսի զի ես և եղբարքն հնձէաք , և նոցա որայքն պագանէին երկիր իմում որային . քանզի վասն վըտանդի սովոյն լինելոց էր երկրպագութիւն , յառաջագոյն եցոյց անձ յորայնոյ կերակրոցն զելս դիպուածոցն հանդերձելոց : Ախ երկիր պագանէին նմա որայքն , քանզի նախ եղբարքն երկիր պագանելոց էին նմա յԱգիպտոս . և յետ այնորիկ ետես , զի արեգակն և լուսին և մետասան աստեղք երկիր պագանէին նմա : Ախ պատճառք սովոյն իջուցին զնոսա յԱգիպտոս , և յերկրորդ նուագին ծանեան զեղբայրն . զառաջինն իբրև իշխանի առաջի կային դողութք , և յերկրորդ նուագին ծանեան , և պատուեցան . ծանեան , և փառաւորեցան իբրև զեղբարս Յովսէփայ փառաւորելոյ :

Ատեցին եղբարքն զՅովսէփ վասն երազոցն , և չգիտէին՝ թէ ոչ զնա ատեն , այլ զերազացոյցն . մի թէ յիւրոց ինչ կամաց զերազն տեսանէր . ապա ուրեմն որ կուռէր ընդ երազատեսին , ընդ այ մարտունչէր : Աայց տես զարութիւն՝ զհարգ կուրացուցանէ՛ . ընդէր կուռիցիս ընդ երազատեսիդ : Ատոյգ

լինիցին արդիւնք երազքդ, եթէ ստիցին : Աթէ ստոյգ լինիցին, որովք մեքենայիւք կարասցես որոշել զճշմարտութիւն . և եթէ ստեսցի, ընդէր նախանձեսցիս ընդ ցայգացնորիդ՝ բանդագուշելոյ : Չողաւ : Յովսէփ շրջել զէղբարբքն իւրովք, գործ սիրոյ ցուցանել . և զերախտաւորութիւն ապախտաւորութեամբն թշնամանէին : Աբանս խաղաղութեան խօսէր ընդ նոսա, և նոքա՛ի կուիւ գումարեալ մարտընէին ընդ նմա . զի կատարեսցի բան կենարարին, եթէ ատեցին զիս՝ի նանիր : Տես զսքանչելիսն . երազատեսն, ասեն, գայ . զարհուրեցոյց զնոսա տեսիլ երազոյն, մանաւանդ եթէ ոչ տեսիլն, այլ կասկած իրացն՝ի գլուխ ելանելոյ . մահ խորհէին սրբոյն, և անձ զչարութի նոցա գործ տեսչութեան կազմեաց . քանզի գործ անձ ոչ միայն յիւրմէ զպարգևս չնորհէ, այլ և զմեր չարութիւնն՝ի բարւոք պէտս դարձուցանէ : Ամէին սպանանել զէղբայրն . խրատ բարւոք ՚ի մէջ բերէր Աօբէն . մի սպանցուք, զի եղբայր մեր է և մարմին, այլ արկցուք զգա ՚ի մի ուրեք ՚ի գբոց . և ՚ի մտի այն կայր, եթէ զխորդ կարասցէ ապրեցուցանել զնա . բայց ան իսկ գործ տեսչութեան կատարէր . չսպանանի Յովսէփ, այլ կենդանի իջանէ ՚ի գուբն . զի օրինակ էր կենդանոյն՝ որ կենդանւոյն էջ ՚ի դժոխս : Այլ Յովսէփ ՚ի գուբն, և էր ունայն գուբն ՚ի ջրոյ . նմանութիւն գերեզմանի կենարարին, որ ունայն էր ՚ի մեռելոց :

Արկաւ Յովսէփ ՚ի գուբն . Յուդայ գթացեալ յէղբայրն՝ խորհուրդ գեղեցիկ յառաջ բերեալ, չսպանանել զնա ՚ի գբին . զի՛նչ օգուտ իցէ՝ եթէ սպանանիցեմք . եկայք վաճառեսցնուք զնա : Յուդա խնամով խնայեաց յէղբայրն, բայց ամէնիմացն անձ գործ տեսչութեան կատարէր : Պարտ էր յայնժամ վաճառել զՅովսէփ ՚ի ձեռն Յուդայի . քանզի և վաճառելն կենարարին ՚ի ձեռն Յուդայի մասնչի եղև : Ընդ իսմայէլացիքն, և տարան յԱգիպտոս : Իսկ : Աւղտով : Աւ զի՛նչ ունէին ուղտքն : Աւտին, և տաշիս, և խոունկս . պարտ էր իսկ անոյշ իւղոյ ցածու :

1 Թորինակին ընդէն ցայգացնորիդ :

Թէն ընդ խոռնկս առաքել : Մարթի 'ի միտ առնուլ անդստին 'ի պատմութեն , զիարդ ակամայ չարութիւն գովէ զվաճառակուրն , զի առաւել 'ի գինս առնուցուն : Հարցանէին իսմայէլացիքն , բարիոք է պատանեակդ . 'ի հնազանդութի գային 'ի հարկէ , քանզի զարծաթն տեսին 'ի ձեռին . ազատ է , ասեն , ազնուական . գողանալ չգիտէ , սուտ երգնուլ չմարթէ : Ակամայ կամօք չարութիւն զանձնն 'ի սուտ հանէր :

Աջ Յուսէփ յԱզգիպտոս , քանզի և կենարարն երթալոց էր յԱզգիպտոս . վաճառեցաւ Յուսէփ այլազգեաց . մատնեցաւ Վ'ն հեթանոսաց . ահաւասիկ ելանեմք յԱրուսաղէմ , և որդի մարդոյ մատնեսցի 'ի ձեռս հեթանոսաց : Յուսէփ 'ի ձեռս իսմայէլացւոցն . և Յ'ն 'ի ձեռս հեթանոսաց : Աջ Յիւսէփ յԱզգիպտոս , և նեղէր զառաջինն . քանզի և Յ'ն զառաջինն չընկալաւ 'ի հեթանոսաց , և յետոյ երկիր պագին այնմ զոր հալածէին և թշնամանէին : Առնկարէր ճմարտութիւն օրինակն , 'ի վշտանալն Յուսէփայ 'ի պուսնկութի ձմերայնոյ . բուռն եհար կիինն զհանդերձիցն Յուսէփայ , որպէս և մահ զմարմնոյ կենարարին . մերկացաւ Յուսէփ զհանդերձս , և ընկէց առ շուքլեալն , որպէս և կենարարն իբրև յարեալ՝ ձգեաց զհանդերձսն 'ի գերեզմանն : Մտանէ Յուսէփ 'ի բանդ , քանզի և Վ'ն մտանելոց էր 'ի գերեզման : Ար իշխան կալանաւորացն Յուսէփ . քանզի և Վ'ն թագաւոր է կենդանեաց և մեռելոց :

Առ տես զազնուականութի ոգւոյն . կերպարանօք էր 'ի բանդին և 'ի կապանս , 'ի ծառայութեան էր ազատն . 'ի բանդի՝ որ 'ի թագաւորութեն պատուելոց էր : շերկմտեաց երբէք իբրև զթերահաւատ . չասաց թէ ո՛ւր են երազքն , թէ ո՛ւր են սուտ ցնորքն . չասաց թէ ո՛ւր են կանխացոյց պատգամքն նյ . թագաւորութի խոստացար ինձ , և ծառայութի հարկանեմ . իշխանութի 'ի պարգևի տալ , և ո՛չ 'ի հասարակաց ազատութիս վայելեմ . 'ի ծառայութիւն յազատութեանէ իջի . 'ի բանդ 'ի գիւրու թէ մտի . չէաճ այսպիսի ինչ զմտաւ , այլ տուէր և անսայր իրացն 'ի գլուխ ելանելոյ : Առ ո՛վ վկայեսցէ , եթէ իրացն 'ի գլուխն ելանելոյ ակն ունէր , և չերկմտեաց :

Լին, ասէ, 'ի բանդին երկու ծառայք Վարաւոնի, երազ տեսին, և տխուր էին. ասէ ցնոսա Յովսէփ, ընդէր տխուր էք. և նոքա ասեն. երազ տեսաք, և չիք որ որ մեկնեսցէ: Չասաց, թէ մի որ նայեսցի ընդ երազս, իմ երազքն լիցին օրինակ այլոց երազոց. զի յայտ արասցէ՝ եթէ իւրում երազոցն ուշ ունէր 'ի գլուխ ելանելոյ. ասացէք և ես պատմեմ ձեզ: Վո երազքն վճարեցին ինչ, զի զայլոց մեկնիցես. մեկնէ գերազան, և ունի ակն իւրոյ երազոցն կատարելոյ:

Սիտ դիր հաստատութիւն, փոխեաց յօրինակէն 'ի Ճմարտութիւնս Եթէ կամիցիս զՅովսէփայ զհանգամանա առնուլ, մի ուսանիր յեղբարցն. քանզի նախանձ թագուցանէ զՃմարտութիւն, և 'ի ծառայութիւն արկանէ զազատն. և մի յիսմայելացոցն, քանզի և նոքա իբրև զծառայ գնեցին զազատն. և մի 'ի տիկնոջէն, քանզի զրպարտեր վասն անզգամութեն. այլ եթէ կամիցիս խելամուտ լինել որպիսի ինչ որ էր Յովսէփ, հարց զհայրն իւր, և ասէ. եթէ որդի, և սիրելի որդի: Սատիր առ Վն. եթէ կամիցիս խելամուտ լինել, որպիսի ինչ որ Վն է, մի ուսանիր 'ի հրէիցն. քանզի նախանձ պատրուակէ զՃմարտութիւն. և մի 'ի կուսպաշտիցն, քանզի ատեն զկործանիչ պատկերացն. և մի 'ի հերձուածողաց, զի որպէս ոչ գիտէին իամայելացիքն՝ եթէ զազատն գնեցին, նոյնպէս և հերձուածողք ոչ ճանաչեն, և վասն այնորիկ զազատն ծառայ առնեն. և մի 'ի հրէիցն, զի թշնամիք են խաչին, և մի 'ի կուսպաշտիցն, զի ատեան զյանդիմանիչ կոոցն, և մի 'ի հերետիկոսաց, զի օրինակ են Խամայելի, որ չէր յազատէն, այլ յաղախնոյն: Խամայելացիք օրինակ են հերձուածողաց, և որդիք ազատին՝ հաւատացելոց: Յորժամ օրհնէր նահապետն զՅովսէփ, ասէ. 'ի ցօղոց երկնից օրհնութիւնքս, և 'ի պարարտութենէ երկրի: Սիտ դիր, այն նոյ պարգևք են, որ յերկնից և յերկրէ պարգևին. չտուան պարգևքն Խամայելի, զի չունէր զնոյն. սրով, ասէ, կեցցես: Չիք այլ ինչ գործ իամայելացոց՝ որով չահս ինչ շահեսցին, բայց միայն սուր: Արոց նման են հերձուածողք, որ ոչ

երկնից պատգամացն հաւատան , և ոչ մարդարեւիցն , այլ զսուրն ընդդէմ բերեն . և յիրաւի իսկ . քանզի իսմայէլացիք են . զի ոչ բանիւն այ կեան , այլ սրով անմտութի :

Սի այսուհետև , մի 'ի հրէից , և մի 'ի կուսարաշտից , և մի 'ի հերձուածողաց ուսանիցիս զՎսէ թէ որպիսի որ իցէ . այլ եթէ կամեսցիս խելամուտ լինել , թիւրմէ արմատոյն առ զհանգամանս : Տես զինչ վկայէ զնմանէ ծնօղն . դա է որդի իմ սիրելի , դմա լուարուք : Հայր որդի կոչէ , և դու արարած անուանես : Վաս է , ասէ , որդի իմ սիրելի . և դարձեալ եթէ այնպէս սիրեաց ան զաշխարհ , զի զմիածին որդին իւր ետ : Վստահանեցուցանիցէ զքեզ հայր . չսկնածեցուցանէն պատգամք մարդարեւիցն . չպատկառեցուցանէն գունդք առաքելոցն . յամօթ արասցեն զքեզ դեք : Վանդի ոչ հօր անսաս՝ որ ասէ , թէ դա է որդի իմ սիրելի . և ոչ Պաւղոսի՝ որ ասէ , ծաղումն փառաց և նկարագիր էութիւն . և ոչ Պետրոսի՝ որ քարոզէ , թէ դու ես որդի այ կենդանուց . և ոչ Եսայեայ՝ որ ան հօր կոչէ . ուրացար զգիրս , գունես 'ի դիւաց պատկառեա : Ստոթնոս ասէ . ելանէին դեք 'ի բազմաց , և աղաղակէին , եթէ դու ես որդի այ . նոյնպէս և Սարկոս ասէ , եթէ հաւանեցան բանիւ և ասեն . գիտեմք զքեզ ո՛վ ես , որդիդ այ . նոյնպէս և Պուկաս բողոքէ , թէ իբրև տեսանէին զնա դեքն , անկանէին առաջի նորա , աղաղակէին և ասէին , գիտեմք զքեզ ո՛վ ես , որդիդ այ . եկիր յառաջ քան զժամանակն դատել զմեզ : Վեք որդի այ խոստովանին , և դու արարած կոչես : Վմեծի տաղնապի կաս , զի արդարացուցանես զդեւս քան զքեզ . զի յաճախութի չարեաց արդարացուցանէ զսակաւ չարիս : Սան այնորիկ և ցարուսաղէմ վասն յաճախութի չարեացն ասէր , եթէ արդարացաւ Սողոմ՝ քան զքեզ . փոխանակ ասելոյ , թէ առ քո մեղօքդ՝ արդար երևեցաւ սողոմայեցուց քաղաքն :

Անիս օրինակ , երկիր պագ ճմարտութեն . զի թէ չէր Յովսեփայ երթեալ յԳրիպտոս , սովամահ լինէր երկիրն եգիպտացուց . և եթէ չէր կենարարն յաշխարհ եկեալ , սովամահ յանձնէր բանէն լինէին

տիեզերք . և զի անձեղէն բանն կերակուր է , լուր .
 ահաւասիկ առաքելցից ձեզ ոչ սով հացի , և ոչ ծա-
 րաւ ջրոյ , այլ սով լսելոյ զբանն ասն : Ս'վ սքանչելիք .
 զի արդ 'ի մարդարէսն յառաջագոյնն կարէր օրինակն :
 Տեսեր 'ի Յովսէփ զօրինակն . տես և 'ի Վանիէլ զյա-
 րու թէ օրինակն . արկին զՎանիէլ 'ի դուբ' ոչ կամօք
 Վարեհի , և Վիւրոսի' . ելանէ 'ի խաչ ' Վ'ն , ահամայ
 կամօք Վիղատոսի . զՎարեհ արքայ բռնադատեաց
 միաբանու թի իշխանացն , և զՎիղատոս' միաբանու-
 թի հրէիցն : Վանիէաց Վարեհ տեսանել զգուբն և
 զՎանիէլ , թէ ոչ կայցէ . կանխեցին առաքեալքն
 և կանայքն 'ի գերեզմանն' տեսանել , թէ կենդանի
 իցէ կենդանին :

Վարձարութիւն , հերետիկոսք , յանհաւանութենէ 'ի
 հաւատս . մի լինիք վատ թարագոյն քան զջուր :
 Չուրն ետես զՎ'ն , և գինի եղև . և դու ասես որդի ,
 և ծառայ անուանես : Վ'աջին նշան 'ի Վանա գա-
 լիլեացոց արար . զի կատարեցի բանն' որ ասէ ,
 Վալիլեա հեթանոսաց , ժողովուրդ' որ նստէր 'ի խա-
 ւարի' լոյս մեծ ետես : Վ'աջին նշան 'ի հարսանիսն
 եղև , քանզի է առաջին աճումն մարդկան ազգաց
 յամուսնութենէ , և արմատ մարդկեղէն բուսոյ հար-
 սանիք . օրհնէ զարմատն , զի օրհնեցէ զչառաւեղսն :
 Վ'ա ես ընդ այն զարմանամ' , ոչ զի կուեցաւն միայն'
 և յանձն առ երթալ , այլ զի ոչ 'ի տուն ինչ նշա-
 նաւոր , ուր հարսանիք էին , չոգաւ , բայց 'ի տուն
 առն միոջ աղքատի հարսանիս . աղքատ էր այրն ,
 ուր հարսանիքն էին . և այնչափ աղքատ , մինչ զի և
 գինեակն ևս հատաւ . աղքատ էր ընչիւք , այլ մե-
 ծացաւ գանձիւք ճշմարտութեն :

Վրեւեցաւ ասն , և փոխեաց զջուրն 'ի գինի . յուշ
 առնէ մայրն . գինի , ասէ , չունին . որ մայր էր ըստ
 մարմնոյ , և աղախին ըստ անու թէն . աղախին էր
 ըստ անձական բնութեանն , և եղև մայր ըստ տնտե-
 սականութեան . և էր նորա անձ , և որդի . անձ' ըստ
 տէրութեան , և որդի' ըստ տնտեսութեան² : Վ'ինի ոչ

1 Յօրինակին կառուի :

2 Յօրինակին ան ըստ փոխանութեան , և որդի ըստ փերութեան :

ուռնին : Օ ի կայ իմ և քո, կին դու , չե ևս եկեալ է
 ժամ իմ : Յայսմ վայրի ոմանք իմացան , եթէ այլ
 ազգ իմն խոստանայ . բայց մեղադիր լինի մօրն , զի
 տակաւին իբրև ընդ մարդ նայէր ընդ արն մարդկան .
 եպերէր զնա , ոչ զի յիշեցոյցն , այլ զի իբրև մարդոյ
 յիշեցոյց : Բազումք կարծեցին չե ևս եկեալ ժամ իմ ,
 փոխանակ ասելոյ՝ թէ չե ևս եկեալ է ժամանակ նշա
 նացն . և եթէ չիցէ եկեալ , զիարդ առնիցէս զնշանդ :
 Բայ մեղադիր լինի մօրն իբրև վայրապար և տարա
 ժամ յիշեցուցանելոյ . և զի ան չէ կարօտ յիշեցու
 ցանելոյ : Ը և ևս եկեալ է ժամանակ յայտնութեան
 իմոյ . քանզի չե ևս որ ճանաչէ զիս՝ թէ ով իցեմ :
 Բ և զի ուսանիցիս , եթէ զբանն զայն ոչ յուրաստ
 ինչ կալ 'ի նշանէն ասաց , այլ վասն զգորութիւնն
 յուշ առնելոյ . իսկ մօրն իմացեալ զպատիւն՝ ասէ .
 զոր ինչ ասասցէ ձեզ՝ արասջիք :

Բայ , և փոխեաց զջուրն 'ի գինի , որ դարձուցանէ
 զջուրն յեւղ . քանզի ձիթենեալ զցօղն յեւղ դարձու
 ցանէ , և որայնոյն՝ զցորեանն , և այլովք բանջարովք
 'ի դեղախոունկս , և ծառովք 'ի միրգս . և յամենայ
 նի զամենայն բոյսս յիւրաքանչիւր ճաշակս . մի
 անձրև , և ազգի ազգի ճաշակք գործին : Ս ի ընդ
 այնորիկ զարմանայցես , զի զջուրն 'ի գինի փոխեաց ,
 այլ ընդ այն յոյժ զարմացիր , զի յամենայն արա
 բածս՝ զմի անձրև յազգի ազգի գոյնս և 'ի ճաշակս
 դարձուցանէ . զարիւն 'ի կաթն , և զայն ևս ամե
 նայն յիւրաքանչիւր գոյնս և 'ի ճաշակս : Օ մեծա
 մեծ գործս նորա հանապազորդ սովորութիւն արհա
 մարհէին , և նոր ինչ յանկարծադէպ անօրէնութեն
 զարմանալիք թուին . ապա թէ ոչ՝ ընդէր ոչ զարմա
 նայցես , թէ զիարդ զարիւնն 'ի ստինս կանաց 'ի
 սպիտակ բնութիւն կաթին դարձուցանէ . վասն էր
 չսխրանայցես , զի զթուխ մազ 'ի սպիտակ փոխէ .
 զոր ամենեւին նարօտաներկաց ճարտարուի չէ ձեռն
 հաս ներկանել . 'ի սպիտակէ սեաւ ներկել կարո
 ղութի է . բայց 'ի սեւէ սպիտակ առնել՝ կարի ան

1 Զայս օրինակ խօսեցաւ 'ի զովոն Էփեսոսի պայծառ ևս նմին դարու և Սկեբերան . որ քարոզեն վարդապետք զպատիւ Թուի իմն խիստ . այլ յեա ժո Տիրամօրն :

Հնարին է . ոչ զարիւնն ներկեւ մարթի , և ոչ զմիանգամ զկարմիր ներկեալ 'ի սպիտակ դարձուցանել . բայց նա զարիւն թուխ 'ի սպիտակ արիւն դարձուցանէ , և զմազ սեաւ 'ի սպիտակ մազ շրջէ . զի ուսանիցիս , թէ ոչ բնուին ինչ զայն բերէ , այլ նա բնութենէ եղ սահման այնպէս լինել :

Արդ յորժամ տեսանիցես զնա 'ի հարսանիս երթեալ , և զջուրն 'ի գինի արարեալ , զարմացիր . այլ գիտացիր եթէ այն ճաշակք ինչ են 'ի մեծամեծ գործոց նորա : Սէժ է , բայց ոչ ըստ զարմանագործին , այլ ըստ սիրոյ այնմ վայելեմք : Աւարդ պարտ և պատշաճ է իմանալ , եթէ սքանչելիք կենարարին՝ ըստ նմա կարի մանունք էին , և որ վայելէինն՝ նոցա յոյժ մեծամեծք : Աւ զի այսպէս է , վկայէ Սուլէս , յորժամ պատմէր նոցա զսքանչելիսն՝ որ յերկրին եգիպտացւոց գործեցան : Յիշեալ զիւրդ եհան զբեղ յերկրէն եգիպտացւոց ար արձ քո մեծամեծ նշանօք և ահագին արուեստիւք : Տես զիւրդ զարմանայր ընդ սքանչելիսն . տես և զնշանագործն , զիւրդ փոքունս համարի զգործն . զայս ամենայն արարի եգիպտացւոցն , զի պատմեցիք յորդիս որդոց ձերոց , որչափ խաղ խաղացի ընդ եգիպտացիսն : Տեսանես , որ ինչ մեզ սքանչելիք թուին , այ այն խաղ է : Այլ այս մինչև ցայս վայր :

Նապեացի մեզ լոյսն Վճի , և եղիցի անձեղէն բանին լուսաւորել զոգիս մեր , առ 'ի մերկանալ ըզգործս խաւարինս , և զգենուլ զգործս լուսոյ . բանիւք պայծառացուցանել զքարոզութիւնն , և արդեամբք զարդարել զխոստումն զոր խոստացաք . զի բանիւք , և արդեամբք , և հաւատովք , և հաճութեանն , փառս 'ի վեր առաքեսցուք ամենասէր Արորդու թեն յաւիտեանս . ամէն :

'Ի բանն աւետարանին՝ որ ասէ . Հայր, եթէ հնար ինչ իցէ, անոցէ յինէն բաժակս սոյս . բոլոյ ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու :

ՅՈՐԺԱՄ մեզ, եղբարք, վասն ողորմութեան քարոզէին օրէնք, յորժամ վասն աղքատսիրութեան և հիւրընկալութեան ՚ի հանդիսի անցանէր բանն, տեսի զփափաք ամենեցուն ձեր, և գովեցի զնախանձս, և երանի ետու յօժարութեն . քանզի հայեի ՚ի ձեզ իբրև յերկիր ծարաւեալ յափշտակել զերկնաւոր բանն : Այլ զայս հաստատեալ գիտեք, զի որ ինչ անձրև երկրի է, նոյնպէս և ոգւոց՝ բանն այլ . և զոր օրինակ անձրևն շարժէ զնա ՚ի բոյս, նոյնպէս և բանն այլ յորդորէ զոգիս պտղաբերս լինել անձամուսիս զգաստութեն : Աւստի և համարիմ իսկ զերանելին՝ Սոյս սէս՝ լինել վկայ զուարճալից և ծննդական զօրութեան ձերն զարգապատուեն . որ ՚ի սր և ՚ի մեծի և ՚ի մեծարանաց օրհնութեն բարբառի, եթէ սպասեսցեն որպէս անձրևի բարբառոյ իմոյ, և իջցեն իբրև զցօղ խօսք իմ . և զի մի որ կարծիցէ անձին ինչ զձու խութի այնպիսի անձիսութեն համարել, անձի յարէ ՚ի նոյն, զի զանունն նոյն կարգայից :

Սոյս վեմ զձեզ, եղբարք, զի ոչ ՚ի բանս և եթ լսել հարեալ էք, այլ զի զգեղեցկութիւն մտաց բանիցն համբարէք ՚ի ձեզ . իբրև զիմաստուն մեղուն՝ մտեալ ՚ի յանմահ և ՚ի հոգւոր ՚ի գրոց սրբ մարգս, և ՚ի ծաղկոցս վառեալ ծաղկօք անձաշտութեն, իւրաքանչիւր որ ՚ի ծածուկ ոգւոցն մեղուաբոյնս գործիցէ զմեղր անձեղէն պատգամացն : Օ որ օրինակ մեղուն և մեղուոց բնութի և զօրութի ՚ի ծաղկանց է, և պէտք և վայելք ՚ի մեղուոցն վաստակոց . նոյն պէս և անձաշտութեն ծաղկի և զօրութի յանձեղէն գրոց է, և վայելք անձաշտութեն՝ յառաքինեացն աշխատուէ, զայնպիսի մեղրախորսոյն զանձեղէն պատգամացն մահս գործեաց յանձինս : Այլ երանելին՝ Վաւրի թառեալ զձաշակս, թէ որչափ բարութիւն

անծայաշտու թիւնն է, հնէր գոյէր 'ի նուագս սաղմու սացն, թէ քաղցր են 'ի քիմն իմ բանք քո քան ըզմեղր բերանոյ իմոյ :

Այլ ոչ այնչափ գովեմ զձեր յօժարու թիւղ, որ չափ զարմանամ ընդ հօրս չնախանձաւորութի. որ անծեղէն սիրով ծաղկեալ է, և երկնաւոր չնորհօքն պայծառացեալ. որ այնչափ և այնպէս ոռոգանէ զեկեղեցի, և ուրախ առնէ զայսպիսի քաղաք անյ : 'Ազէպ ժամանակի է ասել զբանս Սաղմոսին, եթէ գնացք զետոց ուրախ առնեն զքաղաքս անյ. որ զայն պիտի նբ և զյստակ վտակս բղխէ, և 'ի սակաւ ինչ շքեաց բանից մերոց չգարչի. այսպիսի ամպ երկնաւոր անձրևօք մօրտացեալ, և չարանայ սակաւ շառաչուկ մերոյ լեզուոյս ընդունել, այլ գովէ ընդձեզ. որ յառաջ քան զձեզ տայ բարեխօսութի իւրոց սքց աղօթից՝ ասողացս ասել, և լսողաց զլսելոյն զյօժարութի. և գովէ զիւրն իբրև զայլոյ, նմանող լինել ան իւրում 'Անի. որ առնոյր զմարգարեիցն, և գովէր զքարոզութի մարգարեիս : Ինքնին բարբառեցաւ 'ի բերան Ասայայ մարգարեիս, և ինքնին հնչեաց զհոգւոյն սքց զազգեցութիս. և իւր ընկալեալ իբրև 'ի մարգարեիս, ասէ ցհրեայսն. կեղծաւորք, բարիօք ասաց վասն ձեր Ասայի. ոչ թէ Ասայի բարիօք ասաց, այլ դու Ասայեաւ բարիօք խօսեցար. և ամենայն մարգարեքն. և վկայէ Օպբարիաս, որպէս խօսեցաւ 'ի բերան սքց իւրոց մարգարեիցն : Չէին մարգարեիցն բերանքն, այլ հոգւոյն սքց ազգեցութիւնն. որպէս եղէզն՝ ոչ զոր կամի զրէ, այլ զոր ձեռն հրամայէ. նոյնպէս և մարգարեիցն լեզուն՝ ոչ զոր կամէր բարբառէր, այլ զոր հոգւոյն սքց ձօխութի տայր հրաման. վասն այնորիկ և զեղեցիկ իսկ համարին զ'Աւութի աղաղակելն, թէ լեզու իմ իբրև զեղէզն զրչի արագազրի : Ալ արգ զարմանալի հայրս ինքնին նբ աղօթիւքն չնորհեսցէ մեզ զբանին առատութի. զոր աղօթքն տայ, զնոյն լսէ և գովէ. և արգ որովհետև այսպիսի հայր ունիմք, և սկիզբն և սէ տօնի, զն առեալ սք աղօթիւք սորա, թռուցեալք 'ի բարձրութի փառաց միաձնին համբարձցուք զվիտս. ոչ զի մեծարանաց պատուոյն

Հասու ինչ լինիցիմք, այլ սիրով փութասցուք Հասա
նել առ նա . քանզի չիք ինչ, որ Հասու պատուոյ
միաճնին լինիցի, ոչ բանից լայնութիք, և ոչ մտաց
խորութիք . քանզի անցանէ զանցանէ ըստ ամենայն
միտս, և ըստ բնաւ խորհուրդս : Ալ զայս երանելին
'Աաւիթ ասէր առակաւ, եթէ մատիցէ մարդ 'ի սիրտ
խորին, և բարձրացի նձ . որչափ խորհեցի որ ինչ
բանս զնոյ, նոյնչափ բարձրագոյն 'ի վեր դտանէ զճըշ-
մարտութեն գիտութի :

Ալ արդ ճառեսցուք զբարերարութի միաճնին
յայտմու ընթերցուածոյս : () առակս 'ի կիր արկա-
նէ աղբւրն իմաստութե, որ 'ի բերան 'Աաւթի ա-
սէր, եթէ բացից առակօք զբերան իմ . և ճառէ օ-
րինակ ինչ և առակ լի զօրութիք . որ ըստ բանիցն
թուի թէ չիցէ ինչ նման նորա բարերարութեանն :
Ո՛վ իցէ 'ի ձէնջ, որոյ իցէ բարեկամ, և երթիցէ
առ նա 'ի Հասարակ գիշերի, և ասացէ, բարեկամ,
տուր ինձ երիտ նկանակս Հաց . քանզի բարեկամ իմ
եկն 'ի ճանապարհէ, և չիք ինչ որ առաջի դիցեմ .
և նա պատասխանի տացէ և ասացէ, թէ դուրքդ
փակեալ են, և մանկունքս ընդ ինև կան յանկողնի,
մի աշխատ առնէր զիս, ոչ կարեմ յառնել և տալ :
Ալ զինչ յետ այնորիկ . ամէն ասեմ ձեզ, եթէ և
վասն բարեկամունեն ոչ տայցէ, սակայն վասն ժտու-
թե նորա յարուցեալ տացէ նմա աւելի քան որչափ
կամէրն . և ձեզ ասեմ, խնդրեցէք, և առնուցուք :
Ալ զոր նմանութի բերէ առակն նորա բարերարու-
թեն . զի նա անբուն է բնութիք, և սա յանկողնի կայ
դանդաշեալ . նա չըմբռնի 'ի դանդաղանաց, և սա
դանդաղանաց և քնոյ ծառայէ : Ալ արդ զինչ այն
Հանգոյն նմանութիւն առակին կամի ցուցանել . և
յարէ 'ի նոյն, եթէ և դուք խնդրեցէք, որպէս և
նա ժտեցաւ խնդրել 'ի քնէածէն : Ո՛ր թէ և դու
ննջիցես . ոչ ապաքէն անբուն բնութիւն ունիս . ոչ
զքէն աղաղակէին մարգարէքն, եթէ ոչ նիրհէ, և
ոչ ննջիցէ պահասանն Ասրայէլի . և արդ զինչ յայտ
այնմ Հանգոյն նմանութի առակին քո կամիցի յայտ
առնել :

Սուրբ իսկ էն բանք կենարարին 'ի նմանեացն զնմանիսն ընծայեցուցանել, և 'ի հակառակացն զնուցին հակառակսն ցուցանել. զայս և 'ի միւսում առակին յայտ առնէ, յորժամ երբեմն կամեցաւ 'ի հակառակէն զիւր յորդաբուխ բարերարութիւնն, զառատ և զէղուն չնորհսն, և զանծախ երախտաւորութիւնն յանդիման կացուցանել, այսպիսի օրինակ 'ի մէջ բերէր, որպէս այժմն լուաք: Այլ նախ այս քննեսցի, եթէ զինչ կամի ցուցանել, յայտ լիցի. թէպէտ և օրինակն չիցէ նման, այլ փրկիչն զայն կամի ասել, եթէ զքնոյն ծառայ և զդանդազանօքն պաշարեալ, և ընդ դրօքն փակելօք զլճատեալն յորդորեաց տեւել և բաւել յամելեացն, և ժուժկալութիւնն յաղթեաց թախանձանացն. զանդանդազական բնութիւնն՝ զից ասեմ, որ ոչ թախանձութիւն զգածէ, և ոչ քնոյ ծառայէ, չյորդորիցէ տեւել բաւել յամելեացն, որ ճշմարտութիւնն այնմ սկիցեն: Առ ո՞վ իցէ որ ընդ այնպիսի միտսն մարտ եղեալ կռուեսցի: Առ զի հաստատութիւն ուսանիցիս, եթէ 'ի հակառակէն՝ զնորին հակառակն ուսոյց. սակաւիկ մի 'ի խոնարհ իջեալ՝ զնոյն օրինակ 'ի կիրարկանէ, զի 'ի հակառակէն զնորին հակառակն ցուցանիցէ: Ո՞վ իցէ 'ի ձէնջ, ցոր խնդրիցէ որդի իւր հաց, մի թէ քար տացէ նմա. և եթէ ձուկն, մի թէ ընդ ձկանն օձ տացէ նմա. և եթէ ձու, մի թէ ընդ ձուոյ կարիճ տացէ նմա: Իսկ իբրև 'ի մարդկեղէն համեմատութենէ զլաւագոյնսն ճառեաց, ապա ասէ, զի եթէ դուք՝ որ չարքդ էք, զիտէք պարզևս բարիս տալ որդուոց ձերոց, որչափ ևս առաւել հայրն ձեր երկնաւոր տացէ բարութիւնս այնոցիկ որ խնդրեն զնա: Տեսանէս, զիարդ 'ի համեմատութենէ հակառակին զնորին հակառակն եցոյց:

Այսպիսի ինչ առակ և այլ ուր 'ի կիրարկանէ. որպէս և յառաջագոյն իսկ ասացի. և եթէ զինչ լիցէ, և որպիսի զօրութիւն ունիցի, կարևոր համարիմ ասել: Գատաւոր մի էր, ասէ, 'ի քաղաքի միում, ոչ յոյ երկնչէր՝ և ոչ 'ի մարդկանէ ամաչէր, և այրի

մի հանապազ յամեալ թախանձէր զնա, և չվճարէր ինչ երբէք. քանզի վն խտուածէն և զւծ չճանաչելոյ՝ չգայր յաղերս պաղատանացն: (այց յաղթեաց յամեն անագորոն՝ խտուածեանն. ասէ ընդ միտս դատաւորն անիրաւութե, եթէ յայ չերկնչիմ, և ոչ ՚ի մարդկանէ ամաչեմ, գոնէ վասն աշխատանելոյ զիս՝ եղէց նմա վրէժխնդիր. զայս առական ասէ: Իսկ կենարարն ՚ի հակառակէն զնորին հակառակն կամեցաւ ցուցանել, ածէ վաղվաղակի զնովիմբ: Տեսէք, ասէ, զինչ ասաց դատաւորն անիրաւութե. իսկ իւծ ոչ առնէ վրէժխնդրութի մտոցիկ՝ ոյք կարգացեն առ նա. եթէ զանիրաւն և զանագորոնն ած ՚ի հաւան՝ տեւել բաւել և յամել այրուոյն, զբաղցրն և զյաճախագութ հայրն և զմարդասէր իորն՝ տեւել բաւել յամելեացն չխոնարհեցուցանէ՞ յաղերս և յողորմ: Օ այս այսու առակաւ եցոյց. զսոյն և այժմուս ճառէ: Եւ ձեզ ասեմ. խնդրեցէք և առնուցուք, բախեցէք և բացցի ձեզ. ըստ օրինակի բարեկամին՝ որ բախեաց զդուրսն, և ասէ. բարեկամ, բաց ինձ. բախեցէք և դուք և բացցի. հայցեցէք և գտանէք:

Եւ յորժամ խնդրեսցես յայ՝ զմտաւ ած, եթէ զինչ պարտ է խնդրել, և յորպիսի ումեքէ. քանզի բազումք ազգի ազգի ինչ կարծիք կարծեն զայ յաղութս. յորժամ վասն իւրեանց մեղաց աղաչիցեն, քաղցր և մարդասէր կամին զւծ. և յորժամ վրէժխնդրութիւն ՚ի զրկւացն կոչիցեն, խիստ և սաստիկ և արգար դատաւոր: Յորժամ վասն իւր ոք յաղութս կայցէ, աղաչանաց և աղերսից բարբառս առաջի դնէ, որք կարեն զւծ ՚ի հաւան ածել. աղաչեմ, ասէ, իոր, ողորմեաց անարժանիս. քաղցր ես և բարբերար, և մարդասէր, որ չհայիսդ ՚ի մեղս, և անտես առնես զյանցանս. եթէ զանօրէնութիս խտրիցես, ո՞ կարէ ժուժկալ լինել առաջի քո. արա՛ ընդ իս ըստ ողորմութեան քում: Օ այս ամենայն ասեն, յորժամ ՚ի վերայ անձանց աղութս մատուցանիցեն: Իսկ յորժամ տրտմեալ ՚ի թնամոյն՝ գայցէ կալ յաղութս, զայսպիսի բանս մոռանայ, և յայլ

1 Յօրինակին անգորոն:

միտս չըջէ զպաղատանս . տէր , ասէ , արդար դատաւոր ես , և չեն քեզ հաճոյ չարիք . արա՛ վրէժխնդրու թի՛ր ի թշնամեաց իմոց , զի դատաւոր արդարութե՛ ես . մի լինիր երկայնամիտ նեղչացն , այլ իբրև զարգար դատաւոր խնդրեա՛ զարգարութի՛ :

Յորժամ զքեզ դատիցիմ , քողցր և բարերար կամիս զիս . և յորժամ զքո թշնամին , արդար և անաչառ : Ս՝ ուսացար զառաջին աղօթանս . ոչ իբրև առքաղցր կարգայիր , ոչ որպէս զմարդասէր ածէիր ՚ի հաւան , ոչ իբրև զերկայնամիտ աղաչէիր : Իսկ զիտարդմի թէ ըստ ձերոց կամաց պարտիցիմ զանձն ինչ բաժանել , և ընդ ձերոց հաճոյից վաճառել զարդարութի՛ . այլ չէ մարթ քեզ ՚ի բարերարութենէն զբարիս և եթ գտանել , և քոց թշնամեացն յարդար դատաւորութենէս զարդարութեան միայն վճիռս . զի բարերարն՝ առ ամենեսեան բարերար է . և արդար դատաւորն առ ամենեսեան պարտի պահել զարդարութի՛ : Կուցէ մինչ հակառակ թշնամեացն կայցես յաղօթս , ընդ քեզ զայրացուցանես զգատաւորն : Օ՝ իտար : Բարդար դատաւորն զքոյն և զայլոյն հասարակ քննէ . որպէս թէ իբրև զարդար հակառակ թշնամեացն կոչեսցես , հարկ է զի և ընդ քեզ զըրբուեսցես զգատաւորն . իսկ եթէ իբրև զբարերար աղաչեսցես վասն քո , ապա առ ամենեսեան բարերար լինիցի , թէպէտ և դու չկամիցիս : Եւ արդ պարտ է այնմիկ՝ որ յաղօթս կայցէ , խնդրել զայն ինչ՝ որ ոչ հաճոյ իցէ . պատշաճ է աղաչելեացն , յորում իմիք անհ հանգիցի՝ զայն աղաչել . զի թէ կենարարն յորժամ ասաց . հայր , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս , յարեաց ՚ի նոյն վաղվաղակի . բայց ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու . և դու այր մի վայրենեալ՝ զանձինդ կամս ընտրես , և ոչ ՚ի նորա կամսն ապաստան առնես :

Եւ արդ յայսմիկ ածցուք զբանն . բանզի գիտեմ , եթէ զտոյն իսկ պահանջէիք . և տեսանեմ զձեզ խոճեսալս , և նեղեալս , և փափաքեալս բանին ունկնդրութե՛ . այլ միտիթարեցարուք , զի եկեալ հասեալ Եսայի՛ տացէ քաջալերս , եթէ ընդելարուք ընդ նեղութիսդ , անձկացեալքդ ՚ի լսել : Բարիոք

ասաց նա , բարիոք լուարուք և դուք ամեններին , նեղեալք , ընդարձակեալք դիւրացեալք հողուով . զի աստի նեղութիւնք 'ի բազում նեղութեց լինիցի ձեզ դիւրութիւն : Ար վասն այլ քրտունս կրեսցեն յանձինս , զամենայն զցաւս մեղացն փարատեն . զի եթէ որ 'ի մարմնոյ քիրտն ծնանիցի՝ փարատէ զցաւս , իսկ այն պիտի քրտունք , զոր վասն այլ և վասն պատգամաց նորա , յազբիւրէ փափաքանաց՝ զոր մատուցեալ էք լսել , վիժիցեն , ոչ ապաքէն միանգամայն զամենայն մեղան իսկ լուանայցեն :

Այլ որ ինչ առաջի կայ՝ յայն երթիցուք . քան զի զիտեմ զի զնշխարս բանին պահանջէք : Վազումք իբրև զբարեկամս փափաքեալ ինդրեն , և բազումք պատճառս որսան , և խոտել մտաբերեն . քանզի ոչ եթէ անց զմեք բազմացն ազարտութիւն , որ զմեզ խոտել կամին , եթէ առ անկատարութե ինչ առանց քննութեան թողաք զբանն : Վայց ես ընդ այնպիսեացն զարմանամ , ոչ ընդ բամբասանն , այլ ընդ տարաժամութիւն : Սեղադիր լինիս , որպէս թէ փոխ ետուր և չաւեր զփոխորդին . մի թէ յորժամ պահանջէիր զբանն՝ յուրաստ ինչ 'ի լուծմանէն կայի . մի թէ այլ ոք արկ զինդիրն առաջի , և ես 'ի բաց մերժեցի . ես ինձէն խոստացայ , և ես ինքն մոռացայ . եթէ այդպէս իցէ՝ մեղադիր լեր կարեաց բնութեան , և մի եպերեր զբանին պատմութի . զի թէ և անցանէր զմեք պատմութիւն , նա և այնպէս ոչ տկարութի բանին եղծանէր զզօրութիւն ինդրոյն . քանզի ոչ եթէ յիմնէ անկարութեան վտարանդի լինին իրաւունք ճշմարտութեան , զի և յայտնի իսկ են պատճառք իրացն , որ կան առաջի . բայց յաճախութի բանիցս ասացելոցս այսր անդր մաղեցին զմիտս՝ հեռանալ 'ի ինդրոյն որ առաջի կայր : Այլ արդ զոր յայնժամ թողի ակամայ , այժմ հատուցից կամաւ զնորին պարտան :

Վա և յորժամ հատուցանիցեմ , դարձեալ կասկածեմ , զի նոր ինչ և չքնաղ տեսանեմ 'ի ձեզ արբեցութի . արբեցութի՝ որ ոչ զմիտս յապուշ կրթիցէ , այլ ևս քան զևս զյիշատակն յորդորիցէ . և զի գործ արբեցութե զուշն յապուշ առնէ՝ ամեններին

գիտէք . իսկ դուք աւագիկ , եղբարք , որչափ և արբենայք անձային բանիւն , և ս քան զևս զուշն ապուշ 'ի բաց մերժէք , և զանձեղէն յիշատակսն 'ի տեղւոյ տնկէք : Եւ այն իսկ են զարմանալիք , զի մատուռակս արբեալ առաւելու թէ սպասաւորու թէն ծանրանան , և դուք որ այդչափ զսարկարանս անձեղէն բանիւն քամեցէք , և յետ արբեցու թէն ծարաւի էք , և պահանջէք զնշխարսն բազում հաւատ տեօք : Եւ դարև զհոգևոր արբելոց բանս հասանէ լսել : Բաժակն ո՞ր է , ասեն . բաժակն մնաց , զբաժակն չմկնեաց , զբաժակին բանի չհատոյց զսարտոս : Սիրեմ զքեզ՝ որ Վանի բաժակին փափաքեալ ես . սիրեմ զքեզ՝ որ խնդրես զնշխարն . սիրեմ զքեզ՝ որ վասն գեղեցիկ արբեցու թեանն չկամիս կորուսանել զմի բաժակն : Եւ կարի իսկ յիրաւի . քանզի 'ի մարմնաւոր իրախու թեանս զմի բաժակ որ անցուցանիցէ վասն համեստութեան , զարմանալի է . իսկ յանձեղէն ուրախութեանն և յերկնաւոր սեղանն որ չթողուցու ինչ յայնցանէ՝ որք 'ի փրկութեան արբեցու թի ձգիցեն , այլ միանգամայն որ զողորմիցի և քաղցնուցու , և արբենայցէ , և ծարաւիցէ , նա է որ արդարև յաւիտենից փրկութեան յազեսցի : Եւ արդ երանի տամ ասողաց և լսողաց . լսողացդ՝ քանզի ծարաւի են լսելոյ . որպէս և փրկին ասէ , եթէ երանի որ քաղցեալ և ծարաւի իցեն արդարութե , զի նորա յազեսցին . և ասողաց՝ զի զանձեղէն վարդապետութիւն 'ի կենդանի ահանջս հնչեն . երանի որք խօսեսցեն յահանջս լսողաց : Եւ արդ եկեսցուք 'ի բանն :

Հայր , ասէ , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս : Բազում խնդրօք լի է բանս , և բազում սաստիկ ախտս բերէ հերձուածողայն . ոչ առ 'ի չարչար ինչ ասելոյ , այլ 'ի չարաչար իմանալոյ՝ զայն , եթէ հնար իցէ : Ոմանք անվրէպ իմն առանց անցանելոյ հրամանս կարծեցին 'ի համբաւել իմարմինէն , որ է բախտ , և բաշխ , և յառասպելանուն ծննդեանն հարկէ , եթէ այնպէս իւրաքանչիւր ումեք բաշխեալ ինչ իցէ 'ի ծննդենէ : Եւ ոմանք այլ ազգ թէնամանեն զպատիւ միաճնին . ծառայաբար

հնազանդութի իմն կցկցեն որդւոյն հօր . քանզի ընդ իշխանութիւն, ասեն, հօր էր, վասն այնորիկ արկանէ զայնպիսի պաղատանս : Ո՛ր բան պատշաճ է մեզ զինդիրս լուծանելոյ, որ միտք բաւական իցեն ըզբազմահունչ հերձուածողաց առասպելս առեղծանել . չմարժի այլ ուստեք, եթէ ոչ անգստին 'ի ճշմարտութեն ուսանել : ()ն ան, յածեղէն բարձունս ընթացողք, անդ 'ի վերին կենարարին տնտեսութի, որ զամենայն առնէ, և զընաւ բարբառի, ոչ միայն ըստ պատուոյն՝ որ նմա վայելէ, այլ և զտնտեսութեն որ մեզ պատշաճէ : Ալ զի կարճառօտս կտրեցից, քանզի միշտ համառօտս սիրեմ հատանել, և զբազումս սակաւութե առնուլ, յառաջագոյն գիտէր կենարարն, եթէ կարի կարեւոր են չարանքն, յառաջագոյն ճանաչէր՝ եթէ 'ի փրկութի աշխարհի հաստատի խաչն . մահ կշտամբի, և յարութի մատակարարի . և այնպէս գիտէր, մինչև յառաջագոյն ասէր ցաշակերտսն, ահաւասիկ ելանեմք յԱրուսաղէմ, և որդի մարդոյ մատնեսցի 'ի ձեռս մեղաւորաց, և ձաղեսցեն զնա, և խաչեսցեն, և յերիւ աւուր յարիցէ :

Եւ բարբառ այլ է, որ յառաջագոյն գիտէ ըզհանդերձեալսն . այլ՝ որ կանխէ քան զփորձ իրացն . գիտութիւն այլ՝ որ զմարդկեղէն իրս մատակարարիցէ : Ընդրէն ձայնատու լինի նմա առ այս Պետրոս՝ զընդացեալ խնայեալ 'ի մարմինն . քաւ լիցի, ասէ, տր, մի լիցի քեզ այդ : Ալ առ այն զինչ կենարարն . զայրանայր ընդ տարածամ գութն . եպերէր զանժամ խնամն . յետս երթ յինէն, սատանայ, զի ոչ խորհիս դու զայ, այլ զմարդկան : Բարեք պատահէ բանին . և դու քննեա՛ և դէտակն 'ի վերայ դիցես . զի թէ լոկ բանիցն ծառայեսցես՝ զբազում ինչ խախտես զկենարարին . ոչ միայն տկարութիւն, այլ և սատանութիւն խորհրդոց բամբասես :

Ո՛ւրդ բարերար, յորժամ Պետրոս ըզձանայր, թէ քաւ լիցի, զի մի 'ի խաչ ելանիցես, դու նախատէիր . և արդ դու զնոյն աղաչես՝ որում մեղադիրն լինէիր . որ ոչ այլ միայն չվայելէր, այլ և ոչ մարդոյ հաստատնոյ : Ո՛վ գովէ զըօրաւար, որ յառաջ քան զսլատե-

րազմ՝ բազում ինչ խոստանայ, և մեծաւ համար-
ձակուք ընդդէմ թշնամւոյն գոռայցէ, և ՚ի խառ-
նորդս ճակատուցն ՚ի փախուստ դառնայցէ, և վա-
տու թէ զզօրութիւնն աղարտիցէ : Ս՚ինչև եկեալ
Ի՚սի ՚ի չարարանս, զայն որ քաւէրն զնա ՚ի չարչա-
րանացն, ասէր . երթ յինէն, սատանայ, զի ոչ խոր-
հիս դու զոյ, այլ զմարդկան : Աւ որ անարժան այս
պիտի խորհուրդս՝ ոյ համարէր, ինքն իւր արդեօք
զնոյն ընդանեցուցանէր, և աղօթս վասն այնորիկ
առնէր : Ս՚հ անմտուէն, մանաւանդ եթէ ամբար-
հաւաճութեն այնոցիկ՝ որ լոկ բանիցն ծառայեսցեն,
և զամենայն յախուռն յանդգնեսցին, և զսփականն
այլ ընդ այլոյ ժպրհիցեն մեկնել . և զայն չկամիցին
գիտել, եթէ լոկ զբանս ընդունելով՝ ոչ միայն քան
զհայր խոնարհագոյն ցուցանեն զնա, որպէս փու-
թանն, այլ և քան զբազում իմաստունս և արդարս՝
նուազագոյնս, և թէ բնաւ իօկ չունի զհաստատու-
թի մարդկան :

Ս՚ որ իմաստուն կամ արդար, կամ այլ որ ան-
մենեկն ՚ի մարդկանէ ՚ի քաջութիւնս վկայեալ՝ ու-
րանայցէ զանձին առաքինութիւն, և թշնամանիցէ
զխոստացեալ և զառաջագոյն խորխտացեալ զօրու-
թիւնն : Ս՚ այնպէս վատթար և ասպժաման կայցէ,
մինչև զայլ խիղախել և յանձն ունել, և զայլ խոր-
հել, և ՚ի փորձոյ իրացն զանգիտել : Ս՚ր մահ սպառ-
նայր մահու, և գյարութե՛ աւետիսն տայր, ինքն
զիտրդ էր՝ զի զանգիտէր ՚ի խաչէն : Օ այս ամենայն
ասացի առ ՚ի յանդիմանութի այնոցիկ՝ որք բանիցն
ծառայիցեն, և զտրն թշնամանիցեն, և զճմարտու-
թին վաճառիցեն : Աւ արդ՝ զինչ յայտ ընդդէմ
հակառակութե՛ բանիցն կամիցի առնել, յորժամ
ճմարտութին անձին միաբան գտանիցի հանապազ .
և զինչ բնաւ միաբանութի ճմարտութեն առ կռիւ
բանիցն իմասցի : Բանք արդարև կուրն իսկ ընդ
միմեանս, բայց միաբանութի անձեղէն պատգամացն
կայ մնայ հաստատուն . և արդ զլուծումն ինդրոցս՝
որ առաջի կայ, ինձ աշխատասէր բարուք՝ պարտ է
ասել, և ձեզ ուսումնասէր մտօք լսել :

Յորժամ Խորն 'ի խաչելութի մերձեցաւ՝ 'ի կատարումն ամենայն տնտեսութեն, յառաջագոյն դիտէր երանելին և միայն հզօրն, թագաւորն թագաւորաց և Խորն տերանց, եթէ բազում հերձուածողք ընդդէմ ճշմարտութեն յառնելոց են, և որոշեցեն զանձեղեն չարչարանն, և օտար զգործս ստաբանիցեն. և մանաւանդ անուանակիցք մուրուութանն, զմանինեցոց աշակերտացն ասեմ, որ և յանդգնեցան ասել, եթէ ստուեր իմն և առ աչօք ցնորք էին՝ Վրի չարչարանքն. որպէս թէ և ոչ մարմին իսկ առ, և խաչն կերպարանօք էր, և մարմինն ստուեր ինչ էր և նմանութի, և ամենայն իսկ մատակարարեալքն կերպարանօք և հովանի և ցնորք և առ աչօք էին. վասն այնպիսի հերձուածողական մուրուութանն, զմանիբեցոց աշակերտացն ասեմ, զի յառաջագոյն կարկեսցէ զբերանս հերձուածողաց, և յայտ արասցէ, եթէ զայս մարմին, որ ընդ բազում կարեօք մտանէ՝ զքեցաւ. որ զանդիտէս 'ի չարչարանաց, որ դողայս 'ի բռնութէ մահու, որ խռովիս և դողայս ընդ վախճան կենաց՝. այժմ, ասէ, անձն իմ խռովեալ է. և դարձեալ՝ եթէ անձն իմ տրտում է մինչև 'ի մահ. և դարձեալ՝ եթէ հնար ինչ իցէ, հայր, անցցէ յինէն բաժակս : Այլ ստուեր և առ աչօք և ցնորք էին, ընդէր խռովէր. եթէ կերպարանք ինչ իրքն էին որ գործէին, վասն էր զանդիտէր. քանզի 'ի ստուերէ ոք չերկնչի, և ոչ 'ի լոկ կերպարանաց խռովի :

Ամին, զի և 'ի պատմութենէ իմեքէ ցուցից հաստատագոյն զճշմարտութին, Սաին հրեշտակք 'ի Սողոմ. մարդիկ երևէին երեսօք, և հրեշտակք էին բնութի. յանդգնեցան սողոմայեցիքն բռնադատել զնոսա իբրև զարս յաղտեղութի, և յանարժանաց խարդաւանութի : Իսկ արդ՝ զինչ գործէին հրեշտակքն. քանզի գիտէին՝ եթէ չունէին մարմին, որ ընդ բռնութի մտանիցէ, չխռովեցան. այլ կաց մնաց բնութի հրեշտակացն առանց խռովութե, և չկրեաց

1 Յովհանն իմաստասեր 'ի ճառն ընդդէմ երևութականաց.
'ի համարն 40 :

ինչ աղմուկ ՚ի բքոյ կարեաց մարմնոյ, (Լայց Վ ուլտ, քանզի արս արդարս համարէր զնոսա, խռովեցաւ, եթէ գուցէ բռնուի ինչ կրեսցեն. աղաչէր զկատաղեալսն. խնդրեմ, ասէ, ՚ի ձէնջ, մի ինչ մեղանչէք աւրանցդ, որովհետեւ եկին մտին ընդ յարկօք իմովք. տաց ձեզ զիմ զարմն, առէք զդատերս իմ, և արարէք զինչ և կամիք : Ո՛ սերտ հիւրասիրուէն. զիւրսն փոխանակ այլոց ունէր յանձին՝ տալ պարտքաշխի : Վ ուլտ իբրև զմարդ խռովեցաւ. այլ հրեշտակաց բնութիւն չկրեաց ինչ խռովութիւն. քանզի բազում ճոխութիւն ելին արտաքս, և զնա՝ որում բռնութիւն մարթէր կրել՝ կորզեցին հանին ՚ի բաց. և որք զայն չափ և զմոլեկան կատաղութիւն կատաղէին, մանաւանդ եթէ զառանց նոյ խայտառակութիւն, հարին կուրութիւն. և շրջէին զցայգն ամենայն՝ խնդրէին ըզդուրսն, և ոչ գտանէին. զի որք չարաչարն տեսանէին, բարիօք և յիրաւի կուրացան : Այլ զայս ամենայն առ ո՞ր եղև ասել, զի չիք ինչ հաղորդութիւն առաջի ճառին ընդ այժմուս. այլ զի ցուցից, եթէ ուր կերպարանք են, անդ երկիւղ չիք. և ուր ստոյգ մարմին, անդ երկիւղ և տրտմութիւն : Լայց բնաւ իսկ զի ամենեւին յայտ առնիցէ կենարարն, եթէ յո՞ր սակս ասաց զբանն, և կտրեաց զմիտս հերձուածողացն, և տնկեաց զկրօնս ճշմարտութեանն, ասէ ցառաբեալսն. հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար է. նա զտկարութիւն մարմնոյն իւր համարի, և դու զանձութիւն նորա ընկենուս զկարիսն : Այլ եթէ ոչ փութասցես դտանել զմիտս բանին, գտանիս իսկ թշնամանեալ զի՞որն. զի ոչ միայն զոր կարծեսն՝ կազմես, եթէ աղօթս մատոյց հօրն, և աղօթակիրն քան զայն՝ զոր աղաչեսցէ՝ խոնարհագոյն է. այլ և ս յայտնագոյն ինչ ասեմ. եթէ լոկ բանիցն ծառայեսցես, ոչ միայն քան զհայր խոնարհագոյն առնես զնա, այլ և քան զիւր առաքեալսն նուազագոյն : Օ որ օրինակ չարաչար առնուն զայն՝ որ ասէ, եթէ ես յանձնէ ինչ ոչ խօսիմ, այլ հայր իմ ետ ինձ պատուէր՝ զինչ ասացից, և զինչ խօսեցայց. նոյնպէս և զայս :

Ըստ իսկ առաքելական իշխանութիւն յառաջ եկեալ կարկեսցէ զբերանս մոլեկանացն : Վ աւղոս աւ

սէ, եթէ վասն հուսանաց հրաման ինչ 'ի տնէ ես ժչ
 ունիմ, այլ խրատ տամ. և յայտ է եթէ կարի իսկ
 վատթար են կրօնք հերձուածողացն. եթէ Պաւղոսի
 իշխանութի իցէ առանց հրամանի այ ճոխանալ, և
 Վրճի չիցէ իշխանութի առանց հայրենի պատուիրա-
 նացն խօսել: Վոյնպէս և աստ 'ի համեմատութենէ
 առաքելական արութեւ է ցուցանել զհերձուածողա-
 կան մոլորութիւն, եկեալ զբռամբ: Եթէ կարի խո-
 նարհագոյն է քան զառաքելական պատիւն տէրունի
 բարբառն: Վսլ որպէս յառաջագոյն իսկ բազում
 անգամ ասացի, եթէ բանիցն և եթ ծառայեսցես,
 չգործի ինչ աւելի. իսկ եթէ զմիտսն ընդունիցիմք,
 անարատ մնայ ճշմարտութիւն. մանաւանդ եթէ մեք
 իսկ անարատ մնայցեմք. քանզի ճշմարտութիւն մչ
 երբեք արատի: Վսլ արդ եթէ մեկնութեն միտ չգի-
 ցես, այլ բանից և եթ ծառայեսցես, դտանիցես զՎրճ
 վատասրտեալ, և յոյժ նուազագոյն բարբառեալ՝ ոչ
 միայն քան զիւր պատիւ, նա և քան զառաքելոցն
 արութի: Օի Վրճ ասէ. այժմ ոգի իմ խռովեալ
 է. և Պաւղոս իբրև չոգաւ 'ի կողմանս պաղիստինա-
 ցոց, եկն անդ մարգարէ մի Վգաբոս անուն, և ասէ.
 այսպէս ասէ հոգին սք, զայրն զայն՝ որոյ գօտիս այս
 իցէ, այսպէս կապեսցեն հրեայք յարուսաղէմ. և
 իբրև արգելուին եղբարքն ամենեքեան զՊաւղոս, և
 աղաչէին չերթալ յարուսաղէմ, պատասխանի տայր
 արութեւ բարբառով, մանաւանդ եթէ արութեան
 և առաքելութեւ ոգւով ասէր ցկասեցուցիչսն, զի՛նչ
 գործէք, զի՛ լայք և ճմլեցուցանէք զսիրտս 'ի ներքս,
 զի ես ոչ միայն կապանաց, այլ և մեռանել պատրաստ
 եմ վասն անուանն Վրճի: Պաւղոս այնչափ վստահու-
 թք, այնպիսի խրոխտանօք, այնչափ համարձակու-
 թք ձայնատու լինի մահու, և առ ոտն հարկանէ և
 արհամարհէ և իշտրէ զարհաւիրս մահու. և Պաւ-
 ղոսի տրն ասէր, եթէ այժմ ոգի իմ խռովեալ է:
 Պաւղոսի սիրտն ճմլէր, իսկ Վրճ ոգւով չափ խռովեալ
 էր արդեօք: Պաւղոս և պարծէր 'ի նեղութիւնս. ոչ
 այսչափ միայն, այլ և պարծիմք ևս 'ի նեղութիւնս.
 քանզի գիտեմք, եթէ նեղութիւք զհամբերութիւն
 գործեն. և Վրճ տրն Պաւղոսի ասէր, տրտում է ոգի

իմ մինչև 'ի մահ: Օրնչ նմանուի պարծանաց իցէ: Պաւղոս պարծանս համարէր զչարչարանսն. և որ զնայն զօրացուցանէր՝ Վ'ս, տրամուլթինն ինչ արդեօք զտնտեսուլթին հաշուէր:

Սիտ դիր և այլ ուր մտացն Պաւղոսի, զիարդ ամենեւին արուլթե են. մնացեալ երբեմն 'ի փիլիպեցւոց քաղաքին 'ի մակեդոնացւոց աշխարհին, բազում ամբօս 'ի վերայ յառնէր, և ազգի ազգի կտտանս 'ի մարմինն կրէր, բազում հարուածս 'ի վերայ եղեալ արկին զնա 'ի բանդ, և սնդեցին զոտսն 'ի կոճեղ. այլ առաքինի նահատակն անպաշտուլթե, և որ ընդ նմա էր Շիղաս, յաղթէին զգաստուլթի վշտացն, պարտէին առաքինուլթի զչարչարանսն: Աւ զայս բարիօք իմն նշանակեալ որ զպատմուլթին գրեաց, ասէ. 'ի հասարակ գիշերի Պաւղոս և Շիղաս օրհնէին զանձ. վշտանան, և գոհանան. գան ըմպէին, և օրհնէին: Աւ տես զստուգուլթի այնորիկ որ զպատմուլթին գրեաց. չասաց՝ թէ զհասարակ գիշերաւ Պաւղոս և Շիղաս աղօթս մատուցանէին այլ, այլ թէ օրհնէին. զի աղօթք թերևս առ նեղուլթի սրտին լինին, և օրհնուլթի՝ առ խնդուլթի սրտից: Աս աւանիկ տեսանեմ, զի ուրախուլթի նշանակէին առաքեալքն. զհասարակ գիշերաւ, ասէ, Պաւղոս և Շիղաս օրհնէին զանձ: () րհնուլթի ոգւոց բերկրեւոց նշանակ է. սքքն՝ որք կամէին զոգւոցն ցնծուլթինն յայտ առնել, ոչ աղօթս մատուցանէին իբրև զնեղեալս, այլ օրհնէին իբրև ընդարձակեալք: Պաւղոս և Շիղաս՝ որ բնուլթի մարդիկ էին, առաքինի ոգիս 'ի չարչարանսն ցուցանէին, և Վ'ս՝ որ թաղաւոր է սքք, անկաճուլթե բանս պատշաճես. որ վանս տեսուլթե ասացեալ՝ 'ի քակտումն պատուոյ նորա առնուս. ծն անդր, 'ի բաց լեր յայնպիսի մտաց: Սի որ թիշնամանեսցէ զսրբուլթիս, մի որ զրպարտեսցէ զանձեղէն բանս, մի որ ամբարշտուլթի ջանասցէ 'ի բանից կենարարին կազմել, և անկաճուլթի զտնտեսուլթին համարել:

Այլ պահանջէ 'ի մէնջ լսօղն զկարգն. բարիօք, ասէ, ուսուցեր. արդարև տնտեսուլթեան իսկ բանք էին. այլ և զօրուլթի իսկ տնտեսուլթեն մեկնեա.

ընդէր բնաւ իսկ արկ ՚ի կիր զայնպիսի բանս . վասն էր ասաց , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս այս : Աթէ հնար ինչ իցէ , եղբարք , ոչ զհրամանաց ինչ հարկ մուծանէ , և ոչ զառասպել անուն զճննդեան , և ոչ վատասրտութեան ինչ բանք են , և ոչ զանդիտել ինչ ասողին բամբասի այնու , այլ մարդկեղէն տնտեսութեն կերպարանք , և խնայելոյ յայնոսիկ՝ որ գայթաղելոցն էին . քանզի զիտեր՝ եթէ չարչարանքն զբազումս կարեն գայթակղեցուցանել , և մանաւանդ զայնոսիկ՝ որ խորհրդոց տնտեսութե չէին տկահ . ըստ այնմ՝ եթէ մեք քարոզեսցուք զ՚՚ս ՚ի խաչ ելեալ , հրէից գայթակղութի , և հեթանոսաց յիմարութի : Արդ առեալ զդէմս մարդկան , որ զամենայն ինչ իմաստութի մատակարարէ , ասէր . եթէ հնար ինչ իցէ այլով օրինակաւ կատարել զտնտեսութիւն , և առանց մահու վճարել . զի մի այնպիսի չարչարանօք գայթաղելացին բազումք . եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս :

Այլ բռնազբօսես , ասեն , զբանն . աղէ՛ ցոյց ըզվկայութի ինչ , որ վկայեսցէ ճշմարտութեն , եթէ վասն մարդկան տկարութե և զընդալոյ ասաց զայն : Աթէ այնպէս իցէ , լիւր . զիարդ անդէն իսկ յաստի կարեացս ասէր ցառաքեալսն . յաղծս կացէք , արթուն կացէք . և իբրև նիրհեցին , նախատեաց զնոսա , և ասէ . այդպէս ոչ կարացիք մի ժամ սկել ընդ իս . յաղծս կացէք , զի մի մտանիցէք ՚ի փորձութի : Ասաց , թէ զի մի մտից . քանզի ոչ եթէ նմա վրաս չարչարանք գործէին , այլ զայլս գայթակղեցուցանէին . յաղծս կացէք , զի մի մտանիցէք ՚ի փորձութի . չսաց եթէ զի մի մտանիցեմք , այլ զի մի մտանիցէք . ՚ի ձեզ ինսոյեմ , և ոչ եթէ զանձն ինչ կամիմ ՚ի չարչարանացն ապրեցուցանել . զիտեմ զհանդերձեալսն , չեմ անտեղեակ տնտեսութեն , որ կատարելոց է . չեմ երախայ բարերարութեն որ ծաղկելոցն է ամենայն մարդկան . այլ զի յառաջ քան զդէպս իրացդ՝ որ երևինդ՝ գայթակղեցուցանեն զձեզ , ասեմ ձեր բանիւ , եթէ հնար ինչ իցէ անցանել չարչարանացն , անցցեն :

Պարտ է կրկնարօր և երեքկնարօր առնել զբանն ,

զի հնարն ինչ է, ոչ եթէ բնութեան ինչ անվրէպ և առանց անցանկելոյ, և սահման անհրաժեշտ յայտ առնել, որպէս ոմանք կարծեցին: Այլ կամին հաստատութիւնն է, եթէ վայր ինչ հարկ և սահման ՚ի վերուստ ՚ի վերայ կենարարին, այլ իւր իսկ ամէնիւ մաց տնտեսութիւն է, և իւրովք կամօք զամենայն կատարէ, լուր հաստատութիւն, զիարդ ինքնին տիրն յառաջագոյն ելոյժ զկարծիս հարկին, և յայտ արար զիւրոց կամացն զճոխութիւն. ոչ որ առնու, ասէ, զոգի իմ յինէն, իշխանութիւն ունիմ ես դնել զողի իմ, և իշխանութիւն ունիմ միւս անգամ առնուլ զնա. և դարձեալ եթէ քակեցէք զտաճարդ, և ես յերիր առուր յարուցից զդա: Այլ եթէ իշխանութիւն ունիս, ընդէր արկանես զայդպիսի բան. եթէ հնար ինչ է, ասես, անցցէ յինէն բաժակս այս: Այսն ձեր ասեմ տկարաց, և ոչ վասն իմ, որ հզօրս և ամենազօրս եմ, և յամենայն տկարութիւն ՚ի վեր և բարձր:

Այց ընդէր իսկ անուանեաց զչարչարանսն բաժակ: Առնու ընծայի աստի միւս ևս այլ ինդիր, եթէ զչարչարանսն բաժակ ընդէր կոչեաց: Այս, ասէ, սովորութիւն է միշտ գրոց, զխրատ որ յայ գայցէ ՚ի վերայ յանցաւորաց՝ բաժակ կոչել: Այս դիր հաստատութիւն, և լեր իմաստուն լսող. մի յառաջագոյն յախշտակել զբանս, այլ անսալ և մնալ մտացն. քանզի մարթի այնմ որ չարչարն լսիցէ՝ չարչար մեկնել զասացեալն: Այց սակայն որ յեկեղեցւոջ խօսի, մի ինչ օտարութիւն համարեսցի, եթէ զըրպարտութիւն կրեսցէ ՚ի զուր յանդգնելոցն ՚ի բամբալ սանս. քանզի առաքեալքն զըրպարտեցան, որպէս թէ անպիտան ինչ խօսեցան. և լուր Ալաղոսի, որքան կրեաց զըրպարտութիւն ՚ի քարոզութիւն. մի թէ որպէս հայհոյիմքն, և որպէս համբաւեն զմէնջ ոմանք՝ ասել, եթէ արասցուք զչարիս, զի եկեսցեն բարիք. որոց դատաստանն յիրաւի. զի որ ոչ լուան, իբրև զլուեալ բամբասեն. զի զոր ոչ լուան ՚ի վարդապետաց, զըրպարտութիւն վարդապետացն յառաջ բերեն: Այլ զոր ինչ առաջիս կայ՝ յայն եկեսցուք: Առանձին բարք են միշտ գրոց, զխրատս կամ զպատիժս որ ՚ի վերայ մեղաւորաց գայցեն՝ բաժակ անուանել: Այլ

մի վաղվաղակի խժբժեսցէ զբանս թշնամի որ և լըրտես, և ասասցէ, մի թէ և Վրաց մեղան, զի զպատիժս մեղաւորաց կրեսցէ: Վրաց լիցի զայն ասել. նա ոչ պարտէր ինչ պատիժս, զն անգր, փարգաստ. այլ մեր ընդ պատժով էաք. և վասն մեր դատապարտելոցս ընդ մեղօք, և պատժապարտացս ընդ տանջանօք՝ յանձին կալաւ զմահ. որպէս և Նսայի յառաջագոյն ձայնէր և գուժէր, եթէ վասն մեր մեղաւորացս եկն ՚ի մահ: Եւ զի վասն մեղաւորաց պատժոց ընկալաւ անձամբ յանձն զմահ, վկայեսցէ Վրն քատուն, եթէ ահաւասիկ գառն ոյ՛ որ բառնայ զմեղս աշխարհի. և մարդարէն, եթէ նա զմեղս մեր բառնայ, և վասն մեր վշտանայ, և վասն մեղաց ժողովրդեան եկն ՚ի մահ:

Սոյն չարչարանք նորա բաժակ, ըստ բանին որ յառաջագոյն ասացաւ. նմին իրի իսկ և երանելոյն Վաթայ զվրէժան՝ որ ՚ի վերայ մեղաւորաց դայցեն՝ դրոշմեալ ասէ. բաժակ ՚ի ձեռին տն, անապակ գինււով լի խառնեալ, արբցեն ամենայն մեղաւորք երկրի: Եւ դարձեալ՝ յորժամ ան իսկ սպառնայր պատիժս հեթանոսաց, ասէր ցՆրեմիա. ան բաժակ խառնեալ, և տուր ըմպել ամենայն աղագ, և Նրուսաղէմի. և ասասցես ցնոսա, արբէք, և արբեցարուք և թմբրեցարուք: Օ ինչ իցէ թմբրեցարուքն: Վ թմբրու թիւն ածէ զբազումս այն խրատ, բազում անգամ և ՚ի հիացութի իսկ. մանաւանդ յորժամ տեսանիցեն զարդարս ընդ մեղաւորս ըմբրունեալ. որպէս և այժմ իսկ եպերեն յամենայն երկրի, եթէ ընդէր կոտորեցան քահանայքն ՚ի սեղանս, վասն էր օք կուսանքն ՚ի լկանս մատնեցան, յոր սակս այնչափ և այնքան չարիք գործեցան, ընդէր ոչ պաշտպանեաց ան իւրոցն: Եւ քանզի այն պիտի վիշաք ՚ի թմբրութի ածեն, և ՚ի մտաց հիացուի, յիրաւի ասէ, եթէ արբէք և յիմարեցարուք և զեխեցարուք: Վարձեալ և կենարարն յորժամ յառաջագոյն ձառեաց զչարչարանացն իւրոց առ Նա կովբայ և Նոհանու, կարէք, ասէ, ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց եմ. փոխանակ ասելոյ, կարէք զչարչարանս կրել զոր ես կրելոց եմ. և նորա ասեն. այո՛

Բայց երանելին Ղաւիթ 'ի միւսում վայրի յայտնի իսկ եցոյց, եթէ մահ՝ որ վասն անձպաշտութեան գայցէ 'ի վերայ, բաժակ կոչի. զի՛նչ տաց տրիտուր ան ընդ ամենայնի՝ զոր ետ ինձ: Աւ իբրև զկարի չնորհակալ ծառայ՝ ետես բղխեալ շուրջանակի զերախտիսն ան, խնդրէ և ինքն սակաւիկ ինչ տրիտուր տալ մտադիւրութեամբ ընդ անբաւ երախտեացն:

Որպէս և աղքատ ոք զմեծատուն 'ի վասն տանիցի, 'ի վարանս մտանէ, եթէ զի՛նչ կաղմած կարասցէ յուրախութի մեծատանն առնել. զի՛նչ ինչ արժանի ըստ աւագութեն 'ի սեղանն բերիցէ. տարակուսեալ կայցէ, և ընդ անձինն խօսեսցի. զի՛նչ ինչ արժանի կարասցէմ սմա դտանել. զի՛նչ արարից, զի՛նչ բերից առաջի, զիսրդ պատուեցից, որպիսի ճաշ ինչ կարացից կաղմել: Արյնպէս և Ղաւիթ հայեցեալ 'ի մարդկեղէն աղքատութիս, և յմեծեղէն բարերարութե մեծութիս, և տեսանէր՝ եթէ չիբ ինչ արժանի 'ի մարդկանէ՝ որ ան մատչիցի, 'ի վարանս մտանէր, տարակուսանայր, բարբառ 'ի կիր արկանէր, եթէ զի՛նչ տաց տրիտուր ան. չգտանեմ ինչ արժանի ըստ երախտեացն. զի՛նչ տաց տրիտուր ան, որպիսի ոք ինչ եղէց, զոր պատարազս տաց, որպիսի դահամամբ մտից ընդ միտ բարերարին: Իբրև յամենայնէ չբաւորեցաւ, մի ինչ միայն եղիտ. և այն ոչ եթէ ըստ ան բարերարութեն, այլ ըստ նորա յօժարութեն արժանի է. բաժակ՝ փրկութե ընկալայց:

Օրինչ յայտ բաժակն իցէ: Աթէ կարացից ասէ՝ վասն անձպաշտութե չարչարանս կրել, եթէ ձեռն հաս եղէց վասն ան մեռանել: Բաժակ փրկութեան ընկալայց, և զանուն ան կարգացից: Աւ քանզի չէր բանն յայտնի, այլ զօղեալ և զեղէալ, յաջորդօքն մեկնէ: Բաժակ փրկութե ընկալայց, և զանուն ան կարգացից. ածէ զնովմբ, եթէ պատուական է առաջի ան մահ սբց իւրոց:

Աւ արդ՝ զի՛նչ իցէ ասելն. հայր, եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ բաժակս: Ոչ ապաքէն յայտ է՝ զի զչարչարանացն ասէր. այլ ունիս յառաջագոյն տը-

եալ զլուծումն խնդրոյդ . զի ասելով՝ եթէ հնար ինչ
իցէ , զմարդկեղէն զանտեսութե զկերպարանս կա-
տարէ . զի որ զայս ասաց ըստ մարդկութեան , նոյն
յառաջագոյն ասաց ըստ ամենիշխան անութեանն ,
եթէ իշխանութիւն ունիմ՝ դնել զողի իմ , և իշխա-
նութիւն ունիմ միւս անգամ առնուլ զնա . և յայտ
առնէ , եթէ ոչ անութին հրաժարէր 'ի չարչարա-
նացն , այլ մարմնոյն իւրոյ տկարութիւն : Ալ դար-
ձեալ ասէ , եթէ հոգիս յօժար է , բայց մարմինս տկար
է . և ոչ զի նմա ինչ մնաս առնէին չարչարանքն , այլ
զայլս գայթակղեցուցանէին : Ալ զայն եցոյց աշակեր-
տացն . յաղծթս կացէք , ասէ , զի մի մտանիցէք 'ի փոր-
ձութի : Ալ այլ ազգ ևս նա և կանոնս իսկ աղօթիցն
աւանդէ մեզ մի ամենեւին պահանջել յոյ զաղօթիցն
պէտս զոր խնդրիցեմք , այլ 'ի նա ապաստան առնել ,
որ զամենայն իմաստութե մատակարարէ . զի և ասէ
իսկ , եթէ ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու : Ար
նմա ինչ ոչ վայել էր , և քեզ կարի 'ի դէպ է . զի
յորժամ յաղօթս կայցես՝ մի զայն ինչ խնդրեսցես
զոր դու կամիցիս , այլ յոյ կամին ապաստան առնի-
ցես : Ասասջիր և դու , յորժամ յաղօթս կայցես ,
ըստ նմանութեան Վնի՝ որ վասն քո խոնարհեցոյց
զանձն . ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու , ար-
յոյ կամին ապաստան արասցես . մի դու նմա թե-
լադիր լինիցիս , և մի առ խրատտուս զանձն ունի-
ցիս : Ար սիրէն , ասէ , զանձն , ամենայն ինչ յաջողի , և
գործակից լիցի նոցա 'ի բարիս . որ ինչ ըստ նորա
կամացն իցէ՝ այն կատարի . և որ արտաքոյ քան զնու-
րա կամին , չեւանէ 'ի գլուխ :

Այ բաժակ խրատոյ ոյ մեղաւորաց 'ի պա-
տիժս . բայց Վնի ոչ թէ պատիժ ինչ չարչարանքն
էին , այլ տեսուի . քանզի զմեղաւորաց մահ կրեաց
առանց մեղաց . զի փրկեսցէ զաշխարհ ամենայն , որ
ընդ մեղօք դատապարտեալ էր : Անդէր , ասէն , բնաւ
զմահն բաժակ կոչիցէ : Օ ի բաժակ պատիժքն և մահ
անուանին , զայն գրոցն իսկ վկայութիւնք յայտ
յանդիման ցուցին . բայց թէ ընդէր իսկ բաժակ
չարչարանքն կոչեցան , քանզի չէ ինչ նման բաժակ
մահու : Օ ի խրատքն որ 'ի վերայ գայցեն՝ խիստ իմն

և անհնարին և դժուարին լինին, նմանագոյնս անծեղէն գիրք զվիշտսն բաժակ անուանեն. զի յայտ լիցի, թէ անծ ոչ իբրև զխիստ դատաւոր տանջէ, և ոչ յանխնայ կոտորէ, այլ իբրև զբժիշկ՝ զցաւս բժշկէ, և իբրև զանդեղեայ սաստիկ մաղձոյ՝ տայ ՚ի ներքս զխրատան: Այլ արդ փրկութե բաժակ խրատուցն՝ առ ճաշակել դառն է, և առ բժշկել օգտակար է. յանդիման կացուցանէ բանն զբարերարն անծ, բաժակաւն խրատիչ, և բարերար իբրև զհայր, և տանջիչ և պատժիչ իբրև զթագաւոր. ոչ իբրև զթնամի հարկանէ, այլ իբրև զբժիշկ կսկծեցուցանէ: Օ որ օրինակ յորժամ բժիշկն զերկաթն ՚ի գործ արկանէ, և խարանս ՚ի մարմինն զնէ, ոչ այնու ընդմարդոյն կռուի, այլ ընդ ցաւսն մարմնի. նոյնպէս և անծ յորժամ զխրատան անծ է, ոչ զիւր ստեղծուածն պատժէ, այլ զմեղսն սրբէ: Այլ թէ տեսէր երբէք զբժիշկ առ ցասման ձեռն ՚ի գործ արկեալ, կամ առ զայրացուս ինչ ՚ի խարանս մատուցեալ, կամ այլ ինչ նոյնպիսի. թէպէտ և հիւանդին երեսքն բժրչկին ահագին թուեցին, այլ բժշկին օգուտ գործեալ կայ ՚ի միտս. և ոչ վասն զի ցաւածին ահագին բժրչկութիւն թուիցի, և ճարտարութիւն խոստումն ահագին ինչ իցէ:

Այլա ուրեմն բարիք և սքանչելապէս երանելոյն Պաւղոսի եղեալ սահման խրատուն՝ ասէ, եթէ ամենայն խրատ առ ժամանակ մի ոչ թուի ուրախուէ, այլ տրտմութե: Այլ րաճն յորժամ տեսանիցէ ըզբժիշկն՝ զի կտրել զվէրն կամիցի, ահագին համարի, և իբրև ՚ի թնամուղ խուսափէ. իսկ յորժամ բժրչկեցի, զոր երբեմն տեսանէր՝ և զերեսս դարձուցանէր, յետոյ մօտ հայի, և երկիր պագանէ: Այլ չգիտիցեմք իսկ, զի առ զայրացուս ցաւոցն՝ թնամանս դնեն հիւանդքն բժշկացն, և բժիշկն ներէ զայրացելոցն. քանզի գիտէ՝ եթէ ոչ ՚ի կամացն են թնամանքն, այլ առ ցաւսն: Իսկ յորժամ ապաբիւնին յախտն, և վարձ և ստան նոցա, զորս անագորոնս համարէին. տան վարձս՝ ոչ իբրև պահանջեալք, այլ ինքնակամ յօժարութե: Այնպէս և մեք այժմ՝ դժկամակ լինիմք ընդ նեղութիս. և յորժամ հա

սանիցէ պտուղ նեղութեանցն, ապա գովեմք զբարերարն, և զարմացեալ ասեմք ընդ Վաւթայ, եթէ անցաք մեք ընդ հուր և ընդ ջուր, և հաներ զմեզ 'ի հանգիստ:

Եւ արդ կոչէ զնեղութիւնս բաժակ. և իջ վայրապար բաժակ, այլ 'ի ձեռին տն անապակ գինով լի խառնեալ: Վարձեալ ըստ բանիցն ընդդէմ իմն հակառակութիւն թուի. զի խառնեալն և անապակ ամենեւին իսկ չեն միմեանց նման. և արդ ընդէջ իցէ անապակ և խառնեալ բաժակն: Քանզի այ դատաստանն և խրատն որ 'ի վերայ գայցէ՝ անապակ է, և խառնեալ անապակ: Օրն է խառն. ընդարդարութեն իրաւութիւն. և ոչ անօրէնութի, և ոչ ապիրատութի, և ոչ երկեան ինչ խառն ընդարդարութեան. այլ արդարեւ սեռն և անապակ է, նք և յստակ ակն դատաստանին, արդարակորով և լուսաւոր, քաջատես, համառօտախնդիր, ուղղագործ, կշռարար, անաչառ: Ասն այնորիկ բաժակ 'ի ձեռին տն անապակ գինով. քանզի չէ խառն ընդարդարութե անիրաւութի. և չիք անդ 'ի հակառակորդաց՝ որ կարող իցէ երկեան 'ի ճշմարտութիւն դատաւորին մուծանել. քանզի բաժակ է 'ի ձեռին տն անապակ գինոյ: Եւ եթէ անապակ գինով, զիարդ իցէ լի և խառնեալ: Եթովիցին քեզ հակառակ միմեանց բանքն, այլ միաբան է ճշմարտութիւն: Կնապակ է բաժակն, որպէս և բազում անգամ իսկ ասացի, եթէ չէ խառն անիրաւութի ընդ արդարութե. և խառնեալ, քանզի խառն է ընդ արդարութե և մարդասիրութիւնն: Որպէս զի ասիցէ, թէ սեռն յարդարութիւնն է, և խառնեալ 'ի մարդասիրութի. քանզի 'ի խրատելն ողորմի, և յողորմելն խրատէ:

Եւ տես այլ իմն նոր սահման ճշմարտութեն. նշանակ ինամակաւութե և մարդասիրութեն այ, յորժամ խրատէ զմեղաւորս. նշանակ բարկութեան և ցասման, յորժամ չխրատիցէ զյանցուցեալն. յայնժամ երկիր յայ, որպէս թէ ատիցէ, և զերեսս դարձուցանէ, յորժամ յանցանիցես՝ և ոչ խրատիցէ. զոր սիրէ, ասէ, տը, տանջէ. քանալից առնէ զա-

մենայն որդի՝ զոր յակն առնու . յորմէ վասն յաճախութեմ մեղաց զերեսս իւր դարձուցանէ , և առանց խրատու և պատժոց թողու : Այլ ո՞վ իցէ՝ որ զայն յայտ առնիցէ . ինքն իսկ անձ մարդարէիւն . փոխանակ , ասէ , զի անցէք զօրինօք իմովք , ո՞չ արարից այց դատերաց ձերոց՝ յորժամ պոռնկեսցին , և ո՞չ հարսանց ձերոց՝ յորժամ չնայցեն . որպէս զի ասիցէ , թէ մատնեցից զձեզ մեղացն , չտանջեցից զանիրաւուր թին , չարդելից զապականութին , չբժշկեցից ըզվէրս յանցանացն , այլ թոյլ տաց ձեզ մեռանել անդէն՝ ի չարիսն ձեր : Տէս զիարդ յորժամ ցասնուցու , սպառնայ չխրատել . և յորժամ ստոյգ սիրեսցէ , չհրաժարէ ի խրատելոյ :

Սե արդ ցուցաւ , եղբարք , ըստ կարի մերում , եթէ զինչ օրինակ աղօթիցն էր , և զինչ կամի ցուցանել ասելովն՝ հայր , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս . զի ո՞չ անձեղէն ճոխութեն են այն պիտի բանք , այլ մարդկեղէն տնտեսութեն իւրոյ : Այլ յայտնագոյն անն իսկ արար , եթէ մարմնոյ տկարութեմ համարին խոնարհագոյն բանքն , երկեղին և խռովութե և տրտմութե . զի ստուգեսցի , թէ արդարեւ մարմին չարչարելի առ . ողիս , ասէ , յօժար է , բայց մարմինս տկար է : Յիշեցուցանեմ բազում անգամ զբանն , զի հաստատեցից զմիտս ճշմարտութեն : Ապա եթէ ժպրհեսցի որ որոշել զլուծումն խնդրոյն որ ի մէջ ասացաւ , յառաջ մատիցէ , իւր գէմն կացուցէ , մարտիցէ ընդ մեր բանս . եթէ բաւական իցէ տալ պատերազմ ընդ անձեղէն բանին . մի իբրև զթնամի փասքսեսցէ , այլ իբրև զնահատակ մի՝ որ ի վերայ ճշմարտութեանն մարտնչիցի , յայտ յանդիման կռուեսցի :

Ի այց այս ցայս վայր բաւական լիցի . զի զոր ինչ յառաջին կայր՝ յայն եկաք , և ի նոյն հանգուցուք զբանն : Իսուի ինձ թէ կատարեալ և բաւանդակ ցուցաւ տնտեսութեն օրինակ , և բանիս մեկնութի . քանզի ո՞չ , եթէ յետ այսչափ վկայութեան որ հակառակեսցի , այնու ինչ ճշմարտութին ազարտեսցի . որպէս և Պաւղոս ասէ , եթէ որ կամեսցի հակառակող լինել , մեք չունիմք այնպիսի ինչ սովորութի ,

և ոչ եկեղեցի այ . քանզի մեք 'ի գրոց ուսաք հաւա
նել , և ոչ խուզական որոճան որոճել . և ես աղօթս
առնեմ ընդ գրոց սխալել , և ոչ ընդ Պղատոնի ճար
տարել :

Որ ասացաւ շատ և բաւական լիցի մեզ , և միայն
զաղքատս յիշեսցուք . վասն որոյ և Պաւղոս այսօր բա
րիոք յիշեցոյց մեզ : Պետրոս և Յակոբոս և Յոհան
նէս ձեռն ետուն հաւանութե ինձ և Քառնաբայ , զի
մեք 'ի հեթանոսս , և նոքա 'ի թլփատութեան . և 'ի
նոյն յարեաց վաղվաղակի , եթէ բայց միայն զաղ
քատս յիշեսցուք : Յիշեսցուք և մեք զաղքատս .
զաղքատս՝ զի զանձինս յիշեսցուք . եթէ այլում ու
ղորմեսցիս , քեզ ողորմիս . անձինդ բարի առնես , ե
թէ աղքատին բարի առնիցես , անձինդ սերմանես ,
քեզ հնձես . աստ սերմանի ողորմածութի , և յեր
կինս հնձի բարեբարութիւն : Ալ մի ասիցես , եթէ
զինչ արարից , զի կարօտութի կապեալ եմ . կամիմ
ողորմել , այլ չեմ ձեռնհաս . ախորժեմ բարի ա
նել , այլ չառնէ զբան իրացն անձկութի : Սրչափ
կարող ես՝ արա . սրչափ ձեռնհաս իցես գործել ըզ
բարիս՝ գործեա :

Ուսարուք մի միայն լսել անձկալ , այլ և ողոր
մել անձկեալքդ : Ալ լուր Ասայեայ , եթէ տացես
հաց քաղցելոյ սրտի մտօք : Օրնչ է սրտի մտօքն :
Քոխանակ ասելոյ , թէ ուստի ուտելոց իցես , եթէ
առնուցուս և տացես և հաղորդ առնիցես կերա
կրոյն քում զաղքատն , անձինդ ողորմեցար , որով
գնա կերակրեցեր : Յիշեցէք արդեօք . գիտեմ զի յի
շէք և զառաջինն որ վասն ողորմութեն ասացան :
Ողորմածութի այ բարեկամութե առիթ լինի . ու
ղորմածութի մեղաց թողութի գործէ . ողորմածու
թի 'ի մահուանէ փրկէ : Արանելին Տաբիթա , որ օ
րինօք բնութե մատնեցաւ մահու , և գոհութեամբ
այրեացն դարձաւ միւս անգամ՝ ի մահուանէ՝ ի կեանս .
քանզի աղքատացն արտասուք զմահու գրուսն քակե
ցին : Սիտ գիր . սրչափ ինչ կարող ես վճարել ա
ղօթք տնանդին . յորժամ մեռաւ Տաբիթայն՝ որ բա
րիոք գործօք լի էր , ամենայն այրիքն եկեալ շուրջ
կային զՊետրոսիւ , և արտասուէին . և արտասուք

աղքատացն ցածուցին զսուզն, մանաւանդ եթէ բռնութեան իսկ մահու յաղթեցին. զի որ մեռան ըստ օրինաց բնութե, դարձաւ անդրէն բանիւ չնորհացն: Ի էր ողորմութիւն և գործովք բարեաց. արտասուեցին այրիքն, և ածին յաղերս զամբ. մեռանելն ըստ բնութես է, և յարուցանելն՝ արտաքոյ և ՚ի վեր քան զբնութիւնս. զի եթէ զարտաքոյ քան զբնութիւն կարացին վճարել արտասուք տնանկացն, զըստ բնութե վկարասցեն վճարել: () մտաւ ած, որ չափ բաւական են քուք այրւոյ, յորժամ զհարստէ քուքայցէ. եթէ քուքայցէ աղքատ զմեծէ՝ որ հարրւ տահարիցէ, եթէ քուքայցէ որք զզրկողաց, որպիսի վրէժս գործեսցին: Եթէ քուքացէ զքէն աղքատն, և մի հաւաչեսցէ տնանկն, և մի կողկողեսցի և բռզոք բարձցէ զքէն որբն. այլ սերմանեալ յորբս ողորմածութիւն, զի քոյ որդւոցն գանձեսցես մարդասիրութիւն:

Վմանող լեր Մբրահամու, որ յամենայն կարուտեալս սփռեաց զբութ մարդասիրութե, և ծննդոց իւրոց եթող զգրաւական փրկութե: Եւ տես զզարմանալիսն, զի վասն հիւրասիրութե մեծարանաց՝ և զհրեշտակս անարժանի եղև ընդունել. ընկալաւ հիւրասիրութեքն զհրեշտակս, զոր մարդիկ կարծէր. և յետոյ իմացաւ, եթէ հրեշտակք էին. և ընդ նոսա ետես զամբ: Եւ քանզի սիրեաց զհիւրասիրութիւն, սեղան անզրաւ ետ ընդ այնր նմա ամբ. քանզի զբաւասուն ամբ մինչ դեռ օտար էր յանապատին ժողովուրդն որ ՚ի նմանէ էր, ամբ կերակրեաց զնոսա աւաստութե. քանզի պատրաստեաց նոցա սեղան յանապատին. ինքնագործ խորտիկս ետ որդւոց նորա զբաւասուն ամբ յանապատին, և կերակրէր զժողովուրդն որ յՄբրահամէ էր՝ վասն սեղանոյ օտարասիրութեն Մբրահամու: Եւ քանզի հովանի ծառոյն զբաղում աղքատս զովացուցանէր, ամպ հովանոց զովացուցանէր զժողովուրդն, և պահէր բարիօք զոստան յամբապաշտ արմատոյն: Եւ տես զզբանելիսն, որպիսի տրիտուր հատուցանէր: Օհաց հրեշտակաց կերան մարդիկ. յիրաւի իսկ էին նմանագոյնս: Եւ ասն զի և Մբրահամ զհրեշտակս ընկալաւ.

քանզի զմարդկան հաց հրեշտակք կերան, վասն այնորիկ և զհրեշտակաց կերան մարդիկ : Օ ի այնպէս իսկ մատչի յառաջ օտարասիրութիւնն . ընկալեալ զմարդիկ՝ ժամանէ և զհրեշտակս ընդունել, և ՚ի հրեշտակաց ասպանջականութեն՝ ժամանէ և նոյ ասպանջական լինել . քանզի նո՞ծ է որ զհրեշտական ընդ իւր սպասաւորս ունէր : Աւստի և նոր մեր Յմիածին որդին նոյ՝ յորժամ զպտղոյ մարդասիրաց սեղանոյն ճառեաց, ասէ . որ զձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի : Բայս ընկալաւ ուրեմն օտարասիրութեն և երանելին Բբրահամ զնո՞ծ :

Եւ տես զզարմանալիսն . երիս տեսանէր, և մի ումն միայն երկիր սլազանէր . զի չասաց, եթէ տեարք, այլ թէ տէր . երիս տեսանէր, և զմինն օրհնէր : Բայց այժմ՝ չէ ժամ զայն ճշդիւ քննելոյ, այլ զօտարասիրութեանն քանն ՚ի հանդիսի անցուցանելոյ, քանզի ընկալաւ և հանգոյց : Տես զնոր խորհուրդս նոյ մարդասիրութեն, եթէ որպիսի պարտս հատուցէ մարդասէրն . ես եմ, ասէ, նո՞ծ հարցն՝ որ իջի յերկնից . դու կերակրեցեր զերկնաւորս, և ես զերկնաւոր կերակուրն տաց քոց ծննդոց : Բարտաքոյ քան զբնութի հրեշտակաց՝ կերան հրեշտակք զմարդկան կերակուր, և արտաքոյ քան զբնութիւն մարդկան՝ վայելէն մարդիկ յերկնաւոր հացէն . ոչ այս կերակուր ընդանի է հրեշտակաց բնութե, և ոչ այն ինչ յանդէր ՚ի մարդկան բնութի . այլ այժմ՝ չէ ժամանակ ճշդիւ և գտակաւ ՚ի հանդիսի անցուցանելոյ : Բայց դու փափաքեա՞ օտարասիրութե վարուց, և ճգնեաց զբարիք ճգնութիւն վասն աղքատաց, զի անձին գանձ համբարեցես : Աւնիս զմա՞ս արօրոյն, սերմանեալ յանդս տնանկաց . բաշխեաց, ասէ, և ետ օրկաց, արդարութի նորա մնայ յաւիտեան : Բայս այսչափ բաւական լիցի . զի յիշեցուցանել միւս անգամ զաղքատաց ոչ յուսումն ինչ եղև, այլ ՚ի հաստատութի . քանզի առաջինքն իսկ որ ասացան՝ բաւական էին յորդորել զմտավարժան :

Սպասեսցուք այսուհետև հօրս հոգևորի, որ ճրչմարիտ վարդապետս է եկեղեցւոյ . ասացուք և մեք ՚ի դէպ ժամանակի ցաա, եթէ զարթիք, փառք իմ,

զարթիք, սաղմոսարանդ և քնարդ, զի կարօտ եմք
քո վարդ ապետու թէդ, և հայրենի բարբառովդ 'ի
հաստատու թի՛ մերոց բանիցս : (Ս) Կէսկտ և բազում
իցէ ալիւրն, այլ և սակաւ մի խմորոյ պէտք են . թէ
պէտ և բազում բանս խօսեցաք, այլ կարօտ եմք
հայրենի օգնականութեդ յարդէլ և 'ի հաստատել
զմեր բանս 'ի փառս Վ՛սի անձ մերոյ, որում փառք
յաւիտե անս յաւիտենից . ամէն :

Նորին սրբոյն Սեբեթիանոսի 'ի հրաւիրեալս 'ի մկրտութի' :

Ու ի մաստունն էր Սողոմոն, ըստ իրս աշխարհիս
 կենաց զժամանակս յայտնի արար . իւրաքանչիւր որ
 լինելոյն էր զդէպան ժամանակսն մեկնեաց . ասաց ,
 ամենայնի ժամանակք են, և ժամ է ամենայն իրաց .
 ժամ է ծնանելոյ , և ժամ է մեռանելոյ : Բայց ես
 զիմաստնոյն զպատասխանին փոխեցից և ասացից և
 քարոզեցից ձեզ զփրկութեանն քարոզութի, եթէ
 ժամ է մեռանելոյ , և ժամ է ծնանելոյ : Իսկ զի՞նչ
 է քան յեղափոխելոյս ընդ միմեանս . վասն զի որ
 մարմնոյս ծնունդք ապականութեան խօսի զմարմնոյ
 սրբութի, զծնունդն կանխաւ առնել է քան զմահ .
 քանզի ոչ է հնար զփորձ մահու առնուլ, եթէ ոչ
 յառաջ նստի ծնեալ . այլ ես զհոգւոյն վերստին
 ծննդենէ ճառեմ, վասն այնորիկ զմահ կանխաւ կար
 դացի քան զկեանս . վասն զի 'ի մեռանել մարմնոյս՝
 հաստատի 'ի մեզ ծնանել ոգւոց . որպէս ասաց ինքն
 Թոմ . ես սպանանեմ, և ես կեցուցանեմ : Սեռու
 ցո՛ւք զմարմինս մեր, զի ընդ նմա կենդանի եղիցուք .
 սպանցո՛ւք զխորհուրդս մարմնոյս, որ ոչ կարէ հնա
 զանդել օրինացն ան, զի խորհուրդք հոգւոյ հզօր ե
 զիցին 'ի մեզ . յոյր ձեռն կեանքն և խաղաղութիւն
 հաստատուն լինին 'ի մեզ : Թաղեալք եղիցուք ընդ
 Վ'սի՝ որ վասն մեր մեռաւ, զի ընդ նմա յարիցուք՝
 որ մեզ յարութե առաջնորդ եղև :

Բայց ժամս այլոց այլ ինչ գիպող իցէ . իւր ժամ
 քնոյ է, իւր ժամ հսկելոյ է . իւր ժամ պատերազմի
 է, իւր ժամ խաղաղութե . իսկ մկրտութե ամենայն
 ժամ է 'ի կեանս մարդկան : Ոչ մարմնոյ կեանք են
 առանց շնոյ, և ոչ հոգւոյ հանգիստ՝ առանց ճանա

1 Այս ճառ կայ և 'ի կարգս մատենիցն սքնն Բարսիլ . հտ .
 Բ . Երես 113 :

չելոյ զարարիչն իւր . վասն զի մահ է հոգւոյ՝ որք զնձ ոչ ճանաչէն : Իսկ որ ոչ է մկրտեալ, նորա ըզլոյս ոչ է առեալ . և առանց լուսոյ ոչ ակն զիւր մասն տեսանէ, և ոչ ոգի զնոյ տեսիլ ընդունել կարէ : Ամենայն ժամանակ դէպ ՚ի մկրտութե փրկութիւն . թէ ասես գիշերի , թէ ՚ի տունընջեան , թէ ՚ի ժամու , թէ ՚ի կէս ժամու , կարի յոյժ բարիորք , և արժանի և ՚ի ներքին ընդանէբար քան զօրն զատկի : Օրնչ այլ աղնիւ է ՚ի մանկութիւն , վասն զի է և յիշատակ յարութե նորա . իսկ մկրտութին զօրութիւն է յարութե . իսկ արդ ՚ի կանգնութե նորա յաւուր՝ զյարութե շնորհս ընկալցուք : Ասն այսորիկ ՚ի հեռաստանէ եկեղեցին զսնուցեալս իւր ՚ի բարձր քարոզութի կոչէ . զի զոր կանխաւն երկնեաց , զի յայնժամ ծնցի և սնուցէ, և մեկնեսցէ ՚ի կաթանէ զնոսա ՚ի բանս ուսմանն , զի ՚ի կարգս հաստատուն կերակրոյն հասցեն :

Յովաննէս քարոզէր զմկրտութի ապաշխարուէ, և ելանէին երթային առ նա ամենայն հրէաստան : Տր քարոզէ զմկրտութիւն որդէգրութե , և ով իցէ յայսցանէ՝ որ ՚ի նա յուսացեալ իցէ, և ոչ հնազանդի . զի այն մկրտութի առաջնորդ էր , իսկ այս կա տարեալ է . նորայն որոշումն էր ՚ի մեղաց , իսկ այս մկրտութի ընդանի է լինել անոյ : Անոյ առն էր Յովաննու քարոզութին , և զամենեօին ձգէր յապաշխարութի . իսկ դու ՚ի մարդարէից ունիս , զի ասէ . լուացարո՞ւք սրբեցարո՞ւք . ՚ի սաղմոսաց խրատիս . մատիք առ անք զլոյս . յառաքելոց աւետարանիս . ապաշխարեցէք և մկրտեցարո՞ւք իւրաքանչիւր յանուն ան մերոյ Յիսիւսի ՚ի թողութի մեղաց , և առէք զպարգևս հոգւոյն սոյ : Ինմին ՚ի անն ընդունելի ես , զի ինքն ասէ . եկայք առ իս ամենեքեան՝ որք վաստակեալ էք , և ունիք զբեռինս ծանունս , և ես հանգուցանեմ զձեզ :

Այս ամենայն այսօր ՚ի մի ժողով պատգամաց պատահեցին , և դանդաղին և խորհին և հեղգան . և ՚ի տղայութե զբանն ուսանիս , և չև միաբանեցեր ընդ ստուգութե . յամ ժամ ուսանիս , և երբէք ոչ եկիր ՚ի գիտութի . փորձիչ ես , կենաց լրտես մինչ

'ի ծերութիւնս . երբ ծանխցուք իբրև զմեր : Հերու այսմ ամի սպասէիր , այս ամ 'ի միւս ամ առնես : Տեսջիր մի գուցէ գտանխցիս հեռացեալ 'ի կենաց . հանապազ զխոստումն առնես , և գիտես ոչ զինչ բերէ քեզ վաղիւն . մի խոստանար որ ոչ քո են : 'Ա կեանս կարդամք զքեզ , ոյլ մարդ . զի փախչիս 'ի կուտոյ . 'ի բարութե բնութի կուտմք զքեզ , զի զանցուցանես զքեզ զպարգևս . արքայութիւնն երկնից բացեալ է . և որ կուէն՝ չէ սուտ . և ճանապարհ դիւրին է . ոչ ժամանակք բազում , ոչ ծախք , ոչ վաճառոյ ինչ պէտք : Օ 'ի հեղգաս , զի անպահակիս , ընդէր երկնցիս 'ի լծոյ իբրև ընջուղ տրմուղ . քաղցր է , թեթև է . ոչ հարկանէ զվիզս , այլ փառաւոր է . ոչ պնդէն սամետէք զպարանոց . անձնիչխան է , խնդրէ զայն որ ընդմտանէ , և ձգէ : Տեսանես , զի չարախօսէս զԱրքայիբրև իբրև զաւանդող՝ երբնջի ստահակութի մոլորէ . այս է , զի զօրինացն լուծն անարգեաց : Արա՛ 'ի ներքոյ լծոյ զտրմուղ վիզս , և լէր անդրուար Վտի . զի մի 'ի բացեայ գտանխցիս 'ի սամեայ , և մի յազատութի կենաց աշխարհիս , և դիւրին վնիցիս կերակուր գազանաց :

Ղաշակեցէք և տեսէք , զի քաղցր է Խոր . զքաղցրութիւն մեղուի զիարդ պատմեցից ձեզ . որ տգէտք էք՝ Ղաշակեցէք . հանձար բանի ամենայնի հզօր է առ փորձ : Հրեայն զթլփատութի ոչ զանցուցանէ՝ վասն սպասաւորութեան օրինացն . և այն զի ասացան , ամենայն անձն որ ոչ թլփատեսցի յաւուրութեորդի , սատակեսցի 'ի ժողովրդէնէ աստի յայսմանն . և դու զառանց ձեռաց առնելոյ թլփատութի յապաղես , 'ի մերկանալ զմարմնոյ՝ մկրտութե կատարեալ լինել : Ա ուար 'ի նմին Խորնէ . արգարև ա սեմ ձեզ , եթէ ոչ միւսանգամ վերստին ծնջիք 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ , մի մտջիք յարքայութին երկնից : Յայնմ թլփատութե ցաւք են և կեղք . իսկ յայսմ ցօղ , և սրտի վերաց բժշկութի : Արկիր պագ այնմ . որ վասն քո մեռաւ . այսուհետև առանձնեալ թաղէլ մկրտութե . եթէ ոչ տնկակից լինիս նմանութե

մահու հորա, զիսորդ հաւասարորդ լինիցիս յարու-
թէ հորա :

Իսրայէլ 'ի Սոլսիսէ մկրտեցաւ յամսն և 'ի ծովն .
քեզ օրինակ ետ , և նշանակեաց զկնի ժամանակաց
ցուցանել քեզ զճշմարտութի . բայց դու խուսիսու-
սես 'ի մկրտութենէ . ոչ 'ի ծով օրինակեալ , այլ 'ի
ճշմարտութի կատարեալ . ոչ յամս , այլ 'ի հոգի .
ոչ 'ի Սոլսէս ծառայակից , այլ յարարիչն : Իսրայէ-
լի եթէ ոչ անցեալ էր ընդ ծովն , ոչ մեկնեալ էր 'ի
Փարաւոնէ . և դու եթէ ոչ անցես ընդ ջուր աւա-
զանին , ոչ մեկնեսցիս 'ի դառնութէ բռնութե սա-
տանայի : Այլ էր արբեալ հորա 'ի հոգեւոր վիմէ ան-
տի , եթէ ոչ օրինակաւ մկրտեալ էր . և ոչ քեզ որ
տայ զճշմարտիւն ըմպելի , եթէ ոչ ճշմարտութեամբ
մկրտիս : Այլեր նա զհաց հրեշտակաց յետ մկրտու-
թեն . և դու ոչ կարես ուտել զկենդանին հաց , ե-
թէ ոչ ընկալցիս զմկրտութի : Ամուտ նա յերկիրն
պարզեաց յաղազս մկրտութեանն . և դու զիսորդ
դարձցիս 'ի դրախան , եթէ ոչ դրոշմեսցիս աւա-
զանան . ոչ զիտես՝ եթէ հրեղէն արանց հրաման
տուեալ է պահել զճանապարհս ծառոյն կենաց :
Իտերահաւատիցն ասեղ բոց է . իսկ հաւատացելոց
հմուտ է , և ընդանէբար լոյս տայ : Երջէլ հրա-
մայեաց նմա ձոր . յորժամ տեսանէ զհաւատացեալն ,
թիկունս շրջէ . յորժամ տեսանէ զոր յանդրոշմաց ,
համարձակապէս յառաջ պատահէ :

Աղիա ընդ կառաց հրեղինաց և 'ի ձիոց հրեղինաց
ոչ զարհուրեցաւ , այլ յիղձս ճանապարհին վերնոյ՝
յահաւորսն համարձակեցաւ , և ել 'ի բոցեղէն կառան .
ոչ մարմնով կենդանեաց այսօր : Իսկ դու ոչ եթէ 'ի
հրեղէն կառս հանդերձեալ ես ելանել , այլ ջրով և
հոգւով ելանես յերկիրս , և ոչ ընթանաս 'ի կոչն :
Այցոյց Աղիա զմկրտութեն զօրութի 'ի վերայ ողջա-
կիղացն . ոչ 'ի ձեռն հրոյ , այլ 'ի ձեռն ջրոյ զպատաւ
րագս ողջակիղեաց : Այլ յայլ ժամ բնակս հրոյ բնու-
թի ընդ ջուր մարտնչի . քանզի խորհրդով զջուրն
երիցս յայնժամ 'ի վերայ սեղանոյն հեղաւ . եղև կա-
րապետ հրոյ , և վառեաց զջուր իբրև զձէթ . առէք
ինձ , ասէ , սափորս , և հեղէք 'ի վերայ ողջակիղացն

և շերտիցն . և ասէ . կրկնեցէք , և կրկնեցին : Յու-
ցանէ զրանս , եթէ մկրտութիւնն ընդանի լինի , որ
մերձենայ . և լոյս մաքուր երկնաւոր փայլէ յանձինս
այնց՝ որ մերձենան հաւատովք խորորդութեն :

Եթէ զոսկին եկեղեցւոյս բաշխէի , ոչ ասէիր ինձ՝
եթէ վաղիւ եկից , և վաղիւ տացես ինձ , այլ արդէն
խոստապէիր և պահանջէիր զսարգեան , և դժուա-
րէիր՝ եթէ վաղիւ ոք առնէր . արդ ոչ եթէ երկրա-
ւոր ինչ վայելուչ , այլ հոգւոյ մաքրութիւն կարկա-
ռու քեզ մեծապարգեն . պատճառս ստեղծուս , և
բարուրս թուես . զի արժան է ընդ առաջ ընթանալ
պարգեացն : Ո՛րքանչեւիք . որ առանց ձուլելոյ
և պարզելոյ նորոգիս . առանց փշրելոյ նոր ստեղ-
ծուած լինիս . բժշկիս առանց դեղոց՝ , և ոչ հա-
մարիս չնորհս : Եթէ ծառայէիր մարդկան , և կան-
խառ գնեալ էր ծառայից զազատութի , և ոչ փու-
թայիր հասանել ՚ի հաստատութիւն , և ոչ վարձէիր
քեզ բարեխօսս , և դատաւորս աղաչէիր , և ամե-
նայն հնարիւք ջանայիր զերծանել ՚ի յազատութի :
Ի՞նչ երես ապտակս ևս , և որ ՚ի կատարած ծառայից
վերջին գան է , փոխանակ այնր զի յետ այնորիկ ՚ի
սանդաստականաց ՚ի բաց լինելոյ , առանձնէիր զապ-
տակն վերջին : Ո՛րք քանզի ծառայես դու , ոչ եթէ
մարդկան՝ այլ մեղաց , և քարոզն կոչէ զքեզ յապաշ-
խարութի , զի արձակեսցէ զքեզ ՚ի դերութենէ , և
արասցէ քաղաքակից հրեշտակաց , և որդի ցուցցէ
զքեզ նայ՝ զի լեալ ես չնորհօք , և ժառանգ բարու-
թեան Վ՛սի . և ասես , չէ ժամ ընդունել , որ տանն
քեզ : Ո՛վ չարեաց խափանութեան , ո՛վ զազիր և
վատթար անպարսպութի : Ո՛րք և յերբ ցանկու-
թիք : Ի՛նչու՞ ժամանակս կեցաք յաշխարհիս , կեց-
ցուք և արդ անձանց մերոց : Օ՛րնչ է որ զանձն
արժէ . զի՛նչ կչւորդ է արքայունէն երկնից : Ո՛ր հա-
ւատարմագոյն է քեզ քան զխորհրդակից նայ . ո՛ր
տագոյն է քեզ քան զիմաստուն . ո՛ր օգտակարագոյն է
քեզ քան զբարի . ո՛ր ընդանի է քեզ քան զարարին :

Լ՝յլ ոչ Լ՝ւային՝ ինչ եղև օգուտ օձին խրատ . զի առանձնեաց առաւել քան զիսն :

Ո՛ր անկարգութի բանից . ոչ պարապ ես ողջանալ . մի երբեք ցուցաներ ինձ զլոյս , և մի այրեր զիս , արբայ : Ո՛չ զայս ասես և դիպան այսմ , այլ ևս առաւել ևս քան զայս ՚ի վայր : Օքեզ եթէ էր գրեալ ՚ի պարտս արքունի , և ելանէր պարգև թողուլ զպարտսն , և յանկարծ որ առ եպերեւն իւրում անբաժին թեակոխէր առնել զքեզ ՚ի թողութենէ անտի , գաղանանայիր , ազաղակէիր , բողբէիր . զի որ անգ էր քեզ ՚ի հասարակաց շնորհաց անտի յայնմանէ չգրկէր զքեզ : Ըրդ քանզի ոչ միայն թողութին անցանէ ՚ի քէն , այլ և պարգևքն որ հանդերձեալ էր տալ քեզ , որ կանխաւն քարոզեցաւ . արդ աւաղիկ քեզէն զանձն քո զլանաս . զի ոչ որ ՚ի թշնամեաց քոց եպերեաց առնել քեզ զայդ . համարիս լաւ խորհել քեզ , և դիւրին իմանաս վասն անձին քո , զի ոչ ընդունիս զթողութիւն , այլ մեռանիս ՚ի պարտսն : Լ՝ւ զայս գիտեմ ես , զի որ բիւրն քանքարի պարտականն էր , եհաս թողութե . եթէ ոչ ինքնին անձամբ իւրով զպահանջանս խոշտանդանաց ՚ի ծառայակիցն իւր եցոյց զվայրենութի անողորմութե , և նորոգեաց դարձեալ ըզպարտսն իւր . զի յայսմանէ և մեզ եղիցի պահել և զգուշանալ . գուցէ և ընդ մեզ նոյնպէս անցանիցէ , յորժամ զպարգևսն առնումք , և ոչ թողուցումք պարտականաց մերոց , զի պարգևն մեզ հաստատապէս մնացէ :

Ո՛րտ յըշտեմարանս հոգւոյ քո , և յուզեա՛ զյիշատակ գործոց քոց . և եթէ բազում են մեղանք քո , մի զանգիտեր ՚ի բազմութենէ անտի . վասն զի ուստի յաւելան մեղքն՝ առաւել եղէն շնորհքն , եթէ ընդունիս զշնորհսն . վասն զի որ պարտին շատ , շատ և թողցի նմա , զի աւելի սիրեսցէ զայն որ թողուն : Ըպա եթէ սակաւիկ և փոքրիկ են և ոչ մինչև ՚ի մահ մեղքն , զի՛ յոգիս ասպատան լինիս վասն յառաջ ևս . զի ցայսքան ոչ անարժանութի եղեր որ

անցուցեր զժամանակսն , և այս մինչև առաջնորդեցար յօրինաց : Արդ իբրև 'ի կշիռս կալ համարիս զանձն քո աստի հրեշտակաց՝ որ ձգեն զքեզ , և անտի դիւաց , ում արդեւք տացես զմէտս՝ սրտի քո . ո՞ յաղթեսցէ քեզ արդեօք . ցանկութիւն մարմնոյ , եթէ սրբութի՞ 2 հոգւոյ . վայելք առժամայս , եթէ ցանկութիւն կենացն յաւիտենից . հրեշտակք առցեն զքեզ յիւրեանս , եթէ կալցեն՝ ոչք ունին :

'\ Վերայ հանդիսի զօրագլուխք զօրաց՝ որ ընդին քեամբք են՝ պարգևեն , զի և բարեկամքն դիւրաւ դարձցին 'ի նոսա . և առ թնամիսն 'ի խառնուրդս անդ ընդխառնելինն , և դիւրաւ առնի մեկնել զնոսա 'ի նշանէ անտի : Օ քեզ որ ոչ ճանաչէ , մերես , եթէ թնամեաց , եթէ ոչ խորհրդովինչ և նշանակաւ ցուցանես զմանսութի . և ոչ նշանի 'ի քեզ լոյս երեսաց ան , զիարդ 'ի թիկունս իջցէ քո՝ հրեշտակն , կամ ո՞րպէս թափեսցէ զքեզ 'ի թնամեաց , եթէ ոչ ծանիցէ զդրոշմն . և կամ դու զիարդ ասաւցես՝ եթէ ես անց եմ , զի ոչ ունիս 'ի քեզ ծանօթս ինչ : Այլն ոչ գիտես , զկնքելովք տամբքն սատակին անցանէր , և յանկնիքսն մտանէր , և կոտորէր զանդրանիկսն : Ասկի առանց կնքոյ դիւրին է դողոց , և ոչխար անդրոշմ՝ առանց պատժի է եթէ նենգի :

Սանուկ ես , զդուշացիր մանկութեան քում 'ի մկրտութեան սանձս . անցեալ ես ընդ իրօք , մի գեղծիր 'ի պաշարէ , մի կորուսաներ զպահապանն : Սի զմետասան ժամն իբրև զառաջին ժամն խորհիր . զի ում արժանն է , և ունի 'ի միտ զսկիզբն կենաց աշխարհիս , առաջի աչաց իւրոց իբրև զկատարած ունի : Այլն որ 'ի դիտնոց բժշկաց հնարօք ինչ և պատճառանօք խոստանայր քեզ դարձեալ 'ի ծերութենէ յերիտասարդութիւն դարձուցանել , ոչ ցանկայիր յօրն յայն՝ յորում զքեզ յերիտասարդութի տեսանէիր . արդ քանզի հոգւոյն զուարթանալ խոստացեալ է մկրտութեն , զոր դու հնացուցեր և

1 Յօրինակին շեքո :

3 Յօրինակին զսրբութի :

2 Յօրինակին զշնչութի ... զսրբութի :

աղտեղացուցեր յանօրէնութեց և շաղախեցեր, արհամարհէն զերախտաւորն, և ոչ միտ դնես աւետեացն: Այլ ցանկաստեսանել զմեծ սքանչելիս պարգեացն, զիարդ առանց մօր ծնանի վերստին մարդոր ծերացեալ և ապականեալ ըստ ցանկութե պատրանաց, զիարդ զուարճանայ և փթթի, և ՚ի ճիշմարիտ ծաղիկն մանկութե դառնայ մկրտութե:

Այլ արութիւն գերեաց փրկանք, պարտեաց թողութիւն, մեղաց մահ, միւս անգամ ծնունդ, նորոգութիւն հոգւոյ, զգեստ լուսաւոր, կնիք առանց նենգելոյ, կառք ընդ երկինս, արքայութեանն առաջնորդ, որդէգրութե շնորհք: Այլ յապի բարութեց, և այլքան պարգեաց մեծաց ՚ի վեր համարիս զցանկութիւն թշուառութե: Ամանամ զյապաղելիքս, թէպէտ և դու խորշիս բանիւք, այլ իբրն ինքնին աղաղակեն, թէ և բարբառն լուռ կայ. թող, ասես, վարեցից զմարմինս ՚ի վայել զաղիրս, թաւալեցայց ՚ի տիղմ ցանկութեց, զձեռս շաղախեցից յարեան, զերծից զայլոց, նենգութեամբ զնացից և ստեցից, սուտ երգուայց, և ապա առից զմկրտութիւն յորժամ երբէք կասեցայց ՚ի չարեաց անտի: Այլ թէ բարիք են մեղք, պինդ կաց ՚ի նոյն. ապա եթէ փնաս են այնոցիկ ոյք առնեն, զի ստիպեալ կաս մնաս սատակելոյ: Այլ մարթի այնմ որ խնդրէ ՚ի փորէ անտի պարզել զմաղձն, և փութայ զնիւթս մաղձի և զախտս բազում առնել. այլ օրէն է այնոցիկ ոյք տրամեցուցանեն զմարմինս, զի մի յինքեանս պատրաստեսցեն զհիւանդութի առաւելքան զդօրութի: Առ մինչ յայնքան ժուժէ ծանրութի, ալեաց համբերել որչափ կարէ. իբր աւելի քան չափն ծանրէ, ընկղմի. և դու մի կարի առաւել քան զմեզս առնես զթողութի, և վրիպեսցես զթողութի ՚ի յուսոյ անտի. յաստեաց նաւաբեկ գտանիցիս: Այլ տեսանէ անձ զոր լինի, կամ ոչ իմանայ զխորհուրդսքս, և կամ գործակից է անօրէնութե բում. զի ասէ. կարծեցեր, անօրէն, եթէ և ես քեզ նմանիցեմ: Առ առն մահկանացուի բարեկամութի ՚ի վախճանի առնես. յաղաքս երախտեացն զնա յառաջ ունիս. զայն ասես և առնես՝ որ ՚ի խնդութեանն իմա-

նաս : Իսկ արդ դու ւնայ ընդանի ես, և 'ի կարգս որդւոյ յուսացեալ ես՝ եթէ ընկալցի, զայն գործ գործես, որ ւնայ թնամի թուի, և յայլ աղքս օրիւնաց յանցութեան անարգես զնա . յորմէ առաւել ևս հարկանիս ընդդէմ, անտի՛ յուսաս ընդանի լինել : Տեսջիր մի՛ 'ի յոյս փրկութեն բազում չարիս ժողովէս յանձին քում . զմեղս ժողովես, և 'ի թողութենէ անտի վրիպեսցիս . ւնճ ոչ զեղծչի, մի՛ իբրև զվաճառ համարիր զչնորհան :

Սի ասեր . բարիոք են օրէնք, այլ քաղցր են մեղք : Յանկութի կարթ է սատանայի, 'ի կորուստ ձգէ . ցանկութի մայր է մեղաց, իսկ մեղք խայթոց են մահու . ցանկութի դայեակ է որդանց, որ յաւիտենից է . առ ժամ մի քաղցրանայ այնց, որ վայելեն, և յետոյ դառնազոյն քան զէղի ցուցանէ ըզպտուղ : Յապաղութի ոչ այլ ինչ աղաղակէ քան զայս . թագաւորեսցեն յիս յառաջ մեղք, և ապա երբէք թագաւորեսցէ յիս ւոր . հնազանդեցից զանդամնիմ զէն մեղաց և անօրէնութեան, և ապա երբեք ուրեք հնազանդեցուցից զէն արդարութեան 'ի ւոր : Լսյալէս և Վայէն զարտարագս մատուցանէր, զառաջինն իւրում ծառոյ 'ի վերայ ելեալ . զերկրորդն ւնայ, այնմ՝ որ հաստատեաց զնա և չնորհեաց նմա զբարութիւն : Յորժամ կարող ես գործովք, զմանկութի քո յանօրէնութի վարես . և յորժամ խոնջի մարմին քո և ծերանաս, յայնժամ մատուցանես ւնայ . յորժամ յոչ ինչ՝ պիտոյ լինի քեզ այնուհետև, այլ հարկ է նմա դադարել և կալ՛ ըստ բազում ժամանակացն թառամեալ և լուծեալ 'ի զօրութի : յերուն հանգարտութին ոչ է հանգարտութի, այլ տկարութիւն ընդ արձակն գնալոյ : Վի ոչ պտակի, և ոչ արդարանալ որ կարէ վասն տկարութի 'ի չարութի : Սի իբրև վարէ որ 'ի չարութի, ոչ գովութի արժանի լինի, ոչ տանջանաց ինչ գործ կարէ գործել : Եթէ յաղագս ծերուն դադարեալ

եմ՝ի մեղաց անտի, այն տկարութեն շնորհ է: Վա
վեմք մեք որ կամօք իւրովք բարի լինի, ոչ եթէ վայ-
նոսիկ, որ ՚ի՝ վշտաց ինչ կամ հարկաւ յորինի բա-
րին:

Ո՛վ արկ քեզ սահման կենաց, կամ ո՛վ ետ քեզ
ժամանակ ծերութե, կամ ո՛վ այնքան հաւատարիմ
է քեզ, զի երաշխաւոր լինի այնմ որ գալոցն է ՚ի
վերայ քո: Ո՛չ տեսնես զտղայսն, որպէս յափշտա
կին. ոչ զաւագս՝ որպէս տանին. ոչ ունի աշխարհս
մի սահման: Օ՛ր մնաս և անսաս տապոյն, կաշառ
առնել քեզ զմկրտութի, յորժամ և ոչ կարասցես
բարբառել զփրկուէն բան. թերևս և ոչ լսես մաք-
րապէս. հրաման եղիցի քեզ, զի ՚ի գլուխ անդ բնա-
կեալ իցէ ախտն. ոչ զձեռս կարասցես համբառնալ
բնդ երկինս. ոչ յոտս՝ կարասցես կանգնել. ոչ ծուներ
կարասցես խոնարհեցուցանել յերկրպագութի. և
ոչ ուսանել կարասցես ստուգապէս զհաւատոց բանս,
և ոչ դաւանել կարասցես ճշմարտութե. ոչ ուխտ
դնել ընդ այ, և ոչ հրաժարել ՚ի թշնամւոյն. և ոչ
կարգօք զհետ երթալ խորհրդոյն ուսման: Այրկ-
մտութե է այնոցիկ որ առ քեզն գան. ասացեն, ար-
դարև իմացաւ զշնորհսն, եթէ անզգայ իցէ, և ոչ
իմացաւ զոր առն: Վայց թէպէտ և իմաստութեամբ
ընկալար զշնորհսն, զքանքարն ահա ունիս, զչահ
յետ քանքարին ոչ տանիս ընդ քեզ: Վմանեաներ
քինոյն, յորժամ եգիտ նա զուսուցիչն, ոչ անփոյթ
արար զուսմանն. ՚ի կառս անդ եհան զտնանին՝ մեծն,
և որ յաչս մարդկան արհամարհեալ էր՝ հպարտն և
փառաւորեալն. իբրև ուսաւ ՚ի նմանէ զաւետարանն
արքայութե, ընկալաւ զհաւատսն սրտիւ, և ոչ յա-
պաղեաց զգրոշմն հոգւոյն. իբրև դիպեցան ՚ի ջուր
ինչ, ասէ. ահա ջուր. ինդութե է բանն, և ասէ.
ահա զոր ինդրէաքն. արդ զինչ արգելու զիս ՚ի
մկրտելոյ:

Ուր կամք պատրաստ են, չիք որ խափանէ. որ կո-
չէն՝ մարդասէր է. պաշտօնեայ՝ պատրաստ. շնորհք՝
առանց չարակնելոյ. յօժարութի ՚ի ձեզ գտցի, և

էր որ խափանէ : Այն որ ցանկեաց 'ի մէջ զկէ-
նաց ճանապարհն , նմա յաղթեսցուք իմաստու թիւ .
նա զվէհերու ի առնէ 'ի մեզ , և մեր զուարթասցուք 'ի
գործ . նա սնտոխ խոտտանայ մեզ և պատրել զմեզ ,
մեր մի տգէտք եղիցուք 'ի մտաց նորա : Այլ ինչ
իմանայք , զի զմեզն այսօր հրապուրէ ' առնել ,
և զարդարու թիւն 'ի վաղիւ հաճէ զմեզ պահել . վասն
այսորիկ տր լուծանէ զնորա խորհուրդն չարու թիւ :
Այսօր եթէ ձայնի նորա լուիցէք . նա ասէ , զայսօրն
ինձ , և զվաղիւն ան . իսկ տր ձայնատու լինի , այսօր
ձայնի իմում լուարուք : Իմացաւ թշնամին , ոչ համ
արձակի բնաւին խրատ տալ քեզ , զի ապտամբես-
ցես յայ . գիտէ , զի ծանր է այս լուել քրիստոնէից .
այլ 'ի ճարտարու թիւն 'ի պատիրս մեքենայել թեւ
կոխէ . գիտուն է 'ի չարու թիւն : Տեսանէ ընդ մեզ ,
զի յաշխարհի աստ կան մարդիկ , և ամենայն գործք
մեր յաշխարհի աստ գործին , և զայսր աւուրն մե-
քենայիւք իւրովք գողանայ , և զյոյսն մեր հապա 'ի
վաղիւ առնէ : Իսկ յորժամ վաղիւն գայ , դարձեալ
չարն՝ բաժանիչն մեր՝ աղաչէ զայսօր իւր առնել , և
զվաղիւն ան . այսպէս հանապազ զառ աւուրն 'ի
ցանկու թիւ վարէ , և զյոյսն յապա առնէ 'ի մէջ .
ծածկեալ է այդ , զի արգելու 'ի կենաց : Այսպիսի
տեսի ես երբեմն կեղծաւորու չառու մեքենաւոր .
զի ձագք մատաղ լինի , և դիւրին իմն երևեցուցանէ
զանձն իւր . յորժամ տեսանէ նա զորսորդ , զանձն
իւր առաջի դնէ որսորդաց , թր թուէ , երթայ , ոչ
ունել տայ որսորդացն , և ոչ բնաւ անյոյս առնէ ,
մինչև այնքան , որքան ձագուցն դիւրին եղիցի զեր-
ծանել , ապա յառնէ դնայ և ինքն : Այլ իւր արդ և
դու , մի 'ի նմանու թիւ յայնր՝ որ ոչն երևի քեզ յոյս՝
զայանիս մերժես :

Օ ամենայն անձն քո փոխեալ 'ի տր կողմ . տուր
ցիս զանուն քո , դրեաց դու յեկեղեցի : Ար զինուորն
է , 'ի ժողովն թուեալ է , ընդ պատերազմնոս նա
մարտնչի . որ հրապարակին մարդ է , գրի ընդ քա-
ղաքացիս . արդ ամենայնի այսր ընդ պարտիւք ես ,

1 Յօրինակին հրատարակ : 2 Յօրինակին հետևայ : և ոչ :

իբրև զինուոր Վ՛արի, իբրև նահատակ արդարունէ, իբրև քաղաք ունիցիս յերկինս : Վրեանց 'ի նմին դպրութե, զի դարձեալ եղիցի քեզ 'ի կոնս վերին : Ուսիր, խեղամուտ լեր աւետարանին գնացից . ստացիր համեստութի, աչաց հաստատութիւն, լեզուի ժուժկալութիւն, մարմնոյ զծառայութիւն, խորհրդոց զխնարհութի, մտաց զմաքրութիւն : Աորո՞ 'ի քէն զբարկութիւն . պահակ որ վարէ տարապարտուց, համբեր . զմիայն որ մի դատեր . ասե՞ որ, դու սիրեա . հալածե՞ որ, անսա . հայհոյե՞ որ, աղաչեա . լեր մեռեալ 'ի մեղաց . ել 'ի խաչ ընդ Վ՛արի . զամենայն սէր քո փոխեա 'ի տր :

Բսեա . չար է այդ . և բարեաց որ է դիւրին : Ոչ է որ ննջէ, և զճակատս վանէ . ո՞ բարեկենդանութի և փողովք՝ համբերութի պսակաւ զարդարեցաւ . ոչ որ առանց ընթանալոյ առ զնպատակն : Աստակք ծնանին զփառս . վաստակք պատրաստեն զպսակս : Բազում նեղութի 'ի մտանել յարքայութի՝ ասեմ և ես . այլ զայս նեղութիս յարքայութեն երկնից յերանութիս հանդուցանէ . իսկ զմեղաց վաստակս գէհենին տանջանք և պատիժք տրտմունէ սպասեն : ԲԱՂ ճշգրիտ որ միտ դնէ, սատանայի գործք գործեն զանօրէնութիւն, առանց վաստակոյ ոչ վինի . որ քրտունք են հանդարտութե . իսկ պողնակին՝ համակ 'ի քրտան է, 'ի ցանկութե, և 'ի մաշել . զինչ այսչափ մաշէ 'ի մարմնոյ ժուժկալիցն, որչափ պղծութեան կտղուցք և ընդարձակզնացացն մաշէ զմարմինն : Վիշերք առանց քնոյ են այնոցիկ՝ որ հսկեն յազօթս, այլ դժուարագոյն և ս է այնոցիկ՝ որ հսկեն 'ի մեղս . քանի՞ օն երկեղ է այնոցիկ որ առ ընկերին կին ժպրհին 'ի ցանկութեն աւիւնդ՝, և զամենայն հանգիստ ամենեւին 'ի բաց առնէ . իսկ նեղութի ճանապարհի՝ որ 'ի փրկութի ածէ, զընդարձակութի մեղաց 'ի բաց առնէ : Բրդ երկնչիմ, մի գուցէ մինչև 'ի կատարած զանդոյրն ճանապարհ գնայցես, և հուպ յայն ճանապարհ գտցես զիջեվանս :

ԲԱՂ զդժուարապահն գանձ հսկեա, եղբայր, և

պահէս . ունիս ընկերս , եթէ կամիս , զաղօթս պահ
պանակիցս զիշերոյ , պահս ընդանի , սաղմոս զուար-
թացուցիցս հոգւոյ . զսոսա ընդ քեզ առ . սոքա եղիցին
քեզ օթեանաց կցորդ , պահպանակից պատուական
զանձուց : Ո՞ր բաջ է , ասա . մեծանալ , վասն պահ-
պանութե պատուական զանձու ճգնել , եթէ բնաւ
սկիզբն ոչ ունել զոր պահեսցուք : Ո՞չ որ վասն եր-
կեղի պահելոյն զբարութիւն մերժէ յանձնէ . այսպէս
և ոչ որ 'ի մարդկութե կարէ կեալ , թէ իւրաքան-
չիւր վասն որոյ փութայրն , զվրիպածն համարէր :
Կայ արդէն , և լինի դէպ վրիպել և նաւաւարաց
վաճառականաց . դէպ լինի և նաւաբեկ լինել , և
առնակնութե այրի լինել , և որ բազումս սնուցանէ
որդիս , անորդութե ' . բայց 'ի գործ անդր թեւակո-
խեմք . 'ի բարի յոյս անդր հաստատիմք : Բայց զյու-
սացելոց զկատարած այնմ յանձն առնեմք , որ 'ի վե-
րայ մեր խնամ՝ ունի ան :

Բայց դու բանիւք միայն վերստին 'ի սրբութիւն ,
գործով ընդ ըստգտեալսն շրջիս : Տեսջիր , զուցէ
զղջանայցես 'ի վերայ խորհրդոց չարեաց , յորժամ
ոչ ինչ օգուտ առնիցի քեզ 'ի հեղգանաց : Հանդար-
տեցուցեն զքեզ և կուսանացն օրինակք . նոքա
զձէթն յամանս իւրեանց ոչ ունէին . յորժամ պարտ
էր ընդ փեսային մտանել , յայնժամ երկիւղ կալան ,
և զվիշտան 'ի միտ առին : Վասն այնորիկ և անի-
մաստս կարգայ զնոսա բանն . վասն զի 'ի ժամանակս
պիտոյիցն ձիւթոյ առնել շահել ընդ վայր անցուցին .
մեռացան զանձինս իւրեանց , և արդեւան 'ի լրջմը-
տութենէ և յուրախութենէ հարսանեացն : Ո՞ր
զուցէ և դու՝ ամ յամէ , ամիս յամոյ , և օր յօ-
րէ յապաղես , և ոչ առնուս զձէթն՝ որ կերակուրն
է լուսոյ , անկանիցիս՝ յոր ոչ սպասիցես . յաւուր
յորժամ պակասեցեն քեզ այնուհետև և կենաց
պատճառք , անպտուղ իցես յամենայն կողմանց .
հասանիցէ նեղութիւն առանց սփոփանաց , արա-
րեալ հանդերձեալ զքեզ բժշկաց 'ի մահ , բար-
ձեալ 'ի քէն զյոյս ընդանեաց . յորժամ ստէպ հեծի-

ցես ցամաքեալ բերանով . ստիպեսցէ զքեզ տապ
ուժդին վառեալ 'ի փորի : (Ս)առանցիցես և հեծիցես
'ի միջոյ սրտէ . և որ տրտմիցի ընդ քեզ՝ ոչ գտանի .
և բարբառեսցես ընդ աղօտ ինչ աներևոյթ . և զա-
մենայն զոր խօսեսցիս՝ իբրև բաղբաջանս արհամար-
հեսցեն :

Մյա ո՞ տացէ քեզ յայնժամ մկրտութի՛ն , կամ
ո՞ յիշեցուցէ լեզուաւ . կապին՝ որ ընտանիքն են՝
'ի տրտմութե . որ 'ի բացեայ են 'ի կարեաց՝ արհա-
մարհին . որ բարեկամն է , դանդաղի յիշեցուցանել
վասն խռովութե . թերևս բժիշկն իսկ խաբէ՞ . և
ինքն իսկ ոչ ունի ակն առ այն . զի բնուի մարմնոյս
զաշխարհս սիրէ . բայց զիշեր , մինուի հասեալ է յօդ-
նականաց . կամ կնքատուն ոչ պատահիցէ , և մահ
հասեալ է , և տանելիքն ստիպեն , և չիք որ որ թափէ :
Մտուած , որ արհամարհեցան 'ի քէն . նա վաղ
չսէ քեզ յայնժամ , զի դու և այժմ նմա չսես : (Ս)ա-
մանակս դնէ քեզ . քանի՞² բարիք վարս վարեցեր :
Սի որ պատրեսցէ՞³ զքեզ յընդունայն խօսս . հաւ-
ցէ 'ի վերայ քո յանկարծօրէն սատակումն 'ի նմա-
նութիւնն մըրկի . եկեսցէ հասցէ 'ի վերայ քո հրեշ-
տակ խոժոռադէմ , և տանի զքեզ բռնութե . քա-
ղէ զոգի քո կապեալ մեղօք : Ստէպ դարձդարձիցես
այսր անդր , բողբիցես առանց ձայնի , ամանի քո
այնուհետև ողբք արգելեալ են 'ի քէն : Ս՛վ , քա-
նի՛ անցուցեր ինչ ընդ անձն քո . քանի՛ հեծեսցես .
անյազ լայցես 'ի խորհուրդս քո , յորժամ տեսցես
զլրջամտանս արդարոց 'ի փայլիւնս բաշխելոյ սլաք
դեւացն , և սուգ մեղաւորացն 'ի խորն խաւարի .
որպիսի՛ ասացես 'ի ցաւս սրտի քո յայնժամ : Օ ի-
սրդ չեն յընկենուլ յինէն զնանրութիս , զբեռինս
մեղաց . զի այսպէս դիւրին էր 'ի բաց առնել . այլ
շեղջեցի զչարիս , և ձգեցի ընդ իս , և ոչ եղև ինձ
լուանալ զսիղծս 'ի յինէն , այլ հաստատեալ կացի
'ի մեղս աստ այժմ : Մյլ և ես ընդ արդարս այժմ ,
այլ և ես . յերկնաւոր բարութիւնսն վայելէի՞⁴ : Ս՛վ

1 Յօրինակին բռնէ :

2 Յօրինակին քան :

3 Յօրինակին դարձեցէ :

4 Յօրինակին լուանալ :

խորհրդոց չարեաց , վասն առ ժամ մի մեղաց հանգրստեան՝ զանմահ տանջանս տանջիմ : վասն ցանկութեան մարմնոյ՝ ի հուր մատնիմ : Վարդար են գատաստանք անյ՝ կարդային ինձ , և ես ոչ դնելի միտ . վկայելին ինձ , և ես ծաղր առնելի : Վստ և այսպիսիս ասասցես , և լացցես զանձն քո , եթէ յառաջ քան զմկրտութիւնն յափշտակեսցիս :

Վ՛ մարդ , կամ ՚ի գեհենէն երկիր , կամ զարքայութենէն սկիտ արա . մի անարգեր զկոչն . մի ասեր , եթէ հրաժարեալ ունիմ՝ զիս վասն այսր , և վասն այսր . ոչ մի սպառնաւք դոն քեզ ՚ի հրաժարելն : Ինձ արտասուք դոն՝ յորժամ յիշեմ , զի զամօթոյ գործ յարգես քան զմեծութիւն փառացն անյ . և յաղազս արձակն և համարձակն զնալոյ քաղցրանայ քեզ , անհնարին է քեզ հրաժարելդ ՚ի մեղաց . և ՚ի պարգևացն բարուէ արգելուս զանձն քո , իբրև ոչ կամիս տեսանել զբարութի Նրուսաղեմի երկնաւորի . ուր բիւրք՝ հրեշտակացն են , փողովուրդն անդրանկացն , առաքելոցն աթոռք , մարգարէիցն գահք , հարց նահապետաց գաւազանք իշխանութե , մարտիրոսաց սրակք , արդարոց գովութիք : Յանկալի է ընդ նոսա թուել զանձն քո . լուս զանձն քո , և սրբեան ըստ պարգևացն Վսի . զի նորա են փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

1 Յօրինակին անի :

2 Յօրինակին բերն :

Սոյն Սեւերիանոսի Եմեսու եպիսկոպոսի 'ի գաղուստ ան յովանակաւ
 յԵրուսաղէմ :

ԼՏԵՍ զոր փրկիչ և զանձ կենարար Թնամին
 ճմարտունք քարոզեալ, և խռովեցաւ . ետես զտէ-
 րունական գաղուստն յաւանակաւ, փառաւորեալ 'ի
 մէնջ իբրև յառաջինն, և ջանացաւ 'ի խռովել 'ի շա-
 ջիւն կառաց Թրթրականաց՝ առ 'ի խափանել զար-
 շաւանս յաւանակին, որ մեղմագնաց, և հանդար-
 տագնաց ոտիւք խափանեաց զկառամարտիկ զերի-
 վարս պատերազմողաց . քանզի գիտէր, եթէ յովա-
 նակն առ 'ի պարտումն կառաց երիվարաց պատրաս-
 տեցաւ . քանզի եկն փրկչին յովանակաւ ոչ եթէ զտը-
 կարուծի ինչ ցուցանէր, այլ զհեզուծի խոնարհու-
 թէ, զի զամբարտաւանուծի շիջուցէ : Առ քանզի
 գիտէր Թնամին, եթէ որ ինչ լինելոց են իբք ըստ
 մարգարէական բարբառոյն, նախանձեալ քինացաւ
 ընդ յաւանակին . այլ զի զհպարտուծի հպարտացե-
 լոյն շիջուցէ, և զմեծամեծ ամբարտաւանուծիւն
 մեծամտեցոց 'ի կառս և յերիվարս խոնարհեցուցէ :

Օ որ բարուք յառաջագոյն երանելի մարգարէն
 ազդ արարեալ՝ քաջալերէր ասելով : Ս'ի երկնսիբ,
 դուստր Սիոնի, քարոզեա՛ և ուրախ լեր, դուստր
 Երուսաղէմի . զի ահա Թագաւոր քո գայ հեծեալ 'ի
 յաւանակ իշոյ, զի սատակեցէ զկառս յ՛փրեմայ,
 և զերիվարս յԵրուսաղէմ : Տեսանէս, զի զճօճե-
 մական ամպարհաւաճուծին մեղկոյր հեզուծիչն և
 ցածուցանէր . զոր օրինակ չարչարանօք զչարչարանս
 եբարձ, և մահուամբ զմահ կապեաց, և փայտիւ
 նք խաչին զհակառակամարտին զօրուծին խայտա-
 ռակեաց, նոյնպէս և յաւանական զձիամարտիկ
 զուռուծի խրոխտացելոյն քակեաց :

Աւրախ լեր, ասէ՛ մարգարէն, դուստր Սիոնի,
 ցնծա՛ և քարոզեա՛, դուստր Երուսաղէմի : Օ 'ի պարտ
 և պատշաճ է՛ անպաշտից՝ ոչ միայն յանձին ունել

ղնծական պարզևս, այլ և յայլս սիւսել զբարերար
 ռութեն զքարոզութի : Օ ի ահաւասիկ թագաւոր
 քո գայ հեղ, և խոնարհ, և նստեալ յովանակի :
 Վարուք զհեղն և զխոնարհն յառաջադիր հաստա
 տեաց . զի յայտ արասցէ, թէ ոչ չքաւորութեան
 ինչ պատճառք էին, այլ հեղութե և խոնարհութե
 աւետիք . զի եթէ որ առ աղքատութե ինչից, և
 չքաւորութեան երիվարաց՝ հեծանիցի յիշամարուկ
 յովանակի, չէ ինչ ՚ի լաւութի և խոնարհութիւն
 համարեալ . քանզի հարկ տնանկութեն ածէ զնա
 յայն . իսկ եթէ որ կառաւետ երիվարաշատ՝ առ
 հեղութե նստիցի ՚ի մարկի իշոյ, զարդարէ խոնար
 հութի զկարգ հեղութեն : Այր աղքատ ՚ի կառաց
 թագաւորն զօրութեց . չէր չքաւոր ՚ի կառաց և
 յերիվարաց միածինն . զորմէ մարգարէն ասէ, թէ
 կառք նոյ բիւրապատիկք են, և հազարք ուղղիւք .
 չէր աղքատ ՚ի կառաց, որ զհողմն լծեալ արշաւէ՝
 սքանչելի և նորանշան երասանակօք : Ասմ թէ ոչ
 գիտիցես, թէ որպէս մեզ ձիք՝ են յերիվարս, նոյն
 պէս և նմա հողմք համարեալ են յերիվարս . ըստ
 այնմ որ Վաւրութն ասէ, թէ որ շրջի ՚ի վերայ թւոց
 հողմոց :

Արդ եկն յովանակաւ միանգամայն քակել զամ
 բարտաւանուի խոնարհութի, զի և զօրինակ ժողին
 հեթանոսաց կատարեալ աւետարանեսցէ : Վանդի
 յաւանակն ընդ պիղծ անասունս համարեալ է . զի
 ամենայն որ ոչ կճղակահերձ իցէ, և ոչ որոճիցէ,
 ընդ պիղծ անասունս զատեալ որոշեաց Ս՝ովսէս . և
 էշ, քանզի ոչ որոճայ և ոչ կճղակահերձ է, ընդ
 պիղծ անասունս համարեալ է : Յառաջագոյն կա
 տարէր զկերպարանս մարդախնդիր տեսչութեանն .
 քանզի հանդերձեալ էր անուանել երիվար նծա
 զան սրբական ժողովուրդն . զի որպէս ձիք երիվարք
 են հեծելոց, այնպէս և հողիք արց երիվարք են նոյ
 առ ՚ի վարս և ՚ի հրամանս իրատականս . ըստ այնմ
 զոր մարգարէն ասէ, եթէ ելանիցես յերիվարս,
 և հեծելութիւն քո փրկութիւն է : Այսպիսի ինչ

1 Յօրինակին ՅԷ . որպէս և զկնի :

երիվար տրմուղ աներասանակ էր Պաւղոս, չանսահան անձային սանձացն, անկուշող, կցատող անձային օրինացն : Ար 'ի ճարակս օրինացն արածէր, և աւետարանական շնորհացն կիցս ընկենայր . յորժամ եղ նմա սանձս, նստեալ 'ի վերայ նորա որդին ամենատէրն, ասէր . Սաւուղ Սաւուղ, զի՞ հալածես զիս . խիստ է քեզ ընդդէմ խթանի աքացել, և ընդդէմ սուսերի կիցս ընկենուլ : Այլ քանզի ել փախեալ 'ի կարգէ ճառիս յովանակն, աղաչեցո՞ւք զի՞նք յովանակին, որ կարողն է ունել և ածել, և հաստատել ընդ ճառս զյովանակն . քանզի ինքն է՞ զորմէ ասէ մարդարէութիւն, կապեսցէ զորթոյ զյաւանակ իւր :

Աստաւ Յիսուանակի, որ նստին 'ի քերովբէս . որ 'ի վեր ահաւորն է վասն անձական բնութեանն, և 'ի խոնարհ տենչացեալ վասն մարդասէր շնորհացն . որում 'ի բարձունս դողութի երկիր պաղանէն սերովբէք, և յերկրի համարձակութեամբ քարոզի 'ի մարմնականացս : Օ ի որչափ 'ի վեր է ահագին ծնունդն, նոյնպէս և 'ի խոնարհ փափագանաց ինքնարձակեցիկն շառաւիղի : Աստաւ Յիսուանակի, և տարածանէին ժողովուրդքն զհանդերձն առաջի : Բարւոք էր պատիւն, այլ ոչ ինչ արժանի ըստ պատուիրանին պատուացն պատիւն . քանզի ոչ էթէ ըստ իւրում արժանաւորութեն խնդրէ անձ պարզես 'ի մարդկանէ, այլ ըստ բաւականի պատուողացն . նա և չիք իսկ այնպիսի ինչ՞ որ զանձ ըստ իւրում արժանաւորութեանն պատուել կարասցէ : Այլ երկիր ամենայն, և ոչ բնաւ երկինք բարբառս ձուլեալ, և ամենայն բարբառք հրեշտակաց և հրեշտակապետաց, երևելեաց և աներևութից լիեալ լեզուք՝ բաւական են ըստ իւրում արժանաւորութեն փառաւորել զնա :

Հեծաւ յաւանակի, որ յերկնականն նստի մըջ տրնջենաւորական : Տարածանէին մարդիկն զհանդերձն առաջի, որոց օրէն էր նախ քան զհանդերձն զհոգիսն տարածանել : Այլ որ տարածանես ըզհանդերձուդ 'ի կոխումն յաւանակին, տարածեալ զհոգիդ այլ 'ի բնակութի . զոր և մկրտիւն Յովաննէս քարոզէր, պատրաստ արարէք զճանապարհս տն, և

ուղիղ արարէք զլաւիղս հորդեալս . այս է՝ զհոգինս
 առնել պատրաստական, յորում մտանէ և բնա-
 կեցցէ անձն և տեառնորդին : Այլ ոստս արմաւենեաց
 առեալ՝ ելանէին ընդ առաջ . և զոր հրեշտակք փա-
 ռաւորեն յերկինս ահիւ, օրհնէին և մանկտին՝ ցըն-
 ծալով յերկրի, ասելով՝ ովսաննա, այս է ըստ եբ-
 րայեցւոց բարբառոյն՝ փառաբանութի իսկ նշանա-
 կեալ և մեծ զովութի :

Ճ Ա Ռ Ե Ր Կ Ո Տ Ա Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Երրորդ կերակէի՝ երանելոյն Սերբիանոսի Էպիսկոպոսի ստացեալ յաւետարանի մեկնութենէ :

ԱՅՐ մի իջանէր յԱրուսազէմէ յԱրիքով, և անկաւ 'ի ձեռս աւազակաց . որք մերկացուցին զնա, և վէրս մեծամեծս եղին 'ի վերայ նորա . թողեալ կիսամահ՝ և զնացին : Այա գայր անցանէր հայրապետ մի, ետես և զանց արար . երկրորդ անգամ գայր անցանէր ղւտացի մի, ետես և ոչ գթացաւ . երրորդ անգամ անցանէր ընդ այն շամրտացի մի, ետես և գթացաւ 'ի նա . առեալ լուաց զվէրս նորա, արկ 'ի նա գինի և ձէթ, պատեաց զնա, եդ 'ի վերայ դրաստու իւրոյ, տարաւ ետ զնա ցլպանտոկաւ պետն . և հանեալ երկուս դահեկանս՝ ետ ցլպանտոկապետն, և ասէ . պահեա՛ զգա, մինչև 'ի կրկին գալստեան իմում և հատուցից քեզ զվարձս :

Արդ յորժամ արար անձ զերկին և զերկիր և զմարդն ըստ պատկերի կերպարանաց, որպէս ասէ պատմութիւն . ստեղծ ար անձ զմարդն հող յերկրէ, և անկեաց զգրախտն յԱդեմ . և անդ եդ զմարդն զոր ստեղծ ձեռօք իւրովք, և փլեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի . և եղև մարդն յոգի կենդանարար . և գործեսցէ զբարին, և արասցէ զհաճոյսն առաջի անյ : Աւ կամ զի կայր 'ի նմա, և կամ երկիւղ իսկ յումմէ կայր, զի պահ տայր ունել . քանզի ոչ ոք կայր 'ի նմա, բայց միայն Ադամ : Իսկ զիրք նբ այսպէս ցուցանեն մեզ, ստեղծ ար անձ զմարդն, և անկեաց զգրախտն : Օ որ դրախտ . եթէ ոչ զկաթուղիկէ եկեղեցի . և եդ անդ զԱդամ, զի գործեսցէ զարդարութի : Աւ զի ասաց անձ, ասէ, յամենայն ծառոցդ՝ որ են 'ի ներքս 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերիցես : Յամենայն ծառոց . ուտի՛ հրամայեաց ուտել . ամենայն պատգամք բարիք են՝ որ դրեալ են 'ի զիրս նբս իջի, զոր թէ առնէ մարդ, կեցցէ նովմք . և ծառ զիտուածէ բարւոյ և չարի, զոր ասաց անձ, մի

ուտիցէք 'ի նմանէ , պատգամք անպիտանք են՝ չա-
րասար գործք մարդկան , զոր գործէ մարդ , և նո-
վիմք մեռանի :

Ըստ զինչ խորհուրդ իցէ 'ի դրախտին և 'ի պը-
տուղ նորա : Բայց մեք հաւատալ պարտիմք , եթէ
դրախտն օրինակ էր եկեղեցւոյ . և գետն , որ ելա-
նէր ուղղանել զդրախտն , նոյն ինքն Վ՛ն , որ ծնաւ
'ի Ս՛արիամայ կուսէն , զի առակեաց զՍ՛արիամ յԱ՛-
դեմ . վասն զի 'ի հողոյ ստեղծեալ էր զնա յերկրէ .
և յայդմ գետոյ չորք առաջք ելանեն . որոց ա-
նուանքն յայտնի են . Ս՛ատթէոս , Ս՛արկոս , Վ՛ուկաս
և Յ՛ոհաննէս , որ դրեալ են զչորս աւետարանսդ՝ ուռ-
գելով զամենայն տիեզերս :

Տեսցնւք արդեւք , սիրելիք , զօճն զսատանայ , որ
նախանձեցաւ ընդ մարդոյն չարութիւն և գայթակղե-
ցոյց . և ո՞վ է սատանայ , եթէ ոչ մահ՝ . զի յորժամ
անց Բ՛գամ ընդ հրաման պատուիրանին , հրամայեաց
անձ , և թաղաւորեաց մահ՝ 'ի վերայ նորա . իսկ իբրև
ետես անձ՝ եթէ մեղաւ Բ՛գամ , ասէ ցօճն . անիւ-
ծեալ լիջիր դու յամենայն անասունս . զի դու ապա-
կանեցեր զպտուղ որովայնի դորա , արդ դու 'ի
պորտքս սողեսջիր զամենայն աւուրս կենաց քոց :
Յ՛որժամ մեղաւ Բ՛գամ , բարձաւ 'ի նմանէ փառքն
և պատիւն , և թաղաւորեաց մահ՝ 'ի վերայ նորա :

Բ՛րդ այրն որ իջանէր յԱ՛րուսաղէմէ յԱ՛րիքով ,
այլն Բ՛գամ էր , և աւազակն սատանայ էր : Իսկ որ
ասէ , թէ վերս 'ի վերայ եղին , նոյն ինքն սատանայ
զի մեղօք վիրաւորեաց զնա : Եւ Ե՛րուսաղէմ երկինք
թարգմանի , և Ե՛րիքով երկիրս այս 'ի ստորին կողմն :
Իսկ որ քահանայապետ մի գայր անցանէր , եկն անց
հայրապետն Բ՛բրահամ , և ետես զադամայական
մարմինն 'ի մեղացն մեռեալ , և ոչ կարաց բժշկել . իսկ
որ ասէն , եթէ երկրորդ անգամ գայր անցանէր քա-
հանայապետ մի . ո՞վ էր քահանայապետն , եթէ ոչ
Ս՛ովսէս , որ ետես զադամայական մարմինն 'ի մե-
ղացն մեռեալ , և ոչ կարաց բժշկել :

Իսկ որ ասէն , եթէ երրորդ անգամ գայր անցա-
նէր շամրտացի մի , ետես և գթացաւ 'ի վերայ նո-
րա : Շ՛ամրտացին ո՞վ էր , եթէ ոչ ինքն Վ՛ն . Լուաց

զվէրս նորա՝ ոչ այլ ջրով, այլ Յորդանան գետով. արկ 'ի նա ձէլթ և գինի. գինի առակէ օրինակաւ 'ի հոգին՝ օր որ էջ 'ի նմանութի աղաւնոյ 'ի վերայ նորա. և ձէլթն 'ի մկրտութե գրոշմն: Պատեաց զնա օրինօք և մարգարէիւք, եդ 'ի վերայ բեռին խւրոյ, այսինքն 'ի վերայ խաչափայտին. տարաւ ետ զնա 'ի պանդոկի մի: Պանդոկին եկեղեցի թարգմանի, քան զի հիւանդանոց է ամենայն մեղաւորաց. և պանդոկին ետ ցպանդոկապետն. եկեղեցին ցեպիսկոսոսն: Եւ ետ նմա երկուս պատուիրանս, զոր դրեալ է. լնւր, Խորայել, փր փժ քո փր մի է, և սիրեսցես զփր փժ քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամենայն զօրութենէ քումմէ և յամենայն անձնէ քումմէ. և զքնկեր քո իբրև զանձն քո, որ լաւ է քան զողջակէզս և զգոհս: Եւ յորժամ սիրեսցուք զմիմեանս իբրև զանձինս, և որ ինչ մեզ չար թուի՝ ոչ արասցուք ընկերացն, յայնժամ ապա կատարեսցուք զպատուիրանն Վ՛սի. և յայտմ ամենայնի փառաւորեսցուք զհայր և զորդի և զհոգին՝ օր այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ճ Ա Ռ Ե Ի Ե Ք Տ Ա Ս Ա Ն Ե Բ Ո Ր Դ

Երանելոյն Սեւերիանոսի Եպիսկոպոսի 'ի Թղենին որ ցամաքեցաւ :

Այն տեսանելով ծառ ծաղկաղղեաց¹, և կամ աղբեր Զրաբուղիս, նովին տեսութեամբ ընդ ձեռէ և զսիրտն, և զմիտան դարձուցանէ անգր. նմանապէս և ունին լսելով 'ի ձեռն բանից զգործս և զպատմութիս, առ այնոսիկ զմիտան ձգէ. մինչ զի լինել այնպիսուամն յայնմ տեղւոջ, բայց մտօք անգր՝ ուր բանն զպատմութեն իրս նկարագրէ : Այսպիսի ինձ գիպեցաւ այժմ, սիրելիք. լսելով յաւետարանչէն՝ որ պատմէ 'ի Բեթանիա 'ի Վ'տէ զթղենւոյն իրս լեալ. աստ եմ մարմնով, այլ մտօք անգր զիս գող վարկանիմ. և կարծեմ զհետ երթալով Յ'տի՝ տեսանել զթղենին նախ քան զտէրոււնոյն հրամանն ծաղկեալ և զուարճացեալ, և յետ նոն հրամանին խամբեալ և գօսացեալ :

Առաւօտուն, ասէ, երթայր 'ի քաղաքն Յ'քաղցեալ, և տեսեալ զթղենին՝ չողաւ առ նա. և ոչինչ եգիտ 'ի նմա, բայց միայն տերև. և ասէ ցնա, մի ևս 'ի քէն պտուղ եղիցի յաւիտեան. և վաղվաղակի գօսացաւ : Այսոքիկ մեզ այժմ ընթերցեալ եղէն. հիացուցանեն զիս իրքն, և բաժանին միտքս. զի յորժամ կամիմ զպատմութե իրս ասել, վաղվաղակի հանդերձ տեսութիւն սքանչելիքն յինքեանս զիս ձգեն : Այլ յորժամ տեսանիցէ որ ստոման ոսկի՝ որ ունիցի յինքեան ականս² պատուականս, բերելով յինքեան գրեալ զխորհուրդն, կամի տեսանել զստոմանն յաղագս իւրոյ պայծառութեանն, ընդգէմ նմին ձգեալ լինին որ 'ի ներքս ակունքն, վասն զի ճեպի և քարանցն տեսանել զգեղեցկութի նկարացն, և որ ինչ 'ի նոսա խորհուրդն է ճանաչել : Այնպէս և ես տեսանելով զգրոյն պատմութիւն

1 Այլ օրինակ ծաղկեաց :

2 Այլ օրինակ ակունս :

պայծառ շուրջ զեզեցիկ հանդիպելով, և անդր բմբուկնիմ մտօքս. զի ընդդէմ նորոգիմ և դարձեալ 'ի հոգւոյն տեսու թենէ, որ մեծազոյն ինչ քան ըզպատմութիւնն խոստանայ ցուցանել զքրանչելիան :

Ըստ աստուծոն, ասէ, երթայր Յիսի քաղաքն, քաղցեալ. ո՛վ անճառելի և անպատմելի խորհրդոյս. քաղցեալ՝ որ զամենայն աշխարհս կերակրէր, և զհինգ հազարսն հինգ հացիւն կերակրեաց 'ի յադէցումն. քաղցեալ՝ որ 'ի կառոյ կենդանի այս գործեաց. քաղցեալ՝ որ 'ի վերայ փրփրոյ ալեացն զնաց, և զոտսն ոչ եթաց. քաղցեալ՝ որ զթուլացեալ ողին 'ի մարմնոյն՝ դարձեալ անդրէն բնակեցոյց բանիւ : Եւ զիսորդ ասէ Եսայի. Խնայ յաւիտենական ոչ քաղցեացի և ոչ վաստակեսցի. իսկ Վսն Խն Կ՝ ամենայն հաւատացելոց քաջայայտ է. զիրք ասեն. 'իսկ զբանէ էր բանն, և բանն էր առ Խն, և Խն էր բանն : Վաղցեալ ծառային կերպարանն, և կերակրեաց զհինգ հազարսն՝ որ 'ի նմա էին միացեալ տէրունական կամքն. եկն 'ի թզենին տեսանելի մարդն, և էր ամենայն ուրեք որ 'ի նմա միացեալ էր Խնուին. ետես իբրև զմարդ զանպտուղ թզենին, և դօսացոյց զնա որ 'ի նմա միացեալն էր Խն : Եսայ, մի ևս եղիցի 'ի քէն պտուղ յաւիտեան. և զործն զհետ երթայր բանիցն, և թզենին դօսանայր վաղվաղակի. բանն մարդկային, և զործն այ մարմնացելոյ :

Եսայ յաւէտ խնդրելի է մեզ տեսու թի թզենւոյն, սիրելիք. բազմաց մեկնեալ եղև՝ որպէս ինձ թուի՝ ոչ հաւատեալ. այլ զյառաջասացողացն քան զմեզ զուժումն ասացից, և զմէնջ ասացեալն 'ի մէջ բերից. դժուարբմբուկնելք որ 'ի պատմութի գրին. կան միտք յաւէտ, որ 'ի խորուջ ունին զխորհրդոյն պայծառութիւն. վասն զի զի՛նչ հարկաւոր է բանիւ դօսացուցանել զթզենին, և ոչ բանիւ զնա պտղաբեր առնել. զի բանիւ զնա դօսացոյց, կարող էր և զնա քաջապտուղ ցուցանել : Օրնչ մեղալ թզենին, ասիցէ որ արդեւք, յորժամ ոչ էր նորա ժամանակ, որպէս և Վարկոս աւետարանիչն ասէ. ձմեռն էր 'ի ժամանակին յայնմիկ : Ըրդ եթէ ոչ խորհուրդ ինչ իցէ յաղագս մարդկան 'ի նմա կա-

տարեալ, դտցի և Խորն ըստ միում¹ օրինակի գովելի, վասն զի բանիւ զնա գօսացոյց. և ըստգտանելի, զի անիրաւարար զնա նզովեաց: Այլ պարտ և արժան է այսուհետեւ, սիրելիք, իմանալ. զնոյն կերպարանս բերէր թզենին, վասն զի մշինչ էին ՚ի Վսէլեալ իբք՝ որ ոչ ունէին խորհուրդ յաղագս մարդկան կատարման. բոլորովին իսկ ոչ է ՚ի նմանէլեալ գործք՝ որ ոչ յոյժ օգտակարագոյն էր, և ոչ առերկնային ընդունելութիւն շարժէր զմիտս:

Օ այս թզենի առաջինքն ասացին հրէից ժողովարանին. յոր եկն, ասէ, Խորն խնդրել զպտուղ հաւատոց, և ոչ եղիտ, բայց միայն բանիւք մարգարէից և օրինօք վարսաւորեալ իբրև տերևով. մի ևս լիցի ՚ի քէն պտուղ յաւիտեան: Այց ես մեկնութեանս այսմ ընդդէմ ձեռնարկիմ ասել, սիրելիք. վասն զի ոչ այսպէս ունի հաստատութի մտաց. զիարդ արդեօք անիծանէր Խորն, որ ասէր. օրհնեցէք, և մի անիծանէք. զիարդ և զժողովարանն նզովեաց և գօսացոյց, որ ասէրն. ոչ եկն որդի մարդոյ կորուսանել, այլ խնդրել և կեցուցանել զկորուսեալն: Ապա եթէ ոք ընդդէմ վիճի՝ ասելով հրէից ժողովարանին նման լինել զթզենին, զիարդ արմատաբի գօսացուցեալ զժողովարանն, որ այնպիսի քաջապտուղ շառաւեղ բուսոյց զքաղցրն զՊաւղոս. յուրով և այլ ծաղկեալս ՚ի հրէից ժողովարանէն. նա և Ստեփաննոս քարկոծեալ ՚ի նմին ժողովարանէ. հանդիպեցաւ և Վկիւղաս, և յուրով այլս, զորոց համար անուանցն յաղագս այժմ յուրովութեան բանից հրաժարեմք ասել:

Այլ զի ոչ ամենեւին մերժեաց զժողովուրդն հրէից Խորն, վկայեսցէ ինձ Պաւղոս ասելովն. մի թէ մերժեաց նձ զժողովուրդ իւր. քաւ լիցի, քանզի և ես իտրայէլացի եմ յազգէ Վերահամու, ՚ի ցեղէ Վեճիամենի. ոչ մերժեաց նձ զժողովուրդ իւր, այլ և փրկութիւն ևս ժողովրդեանն ՚ի վերջինաւուրսն խոստացաւ՝ ասելով. յորժամ լրումն հեթանոսաց մտցէ, յայնժամ ամենայն Իսրայէլ կեցցէ: Օ ՚ի թէպէտ

1 Յօրինակին ըստ իմաստ:

և թշնամիք եղեն հրեայքն այլ յաղազս մեր, այլ զի նոցա անհաւատութիւնն ողորմութիւն գտցուք. որպէս վկայէ ինձ Պաղոս ասելով, ըստ աւետարանիս թշնամիք են վասն ձեր, և ըստ ընտրութեն սիրելիք վասն հարցն. քանզի անզեղջ են շնորհքն և կուտմն սուրբ:

Ինդրելի է այսուհետև, սիրելիք, յաղազս թըզենւոյն բան, թէ զո՞ր ուրուք բերէ զկերպարանս: Եւ թէ զՊաղամայ յիշես որ ՚ի դրախտին մերկացան, զորոյ զտերևն առնլով արար ինքեան պատմուճան, տեսեր իրաւացի զհարգ զնա գօսացոյց. կամ թէ ոչ արդեւք և քո տերև թզենւոյ առեալ զամօթ քո ինքեամբ ծածկէիր: Եւրդ եկն Խնն, և տակաւին ևս ՚ի քեզ ծածկեալ էր թզենին՝ ամօթոյ քո ծածկոյթ, բանիւ գօսացոյց. և առ զքո զալքատութիւք, և ետ քեզ զճոխութիւն. էառ զամօթոյն քո ծածկոյթ, և ետ քեզ զճիւնափայլ պատմուճանն ՚ի ջրոյ և ՚ի հոգւոյ անկեալ. ցամաքեցոյց զտերև թզենւոյն, և ետ քեզ զկապուտ հոգւոյն: Օ որ կապուտ. զոր օճն կողոպտեաց ՚ի դրախտին փափկութե, զանապականութե պատմուճան: Բայց երթիցուք վերստին ՚ի ճառն:

Եւ աւուտուն երթալով ՚ի քաղաքն՝ քաղցեալ: Եւ ետ անցանելոյ մոլորութե գիշերոյն, և զառաւօտն Վնի զյարութեն զճառագայթսն պայծառացուցանելով յաշխարհի. վասն զի առաւօտ էր Վն, որպէս և ասէ մարգարէն. որպէս առաւօտ պատրաստա կան գտցուք զնա: Եւ աւուտուն երթալով ՚ի քաղաքն, յառաւօտու, յետ ապականելոյ խաւարոցեստ մահոն լուսով փառացն Վնի, և զոսկէճաճանչ ճառագայթս արեգականն արդարութեան խաւարելոց մարդկան ծագելով. առաւօտուն զբերին զճառագայթս Խննութեն ուսուցանելով, և զմեռեալ անձինս ՚ի սատանայէ ջեռուցանելով. զի ոչ որ իցէ՞ որ թագիցէ ՚ի ջերմութեն նորա. վասն զի սառամանոք մեղացն սատանայ զսիրտս մարդկան սպան, մարգարէն աղօթէր ասելով. հրացո՞ զերիկամունս իմ և զսիրտ իմ. քանզի սառամանոք ամբարշտութե ամենայն մարդկուիս կապեցաւ, և նորին աղագաւ

մարդարեքն բոլորեքեան 'ի միասին աղաչէին զնձ՝
ասելով. դարձն զգերուածիւնս մեր որպէս զուխս 'ի
հարաւոյ . այս է որպէս հարաւ ջերմ՝ շնչելով՝ զսա-
ռուցեալ ջուր յառաջին բնուածի ջրոյն վերստին ա-
ծելով . նոյնպէս և մեզ՝ որպէս և բանսարկուին մե-
զօք մեռաք, իբրև հարաւ ջերմ՝ շնչեալ՝ յառաջին
բնուածի անապականուածէ դարձոյց . զայս ջերմուածի
շնչեալ զհարաւոյ՝ և հարսն Վնի եկեղեցի յերգս
երգոցն գոչէ ասելով . զարածիր զարածիր հիւսիսի, և
եկ հարաւ, շնչեա՛ 'ի պարտեզ իմ՝ և բուրեցին
խունկք իմ՝:

Ղաւօտուն երթայր ՅՅ . գեղեցիկ էր երթալն,
զի նշանակիցէ՛ զոր 'ի դրախտին անկաւ Ղգամ,
դարձեալ արն մեր եկեալ՝ 'ի նոյն տեղի, վերստին
երթալովն, տանէր: Ղաւօտուն ՅՅ երթալով 'ի
քաղաքն . քաղաք այժմ՝ ասելով մի ինչ 'ի ստորինս
հայեացիս, այլ 'ի վերինն Արուսաղէմ՝ յերկնային
տեղիսն . վասն զի մեր քաղաքականուածիս է յեր-
կինս: Ղաւօտուն ՅՅ երթայր 'ի քաղաքն, քաղ-
ցեաւ, ոչ 'ի կերակրոց մարդկան, քանզի իմ կերա-
կուր է, ասէ, զի արարից զկամս հօր իմոյ . այս են
կամք հօր իմոյ՝ որ առաքեացն զիս, զի որ հաւա-
տացէ 'ի նա, որպէս ասէ ինքն, մի մեռցի յաւի-
տեան: Ղաւօտուն երթայր ՅՅ 'ի քաղաքն, քաղ-
ցեաւ մարդկային արդարուածքն, և տեսեալ զթզե-
նին՝ չոգաւ առ նա . գեղեցիկ չոգաւ առ նա . քանզի
եթէ զանց էր արարեալ զթզենեան, ունէր արդեւք
'ի թզենւոջն օձն զորջն մահաբեր . այլ չոգաւ 'ի թզե-
նին, և զնա դօսացոյց: Ղնդ այսմ թզենւովս մինչ
էրն՝ Վաթանայէ՛լ ետես արն . վասն զի նախ քան
զձայնէն զքեզ Փիլիսոպոսի՝ զի էիր ընդ թզենւոյն
տեսի զքեզ: Օ այս թզենի յառաջ տեսեալ ան-
պտուղ լեալ, ասէր . ելից 'ի ժողովուրդն պանդխտու-
ածի իմոյ . զի թզենի ոչ պտղաբերեսցէ: Յայս թզե-
նի ել և Օակբէոս . ել տեսանել զարն . առ որ
ասէր, փուծմա՛ կ'ջ այտի . անդուստ՝ ուր օձն շաղեալ
էր, 'ի նմա որջացաւ, 'ի նմա թաքեաւ:

Շնորհալից աւետարանին ասաց յիմար թզե-
նի զՕակբէին, զի նշանակեսցէ՛ թէ լայն և ընդար-

ձակ է ճանապարհն յիմարութե՛, և շարամանեալ .
 ուստի շարագոյն ծնաւ զյիմարութիւն : Չողաւ 'ի
 թղենին արն . այս թղենին օրինակ բերէ զլայն և
 զընդարձակ ճանապարհին՝ որ տանի 'ի կորուստն .
 քաղցր է պտուղ թղենւոյն և մատնօղ . քաղցր է
 հեշտութի՛, և գայթակղումն մեղաց որք մերձենան
 առ նա : Օ արկուցանելով փախիր 'ի նորա ճաշակ-
 մանէն, զի դառն է յետ գործելոյն . մեղր կաթէ 'ի
 շրթանց կնոջ պոռնկի, որ առ ժամանակ մի պարարէ
 զքիմն քո, և յետոյ դառնագոյն քան զլէզլի դտանի,
 և սրեալ առաւել քան զսուր երկայրի : Ի՞նչ է հեշ-
 տութիւն . քաղցր է, և ընդ քեզ խօսի 'ի սկզբանն
 զանխլաբար արկանելով խօսիւքն զդառնութի մա-
 հու . այնպիսի էր օձն, քաղցր բանիւն և դառն նեւ
 գութքն . քաղցր կերակուրն, և դառն անկանելն .
 փախիր 'ի հեշտութենէ՛ որպէս Եղիաս Յեզաբելէ :
 Ի՞նչ է կնիս 'ի յերկնից՝ քաղցեալ զկեանս մարդկան
 դտանելոյ . եղիտ զլայն և զընդարձակ ճանապարհն
 հաստատեալ . չողաւ առ նա, և եղիտ զնա սաղար-
 թովք վարսաւորեալ . այս է աղանդովք մեղացն
 ծաղկեալս, և ոչ ունելով յինքեան պտուղ մահու :
 Ի՞նչ էր . վասն զի ոչ էր ժամանակ . քանզի զայս յա-
 ւել աւետարանին . ոչ ունէր, ասէ, պտուղ, վասն զի
 ոչ իսկ էր ժամանակ : Օ իմրդ կարէր մահ պտղա-
 բեր լինել 'ի գալն Ի՞նչի, և յարուի աշխարհի քա-
 ըողել . ոչ ևս էր ժամանակ պտղաբերել զմահն, քան
 զի թագաւորեաց մահ յԻ՞գամայ մինչև ց՝ Ովսէս,
 այս է մինչև յօրէնսն : Վիտեն գիրք Ովսէս²
 զօրէնսն ասել, որ յաւետարանին ասէ . ունին զՈվս-
 սէս և զմարգարէան, նոցա լուիցեն : Ի՞նչ զինչ նմա
 արն . մի ևս 'ի քէն պտուղ եղիցի յաւիտեան, և վաղ
 վաղակի դօսացաւ թղենին . և լցաւ դրեալն, ընկլաւ
 մահու յաղթութի . ո՞ր է մահ յաղթութի քո, և
 ո՞ր է խայթոցք քո :

Ի՞նչ էր և ձմեռն լեալ ասաց աւետարանին՝
 յայնմ ժամանակի, յորում թղենին սաղարթովքն

վարսաւոր էր , եթէ ոչ ամենայն ուստեք զեկուցանէ տակաւին մեզօք ծաղկեալ զսատանայական ձմեռնն՝ որ 'ի վերայ կայր ամենայն մարդկու թէս : Ա՛յսն զի նախ քան իշխանիս խաղաղուէ՛ զՎ՛նի գալուստն՝ զանազան հողմովք ազգ մարդկան դանդաշէր կռակաշտութիւն , արիւնահեղութիւն , արբեցութիւն , և ամենայն անկարգ պակշտութիւն վարուք . իսկ եկեալ ինն՝ խաղաղութիւն մեր՝ շիջոյց զհակառակ հողմոցն մրրիկս , որք ամբոխէին զկենցաղոյս այսորիկ զգառնաբեր ծովս՝ , և զփրփրաբեր հեշտութեցն նստոյց զալիս : Վասնայոյց զթղենին , և տնկեաց զխաչն՝ որ հաւատովք ծաղկեալ է , և զկեանս ամենեցուն պայծառացուցանէ 'ի Վ՛ն Յ՛ն 'ի ինն մեր . որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

1 Յօրինակին վէնցաւ . . . շփոնքիւր հան . եղար ըստ յունիւն :

Ճ Ա Ռ Ի Չ Ո Ր Ե Ք Տ Ա Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Երանելոյն Եմետու Էպիսկոպոսի 'ի չարչարանս Բրիտանոսի :

Ի Ս Կ զչարչարանացնս Ք'տի լուել ոչ պարտիմք . քան զի առնու յանձն և տեղիս : Թէ վասն մեր մեռաւ, մեր զչարչարանսն ոչ պատմիցեմք . այլ բազում փութով քարոզեսցուք . սա 'ի խաչին վասն քո, և դու յոսն և եթ վասն քո . ոչ պարտիս և դու զանց առնել զչարչարանօքն, զի մեռցի և այժմ սատանայ : Մատնիչն եղև 'ի խնդիր, և երթեալ կայր կազմ, ոչ յանխուլ տեղիս, այլ զոր մատնիչն ճարտար գիտեր . առ ձեզ է տեղին : Ալ զի'նչ այն՝ որ առ ձեզն իցէ . մօտ 'ի տեղին՝ զոր դուք այլոցն ցուցանէք, եկեալ հասեալ էր մատնիչն, և բազում ամբոխ ունելով, զի բազումքն կարասցեն յաղթել նյ զօրութեն : Ակեալ սուսերօք որդին սատանայի իւրոյ հօրն չարութեքն . քանզի նա առ Մգամ իբրև 'ի բարեկամ մատեաւ, և ցուցաներ զգործ թնամոյն . իբրև զմարդ խաբեալ պատրեաց և յաղթեաց . և սա զնենգութին համբուրելովն թագուցանէր . այլ յանդիմանեալ կըտամբիւր . համբուրելով, ասէ, եկիր մատնել . ոչ համբուրել եկիր՝ այլ մատնել . չհրաժարեմ, արա՛ զոր կամիսդ . դու քեզն եղեր քո չարեացդ պատճառ : Օ այս առ մատնիչն . և յունելինս ասէ . զով խընդրէք : Օ քս, ասեն, զնազովրեցին : Աս եմ, ասէ . չհրաժարեմ չիախիմ, քանզի 'ի դոյն իսկ եկի, և 'ի սոյն եմ՝ ծնեալ . և 'ի բարբառելն՝ զարկան առ հասարակ մատնչովն հանդերձ զգետնի . զի յայտ է թէ կամաւ եկն ցուցանել . զի բարբառոյն չհանդուրժեցին, զիսորդ կարէին ահամայ ունել : Աթէ զիս խնդրէք, թողէք զգոսա երթալ :

Այլ Պետրոս որ յամենայնի ջերմագոյնն էր, և անդ ևս յառաջ քան զայլսն . որ երբեմն բարւոք յառաջեաց, և երբեմն որպէս կարծեաց՝ թէ բարւոք իցէ : Որ գիտաց զազնուագոյն իջանելն 'ի նաւէ անտի . որ ջերմաջերմ հաւատաց, և վաղվաղակի

կասեաց . և այն՝ յառաջ քան զվիմանանն , և յառաջ քան զհոգւոյն ունելն . զի յորժամ զհոգին ընկալաւ , ոչ յաղջկանէ երկնէր , և ոչ ՚ի հողմայ շարժէր , այլ կայր անշարժ ՚ի տեղի հիման զետեղեալ՝ : Սի ինչ մեղադիր լինել , եղբարք , թէպէտ և ծայրաքաղ տամ զպտուղ ան . զիւրոյ առաքինութեյն փութամ որչափ կարօղ եմ . և եթէ յերկարիմ , մի վաստակիր , քանզի զխաչէն է ճառս :

Սերկաց Պետրոս զսուր իւր , զոր հրամայեաց առնուլ ՚ի մարդկուեն կատարումն . ըստ այնմ զոր Պ ուկաս մեկնեաց . զի կատարեսցի , ասէ , այն՝ թէ ընդ անօրէնս համարեցաւ . զի այլ աւետարանիչքն ՚ի խաչէն ՚ի մէջ աւազակացն՝ առնուն : Ահատ զունկն ծառային . բարւոք և կարի արժանի . զի ունին որ ոչ լսէ , ոչ է պարտ կալ ՚ի տեղւոջն . և տայ անբարի առնել ունողացն , զի թէպէտ և ունկն հատաւ , անդէն եղեալ սքանչելեօքն . սակայն ձեռքն յուն երախտաւորին ոչ թափեցաւ : Այլեալ տանէին զՃս կասանօք . զի մի ստեսցի մարդարէութիւն Ասայեայ , թէ իբրև զուխար ՚ի սպանդ վարեցաւ : Ուրախ էին հրեայքն ընդ կորուստ անձանց . խընդայր մատնիչն իբրև ուղղութիւն ինչ կատարելով :

Արթայր և Պետրոս զհետ կատարածի կասկաճագին ՚ի կանխասաց ուրացութենէն . լուաւ թէ ուրանալոց ես , և հակառակեր թէ ոչ ուրանամ . յօժարութիւնն բարւոք և զեղեցիկ էր , այլ տգիտութիւն . վասն զի ոչ զիտէր զլինելոցն , զի նուազագոյն էր : Արթայր զհետ կեղակարծեօք ընդոստ ընդոստ սրտաթուռդ : Ահն ընդառաջ աղջիկն , մի թէ և դու գալիլեացի ես , ասէ . ուրանայր ժխտէր Պետրոս . սակայն բարւոք էր ուրացութիւն՝ որ վկայ լինելոց էր յարութեանն . զի թէ որ մեռան՝ մեռեալ էր , և չէ կենդանի , զինչ հարկ էր նմա ելանել ՚ի խաչ յետոյ գլխովայր վասն մեռելոցն : Աւ փոխեցաւ ՚ի մեռս տեղի , և չփոխեցաւ յուրացութենէն . առողեաց առ վտանգի և զլեզուն կամէր շրջել . գալիլեացի ես դու , ասէր . ժխտէր թէ չեմ գալիլեացի .

1 Յօրինակին վեւեւ .

2 Յօրինակին ծոբեր :

և յանդատին յիւրմէ լեզուէն յանդիմանէր : Որ այսպէս առ ոգեաց վտանգին տապնապէր 'ի խուժադուժ աղջկանէ անտի , տեսանէս զիւրդ զՏումայեցիս հաւանեցոյց ճարտարախօսս : Այլ 'ի յարուժի՛ անդր երթիցուք . քանզի դեռ զիսալէն ճառեցուք :

Վահանայքն ծառայազունք նստէին , և դատաւորն ամենեցուն իբրև զծառայ կայր առաջի . վարդապետք օրինացն՝ անձանց օրէնս ոչ ուսուցին , հարցանէին թէ որդի՛ ես նոյ , նմանեալք սատանայի . զոր ասաց յառաջագոյն՝ եթէ էք դուք 'ի հօրէ սատանայէ : Արդմնեցուցանեմ զքեզ , ասէ քահանայապետն , ասա՛ ինձ , թէ իցես որդի նոյ կենդանւոյ . ոչ զի ուսանիցի , այլ զի 'ի միջոյ բառնայցէ : Ստանեցին զթագաւորն դատաւորին . կայր յատեանն իբրև զորոջ առաջի կտրչի՛ ըստ Ասայեայ ասելոյն . ակնածէր դատաւորն , և չակնածէին չարախօսքն . թագաւոր , ասէն , առնէ զանձն , զի անհրաժեշտ լիցի վճիռն : Օարհուրեալ կին դատաւորին յանուրջս՝ առաքէր պատգամս առ այր իւր . որոյ բարուք յօժարեալ , և յօժարուժի՛ ոչ սպանանել , այլ արձազեղ . հրամայէր հարկանել զան , զի զցասումն մոլեկանացն ցածուցէ . կատարէր զկանխասացունին , որ առ վիրօքն բժշկեցաք : Սիաբարբառ աղաղակէին և ասէին . բարձ՛ 'ի մէնջ , բարձ՛ 'ի մէնջ , և հան՛ 'ի խաչ . զի կատարեսցի որ դրեալն է զտեառնէ , թէ արձակեաց յիս զբարբառ իւր :

Օրնչ կարէին նմա վնաս դնել հրեայքն . ո՞ր կոյր ոչ բացաւ , կամ՝ ո՞ր կաղ որ ոչ գնաց . թերևս որ յողջացելոցն իւր ընդ ունելինս՝² . և զի՛ ասեմ՝ թերևս , և զորոց լեզուս պարզեաց՝ նոքա աղաղակէին ըստ հրէիցն մտաց : Վարձեմ զորոյ ասէն , զի՛նչ ինչ առնելի է այգւոյ իմոյ , և ես ոչ արարի . կացի մնացի՛ զի բերցէ խաղող , և եբեր փուշ և տատասկ : Սատակեցաւ 'ի հրաժարելոյն Սիղատոս , յաղթեցին լիրբքն յանդգնեալք . լուաց զձեռս , զի ոչ պղծեաց . աղաղակէին , արիւն նորա 'ի նոսա և յորդիս նոցա : Աթէ ոչ կատարեցաւ զոր յառա-

1 Յօրինակին յիւր ընդունելիս :

Չազոյնն ինդրեցին , ապա ոչ յարեաւ զոր սպանինն :
 Զորժամ՝ զչարաչարն յաղթէին զյաղթուածին , յոր-
 ժամ՝ չարաչար հակառակուածն մոլէին , դատաւորն
 հրաժարէր 'ի չարեացն , նոքա ըստ կանխասացուածեց
 մարդարէին կատարէին զարդիւնքն . այլ զի կանխաւ
 գիտէին զչարինն , յառաջազոյն գուշակէին զձեռնա-
 մուխ լինելն յօժեալն նոն . կամեցաւ Պիղատոս ար-
 զելուլ զչար կամն նոցա , և ոչ կարաց :

Ելեալ էր Զս ըստ քաղաքն¹ , և բարձեալ էր ինք-
 նին զխաչափայտն . զի միւս ևս Խասհակայ բարձեալ
 էր զփայտ սպտարազին , դատարկ ինչ գործ համա-
 րիցիս : Եւ ացին դստերք Երուսաղէմի 'ի դէպ ժամա-
 նակի , և ոչ գիտացին զո՛ր ժամն իցէ լալ . լացէք , ասէ ,
 զձեզ և զորդիս ձեր , մի զիս , զի ես զինչ կամեցայ՝
 գնոյն կատարեմ . և եթէ ոչ լան մինչև ցայժմ , ապա
 ոչ յարեաւ զոր բարձինն 'ի միջոյ : Ղառեսցուք ու-
 րախուածք զմերոյ փրկուածնէն . ելեալ էր թայր Զս
 'ի մէջ աւազակացն , զի կատարեսցի այն , թէ ընդ-
 անօրէնս համարեցաւ , երախտաւորն ընդ աւազակսն
 և ընդ մեղաւորսն :

Եւ արդ խաչելուծե՛ օր՝ օր յանցանացն Բդաւ
 մայ . 'ի վեցերորդ աւուրն ստեղծաւ Բդամ , և 'ի
 նմին աւուր յանցեաւ . հնազանդ եղև Զս 'ի նմին
 աւուր կրել զչարչարանսն , 'ի վեցերորդ ժամ ճա-
 շուն . զի յորում ժամու պարտեցաք՝ 'ի նմին և յաղ-
 թեսցուք : Փայտ 'ի դրախտին , փայտ խաչին . անդ
 կին՝ որով մեղք յաշխարհս մտին . աստ կոյս՝ որ
 լսէր . ահա մայր քո : Չգեաց Բդամ յայսմ աւուր
 չարաչար զձեռն իւր . պարզեաց Զս զգեղեցիկ և
 նք բազուկսն . Բդամ մերձեցաւ 'ի ծառն , Զս բեւե-
 ուեաց զոտսն և զձեռնսն 'ի փայտին բեւեռօք . Բդամ
 առ ցանկուածան ճաշակեաց 'ի պողոյն , և Զս ճա-
 շակեաց 'ի լեզուոյն և զքացախ դառնուածն . Բդամ
 լուաւ , եթէ փուշ և տատակ բուսցի քեզ յերկրէ ,
 Զս յօժարուածք պսակեցաւ փշովքն Բդամայ . Բ-
 դամ ընկալաւ զանէծս , Զս օրհնեալն ընդ այլոց ա-
 նիծից կախեցաւ իբրև զանիծեալ զփայտէ :

1 Յօրինակին Յ հոգաւան :

2 Յօրինակին Բարոտ :

Իբրև յասպարիսի ընթանամք . մի ընդ աջմէ , և մի ընդ ահեկէ , զի և մովսիսեան տիպք կատարեցան . քանզի և նա ելեալ 'ի լեառնն 'ի ժամանակին յորում ժողովուրդն այ ընդ ամաղեկացիսն տային պատերազմ , Յեսու որդի 'Աւեայ զօրավարն տարածեալ ունէր զգաւազանն 'ի ձեռինն , 'ի վերայ գաւազանին զօրինակ խաչին յառաջագոյն նկարելին : Ընդ Սվր և Ըջարոն , մի ընդ աջմէ և մի ընդ ահեկէ Սովսէսի . աստ երկու աւազակք՝ մի ընդ աջմէ և մի ընդ ահեկէ . և ընդէր աւազակք . այլ զի գիտասցես , եթէ վասն մեղաւորաց են չարչարանքն . մինն նախատէր , և միւսն խոստովանէր :

Իւ զինչ տեսեր , ո՛վ աւազակ , մանաւանդ թէ աւետարանիչ . ո՛չ նշանս , ո՛չ սքանչելիս . 'ի խաչին կայ ընդ քեզ , լեզի ըմպէ՝ զոր դու ոչ արբեր . փշովք պսակեալ՝ զոր դու ոչ պսակեցար . և մեւսն նախատէր , և յրնկերէն ոչ կամէր ուսանել : Օ՞ տեսանես . այր մի 'ի խաչի և 'ի թնամանս , և յիշեմ զիս յարքայութե քում , ասես . զնա՞ որ վճիռ մահու առեալ է 'ի դատաւորացն , տէր կոչես՝ զխաչեալն , և դատաւոր՝ զգատապարտեալն : Վառչակէր թէ վասն մեղաւորաց է խաչեալ . կեցուցանել զկորուսեալնս փութայ . գառնն է փոխանակ բազմաց պատարաւ գեալ : Իւ արդ զինչ կամիցիս , հաւատացեալք , որ և ոչ աւազակ : Օ՞ յիշեսցես յարքայութե քում : Վու զառ 'ի յերկարն խնդրես , ես այժմիկ արարից . ոչ յերկարեցեր զհաւատսդ , ոչ արարից առ յասպայ զչնորհան . այսօր ընդ իս իցես 'ի դրախտին . ապա ուրեմն 'ի դրախտին էր՝ որ յերկուական 'ի դժոխս էջ : Իւ ընդէր այսօր . այլ քանզի Ըգամ որ ելն 'ի դրախտէն 'ի նմին աւուր , 'ի նմին ժամու եբաց աւազակն և եմուտ 'ի դրախտ անդր . և յորում ժամու եկեր Ըգամ 'ի պտղոյ դրախտին , մինչև յորժամ ել , յամեաց Յս՝ 'ի խաչին , մինչև կատարեսցէ զտարածումն բաղկացն Սովսէսի :

Վակեցին զձեռս իմ և զոտս իմ ըստ Վաւթայ ասելոյն : Օ՞ յի՞ փշոյ պսակեալն զլեզին և զբաժակն արբ՝ փոխանակ Ըգամայ ցանկութեն . զի զհակառա-

1 Յօրինակին պակասեր արբ :

կորդն խոյտառակեալ, զթնամուռոյն պարտութիւնն ձգեաց միանգամայն 'ի խաչին, և կարաց հանդուրժել զանարգանսն : Այլ որ յարևելից ծագեաց աստղն՝ գուշակեսցեն երկինք զծնունդն, ամփոփելով ճառագայթիցն՝ յայտ առնելին զսուգ չարչարանայն, զի ծածկեսցեն զմոլեկանն և զյանդգնութիւնն : Արիս ժամս թագեաւ լոյսն, մինչ դեռ արեգակն արդարութեւ կր'ի խաչին և 'ի չարչարանսն . ասպ երևեցաւ՝ զի մի կարծիցես թէ գիշեր եկն եհաս . և ոչ արեգակն զարհուրեաց խաւարել . երիս ժամս թաքեաւ արեգակն, զի զերիս տիւս և զերիս գիշերս կատարեալ լինէր 'ի սիրտ երկրի զորդւոյն մարդոյ գուշակեսցէ մեւսանգամ երևելովն : Աւ երկինք ամփոփելով և ծածկելովն զլոյսն՝ քարոզելով զսքանչելին . իսկ երկիրս շարժելով չհանդարտէր տեսանել . զի պարտ և պատշաճ էր ամենայն արարածոց դաւանել թէ ով է որ չարչարեցաւն . քակտելին պատառելին գողք երկրի ընդունել զազատն 'ի մեռեալս : Տիպք և օրինակք Յովսեփայ կատարելին, որպէս ճառեցաւն, 'ի հարց հրէիցն՝ յորդին, որ մատնեցաւ մեռաւ 'ի նոցանէն, և միշտ կենդանի է ընդ Տօր :

Այլ և անդէն իսկ զչարչարանօքն լիցուք, և առ խաչն Յօի : Աւագակքն ընդ նմին խաչեցան . իրք կարեորք . զի ուսցուք թէ որպէս մարդիկ մեռանին, և որպէս անձ կամաւ և ոչ ակամայ մեկնեցաւ : Արք ընդ բնութեան կապանօքն էին, նոցա բարձքն խորտակեցան, զի ըստ բնութեն նոյնպէս և զմահն կրեսցեն . իսկ որ զիշխանութիւնն ունէր դնել զանձն և առնուլ, որպէս 'ի կուսէն կամաւ և ոչ ակամայ առ զմարմինն, նոյնպէս 'ի խաչին կամաւ և ոչ ակամայ արար որոշումն իւրոյ հոգւոյն : Հայր, 'ի ձեռս քո աւանդեմ՝ զհոգի իմ . ոչ 'ի ձեռն ամբարշտացն, զոր վեր 'ի վայր պարսաւեն : Այն են զարմանք մեծ, քանզի կամաւ և ոչ ակամայ մեռանի, այլ ոչ եթէ ցաւոց ինչ հարկ անգամ, կամ այլոց իւրք հարկաւ . իսկ յորժամ ինքն կամի՝ արձակէ զոգին :

Աւ արդ իցէ արդեւք միաձինն յամենայնի . զի որպէս 'ի հօրէ միայն ծնաւ, և 'ի կուսէ միայն ըստ

մարմնաւոր ծննդեանն, նոյնպէս և 'ի մահուն կա-
մաւ և ոչ ահամայ մեռանի: (Թ)երահաւատ լինին
լսողքն, [Թէ մարդ իւրովք կամօք՝ յորժամ կամեսցի՝
արձակէ՞ զողին. և այնպէս՝ որպէս զի մի ոմն 'ի զի-
նուորաց անտի, որպէս անհաւատալի [Թէ արդարև
այնչափ վաղվազակի մեռաւ, եբաց գեղարդեամբ
զկող մի 'ի կողիցն. և ոմանք զարմացեալ էին, [Թէ
արդարև որդի ւնի է: Ալ ընդէր ոչ զսիրան կամ՝
զայլ կարևոր տեղիսն խոցեաց գեղարդեամբն. այլ
յոր արկ զժանիս օձն, քանզի 'ի կողից առաւ Ալայ.
և որ բժշկիցէ զվերս օձին՝ զ[Թիւնիցն տեղի պարտ
իցէ հատանել, զոր վայր հարեալն իցէ. ապա ուրեմն
պարտ և պատշաճ էր կող ընդ կողոյն. զի ճշմարտի-
ցէ որ ասացն, [Թէ ահաւասիկ կատարեցաւ ամե-
նայն ինչ:

Ս'իտ դիր և աւուրն, զի յորժամ բազարջն, և
զատիկն չարչարանաց. և յորժամ ոչխարն, յայնժամ
և գառնն. ե[Թէ սխալէ ինչ [Թիւն, մի պարտասիր.
քանզի ոչ ե[Թէ եկեղեցի սխալէ, այլ հրեայքն [Թու-
ղին զիւրեանց [Թիւն: Այսօր եղև մահու մահ, մե-
ղաց սատակումն, մեզ պատարագ քաւու[Թէ, [Թնամ
ւոյն խայտառակու[Թի: Այսօր եղև մեզ սկիզբն կե-
նաց, և նշանակ յաղ[Թու[Թէ ընդդէմ ախոյեանին:
Այլ վասն մահուն չէ որ երկմիտ, քանզի ամենքեան
խոստովանին. հե[Թանոք նախատեն, հրեայք ասեն,
մեք սպանաք. այլ նորակրեսցեն պատիժս, և եկե-
ղեցի պարծի 'ի Աստուծոյ 'ի նոր մեր. որում փառք
յաւիտեանս. ամէն:

Ճ Ա Ռ Ի Կ Ն Գ Ե Տ Ա Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Երանելոյն Եւսեբի եպիսկոպոսի 'ի խորհուրդ մասնուածեան :

ՓՈՒԹԱՍՑՈՒԲ 'ի խաչն Վճօի , ոչ զի 'ի խաչ ելաւ նիցեմք , այլ զի երկիր պագանիցեմք . եկեսցէ և Յուդա 'ի մէջ՝ քաղաքայինն ձերոյ քաղաքիս , ապախտաւորն երախտեաց , զողն յամենայնի . զոր թէպէտ և զիտեր նորն զնա գող և կծծի , կամեցաւ հատանել 'ի բարոյիցն , և կարձել զախտս գողուածն . հաւատայր նմա զարկին՝ զքսակն մտից . հաւատայր զքսակն , զի իցէ գող և մի՛ մատնիչ :

Ոչ բացաւ Յուդա տեսանել ընդ կոյրսն բացեալս , և ոչ ողջացոյց զոտսն որպէս զկազս ողջացեալս ուտիւք , և ոչ պարզեաց զձեռսն ընդ կարկամեալսն ձեռօք որ պարզեցան , և ոչ բժշկեցաւ ընդ ցաւածսն որ բժշկեցան . ոչ փոխեցաւ ընդ ջրոյն 'ի զինի , և ոչ նահանջեցաւ ընդ ծովոյն դադարելոյ . ոչ ակնաձեաց 'ի փառացն՝ զոր պատմէին 'ի լեռնէ անտի իջեալ ընկերքն :

Եւ խնդրէր ժամանակ հայր նորա սատանայ , չզանգիտեաց և նա . այլ մեւս ժամանակ խնդրէր օձ երկրորդ , որ եղև գործի և աման չարին : Ազիտ զնա սատանայ անօթ պիտանացու 'ի պէտս իւրոյնեն գուծեանն . յախտս անկեալ զնի , ասէ , յընչասիրուածեան . գտի պատճառս , կարօղ է լինել ինձ երիվարս :

Եւ որպէս անդ խոստանային վաճառականքն տալ եղբարցն Յովսեփայ երեսուն դահեկան՝ զնել զՅովսեփի 'ի ծառայութիւն . նոյնպէս և աստ տային երեսուն արծաթի , զի վաճառեցի տեառնորդին 'ի սպանդ : Երեսուն առ երեսուն , զի կատարեցի կանխական օրինակն : Եւսդ առին՝ զի աստ տայցեն . անդ վաճառեցին , և աստ զնեցին արիւն արդար յիւրեանց դատապարտուածի :

Ետես ախտացեալ զՅուդա թշնամին արծաթախ-

րու թքն, եզիտ դուռն բաց, և մտեալ՝ եղև բնակիչ :
 Այլ եթէ՛ ՚ի հարկէ բռնաբարեաց և եմուտ, այլ նա
 կամեցաւ ընդունել . զի եթէ՛ ՚ի հարկէ վարէր, ապա
 Յոր ոչ կարէր յաղթել և յամօթ առնել զթշնա-
 մին : Մտեալ բնակէր ՚ի սիրտ մատնչին սատանայ,
 որում ինքն կամեցաւ լինել վանք :

Գիտէր և ի՞նչ, տայր իւրաքանչիւր օրհնութի, և սկսանէր ասել՝ մի ոմն ՚ի ձէնջ մատնելոց է զիս, զի թերևս զանգիտիցէ ինչ՝ որոյ խիղճն կայր ՚ի մտի : Համարձակքն՝ անխիղճ ընդ առաջ ելեալ բանիցն, ասէին մի մի . մի թէ ես իցեմ, ի՞նչ . կասկածեալք ՚ի կարծեացն, և չերկուցեալք յանխիղձական մտացն . իսկ մատնիչն պապանձեալ կայր՝ գիտակ իւրոյ մտացն խղձականաց : Ալ իբրև կատարեցին իւրաքանչիւր ամենեքեան ասել համարձակութեամբ, ապա կաղ ՚ի կաղս ընդ քիմնն կիսաբերան՝ ծանօթական խըղձիւն՝ ասէր . մի թէ ես իցեմ :

Օ որ օրինակ ՚ի ժամանակին յորում էր ինդիր բաժակին՝ որ ՚ի բեռինս եղբարցն Յովսէփու, յետոյ յուղեցաւ բեռն Վենիամենի, յորում գտաւ բաժակն գողունի չգողացեալ . նոյնպէս և ՚ի կատարել ամենայն աշակերտացն զհամարձակական հարցուածսն, ապա գտանէր յանդիմանեալ մատնիչն՝ ընդ ատամունսն տալով պատասխանի . մի թէ ես իցեմ, ուաբբի : Վո բերանդ անդէն կշտամբէ զքեզ :

Ատ նմա հաց . գիտէք զինչ ասի, մանկունք խորհրդոյ : Գրեալ է՝ թէ ընդ պատառոյն եմուտ ՚ի նա սատանայ . ոչ եթէ հացն զօրացոյց ՚ի նմա զկամս թշնամւոյն, այլ շնորհքն յանդիմանեցին զանարժանն՝ իբրև չարժանաւոր : Արթեալ մտանէր այնուհետև չար ոմն ՚ի յանձին կորուստ, և ոչ ևս լսէր¹, եթէ մի արասցես, այլ եթէ զոր առնելոց ես արա՛ վաղվաղակի :

Պատրաստ էր ամենեւիմբ ամենայնի իսկ ամէնիմաստն և հեզն յամենայնի . թէպէտ և բազում անգամ խոյս տայր, ոչ զանգիտեալ կամ երկուցեալ, այլ ժամանակին սպասեալ . ոչ զի զժամա-

1 Յօրինակին լինէր :

նակս և զժամս խտրէ ¹, այլ զխորհուրդս յիւրեանց
 ժամանակին կատարեսցէ . զատիկ ընդ զատկի, և
 զենունն ընդ զենման . զառն փոխանակ ոչխարցն,
 արիւն ընդ արեան . փայտ փոխանակ փայտի, մահ
 ընդ մահու՝ որ եղև կեանք արարածոց . 'ի Վրիստոս
 Յիսուս 'ի տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս .
 ամէն :

1 Յօրինակին խոսէ :

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն

